

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

**SYTUACJA MAKROEKONOMICZNA W POLSCE NA TLE
PROCESÓW W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ
W 2015 ROKU**

***MACROECONOMIC SITUATION IN POLAND
IN THE CONTEXT OF THE WORLD ECONOMIC PROCESSES
IN 2015***

www.stat.gov.pl

Opracowanie publikacji
GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
DEPARTAMENT STUDIÓW MAKROEKONOMICZNYCH I FINANSÓW

Preparation of the publication
CENTRAL STATISTICAL OFFICE
MACROECONOMICS STUDIES AND FINANCE DEPARTMENT

Kierujący
Supervisor

Mirosław Błażej
Dyrektor Departamentu Studiów
Makroekonomicznych i Finansów GUS
Director of Macroeconomic Studies and Finance
Department in the CSO

Zespół redakcyjny
Team

Mirosław Błażej
Katarzyna Golik
dr Dariusz Kotlewski
Joanna Kulczycka
dr Michał Lewandowski
Dorota Lorenc
dr Magdalena Mądra-Sawicka
Halina Mrowiec-Nalepa
Monika Rothe
Katarzyna Siwińska
Krystyna Strzelecka
Grzegorz Żaworonek

Redakcja techniczna
Technical editing

Agnieszka Chełchowska
dr Dariusz Kotlewski
Grzegorz Żaworonek

Projekt okładki
Cover design

Maciej Banaś

ISSN 2450-1484

Publikacja dostępna na stronie internetowej
Publication available on website
<http://www.stat.gov.pl>

Przedmowa

Przekazujemy Państwu piąte wydanie publikacji *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle procesów w gospodarce światowej*. Głównym celem opracowania jest przedstawienie pogłębionej analizy zjawisk makroekonomicznych w Polsce w 2015 r. w szerokim kontekście uwarunkowań gospodarki światowej, w tym Unii Europejskiej. Analiza ta dotyczy podstawowych zagadnień społeczno-gospodarczych, takich jak kształtowanie się sytuacji makroekonomicznej, rynków pracy, finansów publicznych, rynków finansowych oraz struktury wzrostu gospodarczego. Opracowanie stanowi element prac studialnych i rozwojowych GUS.

Sytuacja społeczno-gospodarcza w Polsce została przedstawiona na tle procesów globalnych, przede wszystkim zachodzących w Unii Europejskiej. Podkreślono powiązania i wpływ uwarunkowań zewnętrznych na zjawiska zachodzące w Polsce. Obecna edycja koncentruje się na opisie sytuacji w 2015 r., choć także uwzględnia analizę przebiegu procesów w dłuższym horyzoncie czasowym. Pozwala to na pełniejsze przedstawienie i zrozumienie zjawisk zachodzących w 2015 r.

Opracowanie składa się z pięciu działów, z czego pierwsze cztery poświęcone są wiodącym tematom publikacji: sytuacji makroekonomicznej ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu gospodarczego, rynkowi pracy i sytuacji dochodowej gospodarstw domowych, procesom w obszarze finansów publicznych oraz sytuacji na rynkach finansowych. Uzupełnieniem jest dział obejmujący analizę struktury wzrostu w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej przy wykorzystaniu dekompozycji wzrostu i różnic PKB *per capita*.

W publikacji wykorzystano dane pochodzące z bardzo szerokiego spektrum źródeł¹. Podstawowym źródłem danych były badania statystyczne prowadzone przez GUS. Wykorzystano także dane Komisji Europejskiej, w tym Eurostatu, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), Międzynarodowej Organizacji Pracy, Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, Banku Światowego, Banku Rozrachunków Międzynarodowych, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego, Giełdy Papierów Wartościowych i innych instytucji. Dane o sektorze finansów publicznych w Polsce pochodzą przede wszystkim ze sprawozdawczości i informacji Ministerstwa Finansów.

Przekazując w Państwa ręce publikację *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle procesów w gospodarce światowej w 2015 roku* prosimy o wszelkie uwagi i sugestie, które mogą przyczynić się do ulepszenia i wzbogacenia treści kolejnych wydań.

Dyrektor
Departamentu Studiów
Makroekonomicznych i Finansów

Mirosław Błażej

Warszawa, wrzesień 2016 r.

¹ Dane pochodzą ze stanu baz danych z sierpnia 2016 r.

Preface

This publication of the Macroeconomic Studies and Finance Department of CSO is the fifth issue of the series entitled Macroeconomic Situation in Poland in the Context of the World Economic Processes. The main aim of this study is to present a deepened analysis of selected social and economic issues in Poland in 2015, in a broad context of the global economic situation, including the European Union. The analysis deals with the basic socio-economic domains, such as macroeconomic situation, labour markets, public finance, financial markets and the structure of economic growth. This publication belongs to experimental studies and developing works of the CSO.

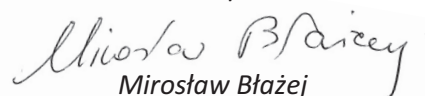
The socio-economic situation in Poland was presented in the context of global processes, but an emphasis was put on the European Union. The connections with abroad and the impact of external conditions were underlined. The current issue is devoted mainly to a description of the situation in 2015, but includes also some analysis of the processes in the longer run. This allows for a more complete presentation and understanding of the situation in 2015.

The publication is composed of five chapters, of which the first four are devoted to the leading domains: macroeconomic situation with an emphasis on economic growth, labour markets and income situation of households, public finance processes and financial markets situation. These are supplemented by a chapter containing an analysis of the structure of economic growth in Poland and selected European Union countries with the use of decompositions of economic growth and GDP per capita differentials.

In the publication a great variety of data sources have been used². The main source are the statistical surveys carried out by the CSO. But, have been used also the data of: the European Commission, including Eurostat, the International Monetary Fund, the Organisation for Economic Co-operation and Development, the International Labour Organization, the United Nations Conference on Trade and Development, the World Bank, the Bank for International Settlements, the NBP (Polish Central Bank), the Polish Financial Supervision Authority, the Warsaw Stock Exchange and other institutions. The data on public finance sector in Poland are presented after the Ministry of Finance reporting and information.

When presenting the publication Macroeconomic Situation in Poland in the Context of the World Economic Processes in 2015, the authors shall be grateful for any comments and suggestions that would be valuable inputs for subsequent issues' improvements and enhancements.

Director of Macroeconomic Studies
and Finance Department

Mirosław Błażej

Warsaw, September 2016

² Data as of August 2016.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI	5
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW	9
PODSUMOWANIE	14
<i>Wzrost gospodarczy i inflacja</i>	14
<i>Rynek pracy oraz sytuacja dochodowa gospodarstw domowych</i>	14
<i>Finanse publiczne</i>	16
<i>System finansowy</i>	17
SUMMARY	18
<i>Economic growth and inflation</i>	18
<i>Labour market and income situation of households</i>	19
<i>Public finances</i>	20
<i>Financial system</i>	21
I. WZROST GOSPODARCZY	23
1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ	24
<i>Wzrost gospodarczy</i>	24
<i>Rynek pracy</i>	27
<i>Procesy inflacyjne</i>	28
<i>Handel międzynarodowy</i>	31
<i>Inwestycje i oszczędności</i>	32
<i>Bezpośrednie inwestycje zagraniczne</i>	33
<i>Finanse publiczne</i>	34
<i>Rynki finansowe</i>	35
<i>Polityka monetarna na świecie</i>	36
2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ	38
<i>Wzrost gospodarczy</i>	38
<i>Czynniki wzrostu (kontrybucje)</i>	41
3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE	47
<i>Produkt krajowy brutto i jego składowe</i>	47
<i>Struktura tworzenia wartości dodanej</i>	52
4. INFLACJA W POLSCE.....	53
<i>Ceny towarów i usług konsumpcyjnych</i>	53
<i>Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych</i>	56
<i>Ceny produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej</i>	58
5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY POLSKI	60
<i>Handel zagraniczny</i>	60
<i>Bilans płatniczy</i>	63
6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ.....	66
<i>Przemysł</i>	66
<i>Budownictwo</i>	68
<i>Usługi</i>	69
7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE	71
<i>Wyniki finansowe</i>	71
<i>Rentowność i płynność</i>	72
8. GENEZA I ISTOTA PROCEDURY NIERÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH	76
<i>Główne mechanizmy procedury MIP</i>	76
<i>Raport z mechanizmu ostrzegawczego – listopad 2015</i>	79

<i>Wyniki pogłębionej analizy sytuacji makroekonomicznej – luty 2016</i>	79
<i>Wnioski dla Polski</i>	80
II. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH	83
1. PROCESY NA GLOBALNYM RYNKU PRACY.....	84
<i>Aktywni zawodowo</i>	84
<i>Pracujący</i>	86
<i>Bezrobotni</i>	88
2. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ	90
<i>Uwarunkowania demograficzne</i>	90
<i>Aktywni zawodowo</i>	90
<i>Pracujący</i>	91
<i>Bezrobotni</i>	94
<i>Bierni zawodowo</i>	96
<i>Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy</i>	97
<i>Koszty związane z zatrudnieniem a wydajność pracy</i>	97
<i>Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych</i>	98
3. RYNEK PRACY W POLSCE.....	99
<i>Uwarunkowania demograficzne</i>	99
<i>Aktywni zawodowo</i>	100
<i>Pracujący</i>	100
<i>Popyt na pracę</i>	107
<i>Bezrobotni</i>	107
<i>Bierni zawodowo</i>	109
<i>Przeciętne miesięczne wynagrodzenie</i>	109
4. SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE.....	111
<i>Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych</i>	111
<i>Wydatki gospodarstw domowych</i>	111
<i>Ubóstwo w Polsce</i>	112
III. FINANSE PUBLICZNE	113
1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE.....	114
<i>Procesy fiskalne</i>	114
<i>Wieloaspektowy pomiar salda sektora publicznego</i>	116
<i>Potrzeby pożyczkowe – struktura</i>	118
2. POLITYKA FISKALNA W UNII EUROPEJSKIEJ	119
<i>Procesy konsolidacji fiskalnej</i>	119
<i>Wybrane elementy polityki fiskalnej Unii Europejskiej</i>	123
<i>Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych</i>	129
3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE	130
<i>Polska na tle Unii Europejskiej</i>	130
<i>Metodyka krajowa statystyki finansów publicznych</i>	130
<i>Wyniki sektora publicznego</i>	134
<i>Sektor finansów publicznych</i>	134
IV. RYNKI FINANSOWE	151
1. SYTUACJA NA GLOBALNYCH RYNKACH FINANSOWYCH	152
<i>Rynki finansowe</i>	152
<i>Polityka monetarna</i>	155
2. SYTUACJA NA RYNKACH FINANSOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ.....	158
<i>Rynki finansowe</i>	158
<i>Polityka monetarna</i>	159

<i>Działalność kredytowa banków europejskich</i>	161
<i>Nadzór finansowy</i>	162
3. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE	164
<i>Aktywa rynku finansowego</i>	164
<i>Polityka monetarna</i>	165
<i>Kurs walutowy</i>	168
4. SEKTOR BANKOWY W POLSCE	170
<i>Charakterystyka polskiego sektora bankowego</i>	170
<i>Depozyty</i>	171
<i>Kredyty</i>	173
<i>Kredyty zagrożone</i>	176
<i>Wyniki finansowe i rentowność</i>	177
5. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE	178
<i>Sytuacja sektora ubezpieczeń</i>	178
<i>Struktura ubezpieczeń według działań</i>	179
6. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE	182
<i>Rynek główny</i>	182
<i>Rynek Newconnect</i>	185
<i>Obligacje, opcje i kontrakty terminowe</i>	187
<i>Rynek obligacji Catalyst</i>	187
V. STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE DOBROBYTU GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE	189
1. DEKOMPOZYCJA WZROSTU	191
<i>Metodyka</i>	191
<i>Ewolucja struktury wzrostu PKB per capita dla wybranych krajów UE w latach 2007-2015</i>	191
2. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC WZGLĘDEM ŚREDNIEJ	194
<i>Metodyka</i>	194
<i>Zróźnicowanie poziomu WDB per capita w latach 2007-2015 dla wybranych krajów UE</i>	195
<i>Poddekompozycja różnic w średniej wydajności pracy w 2015 r. oraz zmian tych różnic w stosunku do 2014 r. dla wybranych krajów UE</i>	199
<i>Dekompozycja zróźnicowania PKB per capita podregionów Polski w 2013 r. liczonego współczynnikiem Theila z udziałami populacji według podgrup (makroregionów) oraz według składowych PKB per capita</i>	204
3. ANEKS METODOLOGICZNY	211
<i>Dekompozycja wzrostu PKB per capita</i>	211
<i>Dekompozycja różnic w poziomie WDB per capita w stosunku do średniej</i>	212
<i>Opis błędu przybliżenia</i>	213
<i>Poddekompozycja różnic w wydajności pracy</i>	213
<i>Dekompozycja zróźnicowania PKB per capita liczonego za pomocą współczynnika Theila według podgrup i według składowych PKB per capita – podstawy metodologiczne</i>	214
BIBLIOGRAFIA	218
SPIS WYKORZYSTANYCH PUBLIKACJI GUS	222
SPIS TABLIC	223
SPIS WYKRESÓW	226

SPIS ZAGADNIEŃ WYRÓŻNIONYCH W RAMKACH:

Dochody i wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym w Polsce	49
Procedura nierównowag makroekonomicznych a procedura nadmiernego deficytu.....	79
Zmiany podaży pracy na świecie	86
Jakość pracy na świecie.....	87
Osoby nisko- i średniowyzkwalifikowane na rynku pracy UE	94
Omówienie struktury liczby pracujących w Polsce	106
Wyniki sektora publicznego – słownik pojęć	121
Programy pomocowe dla państw strefy euro.....	128
Stabilizująca reguła wydatkowa	132
Indywidualny wskaźnik zadłużenia	133
Aktywa finansowe gospodarki polskiej.....	165

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW

ZNAKI UMOWNE

SYMBOLS

Kropka (.)	– brak danych
(0,0)	– zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05
Znak x	– wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe

SKRÓTY

ABBREVIATIONS

ABSPP	Program zakupu papierów wartościowych zabezpieczonych aktywami (<i>The Asset-Backed Securities Purchase Programme</i>)
AGS	Roczna Analiza Wzrostu Gospodarczego (<i>Annual Growth Survey</i>)
AMR	Raport z Mechanizmu Ostrzegawczego (<i>Alert Mechanism Report</i>)
APP	Program zakupu aktywów (<i>Asset Purchase Program</i>)
AR	Współczynnik aktywności zawodowej (<i>Activity Rate</i>)
AQR	Przegląd jakości aktywów (<i>Asset Quality Review</i>)
BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (<i>Labour Force Survey</i>)
BCB	Bank Centralny Brazylii (<i>Brazilian Central Bank</i>)
BoC	Bank Kanady (<i>Bank of Canada</i>)
BoE	Centralny Bank Anglii (<i>Bank of England</i>)
BoJ	Centralny Bank Japonii (<i>Bank of Japan</i>)
BIS	Bank Rozrachunków Międzynarodowych (<i>Bank for International Settlements</i>)
BIZ	Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (<i>foreign direct investment</i>)
BRIC	Grupa krajów, obejmująca Brazylię, Rosję, Indie i Chiny (<i>Brazil, Russia, India, China</i>)
BŚ	Bank Światowy (<i>World Bank</i>)
BWUK	Bieżący wskaźnik ufności konsumenckiej (<i>current consumer confidence indicator</i>)
CA	Saldo obrotów bieżących (<i>Current Account Balance</i>)
CAR	Współczynnik wypłacalności (<i>Capital Adequacy Ratio</i>)
CAB	Saldo skorygowane cyklicznie (<i>cyclically adjusted balance</i>)
CAPB	Saldo pierwotne skorygowane cyklicznie (<i>cyclically adjusted primary balance</i>)
CNB	Narodowy Bank Czech (<i>Czech National Bank</i>)
CBPP3	Trzeci program zakupu obligacji zabezpieczonych (<i>Covered Bond Purchase Programme</i>)
CESifo	Centrum Studiów Ekonomicznych w Monachium, Instytut Ifo (<i>Center for Economic Studies, Information und Forschung Institut</i>)
CIT	Podatek dochodowy od osób prawnych (<i>Corporate Income Tax</i>)
CPB	Centralne Biuro Analiz Ekonomicznych w Holandii (<i>Centraal Planbureau</i>)
CPI	Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (<i>Consumer Price Index</i>)
CR	Współczynnik koncentracji (<i>Concentration Ratio</i>)
DAX	Niemiecki indeks giełdowy (<i>DAX Index – Germany</i>)
EBA	Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (<i>European Banking Authority</i>)
EBC	Europejski Bank Centralny (<i>European Central Bank</i>)
ECOFIN	Rada do spraw gospodarczych i finansowych Rady Unii Europejskiej (<i>Economic and Financial Affairs Council</i>)
EDP	Procedura nadmiernego deficytu (<i>Excessive Deficit Procedure</i>)
EEAG	Europejska Grupa Doradztwa Ekonomicznego (<i>European Economic Advisory Group</i>)

EFSF	Europejski Instrument Stabilności Finansowej (<i>European Financial Stabilisation Facility</i>)
EFSM	Europejski Mechanizm Stabilizacji Finansowej (<i>European Financial Stabilisation Mechanism</i>)
EIA	Agencja Informacji Energetycznej USA (<i>U.S. Energy Information Administration</i>)
ES	Semestr Europejski (<i>European Semester</i>)
ESA	Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (<i>European System of Accounts</i>)
EMS	Udział w rynkach eksportowych (<i>Export Market Share</i>)
ESM	Europejski Mechanizm Stabilizacyjny (<i>European Stability Mechanism</i>)
EU	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
EU-SILC	Badanie dochodów i warunków życia w Unii Europejskiej (<i>European Union Survey on Income and Living Conditions</i>)
Fed	System Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (<i>Federal Reserve</i>)
FOMC	Federalny Komitet do spraw Operacji Otwartego Rynku (<i>Federal Open Market Committee</i>)
FRA	<i>Forward Rate Agreement</i>
GG	Sektor rządowy i samorządowy (<i>General Government</i>)
GGSD	Dług brutto sektora finansów publicznych (<i>Gross Government Sector Debt</i>)
GPW	Giełda Papierów Wartościowych (<i>Warsaw Stock Exchange</i>)
GUS	Główny Urząd Statystyczny (<i>Central Statistical Office</i>)
HICP	Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (<i>Harmonized Indices of Consumer Prices</i>)
HNB	Narodowy Bank Węgier (<i>Hungarian National Bank</i>)
HPI	Indeks cen nieruchomości (<i>House Prices Index</i>)
HSI	Chiński indeks giełdowy (<i>Hang Seng Index</i>)
IDR	Pogłębiona Analiza Sytuacji Makroekonomicznej (<i>In-depth Review</i>)
IEA	Międzynarodowa Agencja Energetyczna (<i>International Energy Agency</i>)
IPiSS	Instytut Pracy i Spraw Socjalnych
JST	Jednostki samorządu terytorialnego (<i>Units of local government</i>)
KE	Komisja Europejska (<i>European Commission</i>)
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego (<i>Polish Financial Supervision Authority</i>)
KPR	Krajowe Programy Reform (<i>National Reform Programmes</i>)
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
KSKOK	Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa (<i>National Co-operative Savings and Credit Union</i>)
LFS	Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (<i>Labour Force Survey</i>)
LTRO	Operacje długoterminowego finansowania (<i>Long-term refinancing operations</i>)
LTU	Stopa bezrobocia długotrwałego (<i>Long-term Unemployment Rate</i>)
Ltv	Współczynnik wartości kredytu do zabezpieczenia tego kredytu (<i>Loan to value</i>)
MCI	Wskaźnik restrykcyjności polityki pieniężnej (<i>Monetary Conditions Index</i>)
MF	Ministerstwo Finansów (<i>Ministry of Finance</i>)
MFW	Międzynarodowy Fundusz Walutowy (<i>International Monetary Fund</i>)
MG	Ministerstwo Gospodarki (<i>Ministry of Economy</i>)
MIP	Procedura Nierównowag Makroekonomicznych (<i>Macroeconomic Imbalance Procedure</i>)
MOP	Międzynarodowa Organizacja Pracy (<i>International Labour Organization</i>)
MNB	Węgierski Bank Narodowy (<i>Hungarian National Bank</i>)
MRO	Operacje refinansujące (<i>Main refinancing operations</i>)

MTO	Średniookresowe cele budżetowe (<i>Medium-term budgetary objectives</i>)
mWIG40	Warszawski Indeks Giełdowy średnich spółek (<i>Warsaw Stock Index of medium companies</i>)
NBP	Narodowy Bank Polski (<i>National Bank of Poland</i>)
NC	NewConnect (<i>NewConnect</i>)
NEER	Nominalny efektywny kurs walutowy (<i>Nominal Effective Exchange Rate</i>)
NIIP	Międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto (<i>Net International Investment Position</i>)
NSA	Niewyrównane sezonowo (<i>Not seasonally adjusted</i>)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OFE	Otwarte Fundusze Emerytalne (<i>Open Pension Funds</i>)
OMT	Bezwarunkowe Transakcje Monetarne (<i>Outright Monetary Transactions</i>)
p. b.	Punkt bazowy (<i>basis point</i>)
PE	Parlament Europejski (<i>European Parliament</i>)
PBC	Ludowy Bank Chin (<i>The People's Bank of China</i>)
PIIGS	Portugalia, Irlandia, Włochy, Grecja i Hiszpania (<i>Portugal, Ireland, Italy, Greece and Spain</i>)
PIT	Podatek dochodowy od osób fizycznych (<i>Personal Income Tax</i>)
PKB	Produkt krajowy brutto (<i>Gross Domestic Product</i>)
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
POLONIA	Stawka referencyjna "POLONIA" (<i>Polish Overnight Index Average</i>)
PPG	Programy Partnerstwa Gospodarczego (<i>Economic Partnership Programmes</i>)
PPP	Parytet siły nabywczej (<i>Purchasing Power Parity</i>)
p. proc.	Punkt procentowy (<i>percentage point</i>)
PPS	Standard siły nabywczej (<i>Purchasing Power Standard</i>)
PSCF	Przepływy kredytowe sektora prywatnego (<i>Private Sector Credit Flow</i>)
PSD	Zadłużenie sektora prywatnego (<i>Private Sector Debt</i>)
QQE	Ilościowe i jakościowe luzowanie w polityce monetarnej (<i>Quantitative and Qualitative Easing</i>)
RBA	Bank Rezerw Australii (<i>Reserve Bank of Australia</i>)
RE	Rada Europejska (<i>European Council</i>)
ROA	Rentowność aktywów (<i>Return on Assets</i>)
ROE	Rentowność kapitałów (<i>Return on Equity</i>)
RPP	Rada Polityki Pieniężnej (<i>Monetary Policy Council</i>)
REER	Realny efektywny kurs walutowy (<i>Real Effective Exchange Rate</i>)
RM	Rada Ministrów (<i>Council of Ministers</i>)
RPP	Rada Polityki Pieniężnej (<i>Monetary Policy Council</i>)
SA	Wyrównane sezonowo (<i>Seasonally Adjusted</i>)
SE	Strefa euro (<i>Euro Area</i>)
SFP	Sektor finansów publicznych (<i>Public finance sector</i>)
SGP	Pakt Stabilności i Rozwoju (<i>Stability and Growth Pact</i>)
SITC	Standardowa klasyfikacja handlu międzynarodowego (<i>Standard International Trade Classification</i>)
SKOK	Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (<i>Co-operative Savings and Credit Unions</i>)
SSM	Jednolity Mechanizm Nadzorczy (<i>Single Supervisory Mechanism</i>)
SP	Skarb Państwa (<i>State Treasury</i>)
SNA	System Rachunków Narodowych (<i>System of National Accounts</i>)
SNB	Centralny bank Szwajcarii (<i>Swiss National Bank</i>)
SRM	Jednolity Mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (<i>Single Resolution Mechanism</i>)

sWIG80	Warszawski Indeks Giełdowy małych spółek (Warsaw Stock Exchange Index of small companies)
TCR	Łączny współczynnik kapitałowy (Total Capital Ratio)
TFSL	Zobowiązania sektora finansowego (<i>Total Financial Sector Liabilities</i>)
TLTRO	Dłużne operacje refinansujące (Targeted longer-term refinancing operations)
TSCG	Traktat o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu (<i>Treaty on Stability, Coordination and Governance</i>)
TU	Stopa bezrobocia młodzieży (<i>Youth Unemployment Rate</i>)
UE	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
ULC	Nominalne jednostkowe koszty pracy (<i>Unit Labour Costs</i>)
UNCTAD	Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (<i>United Nations Conference on Trade and Development</i>)
UR	Stopa bezrobocia (<i>Unemployment Rate</i>)
VAT	Podatek od wartości dodanej (<i>Value added tax</i>)
WEO	Raport o stanie gospodarki światowej MFW (<i>World Economic Outlook</i>)
WIBOR	Wysokość oprocentowania pożyczek na polskim rynku międzybankowym (<i>Warsaw Interbank Offered Rate</i>)
WIG	Warszawski Indeks Giełdowy (<i>Warsaw Stock Exchange Index</i>)
WIG20	Indeks giełdowy 20 największych spółek notowanych na GPW (<i>Warsaw Stock Exchange Index of 20 largest companies</i>)
WIG-BANKI	Subindeks giełdowy spółek sektora bankowego (<i>WSE sub-index of banking sector</i>)
WIG-BUDOW	Subindeks giełdowy spółek sektora budowlanego (<i>WSE sub-index of construction sector</i>)
WIG-CHEMIA	Subindeks giełdowy spółek sektora chemicznego (<i>WSE sub-index of chemical sector</i>)
WIG-INFO	Subindeks giełdowy spółek sektora informatycznego (<i>WSE sub-index of IT sector</i>)
WIG-MEDIA	Subindeks giełdowy spółek sektora medialnego (<i>WSE sub-index of media sector</i>)
WIG-PALIWA	Subindeks giełdowy spółek sektora „przemysł paliwowy” (<i>WSE sub-index of oil and gas industry sector</i>)
WIG-SPOZYW	Subindeks giełdowy spółek sektora „przemysł spożywczy” (<i>WSE sub-index of food industry sector</i>)
WIG-SUROWCE	Subindeks giełdowy spółek branży surowcowej (<i>WSE sub-index of basic-materials sector</i>)
WWUK	Wyprzedzający wskaźnik ufności konsumenckiej (<i>Leading consumer confidence indicator</i>)
YU	Stopa bezrobocia młodzieży (<i>Youth Unemployment Rate</i>)
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych (<i>Social Insurance Institution</i>)

Grupy krajów według Międzynarodowego Funduszu Walutowego

AE	Gospodarki rozwinięte (<i>Advanced Economies</i>)
CIS	Wspólnota Niepodległych Państw (<i>Commonwealth of Independent States</i>)
EDA	Rozwijające się kraje Azji (<i>Emerging and Developing Asia</i>)
EDE	Europa Środkowa i Wschodnia (<i>Emerging and Developing Europe</i>)
EMDE	Gospodarki wschodzące i rozwijające się (<i>Emerging Market and Developing Economies</i>)
EMMIE	Rynki wschodzące i gospodarki o średnim dochodzie (<i>Emerging Markets and Middle-income Economies</i>)
LA	Ameryka Łacińska (<i>Latin America</i>)
G7	Główne gospodarki rozwinięte – G7 (<i>Major Advanced Economies – G7</i>)
MENA	Bliski Wschód i Afryka Północna (<i>Middle East and North Africa</i>)
EU	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
SSA	Afryka Subsaharyjska (<i>Sub-Saharan Africa</i>)

Grupy krajów według Międzynarodowej Organizacji Pracy

AS	Kraje Arabskie (<i>Arab States</i>)
CWA	Azja Środkowa i Zachodnia (<i>Central and Western Asia</i>)
EA	Azja Wschodnia (<i>East Asia</i>)
EE	Europa Wschodnia (<i>Eastern Europe</i>)
LA	Ameryka Łacińska i Karaiby (<i>Latin America and the Caribbean</i>)
NA	Afryka Północna (<i>Norht Africa</i>)
NAM	Ameryka Północna (<i>Norhten America</i>)
NSWE	Europa Północna, Południowa i Zachodnia (<i>Norhtern, Sounthern and Western Europe</i>)
SA	Południowa Azja (<i>South Asia</i>)
SEA	Południowo-Wschodnia Azja oraz Pacyfik (<i>South-East Asia and the Pacific</i>)
SSA	Afryka Subsaharyjska (<i>Sub-Saharan Africa</i>)

PODSUMOWANIE

WZROST GOSPODARCZY I INFLACJA

Polska

- **W 2015 r. w Polsce kontynuowany był proces wzrostu aktywności gospodarczej. Produkt krajowy brutto (PKB) wzrósł w ujęciu realnym o 3,6%** i był to wzrost wyższy niż w latach poprzednich (3,4% w 2014 r. oraz 1,7% w 2013 r.). W każdym z kwartałów 2015 r. tempo wzrostu PKB w stosunku do analogicznego kwartału roku poprzedzającego przekraczało poziom 3,0%. Głównym czynnikiem wspierającym wzrost, zarówno w 2015 jak i 2014 r., był popyt krajowy, a jego kontrybucja do PKB w 2015 r. wyniosła 3,3 p. proc. Wkład salda obrotów z zagranicą był w tym okresie nieznacznie dodatni i wyniósł (0,3 p. proc.).
- **Inflacja (rozumiana jako wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych) w 2015 r. w Polsce była ujemna i wyniosła -0,9%** (tj. wystąpiła deflacja). Był to najniższy poziom inflacji w ciągu 25 lat (okres 1989-2014) funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce. Co więcej, w każdym z miesięcy 2015 r. ceny towarów i usług konsumpcyjnych były niższe w porównaniu z analogicznymi miesiącami 2014 r. (poziom cen znajdował się poniżej poziomu 100,0). Niskiej inflacji w Polsce sprzyjała m.in. niska presja kosztowa, związana ze spadkiem inflacji na świecie, w tym u głównych partnerów handlowych Polski, oraz ze spadkiem cen surowców: ropy naftowej oraz żywności.
- W efekcie złożonej sytuacji geopolitycznej **polski eksport do Rosji spadł w 2015 r. aż o 26,7% wobec spadku o 14,0% rok wcześniej. Jego udział wśród odbiorców polskiego eksportu obniżył się w 2015 r. z 4,2% do 2,9% wobec spadku z 5,3% do 4,2% rok wcześniej.** Szczególnie duże zahamowanie zaobserwowano w handlu towarami rolno-spożywczymi, co miało związek z wprowadzonymi przez Rosję sankcjami³.

Kontekst międzynarodowy

- **Wzrost PKB na świecie w 2015 r. wyniósł 3,1%** i był o 0,3% niższy niż w 2014 r. Sytuacja poszczególnych krajów była jednak bardzo zróżnicowana. Spośród trzech głównych gospodarek wpływających na osiągnięcia gospodarki światowej, Stany Zjednoczone utrzymały stabilne tempo wzrostu PKB (czwarty kolejny rok wzrostu PKB na poziomie wyższym niż 2%), w Chinach, w związku z wewnętrznymi przekształceniami struktury wzrostu, zanotowano wciąż wysokie (6,9%), ale zmniejszające się tempo wzrostu, natomiast w strefie euro zaobserwowano kolejny rok przyśpieszenia aktywności gospodarczej. **Wzrost PKB w strefie euro wyniósł 1,6%, czyli o 0,7 p. proc. więcej niż w roku poprzednim.**
- Czynnikiem o szczególnym znaczeniu dla gospodarki światowej (ale i gospodarki Polski) był **silny spadek światowych cen ropy naftowej rozpoczęty w II połowie 2014 r.** i kontynuowany w 2015 r. do poziomu nienotowanego od I połowy 2009 r. Czynnikiem ten w sposób bezpośredni sprzyjał obniżeniu poziomu inflacji i poprawie salda obrotów zagranicznych w krajach importerach ropy naftowej.

³ Dodatkowe informacje na temat wpływu sytuacji w Rosji i na Ukrainie w 2014 r. na gospodarkę Polski można znaleźć w publikacji: GUS, *Powiązania gospodarki polskiej z Rosją, Ukrainą i Białorusią – wybrane aspekty*, (2015), Warszawa.

RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

Polska

- W 2015 r. kontynuowany był rozpoczęty w drugiej połowie 2013 r. **proces poprawy warunków na polskim rynku pracy: wskaźnik zatrudnienia** (dla osób w wieku 15-64 lata) **wzrósł o 1,2 p. proc. do poziomu 62,9%**, zaś stopa bezrobocia (dla osób w wieku 15-74 lata) obniżyła się o 1,5 p. proc. do poziomu 7,5%. Na skutek spadku bezrobocia zwiększyła się presja na podniesienie płac, co w warunkach deflacji skutkowało wzrostem przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia realnego o 4,2%.
- Wzrost wskaźnika zatrudnienia w 2015 r. wyniósł 1,2 p. proc. Wskaźnik ten rósł we wszystkich grupach wieku; w największym stopniu wzrósł wśród osób w wieku 55-59/64 lata.
- Rok 2015 był także kolejnym rokiem kurczenia się liczby osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata) w Polsce w wyniku **nabierającego tempa procesu starzenia się populacji**. Udział tej grupy wieku w populacji w 2015 r. wyniósł 62,4%, wobec 63,0% w roku poprzedzającym.
- Konsekwencją poprawy sytuacji na rynku pracy **była poprawa ogólnej sytuacji gospodarstw domowych**, na co wskazywał **wzrost realnych dochodów o 4,3%**, a także spadek odsetka tzw. wydatków sztywnych w budżetach domowych, tj. wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe (o 0,5 p. proc.).

Kontekst międzynarodowy

- **W 2015 r. nastąpił wzrost globalnej liczby pracujących**. Według szacunków MOP wyniósł on 1,35%.
- **Poprawa na rynku pracy miała miejsce m. in. w gospodarkach rozwiniętych, w tym w Stanach Zjednoczonych oraz w UE**. Wskaźnik zatrudnienia (dla osób w wieku 15 lat i więcej) wzrósł odpowiednio o 0,5 p. proc. oraz 0,4 p. proc. Obniżyła się także stopa bezrobocia (dla osób w wieku 15-74 lata) odpowiednio o 1,0 p. proc. oraz 0,8 p. proc.
- **Jakość pracy na świecie w 2015 r. poprawiła się w stosunku do roku poprzedniego**, co przejawia się spadkiem liczby osób pracujących na niepewnych warunkach, tzw. *vulnerable employment* o 0,2 p. proc. Najwyższy udział *vulnerable employment* wśród ogółu pracujących obserwowany był w 2015 r. we Wschodniej Afryce (78,1%) i Azji Południowej (73,6%).

FINANSE PUBLICZNE

Polska

- **Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (wg EDP) w 2015 r. wyniósł 2,8% PKB** i wypełniał kryterium referencyjne Traktatu z Maastricht (3,0% PKB). Pozostawał on jednak wyższy niż średnia dla krajów UE (2,4% PKB). Deficyt uległ obniżeniu w relacji do roku poprzedniego, kiedy stanowił 3,2% PKB.
- **W 2015 r. zamknięto wobec Polski Procedurę Nadmiernego Deficytu (EDP)** na podstawie prognozy Komisji Europejskiej, która przewidywała deficyt sektora na poziomie 2,8% PKB oraz uznania obniżenia deficytu za trwałe i wiarygodne.
- **Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 51,3% PKB**, co oznaczało jego wzrost o 0,8 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim. Średni poziom zadłużenia do PKB w Unii Europejskiej był wyraźnie wyższy i wyniósł 85,2%.
- **Największy wpływ na nierównowagę sektora finansów publicznych (metodologia krajowa) miał podsektor rządowy**, którego deficyt w wysokości 43,8 mld zł stanowił 2,4% PKB. Jednakże, bez transferów wewnątrz sektora finansów publicznych saldo podsektora rządowego byłoby dodatnie.

Kontekst międzynarodowy

- **Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2015 r. szacowany był przez MFW dla gospodarek rozwiniętych na 3,0% PKB.** Nastąpiła **stabilizacja długu** dla tej grupy gospodarek, jednak **na wysokim poziomie, tj. 104,8% PKB.**
- W grupie **gospodarek wschodzących i rozwijających się**, w warunkach pogorszenia się wzrostu gospodarczego, kontynuowane było poluzowanie fiskalne (zarówno nominalne, jak i cykliczne). Wpłynęło to na **wzrost deficytu (do 4,5% PKB wobec 2,5% PKB w 2014 r.) oraz zadłużenia (do 45,1% PKB z 41,0% PKB w roku poprzednim).**
- **W Unii Europejskiej w 2015 r. deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych został obniżony do 2,4% PKB.** Wzrosła też skala zacieśnienia fiskalnego – do 0,6 p. proc. z 0,3 p. proc. w roku poprzednim. **Relacja zadłużenia do PKB po raz pierwszy od ostatniego kryzysu gospodarczego uległa obniżeniu do 85,2%.**

SYSTEM FINANSOWY

Polska

- Rada Polityki Pieniężnej w październiku 2015 r. podjęła decyzję o **obniżeniu stopy referencyjnej o 50 p.b., stopy lombardowej o 50 p.b.** oraz **stopy redyskonta weksli o 50 p.b.**, co wiązało się z niskim poziomem inflacji – istotnie poniżej celu inflacyjnego NBP.
- **Łączne aktywa sektora finansowanego w 2015 r.** utrzymały zbliżony poziom do roku poprzedniego, a **ich wartość wyniosła 2 218 mld zł.** Wartość aktywów sektora finansowego odnotowała najwyższy wzrost dla funduszy inwestycyjnych – o 21,6%, w sektorze bankowym – o 4,4% oraz w sektorze ubezpieczeniowym – o 1,0%.
- **W sektorze bankowym w 2015 r. wystąpił wzrost funduszy własnych o 16,3% natomiast wystąpiło pogorszenie zyskowności z uwagi na niższy o 28,9% wynik finansowy netto.** W sektorze bankowym wystąpiła poprawa relacji kredytów do depozytów, gdyż wskaźnik ten spadł o 6,6 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim.
- **Rynek kapitałowy charakteryzował się spadkiem kapitalizacji, która na Rynku Głównym GPW zmniejszyła się o 13,6% w relacji do roku poprzedniego, wynosząc 1 083 mld zł.** Spadek kapitalizacji GPW przełożył się na zmniejszenie koncentracji kapitałowej dla 5% największych spółek z 80,6% w 2014 r. do 78,8% w 2015 r. W obrotach giełdowych na Rynku Głównym GPW zwiększył się natomiast udział inwestorów zagranicznych do poziomu 51,8% (o 2,0 p. proc.).

Kontekst międzynarodowy

- Poprawa sytuacji gospodarczej w Stanach Zjednoczonych była jedną z determinant zapowiedzi od II połowy 2014 r. podwyżek podstawowych stóp procentowych przez Fed. **FOMC podjęła w grudniu 2015 r. decyzję o podniesieniu docelowego zakresu stopy funduszy federalnych do poziomu 0,25-0,50%.** Decyzja ta była odebrana przez inwestorów jak oznaka trwałego ożywienia w gospodarce Stanów Zjednoczonych.
- Europejski Bank Centralny podjął w 2015 r. działania związane z luzowaniem polityki monetarnej, będące odpowiedzią na słabnącą dynamikę wzrostu i niski poziom inflacji w strefie euro. **Rada Prezesów EBC obniżyła w 2015 r. stopę depozytową do ujemnego poziomu -0,30% (o 10 p.b.)** i przedłużyła program APP, co najmniej do marca 2017 r. **W 2015 r. EBC czterokrotnie przeprowadził również dłużne operacje refinansujące (TLTRO)** w celu stymulacji akcji kredytowej banków, na łączną kwotę 205,4 mld EUR.

SUMMARY

ECONOMIC GROWTH AND INFLATION

Poland

- **In 2015 the economic activity in Poland continued to increase. The Gross Domestic Product (GDP) grew in real terms by 3.6%**, and it was a stronger growth than in the previous years (3.4% in 2014 and 1.7% in 2013). In all quarters of 2015 the pace of GDP growth in respect to the corresponding quarter of the previous year exceeded 3.0%. The main growth supporting factor, both in 2015 and in 2014, was domestic demand, and its contribution to the GDP growth was 3.3 pp. in 2015. The contribution of foreign trade balance in 2015 was slightly positive (0.3 pp).
- **Inflation (understood as the increase in prices of consumer goods and services) in Poland in 2015 became negative reaching -0.9%** (i.e. there was a deflation). It was the lowest inflation level ever reported during the 25 years (1989-2014) of market economy in Poland. Moreover, in all months of 2015 the prices of goods and services were lower than in the corresponding months of 2014 (the inflation dynamics were below 100.0). The low inflation in Poland was favoured among others by low cost pressures resulting from decreasing world inflation, including the main commercial partners of Poland, and decreasing prices of commodities such as oil and food.
- **As a consequence of a complex geopolitical situation, Polish exports to Russia decreased sharply in 2015 by 26,7%, compared to a decrease of 14,0% a year before.** Its share in overall exports dropped in 2015 from 4,2% to 2,9% compared to a drop from 5,3% to 4,2% in the previous year. This decrease was particularly substantial in agricultural goods and food trade, which can be related to sanctions introduced by Russia⁴.

International environment

- **The World's GDP growth in 2015 was 3.1% and it was lower by 0,3 pp than in 2013.** However, the situation of the individual countries was diverse. Between the three main economies impacting on the world economy, the US maintained a stable GDP growth (the fourth year with a growth rate above 2%), China experienced a still high (6.9%) although decreasing GDP growth (due to the undergoing structural changes), and the euro zone experienced a following year of faster increase in economic activity. **The GDP growth in the euro zone reached 1.6% which was more by 0,7 pp than in the previous year.**
- One factor of particular importance for the world economy (and the economy of Poland) was a **decline in world oil prices started in the second half of 2014 and continued in 2015** to a level that was not reported from the first half of 2009. This factor was directly conducive to lower inflation levels and to an improvement in foreign trade balances of oil-importing countries.

⁴ Additional information on the impact of the situation in Russia and Ukraine in 2014 on the Polish economy is available in the publication: GUS, *Powiązania gospodarki polskiej z Rosją, Ukrainą i Białorusią – wybrane aspekty*, (2015), Warszawa [English: 'Polish Economy Links with Russia, Ukraine and Belarus – selected information'].

LABOUR MARKET AND INCOME SITUATION OF HOUSEHOLDS

Poland

- In 2015 the process of **improving conditions on the Polish labour market**, that begun in the second half of 2013, continued: the **employment index** (for 15-64 aged persons) **rose by 1.2 pp to the level of 62.9%** and the unemployment rate (for 15-74 aged persons) decreased by 1.5 pp to the level of 7.5%. Falling unemployment was conducive to higher pressure to increase wages, which resulted in a real monthly remunerations' increase by 4.2%.
- The increase of the employment index was 1.2 pp. **This index was rising in all age groups, to the greatest degree, however, for 55-59/64 aged persons.**
- The year 2015 was also a consecutive year in Poland with shrinking number of working-age population (18-59/64), as a consequence of **accelerating process of population ageing**. Their share in the overall population in 2015 was 62.4%, compared to 63,0% in 2014.
- The improvement on the labour market led to **a general betterment in the situation of households**, revealed by **a real income increase of 4.3%**, and a fall in the share of household fixed expenditures, such as on food and beverages (decrease by 0.5 pp).

International environment

- In 2015 there was an increase in the global number of employees, according to MOP by **1,35%**.
- **The improvement on the labour market took place among others in developed economies, including the US and the EU.** The employment index (for 15-years old and older persons) rose by 0.5 pp and 0.4 pp respectively. At the same time, the unemployment rate (for 15-74 aged persons) decreased by 1.0 pp and 0.8 pp respectively.
- **Job quality improved in 2015 compared to the previous year**, which is manifesting in a lowering number of persons in the so called vulnerable employment by 0,2 pp. The largest share of vulnerable employment between all employees was reported in 2015 in Eastern Africa (78,1%) and South Asia (73,6%).

PUBLIC FINANCES

Poland

- ***In 2015 the General Government sector deficit (according the EDP definition) came out at 2.8% of the GDP. It was the reference value of Maastricht criterion (3.0% of the GDP) but was higher than in the EU as a whole (2.4% of the GDP in 2015). The deficit was, however, lower in comparison with the previous year, when it reached 3,2% of the GDP.***
- ***In 2015 the Excessive Deficit Procedure for Poland was closed on the basis of 2.8% of GDP deficit forecasted by the European Commission and recognition of the deficit reduction as permanent and reliable.***
- ***The sector's debt was at 51.3% of the GDP, which was higher by 0.8 pp in comparison with the previous year. Its average level for the EU was conspicuously higher reaching 85.2% of the GDP.***
- ***The greatest contributor in generating public sector (Polish methodology) imbalance was the Central Government sub-sector, of which the deficit amounted to 43.8 bln PLN, that was 2.4% of the GDP. However, without the transfers within the public sector, this financial result would be positive.***

International environment

- ***The General Government deficit in developed economies was assessed by the IMF at 3.0% of the GDP in 2015. There has been a stabilisation of the debt in this group of economies, but at a high level, i.e. at 104.8% of the GDP.***
- ***In the group of emerging and developing economies, fiscal easing was continued following a deterioration of economic growth, which led to deficit growth (up to 4.5% of the GDP comparing to 2.5% GDP in 2014 r.) and debt increase (up to 45.1% of the GDP from 41.0% GDP in the previous year).***
- ***In the European Union, the General Government sector deficit was lowered to 2.4% of the GDP. The scale of fiscal tightening also increased - from 0.3 pp in the previous year to 0.6 pp. The debt ratio to GDP for the first time since the last economic crisis was reduces and levelled at 85.2% of the GDP.***

FINANCIAL SYSTEM

Poland

- The Monetary Policy Council in October 2015 decided to lower the **reference rate by 50** base points, the **Lombard rate by 50** base points and the **rediscount rate by 50** base points, following a low level of inflation, that was far below the NBP inflation target.
- **The total financial sector assets in 2015** remained at a similar to the previous year's level, **reaching 2 218 bln PLN**, in spite of regulatory changes concerning the Open Pension Funds. The highest increase in the value of financial sector assets was reported in the investment funds – by 21.6%, in the banking sector – by 4.4% and in the insurance sector – by 1.0%.
- **In the banking sector in 2015 there has been an increase in own funds by 16.3% and decrease in profitability following higher net financial results by 28.9%**. There has been a betterment in the ratio of loans to deposits, since this index fell by 6.6 pp compared with the previous year.
- **The capital market showed an decreased capitalisation, which on the Warsaw Stock Exchange (GPW) Main Market surged by 13,6% in comparison with the previous year, reaching 1 083 bln PLN**. The lower capitalization on the GPW resulted in decrease of capital concentration by the 5% of the largest companies from 80.6% in 2014 to 78.8%. The share of foreign investors increased to the level of 51.8% (by 2.0 pp).

International environment

- The economic recovery in the US was one of the reason for the announcement since the second half of 2014 increases of base interest rates by the Fed. **FOMC decided to raise the target range for the federal funds rate level of 0.25-0.50% in December 2015**. This decision was interpreted by investors as a sign of a sustainable recovery in the US economy.
- The European Central Bank engaged in 2015 in monetary policy easing in response to weakening growth dynamics and low inflation in the euro zone. **The ECB Governing Council lowered in 2015 the deposit rates by 10 base points to negative levels -0.30% and extended the program APP, at least until March 2017**.
- **In 2015 in order to stimulate bank lending the ECB engaged four-times in the debt refinancing operations (TLTRO) amounting to 205.4 bln EUR**.

I. WZROST GOSPODARCZY

1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

W 2015 r. w gospodarce światowej umiarkowane tempo wzrostu aktywności gospodarczej z poprzednich dwóch lat dodatkowo zwolniło. Sytuacja poszczególnych gospodarek była jednak bardzo zróżnicowana. Niektóre spośród krajów (zarówno zaliczanych do grupy gospodarek rozwiniętych⁵, jak i należących do gospodarek wschodzących i rozwijających się) zmagają się wciąż z pozostałościami kryzysu, takimi jak istotny poziom zadłużenia publicznego i prywatnego, czy wysoce ujemna luka produktowa. W krajach rozwiniętych aktywność gospodarcza utrzymała się na tym samym poziomie co rok wcześniej (Stany Zjednoczone) lub wzrosła (Unia Europejska).

Czynnikiem jednostkowym o istotnym wpływie na wyniki gospodarcze był spadek cen ropy naftowej w drugiej połowie 2014 r., który podwyższając względną siłę nabywczą konsumentów w krajach-importerach ropy (większość państw rozwiniętych), wpłynął na zwiększenie zgłaszanego przez nie popytu. Negatywny wpływ na gospodarkę światową w 2015 r. miały natomiast recesje gospodarcze w Rosji i Brazylii.

WZROST GOSPODARCZY

Wzrost PKB na świecie w 2015 r., według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), wyniósł 3,1% i był o 0,3% niższy niż w 2014 r. W podziale na grupy państw wynosił on 1,9% dla gospodarek rozwiniętych (wzrost o 0,1 p. proc. w stosunku do 2014 r.) oraz 4,0% w grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się (spadek o 0,6 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim).

Gospodarka Stanów Zjednoczonych rosła w tempie 2,4%, czyli w takim samym tempie jak w poprzednim roku. W 2015 r. gospodarka tego kraju weszła z wysokim wzrostem, który stopniowo wyhamowywał, nie na tyle jednak aby całoroczne wyniki się pogorszyły. Czynnikiem podtrzymującym wzrost na przełomie 2014 i 2015 r. był popyt wewnętrzny, w tym szczególnie inwestycje oraz spożycie prywatne. Związane to było z poprawiającą się sytuacją na rynku pracy (spadek stopy bezrobocia z poziomu 5,7% w IV kwartale 2014 r. do poziomu 5,0% w IV kwartale 2015 r.⁶) oraz polepszającymi się nastrojami zarówno wśród producentów, jak i konsumentów. Polepszenie się nastrojów konsumenckich i idący za tym wzrost konsumpcji prywatnej znalazły odzwierciedlenie w rosnącym poziomie importu, co miało korzystny wpływ na sytuację po stronie podażowej wśród krajów eksportujących do Stanów Zjednoczonych. Ten korzystny trend uległ jednak wyhamowaniu w trakcie 2015 r.

W strefie euro odnotowano kolejny rok przyspieszenia wzrostu PKB do 1,6%, czyli o 0,7 p. proc. więcej niż w 2014 r. Było to możliwe dzięki rosnącemu szybciej w trakcie 2015 r. niż w 2014 r. wkładowi spożycia prywatnego. Na wyniki gospodarcze strefy euro hamujący wpływ miała pogarszająca się sytuacja gospodarcza krajów WNP, tj. głównie Rosji i Ukrainy. Jednak niska cena ropy wpłynęła

⁵ W rozdziale *Procesy w gospodarce światowej* podział na grupy państw oraz dane opisujące ich gospodarki podane są za Międzynarodowym Funduszem Walutowym (baza *World Economic Outlook*), dalej: MFW (baza WEO). Wyjątek stanowi podrozdział *Rynki pracy*, gdzie użyto podziału na grupy krajów według klasyfikacji Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) oraz podrozdział *Bezpośrednie Inwestycje zagraniczne*, gdzie użyto klasyfikacji Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD). Tłumaczenie i opis klasyfikacji MFW, MOP przedstawiono w spisie skrótów. Dla UNCTAD użyto pełnych nazw w tekście tablicach.

⁶ Dane OECD, stopa bezrobocia dla osób w wieku 15 lat i powyżej.

korzystnie na sytuację producentów i konsumentów energii, a utrzymujący się od początku 2015 r. niski kurs euro wobec dolara sprzyjał przedsiębiorstwom produkującym na eksport.

W Japonii w 2015 r. zanotowano niewielki wzrost o 0,5%. Stało się tak na skutek wzrostu wydatków przedsiębiorstw na inwestycje, jako opóźnionej reakcji na rządowy pakiet stymulacyjny z poprzedniego roku.

Tabl. 1. Zmiany Produktu Krajowego Brutto na świecie
(ceny stałe)

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w %				
Świat	4,2	3,5	3,3	3,4	3,1
Gospodarki rozwinięte (AE), w tym:	1,7	1,2	1,2	1,8	1,9
USA	1,6	2,2	1,5	2,4	2,4
Japonia	-0,5	1,7	1,4	0,0	0,5
Strefa euro	1,6	-0,9	-0,3	0,9	1,6
Gospodarki wschodzące i rozwijające się (EMDE), w tym:	6,3	5,3	4,9	4,6	4,0
Europa Środkowa i Wschodnia (EDE)	5,4	1,2	2,8	2,8	3,5
Turcja	8,8	2,1	4,2	2,9	3,8
Rozwijające się kraje Azji (EDA)	7,8	6,9	6,9	6,8	6,6
Chiny	9,5	7,7	7,7	7,3	6,9
Indie	6,6	5,6	6,6	7,2	7,3
Ameryka Łacińska (LA)	4,9	3,2	3,0	1,3	-0,1
Brazylia	3,9	1,9	3,0	0,1	-3,8
Meksyk	4,0	4,0	1,3	2,3	2,5
Wspólnota Niepodległych Państw (CIS)	4,8	3,5	2,1	1,1	-2,8
Rosja	4,3	3,5	1,3	0,7	-3,7
Bliski Wschód i Afryka Północna (MENA)	4,6	5,1	2,1	2,6	2,3
Afryka Subsaharyjska (SSA)	5,0	4,3	5,2	5,1	3,4
RPA	3,2	2,2	2,2	1,5	1,3

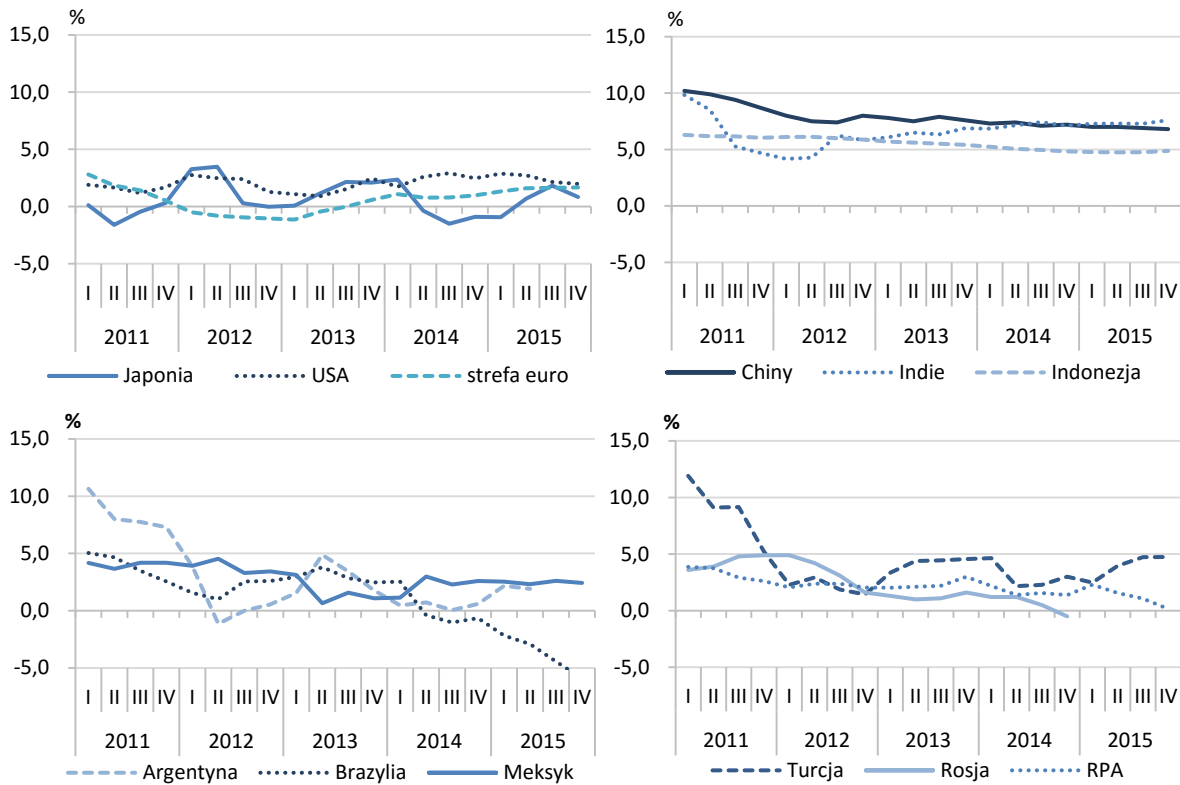
Źródło: dane MFW (WEO, kwiecień 2016). Dane dla wymienionych krajów za 2015 oraz dane dla RPA za 2014 to szacunki MFW.

W 2015 r. cztery gospodarki (Chiny, Indie, Stany Zjednoczone i UE) odpowiadały łącznie za 90,4% światowego wzrostu PKB. Łączny wkład Chin, Indii oraz Stanów Zjednoczonych w 2015 r. wyniósł natomiast 71,7%, a samych Chin i Indii – 48,4%.

Gospodarki krajów BRIC⁷, za wyjątkiem Indii, odnotowały w 2015 r. niższe tempo wzrostu niż w roku wcześniejszym. W Chinach wzrost osiągnął poziom 6,9%, czyli o 0,4 p. proc. niższy niż rok wcześniej i jednocześnie najniższy od 1990 r. Widoczne od dwóch lat stopniowe osłabianie tempa wzrostu w Chinach wiązać można z podjętymi przez rząd chiński próbami korygowania oczekiwanego rozwoju kraju w kierunku osiągnięcia niższego, ale bardziej zrównoważonego i stabilnego wzrostu. Obniżenie tempa wzrostu miało swe źródło w osłabieniu aktywności inwestycyjnej jeszcze w 2014 r., szczególnie w odniesieniu do branży nieruchomości, co z kolei było pochodną widocznej już w 2014 r. obniżki cen nieruchomości mieszkaniowych. Tempo wzrostu PKB w Indiach wyniosło natomiast 7,3% (wyższe o 0,1 p. proc. niż rok wcześniej), co związane było m.in. z rosnącymi pozytywnymi nastrojami wśród konsumentów, zaobserwowanymi już w roku poprzednim.

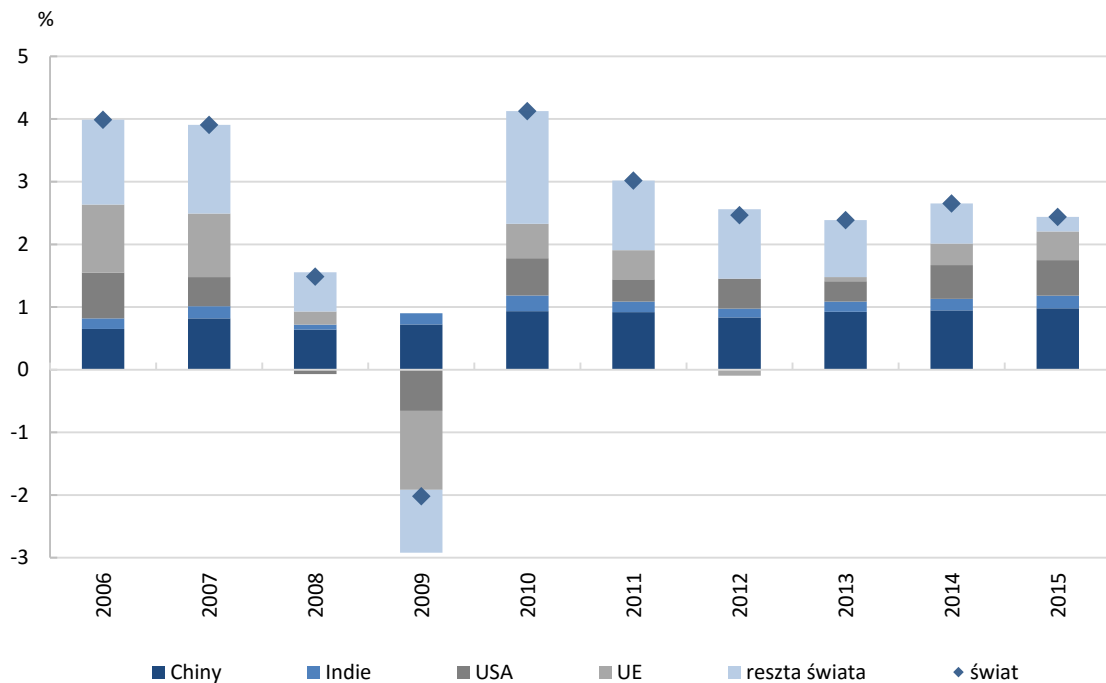
⁷ Skrót pochodzący od pierwszych liter angielskich nazw państw wchodzących w skład tej grupy, tj.: Brazylii, Rosji, Indii oraz Chin.

Wykres 1. Zmiany PKB w ujęciu realnym w wybranych gospodarkach
(porównanie do analogicznego kwartału poprzedniego roku; wyrównane sezonowo)

Źródło: dane OECD.

Wykres 2. Wkład wybranych gospodarek do wzrostu światowego PKB

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MFW (WEO).

Z kolei obniżające się ceny surowców wpłynęły niekorzystnie na wzrost zależnych od eksportu surowców krajów – w tym także Brazylii i Rosji. Kraje te w 2015 r. wpadły w recesję. Tempo wzrostu PKB w Brazylii w 2015 r. spadło o 3,8%, a w Rosji spadło o 3,7%.

Spadek cen surowców, w tym szczególnie ropy naftowej, spowodował w skali światowej względne przesunięcia siły nabywczej od państw-eksporterów w kierunku państw-importerów surowców (głównie ropy naftowej), co stanowi kontynuację trendu z poprzedniego roku.

RYNEK PRACY

W 2015 r. sytuacja na światowym rynku pracy charakteryzowała się wyhamowaniem przyspieszenia dynamiki zatrudnienia i spadku stopy bezrobocia z poprzedniego roku w grupie gospodarek rozwiniętych za wyjątkiem strefy euro⁸ oraz utrzymywaniem się spowolnienia tempa wzrostu zatrudnienia w większości pozostałych regionów na świecie.

Tabl. 2. Zmiana liczby pracujących według grup krajów

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014 ^a	2015 ^a
	w %				
Świat	1,4	1,4	1,4	1,4	-
Gospodarki rozwinięte i Unia Europejska (DE EU)	0,4	0,5	0,4	1,2	0,6
Stany Zjednoczone	0,8	1,8	1,1	1,7	1,7
Japonia	-1,1	-0,2	0,9	0,8	-0,3
Strefa euro	0,3	-0,6	-0,7	0,3	0,6
Europa Środkowa i Południowo-Wschodnia (bez UE) oraz Wspólnota Niepodległych Państw (CSEE CIS)	1,8	1,1	0,6	0,4	0,1
Azja Wschodnia (EA)	1,0	0,8	0,7	0,4	0,3
Południowo-Wschodnia Azja oraz Pacyfik (SEA)	2,2	2,0	1,6	1,6	1,5
Południowa Azja (SA)	1,1	1,0	2,0	1,9	1,9
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	2,2	2,5	1,7	1,4	1,7
Bliski Wschód i Afryka Północna (MENA)	2,0	2,6	2,9	2,3	2,3
Afryka Subsaharyjska (SSA)	3,0	3,1	3,3	3,1	3,1

^a Dane szacunkowe, z wyjątkiem strefy euro. W momencie oddania publikacji do druku brak danych dla świata za 2015 r.
Źródło: dane MOP, z wyjątkiem strefy euro (dane Eurostat).

W Stanach Zjednoczonych liczba pracujących wzrosła o 1,7%⁹, podobnie jak w roku poprzednim, zaś stopa bezrobocia obniżyła się z 6,2% w poprzednim roku, do 5,3%. Poprawa sytuacji na rynku pracy miała związek z istotną poprawą warunków gospodarczych, w tym spadkiem cen ropy naftowej i wzrostem wydatków konsumenckich, odbudową rynku nieruchomości i rynku pracy oraz poprawą warunków finansowania dla biznesu¹⁰. W strefie euro miała miejsce kontynuacja odbudowy rynku pracy z drugiej połowy 2013 r. i z 2014 r. W skali roku liczba pracujących wzrosła w 2015 r. w tej grupie krajów o 0,6%, zaś stopa bezrobocia obniżyła się z poziomu 11,6% do 10,2%. Negatywne trendy na rynku pracy uległy odwróceniu także w południowych krajach UE, tj. Hiszpanii, Portugalii i Grecji, które ze względu na kryzys gospodarczy doświadczyły największych strat w zatrudnieniu w ostatnich latach. Stopa bezrobocia spadła w tych krajach odpowiednio z 24,5%, 14,1% i 26,5% w 2014 r. do 22,1%, 12,6%

⁸ Grupy krajów według Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) stanowią klasyfikację odmienną od stosowanej przez MFW. Patrz: objaśnienia znaków umownych i skrótów używanych w publikacji. Kategoria Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej oraz Wspólnoty Niepodległych Państw nie obejmuje krajów regionu należących do UE.

⁹ Dane MOP za 2014 r. oraz 2015 r. to dane szacunkowe.

¹⁰ MOP, *World Employment and Social Outlook: Trends 2016*, (2016), Genewa, s. 36.

i 24,9% w 2015 r. W Japonii miało miejsce obniżenie się liczby pracujących o 0,3%, stopa bezrobocia obniżyła się zaś o 0,2 p. proc. do poziomu 3,4%.

Rynek pracy gospodarek Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej (bez krajów UE) oraz Wspólnoty Niepodległych Państw pozostawał w 2014 r. w dużym stopniu pod wpływem pogorszenia się sytuacji gospodarczej w Rosji. Dynamika pracujących wyniosła 0,1%, tj. spowolniła o 0,3 p. proc.

Sytuacja na rynku pracy w grupie krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów uległa niewielkiej poprawie. Stopa bezrobocia spadła o 0,1 p. proc. do 6,5%, wzrost liczby pracujących zwiększył się o 0,3 p. proc. i wyniósł 1,7%. Spowolnienie gospodarcze w Azji Wschodniej wpłynęło niekorzystnie na tamtejszy rynek pracy. Liczba pracujących rosła w tempie 0,3%, tj. wolniej o 0,1 p. proc. niż w poprzednim roku, zaś stopa bezrobocia utrzymała się na poziomie 4,5%.

W krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej, pomimo wysokiego wzrostu liczby pracujących, wynoszącej 2,3%, stopa bezrobocia utrzymywała się na najwyższym poziomie spośród wszystkich regionów na świecie (11,7%).

PROCESY INFLACYJNE

Inflacja¹¹ na świecie w 2015 r. wyniosła 2,8% i była niższa niż rok i dwa lata wcześniej, kiedy to osiągnęła poziom odpowiednio: 3,2% oraz 3,6%. Inflacja niemal we wszystkich grupach krajów spadała lub utrzymywała się na mniej więcej tym samym poziomie. Związane to było z niższymi cenami surowców, głównie energetycznych, a także niższymi cenami żywności, przy wolniejszym tempie wzrostu aktywności gospodarczej na świecie.

Bardziej znaczące zmiany inflacji wystąpiły w krajach ASEAN, krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej oraz krajach Ameryki Łacińskiej i Karaibach, gdzie wystąpił odpowiednio spadek inflacji z 4,6% do 3,2%, z 6,6% do 5,9% oraz wzrost inflacji z 4,9% do 5,5%. W pozostałych grupach krajów zmiany inflacji były bardzo niewielkie.

W szczególności, inflacja w strefie euro spadła o 0,4 p. proc. do poziomu blisko 0,0%, co po części spowodowane było niewielkim jeszcze tempem wzrostu aktywności gospodarczej. Inflacja istotnie spadła także w Japonii z poziomu 2,7% do 0,8%, czyli prawie do poziomu z 2013 r. (0,4%) na skutek wygaszenia tzw. luzowania ilościowego z października 2014 r. Inflacja w Kanadzie zmniejszyła się z poziomu 1,9% do 1,1%, a w Stanach Zjednoczonych z poziomu 1,6% do 0,1%. Także w pozostałych państwach grupy G-7 inflacja w 2015 r. była niższa niż rok wcześniej, osiągając wartości poniżej 1%.

Najważniejszym wyjątkiem od generalnego trendu spadku inflacji na świecie były kraje Wspólnoty Niepodległych Państw, w których wystąpiło stosunkowo gwałtowne jej zwiększenie z poziomu 6,4% w 2013 r. i 8,0% w 2014 r. do poziomu 15,5% w 2015 r. Zjawisko to związane było m.in. z następstwami napiętej sytuacji międzynarodowej w regionie (w tym szczególnie w Rosji: z uwagi na ograniczenie importu zagranicznej żywności oraz znaczącą deprecjację rubla).

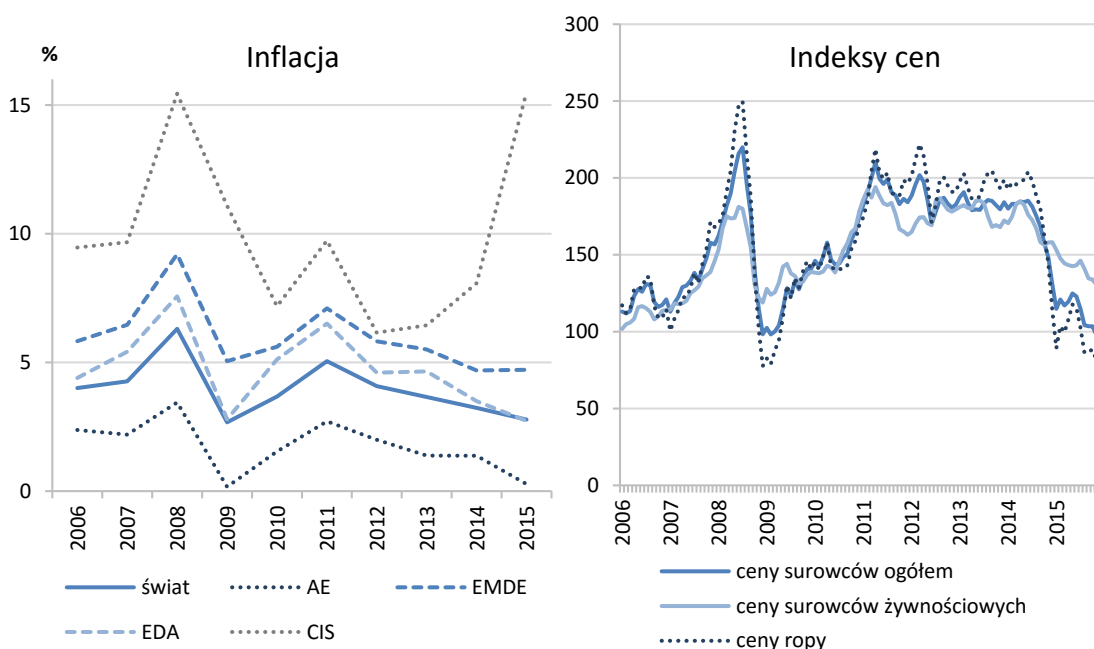
W grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się inflacja w 2015 r. prawie nie zmieniła się, osiągając poziom 4,7%.

¹¹ Wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych. Na podstawie danych MFW (baza WEO). Podział na grupy krajów również na podstawie podziału stosowanego przez MFW (baza WEO).

W 2015 r. podobnie jak w 2014 r. dwoma czynnikami, które znacząco wpłynęły na zmiany poziomu cen światowych były: dalszy spadek cen surowców żywnościowych oraz dalszy spadek cen ropy. Spadki te były kontynuacją spadków z roku ubiegłego i były od nich nawet większe. Ceny surowców żywnościowych w 2015 r. były aż o 17,1% niższe aniżeli rok wcześniej, przy czym spadki te zaobserwowano głównie w pierwszym i ostatnim kwartale 2015 r. Niskie światowe ceny żywności sprzyjały niższej inflacji – szczególnie w krajach rozwijających się, gdzie żywność stanowi znaczny procent koszyka dóbr konsumpcyjnych.

Ceny ropy¹² w ujęciu rocznym obniżyły się w 2015 r. aż o 47,2%, przy czym spadek cen ropy o 44,1% z drugiej połowy 2014 r. był kontynuowany w styczniu. Następnie ceny wzrosły do czerwca o 28,9%, po czym, w drugiej połowie 2015 r., powtórzył się wielki spadek z drugiej połowy 2014 r. – ceny z grudnia były aż o 40,5% niższe od cen z czerwca 2015 r.

Wykres 3. Inflacja (CPI) na świecie oraz wybrane indeksy cen (2005=100)

Źródło: dane MFW (WEO).

Badania przeprowadzone przez MFW¹³ sugerują, że dla inflacji decydująca była rola czynników o charakterze podażowym, związanym z ropą naftową, pomimo pewnego wzrostu popytu. Decydujące było utrzymywanie się znaczącej podaży ze strony krajów OPEC i Rosji, którym towarzyszyło ponowne wejście na światowe rynki dostawców z Iranu. Dostawcy z krajów OPEC skłaniali się do utrzymywania podwyższonej podaży na skutek częstego w tych krajach w obecnym okresie złego stanu finansów publicznych. Z kolei dostawcy z Iranu dążyli do odbudowy swojej pozycji sprzed okresu sankcji gospodarczych. Pewne znaczenie dla niskich cen ropy miał silny kurs dolara amerykańskiego.

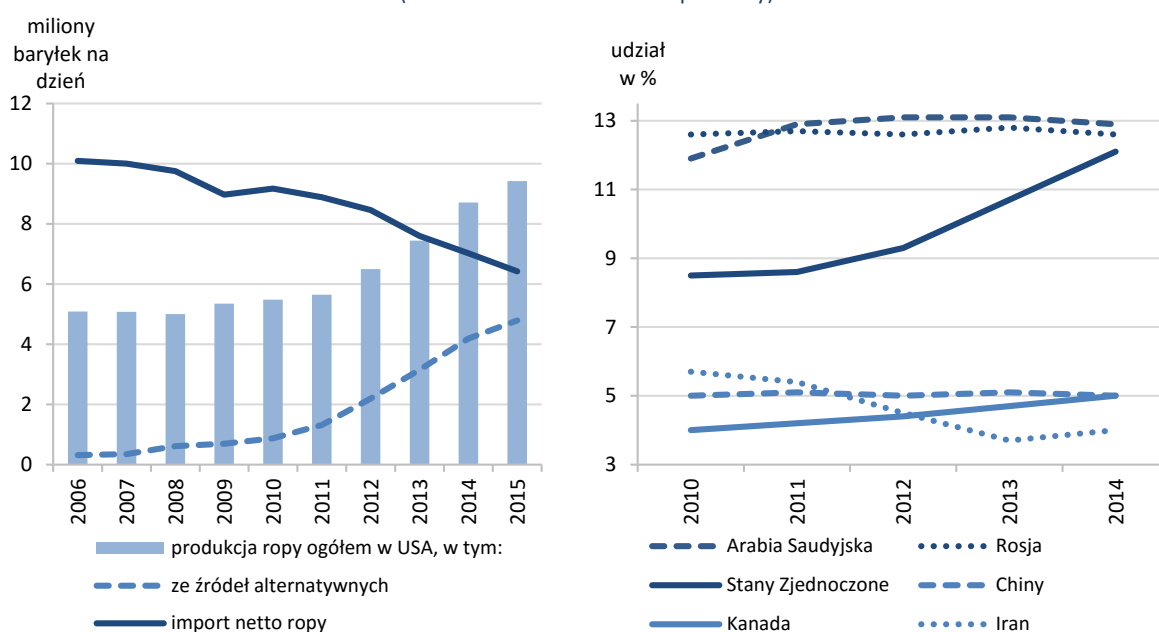
¹² Średnia arytmetyczna cen w USD trzech rodzajów ropy: Dated Brent, West Texas Intermediate oraz Dubai Fateh, cena przy transakcjach z natychmiastową dostawą. Na podstawie danych MFW (baza WEO).

¹³ Por. MFW, *World Economic Outlook (WEO), Too Slow for Too Long*, (2016), Waszyngton, s. 42.

W odniesieniu do czynników o charakterze podażowym, jeszcze istotniejszym czynnikiem wpływającym na zmiany cen ropy w ostatnich kilku latach jest zwiększenie wydobycia ropy ze źródeł alternatywnych (łupków bitumicznych i piasków asfaltowych) w Stanach Zjednoczonych¹⁴. Zwiększona podaż z tego alternatywnego źródła na rynku krajowym w Stanach Zjednoczonych wpłynęła na dalsze zmniejszenie poziomu importu z innych lokalizacji¹⁵.

Wśród trzech największych producentów ropy naftowej na świecie (Arabia Saudyjska, Rosja, Stany Zjednoczone), bardzo istotnie wzrósł udział Stanów Zjednoczonych z 8,5% do 12,1% w okresie 2005-2014. Wśród drugiej trójki największych producentów ropy naftowej (Chiny, Kanada, Iran)¹⁶ na uwagę zasługuje wzrost produkcji w Kanadzie, który też jest wynikiem zwiększenia produkcji ze źródeł alternatywnych.

Wykres 4. Produkcja i import netto ropy naftowej w Stanach Zjednoczonych oraz udziały najważniejszych producentów w produkcji światowej^a
(średnie dzienne dla lat oraz procenty)

^a brak dostępnych danych za 2015 dla wszystkich wymienionych krajów
Źródło: dane EIA oraz IEA.

Wśród surowców innych niż ropa naftowa, uwagę zwraca przyspieszenie spadków światowych cen rudy żelaza (z 15,7% w 2014 r. do 18,6% w 2015 r.), a także węgla kamiennego (z 28,5% w 2014 r. do 43,0% w 2015 r.)¹⁷.

¹⁴ Na podstawie danych *U.S. Energy Information Administration* (EIA) wiadomo, że ropę naftową w 2015 r. ze źródeł alternatywnych na skalę przemysłową pozyskiwano w 3 krajach na świecie (w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie oraz – na niewielką skalę – w Argentynie). W 2015 r. średnie dzienne światowe wydobycie takiej ropy oszacowano na 4,32 miliona baryłek, z czego Stany Zjednoczone odpowiadały za produkcję 4,19 miliona baryłek dziennie. W 2015 r. w Stanach Zjednoczonych produkcja takiej ropy wzrosła do 4,79 milionów baryłek dziennie.

¹⁵ Zgodnie z informacjami *U.S. Energy Information Administration* (EIA), Stany Zjednoczone w 2015 r. odpowiadały za około 20% światowego rocznego spożycia ropy.

¹⁶ W jednym roku (2013) analizowanego okresu Kuwejt, Wenezuela, Zjednoczone Emiraty Arabskie i Irak wyprodukowały więcej ropy naftowej od Iranu. Spadek produkcji Iranu należy wiązać z sankcjami nałożonymi na ten kraj (na podstawie danych IEA).

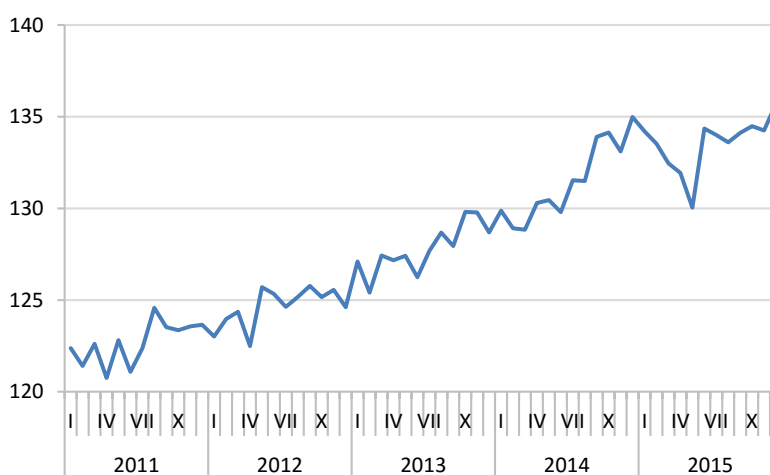
¹⁷ Na podstawie bazy danych cen surowców MFW.

HANDEL MIĘDZYNARODOWY

Zgodnie z danymi MFW, tempo wzrostu wolumenu¹⁸ światowego handlu towarami i usługami w 2015 r. wyniosło 2,8% i było niższe od odnotowanego rok wcześniej (3,5%). Dane miesięczne (wyrównane sezonowo), opracowane przez CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis, wskazywały na załamanie wzrostu wolumenu światowego handlu w pierwszych dwóch kwartałach 2015 r. oraz powtórne przyśpieszenie w drugiej połowie roku.

Zgodnie z danymi MFW, wzrost obrotów w międzynarodowym handlu towarami i usługami w 2015 r. powiązany był głównie ze zwiększoną (w stosunku do wcześniejszej) aktywnością w handlu międzynarodowym przejawianą przez reprezentantów grupy gospodarek rozwiniętych. Import w tej grupie krajów wzrósł o 4,3% (wobec wzrostu o 3,5% rok wcześniej), a eksport zwiększył się o 3,4% (wobec 3,5% rok wcześniej).

Wykres 5. Wolumen światowego handlu towarami
(wyrównany sezonowo, 2005=100)

Źródło: CPB, *World Trade Monitor*.

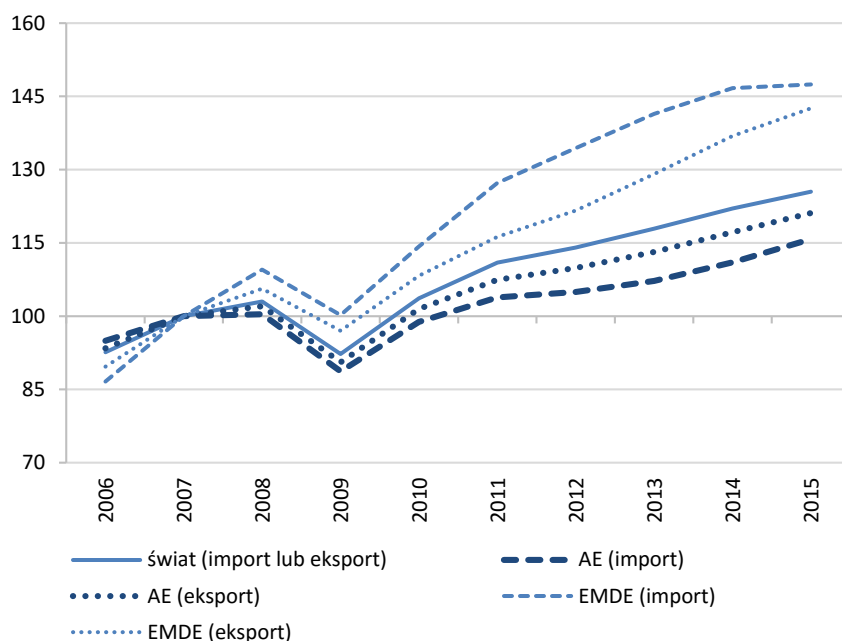
Szczególnie wyraźnie zwiększyło się tempo wzrostu handlu w strefie euro. Import strefy euro zwiększył się o 5,8% (wobec 4,2% w 2014 r.), a eksport wzrósł o 5,0% (wobec 3,9% rok wcześniej). W pozostałych krajach grupy krajów rozwiniętych zaobserwowano raczej zwolnienie tempa wzrostu wolumenu handlu. Import Stanów Zjednoczonych w 2014 r. był o 4,9% wyższy niż rok wcześniej, natomiast eksport był wyższy o 1,1%. Rok wcześniej wzrost importu wyniósł tam 3,8%, a eksport zwiększył się o 3,4%.

W grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się wzrost importu towarów i usług w 2015 r. wyniósł zaledwie 0,5%, co było wartością wyraźnie niższą niż w latach ubiegłych (5,2% w 2013 r. i 3,7% w 2014 r.). Podobne różnice wystąpiły również w przypadku eksportu, który w 2015 r. wzrósł o 1,7%, w porównaniu ze wzrostem o 3,1% rok wcześniej i 4,4% w 2013 r.

W 2014 r. import gospodarek zaliczanych do grupy Wspólnoty Niepodległych Państw spadł aż o 22,9% (w porównaniu ze spadkiem o 6,0% rok wcześniej i wzrostem o 3,3% w 2013 r.), a eksport obniżył się o 6,6%, podczas gdy rok wcześniej obniżył się o 2,2%, a w 2013 r. wzrósł o 0,2%.

¹⁸ Dane w niniejszym podrozdziale odnoszą się do wolumenu obrotów, czyli nie zależą od cen, tylko od zmian ilości (ważonych udziałem w wartości całego obrotu) towarów podlegających międzynarodowemu obrotowi.

Wykres 6. Skumulowane zmiany międzynarodowego handlu dobrami i usługami
(2007 = 100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MFW (WEO).

Tempo wzrostu obrotów handlowych po kryzysie zapoczątkowanym w 2007 r. było różne dla różnych grup krajów. Wolumen światowego handlu towarami i usługami w 2015 r. był o 25,5% wyższy niż w 2007 r. Wielkość importu grupy gospodarek wschodzących i rozwijających się zwiększyła się w tym czasie o 47,4%, a zatem nadal bardziej niż wielkość ich eksportu (wzrost o 42,6%), podczas gdy w przypadku grupy gospodarek rozwiniętych, odmiennie, odnotowano w tym okresie szybsze tempo wzrostu eksportu (21,1%) niż importu (15,8%).

INWESTYCJE I OSZCZĘDNOŚCI

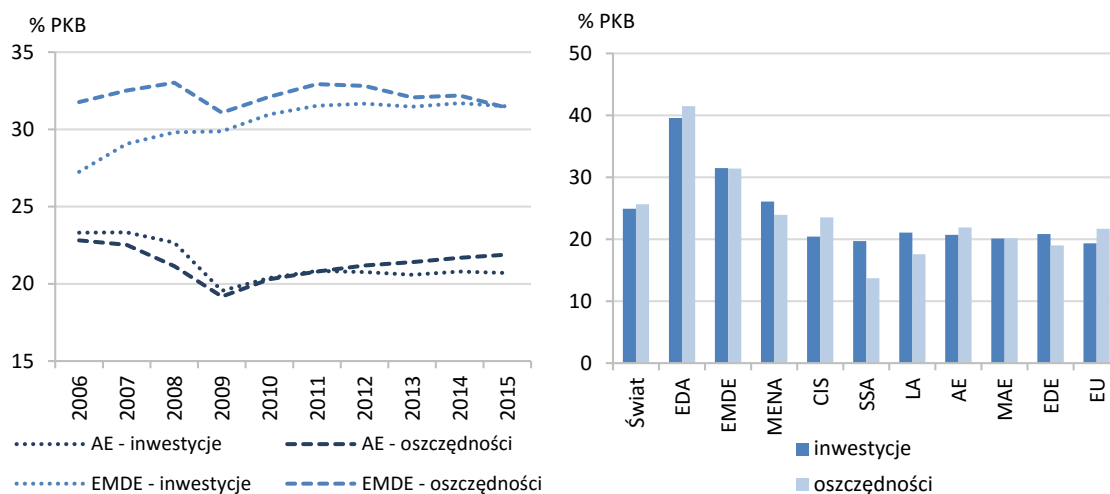
Relacja poziomu oszczędności do PKB w 2015 r. w gospodarce światowej wyniosła 25,6%, natomiast relacja inwestycji¹⁹ do PKB przyjęła poziom 24,9%, czyli prawie się nie zmieniła w stosunku do 2014 r. Najwyższy poziom zarówno inwestycji (39,6%), jak i oszczędności (41,5%) występował w grupie rozwijających się krajów Azji. Było to jednak mniej niż rok wcześniej (odpowiednio 42,7% i 43,1%).

Najniższy poziom inwestycji w relacji do PKB wykazały kraje Unii Europejskiej (19,3%) oraz kraje Afryki Subsaharyjskiej (19,7%). Najniższym poziomem oszczędności w relacji do PKB charakteryzowały się natomiast kraje Afryki Subsaharyjskiej (13,7%) oraz państwa Ameryki Łacińskiej i Karaibów (17,6%).

W okresie 2005-2015 zwiększyło się zróżnicowanie poziomu inwestycji pomiędzy gospodarkami wschodzącymi i rozwijającymi się a gospodarkami rozwiniętymi. Różnica między poziomem inwestycji w obu grupach krajów, na korzyść pierwszej grupy, wzrosła z 4,2 p. proc. w 2005 r. do 10,9 p. proc. w 2015 r.

¹⁹ Inwestycje zostały zdefiniowane jako akumulacja brutto, tj. przyrost majątku narodowego w określonym czasie, obejmujący, w ujęciu wartościowym, nakłady brutto na środki trwałe, przyrost rzeczowych środków obrotowych, nabycie aktywów o wyjątkowej wartości pomniejszone o ich rozdysponowanie.

Wykres 7. Bilans oszczędności i inwestycji w latach 2006-15 oraz Inwestycje i oszczędności w 2015 r.

Źródło: dane MFW (WEO).

W latach 2005-2014 w gospodarkach wschodzących i rozwijających się występował stale dodatni, lecz malejący bilans oszczędności i inwestycji, aż do roku 2015 r., gdy stał się on ujemny. W gospodarkach rozwiniętych bilans ten był ujemny do 2011 r. W 2012 r. poziom oszczędności w krajach rozwiniętych nieznacznie przekroczył poziom inwestycji i od tego momentu stale się powiększa. Najwyższym poziomem relacji inwestycji do oszczędności spośród wszystkich grup krajów charakteryzowały się kraje Afryki Subsaharyjskiej, gdzie w 2014 r. wyniósł on 119,5%, a w 2015 r. aż 143,7%. Wysoki poziom tej relacji występował również w krajach Europy Środkowej i Wschodniej (116,2% w 2014 r. i 109,6% w 2015 r.), a także w państwach Ameryki Łacińskiej (116,0% w 2014 r. i 119,8% w 2015 r.). W grupie krajów Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu sytuacja najbardziej się zmieniła, gdyż relacja inwestycji w stosunku do oszczędności wzrosła z 79,4% w 2014 r. do aż 109,0% w 2015 r.

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE

W 2015 r. wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych na świecie (BIZ)²⁰ zwiększyła się, osiągając poziom 1,76 bln USD (wzrost o 38,0% w stosunku do poprzedniego roku). Przepływy (BIZ) osiągnęły najwyższy poziom wzrostu od czasu globalnego kryzysu gospodarczego i finansowego w latach 2008-2009²¹.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w krajach rozwiniętych w 2015 r. stanowiły 54,6% globalnego napływu BIZ i osiągnęły poziom 962,5 mld USD (wzrost o 440,5 mld USD w relacji do 2014 r.). Napływ BIZ do Ameryki Północnej wzrósł ponad dwukrotnie z 165,1 mld USD do 428,5 mld USD. Natomiast napływ BIZ do Europy wzrósł o 64,6%, a do Unii Europejskiej o 50,5%.

Gospodarki krajów wschodzących i rozwijających się zanotowały napływ BIZ w kwocie 764,7 mld USD, co stanowiło 43,4% globalnych napływów. Azja pozostała największym na świecie odbiorcą tych inwestycji. Wyniosły one tam 540,7 mld USD (wzrost o 15,6% w relacji do 2014 r.).

²⁰ UNCTAD, *World Investment Report 2016*, (2016), Nowy Jork i Genewa, s. 10.

²¹ Okres porównawczy przyjęty przez UNCTAD.

Tabl. 3. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w mld USD				
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	1 566,8	1 510,9	1 427,2	1 277,0	1 762,2
Kraje rozwinięte	817,4	787,4	680,3	522,0	962,5
Europa	478,1	483,2	323,4	306,0	503,6
Unia Europejska	425,8	446,4	319,5	292,0	439,5
Ameryka Północna	269,5	231,5	283,3	165,1	428,5
Stany Zjednoczone	229,9	188,4	211,5	106,6	379,9
Kraje rozwijające się	670,1	658,8	662,4	698,5	764,7
Afryka	47,8	55,2	52,1	58,3	54,1
Azja	426,7	409,6	431,4	467,9	540,7
Ameryka Łacińska i Karaiby	193,3	190,5	176,0	170,3	167,6
Oceania	2,3	3,6	2,8	2,0	2,3
Kraje transformujące się	79,3	64,8	84,5	56,5	35,0

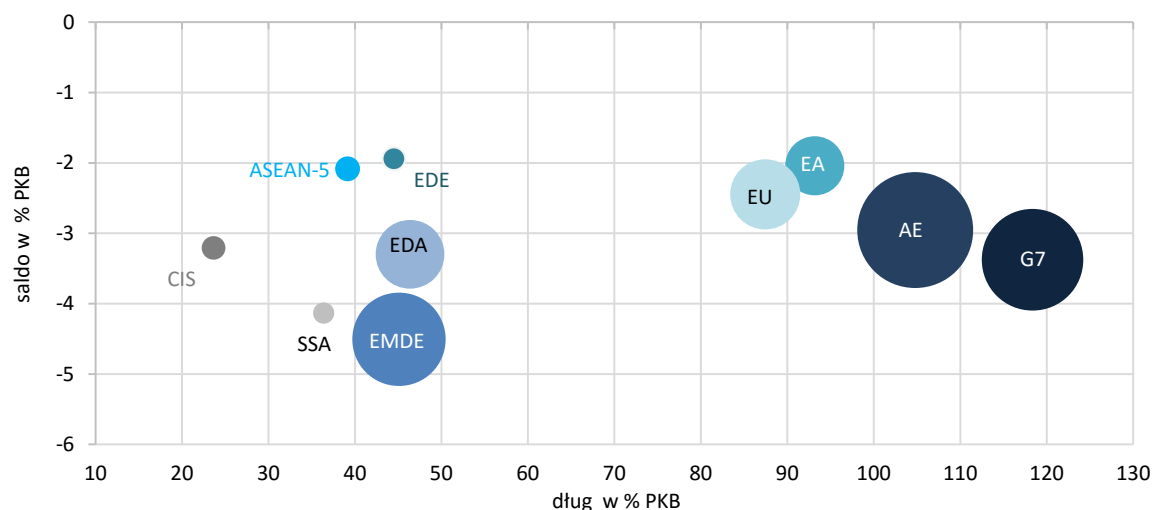
Źródło: UNCTAD, *World Investment Report*.

FINANSE PUBLICZNE

W 2015 r. w wielu krajach rozwiniętych kontynuowany był proces konsolidacji fiskalnej, co przyczyniło się do obniżenia deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych w tej grupie do 3,0% PKB wobec 3,2% PKB w roku poprzednim. Deficyt fiskalny gospodarek wschodzących i rozwijających się w 2015 r. wzrósł z 2,5% PKB do 4,5% PKB. W grupie krajów rozwiniętych relacja długu sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB wzrosła do poziomu 104,8% PKB wobec 104,6% PKB w końcu roku poprzedniego. W krajach wschodzących i rozwijających się relacja długu publicznego do PKB była wyraźnie niższa i osiągnęła 45,1% PKB w 2015 r. (wobec 41,0% PKB w roku poprzednim).

Wykres 8. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych na świecie w 2015 r.

(rozmiar znacznika określa PKB według PPP)

Uwaga: grupy krajów według MFW (WEO), tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MFW (WEO).

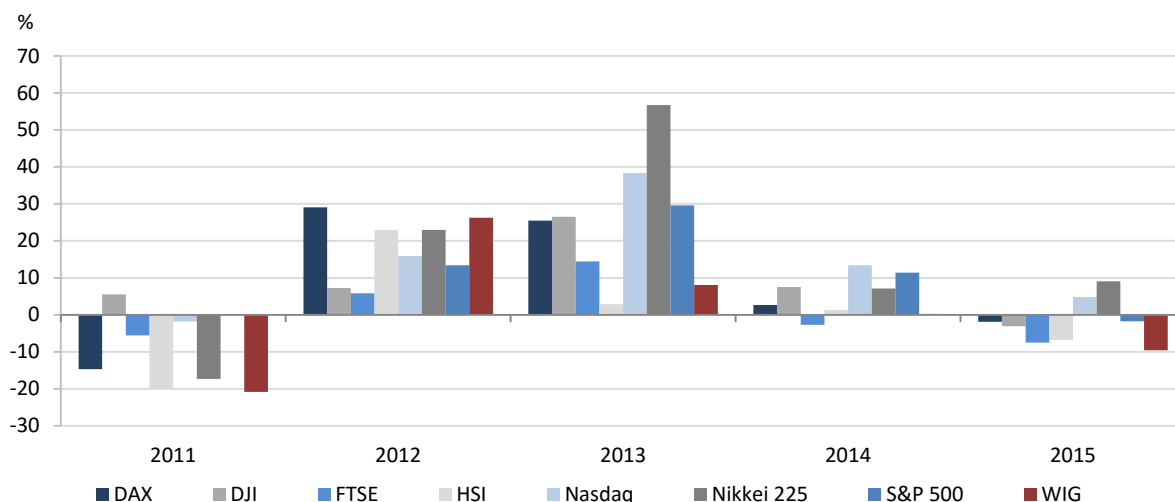
RYNKI FINANSOWE

W 2015 r. sytuacja na światowych rynkach finansowych cechowała się zmiennością, która nasilała się okresowo z powodu rozbieżności działań podejmowanych przez główne banki centralne oraz tempa wzrostu pomiędzy gospodarkami rozwiniętymi i rozwijającymi się. Zapowiedź podwyżki stóp procentowych przez Rezerwę Federalną Stanów Zjednoczonych (Fed) kształtowała wzrost globalnej awersji inwestorów.

Największe banki centralne zdecydowały się na różne formy luzowania polityki pieniężnej, natomiast przyczyny podjętych przez banki działań były odmienne. Rozluźnianie polityki pieniężnej przez m.in. EBC i Bank Japonii w II półroczu 2015 r., ograniczało zmienność na rynkach finansowych, pomimo zasygnalizowanych przez Fed podwyżek stóp procentowych. Poprawa sytuacji gospodarczej w Stanach Zjednoczonych oraz łagodzenie polityki pieniężnej przez EBC przyczyniły się do okresowego spadku rentowności obligacji skarbowych na rynkach europejskich w I połowie 2015 r.

Indeksy największych giełd na świecie odnotowały spadek lub nieznaczny wzrost w 2015 r. w porównaniu do notowań z końca 2014 r. Wyjątek stanowił japoński indeks Nikkei225, który odnotował wysoką dodatnią stopę zwrotu na poziomie 9,07%, co wynikało z decyzji podjętej przez BoJ o utrzymaniu skali luzowania monetarnego. Chiński indeks giełdowy Hang Seng Index (HSI) w 2015 r. spadł o 6,75%, co wynikało z pogarszających się perspektyw dotyczących utrzymania wzrostu gospodarczego w Chinach. Poziom indeksów giełd amerykańskich charakteryzował się spadkiem (za wyjątkiem indeksu Nasdaq). Wynikało to z dyskontowania przez rynki finansowe decyzji Fed już w I półroczu 2015 r., a efekt samej podwyżki stóp w IV kwartale 2015 r. nie był tak znaczący dla rynków kapitałowych. Stopa zwrotu dla tych indeksów w ujęciu rocznym wyniosła: -1,75% dla S&P 500, 4,81% dla Nasdaq oraz -3,1% dla Dow Jones (DJI).

Wykres 9. Roczne stopy zwrotu wybranych indeksów giełd światowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych publikowanych przez giełdy.

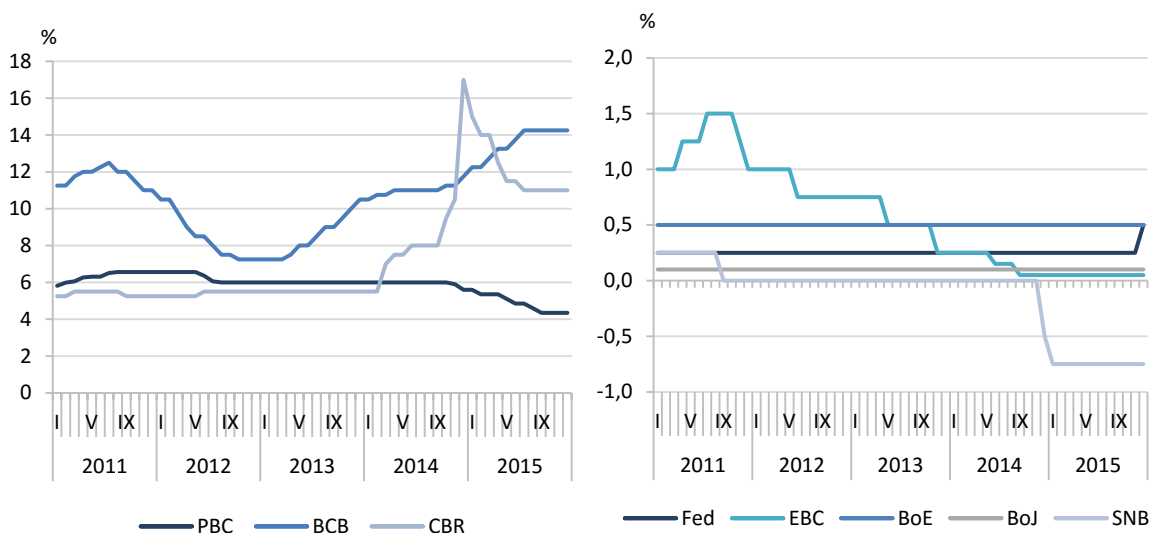
Indeks EURO STOXX w I kwartale 2015 r. odnotował dodatnie stopy zwrotu, natomiast wraz z nasileniem się wahań cen na światowych rynkach surowcowych indeks zaczął spadać, odzwierciedlając również niepewność dotyczącą wydarzeń w Grecji. Niższy poziom indeksów europejskich w II kwartale 2015 r. wynikał ze spadków akcji notowanych na chińskich rynkach kapitałowych. W III kwartale roku na rynkach akcji w strefie euro wystąpiły wzrosty indeksów z uwagi na zapowiedzi EBC oraz innych banków centralnych o dalszym ilościowym luzowaniu polityki

pieniężnej. Zwiększenie niepewności na rynkach europejskich w IV kwartale 2015 r. i większe wahania cen na rynkach wynikały z oczekiwań dalszych działań luzowania polityki monetarnej przez główne europejskie banki centralne. Indeks giełdy niemieckiej DAX, podobnie jak WIG, w 2015 r. odnotował ujemną stopę zwrotu, która wynosiła -1,9%, wobec -9,6% dla indeksu WIG dla Polski.

POLITYKA MONETARNA NA ŚWIECIE

Działania podejmowane w ramach prowadzonej polityki monetarnej przez główne banki centralne na świecie w 2015 r. można podzielić na cztery grupy. Do pierwszej grupy zaliczyć można działania podejmowane m.in. przez Fed, który zakończył program luzowania ilościowego, związany ze skupem obligacji w 2014 r. Zapowiedziane podwyżki podstawowych stóp procentowych nastąpiły w grudniu 2015 r., co było również wynikiem decyzji o luzowaniu polityki monetarnej przez Ludowy Bank Chin i EBC w II połowie 2015 r. Na podwyżki podstawowych stóp procentowych zdecydował się również Bank Centralny Brazylii (BCB), który zwiększył poziom stóp procentowych z 11,75% do 14,25%. Natomiast cel działań podejmowanych przez BCB był odmienny niż przez Fed i wynikał z walki banku centralnego z wysoką inflacją.

Wykres 10. Podstawowe stopy procentowe wybranych banków centralnych

Uwaga: PBC – Ludowy Bank Chin, BCB – Brazylijski Bank Centralny, CBR – Centralny Bank Rosji, Fed – Rezerwa Federalna Stanów Zjednoczonych, EBC – Europejski Bank Centralny, BoE – Bank Anglii, BoJ – Bank Japonii, SNB – Narodowy Bank Szwajcarii.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych publikowanych przez banki centralne oraz global-rates.com

Do drugiej grupy działań zaliczyć można decyzje podejmowane przez Bank Japonii oraz EBC, które zwiększyły bądź utrzymały skalę programów stymulujących gospodarkę, kontynuując tym samym politykę luzowania ilościowego. EBC podjął w 2015 r. decyzję o dalszym dostarczaniu płynności, poprzez wprowadzenie serii ukierunkowanych dłużnych operacji refinansujących oraz zakup wybranych zabezpieczonych aktywów. BoJ utrzymał zwiększoną bazę monetarną na poziomie 80 bln JPY oraz kontynuował program skupu aktywów (głównie obligacji skarbowych).

Działania świadczące o luzowaniu polityki monetarnej podjął również Ludowy Bank Chin (PBC), który obniżył w 2015 r. główną stopę procentową z poziomu 5,60% do 4,35% oraz podjął działania związane z ograniczaniem aprecjacji własnej waluty, zwiększając tym samym rezerwy walutowe. PBC zdecydował się również na płynny kurs juana do walut surowcowych. Bank centralny Norwegii również

w 2015 r. obniżył stopę procentową – do 0,75%, z poziomu 1,25% – zapowiadając dalsze łagodzenie polityki pieniężnej, celem utrzymania tempa rozwoju gospodarczego. Na obniżki stóp procentowych w ramach konwencjonalnej polityki pieniężnej w 2015 r. zdecydował się Bank Rezerw Australii (RBA) (z 2,5% do 2,0%) oraz Bank Kanady (BoC) (z 1,0% do 0,5%). Decyzje RBA i BoC były warunkowane interwencją w zakresie walut krajowych, z uwagi na spadkowe trendy na rynkach surowcowych. Bank Centralny Rosji (CBR), po podwyżkach podstawowych stóp procentowych w 2014 r., zdecydował się na ich obniżkę w 2015 r., z poziomu 17,0% do 11,0%. Wysoki poziom inflacji, spadek kursu rubla oraz cen ropy naftowej na rynkach surowcowych przyczyniły się do pogłębienia recesji w Federacji Rosyjskiej i konieczności interwencji banku centralnego.

Trzecia grupa działań podejmowanych przez banki centralne wystąpiła w Banku Szwajcarii (SNB) oraz Szwedzkim Banku Centralnym (Riksbank) i wiązała się z wprowadzeniem ujemnych stóp procentowych, celem ograniczenia aprecjacji kursu walutowego i napływu kapitału. W grudniu 2014 r. Bank Szwajcarii obniżył podstawowe stopy rynkowe w 2015 r. do poziomu -0,75%. Szwedzki bank centralny obniżył w 2015 r. stopę procentową z -0,10% do -0,35%. Riksbank wdrożył również program luzowania ilościowego w wysokości 10 mld SEK, celem walki z deflacją. Działania podejmowane przez SNB i Riksbank były odpowiedzią na ekspansywną politykę EBC.

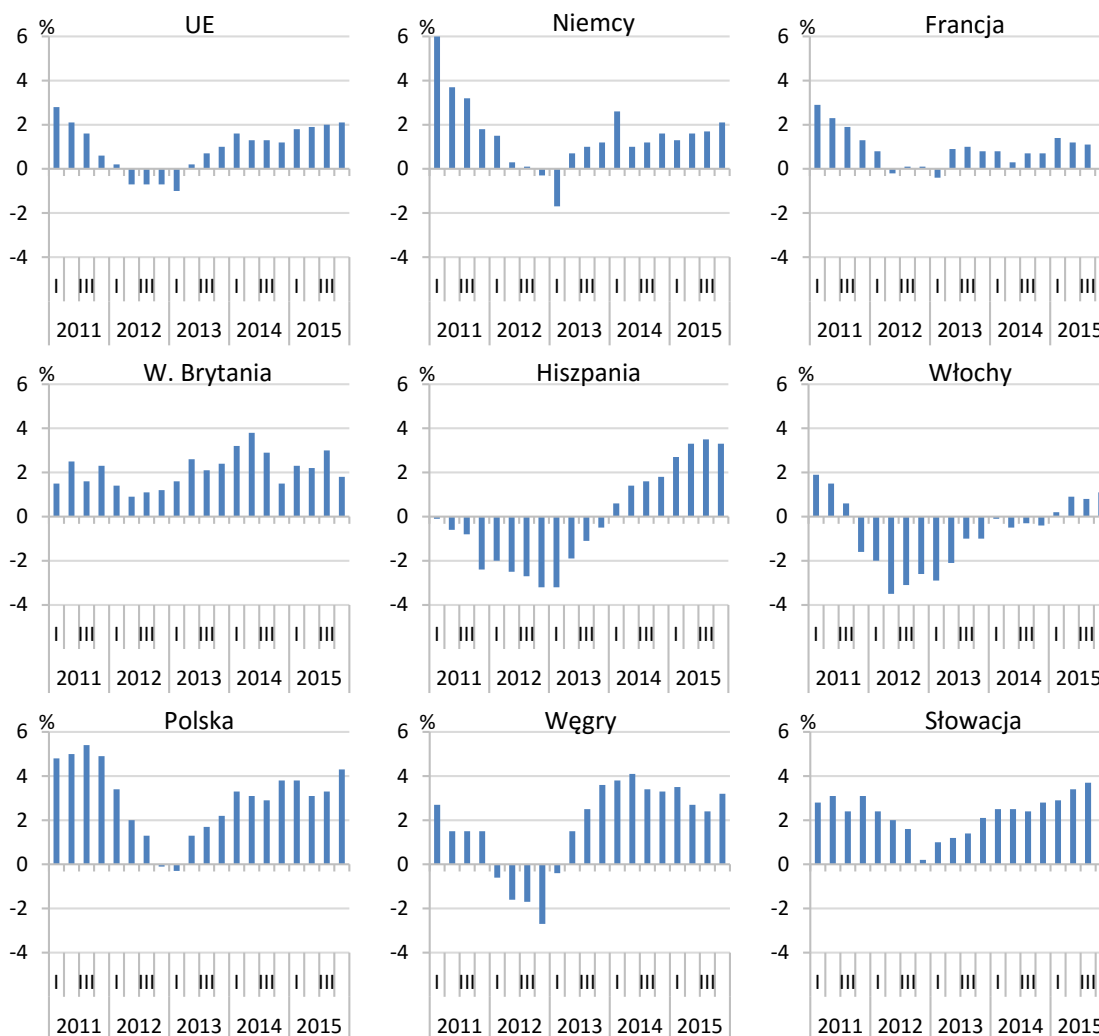
Ostatnią grupą działań podejmowanych przez banki centralne w 2015 r. było utrzymanie stóp procentowych na niezmiennym poziomie przez Bank Anglii (BoE). W 2015 r. BoE zapowiedział, że wraz z utrwaleniem się ożywienia gospodarczego w Wielkiej Brytanii będzie podnosić podstawowe stopy procentowe. Zapowiedzi te dotyczyły jednak już 2016 r.

2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ

WZROST GOSPODARCZY

W 2015 r. Unia Europejska²² zanotowała wzrost PKB o 1,9%, a zatem wyższy o 0,5 p. proc. niż zaobserwowany w 2014 r. W ujęciu kwartalnym w 2015 r., tempo wzrostu PKB było prawie równomierne, tj. w drugiej połowie roku przekroczyło nieznacznie 2%. Po trwającym wcześniej okresie spowolnienia gospodarczego, IV kwartał 2015 r. był jedenastym kolejnym kwartałem, w którym odnotowano wzrost gospodarczy.

Wykres 11. Wzrost PKB w Unii Europejskiej oraz w wybranych krajach UE
(zmiana w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku, dane niewyrównane sezonowo)

Źródło: dane Eurostatu.

Widoczne było duże zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi gospodarkami. W szczególności, obawę budziły problemy związane z finansowaniem długu w wybranych krajach, szczególnie z tzw. „Południa”

²² O ile nie zaznaczono inaczej, dane prezentowane w tym rozdziale dotyczą Unii Europejskiej składającej się z 28 państw. Dla strefy euro dane dotyczą grupy 19 państw. Dane w niniejszym rozdziale pochodzą z Komisji Europejskiej (bazy danych Eurostatu bądź bazy Ameco) i są zgodne z systemem ESA2010.

Europy²³. Podczas gdy w gronie dużych gospodarek unijnych w 2015 r., Wielka Brytania utrzymywała wysokie tempo wzrostu, Niemcy kontynuowały odbudowę wzrostu, a Hiszpania weszła na ścieżkę dynamicznego rozwoju aktywności gospodarczej, to Włochy i Francja borykały się wciąż z problemami o charakterze w dużej mierze strukturalnym²⁴.

Tabl. 4. Produkt krajowy brutto w Unii Europejskiej

Kraje	Wzrost realny PKB					PKB <i>per capita</i> ^c				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w %					UE = 100				
Unia Europejska ^a	1,8	-0,5	0,2	1,4	2,0	100	100	100	100	100
Strefa euro ^b	1,6	-0,9	-0,3	0,9	1,7	108	107	107	107	106
Austria	2,8	0,7	0,1	0,6	1,0	127	131	131	129	127
Belgia	1,8	0,2	0,0	1,3	1,4	119	120	120	118	117
Bułgaria	1,6	0,2	1,3	1,5	3,0	45	46	46	47	46
Chorwacja	-0,3	-2,2	-1,1	-0,4	1,6	59	60	59	59	58
Cypr	0,4	-2,4	-5,9	-2,5	1,6	96	91	84	82	81
Czechy	2,0	-0,8	-0,5	2,7	4,5	83	82	83	84	85
Dania	1,2	-0,1	-0,2	1,3	1,0	125	126	126	125	124
Estonia	7,6	5,2	1,6	2,9	1,1	69	74	75	76	74
Finlandia	2,6	-1,4	-0,8	-0,7	0,2	116	115	113	110	108
Francja	2,1	0,2	0,6	0,6 ^d	1,3 ^d	108	107	108	107	106
Grecja	-9,1 ^d	-7,3 ^d	-3,2 ^d	0,7 ^d	-0,2 ^d	77	74	74	73	71
Hiszpania	-1,0	-2,6 ^d	-1,7 ^d	1,4 ^d	3,2 ^d	94	92	91	91	92
Holandia	1,7	-1,1	-0,2	1,4	2,0 ^d	134	132	132	131	129
Irlandia	0,0	-1,1	1,1	8,5 ^f	26,3 ^f	132	131	131	134 ^f	145 ^f
Litwa	6,0	3,8	3,5	3,0	1,6	65	70	73	75	74
Luksemburg	2,6	-0,8	4,3	4,1	4,8	263	258	264	266	271
Łotwa	6,2	4,0	3,0	2,4	2,7	56	60	62	64	64
Malta	1,9	2,9	4,3	3,5	6,4	84	84	86	86	89
Niemcy	3,7	0,4	0,3	1,6	1,7	124	124	124	126	125
Polska	5,0	1,6	1,3	3,3	3,6	64	66	67	68	69
Portugalia	-1,8	-4,0	-1,1	0,9 ^e	1,5 ^e	78	77	77	78	77
Rumunia	1,1	0,6	3,5	3,0	3,8	51	54	54	55	57
Słowacja	2,8	1,5	1,4	2,5	3,6	73	74	76	77	77
Słowenia	0,6	-2,7	-1,1	3,0	2,9	82	81	80	82	83
Szwecja	2,7	-0,3	1,2	2,3	4,2	126	127	124	123	123
W. Brytania	1,5	1,3	1,9	3,1	2,2	106	107	108	109	110
Węgry	1,8	-1,7	1,9	3,7	2,9	65	65	66	68	68
Włochy	0,6	-2,8	-1,7	-0,3	0,8	102	101	98	96	95

^a Średnia ważona wielkością gospodarek; dane dla Unii Europejskiej składającej się z 28 państw; ^b Dane dla strefy euro składającej się z 19 państw; ^c według parytetu siły nabywczej; ^d dane wstępne; ^e dane szacunkowe; ^f Przed aktualizacją 21 lipca 2016 r. było to odpowiednio 5,2 i 7,8. Aktualizacja danych Eurostatu nastąpiła na skutek uwzględnienia efektu przemieszczenia siedzib pewnej liczby dużych międzynarodowych korporacji na terytorium Irlandii. Przemieszczenie siedzib wywołało sztuczny efekt bardzo dużego wzrostu PKB Irlandii. Dane *per capita* nie uwzględniają tej aktualizacji. Także dane dla UE i dla strefy euro uległyby znacznej zmianie, gdyby uwzględniały ta aktualizację. Eurostat przewiduje zbadanie metodologii zastosowanej przy tej rewizji do września 2016 r. Patrz: KE, *Irish GDP revision*, http://ec.europa.eu/eurostat/documents/24987/6390465/Irish_GDP_communication.pdf.

Źródło: dane Eurostatu.

Obawy co do problemów gospodarki chińskiej ograniczyły do pewnego stopnia wpływ trwających procesów odbudowy aktywności gospodarczej, jednak wynik PKB dla gospodarki europejskiej okazał się mimo wszystko lepszy niż w roku poprzednim. Stało się tak pomimo załamania popytu ze strony rynku rosyjskiego (i krajów WNP, tj. Ukrainy, Białorusi i Kazachstanu).

²³ Chodzi o 4 kraje PIGS, czyli Portugalię, Włochy, Grecję i Hiszpanię.

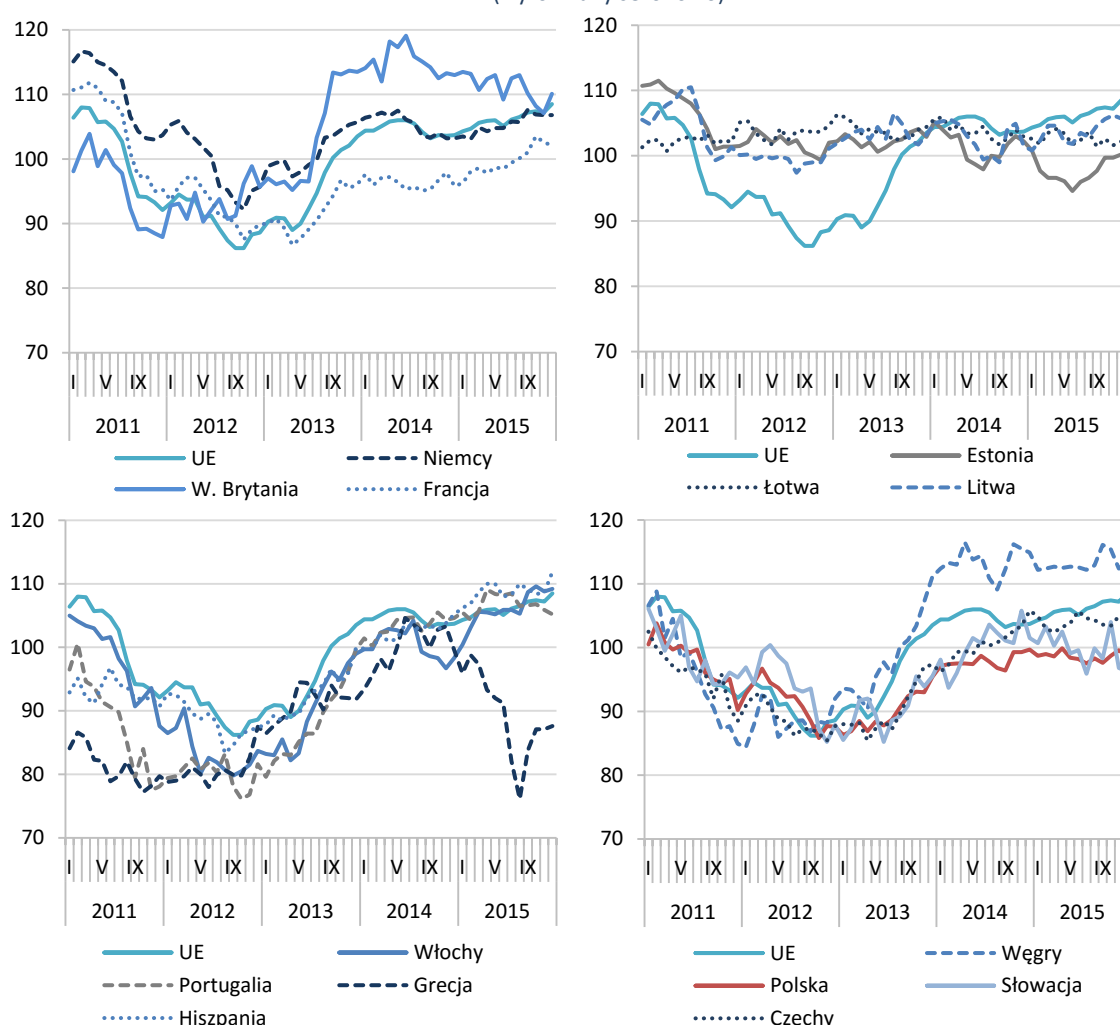
²⁴ Por. CESifo, *The EEAG Report on the European Economy*, (2016), Monachium, s. 21.

W 2015 r., podobnie jak w roku poprzednim, zauważalne były zróżnicowane tendencje w zakresie wzrostu gospodarczego pomiędzy poszczególnymi krajami Unii Europejskiej. Najwyższe wzrosty odnotowano w Irlandii (7,8%), na Malcie (6,5%), w Luksemburgu (4,9%), Szwecji (4,2%) oraz w Czechach (4,2%) i Rumunii (3,8%).

Polska charakteryzowała się szóstym z kolei poziomem wzrostu (3,7%). Niewielki spadek PKB zanotowano tylko w Grecji (-0,2%). W Chorwacji w 2015 r. zaobserwowano wzrost PKB o 1,6% po sześciu latach występowania tam spadków.

Nastroje konsumentów i producentów, odzwierciedlane przy pomocy wskaźnika ESI (*Economic Sentiment Indicator*), stopniowo poprawiały się w trakcie całego 2015 r.

Wykres 12. Wskaźnik odczuć ekonomicznych (*Economic Sentiment Indicator*) w Unii Europejskiej i wybranych krajach członkowskich
(wyrównany sezonowo)

Źródło: dane Eurostatu.

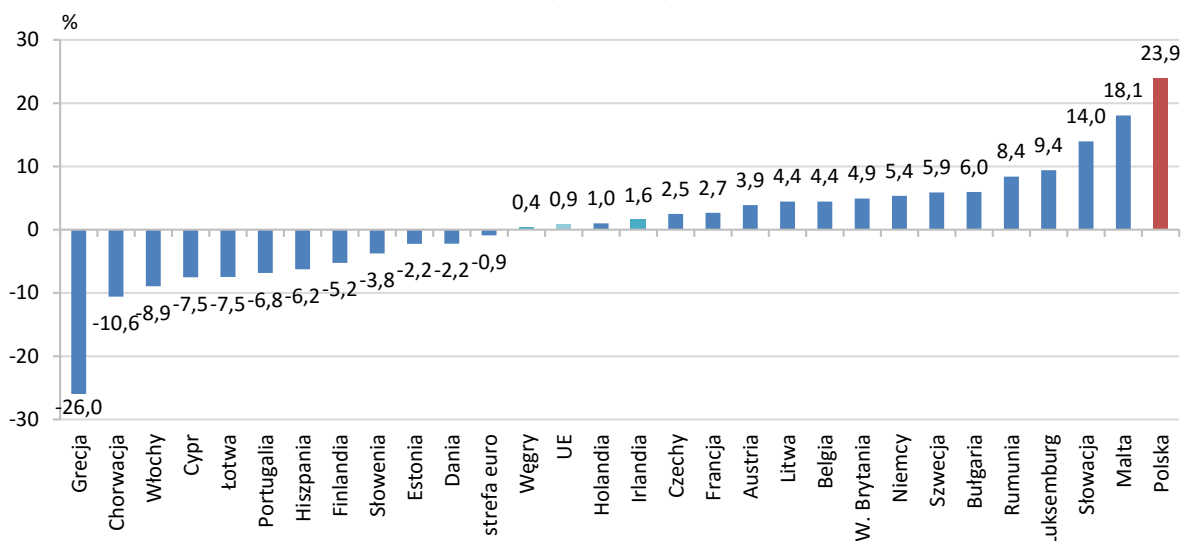
Największa gospodarka UE, Niemcy, osiągnęła w 2015 r. wzrost w wysokości 1,7%. Podobnie jak w 2014 r., głównym czynnikiem wzrostu był popyt krajowy (jego wkład do PKB był równy 1,5 p. proc.), natomiast dodatnia kontrybucja salda obrotów z zagranicą wyniosła tylko 0,2 p. proc. W ujęciu kwartalnym, tempo wzrostu PKB systematycznie rośnie w ciągu 2015 r.: od wartości 1,3% w I kwartale do 2,1% w IV kwartale.

We Francji w 2015 r. gospodarka przyspieszyła z poziomu 0,6% do poziomu 1,3%. W ujęciu kwartalnym, tempo wzrostu było mniej więcej równomierne, pozostając w granicach od 1,1% do 1,4%. Główne impulsy wzrostowe we Francji pochodziły ze spożycia, głównie prywatnego (wkład spożycia prywatnego osiągnął poziom 0,8 p. proc.), natomiast eksport netto oddziaływał w odwrotnym kierunku, jego wkład był ujemny (-0,2 p. proc.).

W Wielkiej Brytanii w 2015 r. odbudowa procesów wzrostowych, trwająca przez 2014 r., spowolniła do 2,3%, w porównaniu z 2,8% rok wcześniej. Głównym czynnikiem wzrostu, podobnie jak rok wcześniej, było spożycie prywatne (wkład w wysokości 1,8 p. proc.). Wkład eksportu netto był ujemny i wyniósł 0,5 p. proc.

Wykres 13. Skumulowana zmiana PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 2007-2015

(2007 = 100)

Uwaga: w przypadku Hiszpanii, Grecji, Cypru, Holandii i Rumunii – dane tymczasowe. W przypadku Portugalii – dane szacunkowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

Do 2015 r. strefa euro nie odbudowała poziomu PKB z 2007 r., tj. z ostatniego roku poprzedzającego pełne uzewnętrznienie się kryzysu finansowego (skumulowany wzrost w wysokości -0,9%), natomiast PKB Unii Europejskiej był w 2015 r. o 0,9% wyższy niż w 2007 r. Sytuacja poszczególnych państw była zróżnicowana, jednak skumulowana zmiana PKB w latach 2007-2015 w przypadku większości krajów zawierała się w przedziale od -10% do 10%. Wyjątek stanowiły: Polska (wzrost o 23,9%), Malta (wzrost o 18,1%), Słowacja (wzrost o 14,0%), a ze strony krajów najgłębiej dotkniętych kryzysem – Grecja (spadek o 26,0%) oraz Chorwacja (spadek o 10,6%).

CZYNNIKI WZROSTU (KONTRYBUCJE)

Głównym czynnikiem wspierającym wzrost PKB w Unii Europejskiej w 2015 r., podobnie jak w 2014 r., był popyt krajowy. Odpowiadał on za dodatnią kontrybucję do PKB w wysokości 2,0 p. proc., na co główny wpływ miał dodatni wkład spożycia ogółem (1,4 p. proc.). Na dodatnią kontrybucję spożycia ogółem złożyły się dodatnie wkłady spożycia prywatnego (1,1 p. proc.) oraz spożycia publicznego (0,3 p. proc.). Odnotowano również dodatnią kontrybucję akumulacji (0,6 p. proc.), będącą efektem dodatniego wkładu inwestycji (0,7 p. proc.) i prawie neutralnego wkładu zmian zapasów

(-0,1 p. proc.). Saldo obrotów handlu zagranicznego²⁵, podobnie jak w 2014 r., wykazało ujemną kontrybucję (-0,1 p. proc.).

Najwyższy wkład spożycia prywatnego w 2015 r. odnotowała Rumunia (3,7 p. proc.), Litwa (3,1 p. proc.) oraz Estonia (2,6 p. proc.). Wysoki poziom wkładu odnotowała także Łotwa (2,0 p. proc.), co stanowiło kontynuację zjawiska występującego w krajach bałtyckich od 2011 r. W 2015 r. nie było krajów o ujemnej kontrybucji spożycia prywatnego, w przeciwieństwie do 2014 r, gdy ujemny wkład odnotowano w Chorwacji (-0,4 p. proc.). Podobnie jak w 2014 r., również w 2015 r. spożycie prywatne przyczyniło się do wzrostu PKB w głównych gospodarkach UE: w Wielkiej Brytanii (1,8 p. proc.), w Niemczech (1,1 p. proc.) oraz we Francji (0,8 p. proc.). W Polsce wkład spożycia prywatnego wyniósł 1,8 p. proc. i był wyższy niż w roku poprzednim, kiedy to osiągnął poziom 1,6 p. proc.

W Unii Europejskiej w 2015 r. odnotowano niewielki dodatni wkład spożycia publicznego do PKB (0,3 p. proc.). Trzy największe gospodarki UE wykazały dodatnią kontrybucję tej kategorii, w wysokości: Francja – 0,4 p. proc., Wielka Brytania – 0,3 p. proc. oraz Niemcy w wysokości 0,5 p. proc. Najniższy wkład spożycia publicznego zaobserwowano w Finlandii (-0,2 p. proc.), we Włoszech (-0,1 p. proc.) i w Grecji (0,0 p. proc.). Najwyższe kontrybucje tej kategorii wystąpiły na Malcie (1,0 p. proc.), w Szwecji (0,7 p. proc.), Polsce (0,6 p. proc.), a także na Słowacji (0,6 p. proc.) oraz w Czechach (0,5 p. proc.), na Łotwie (0,5 p. proc.) i w Luksemburgu (0,5 p. proc.).

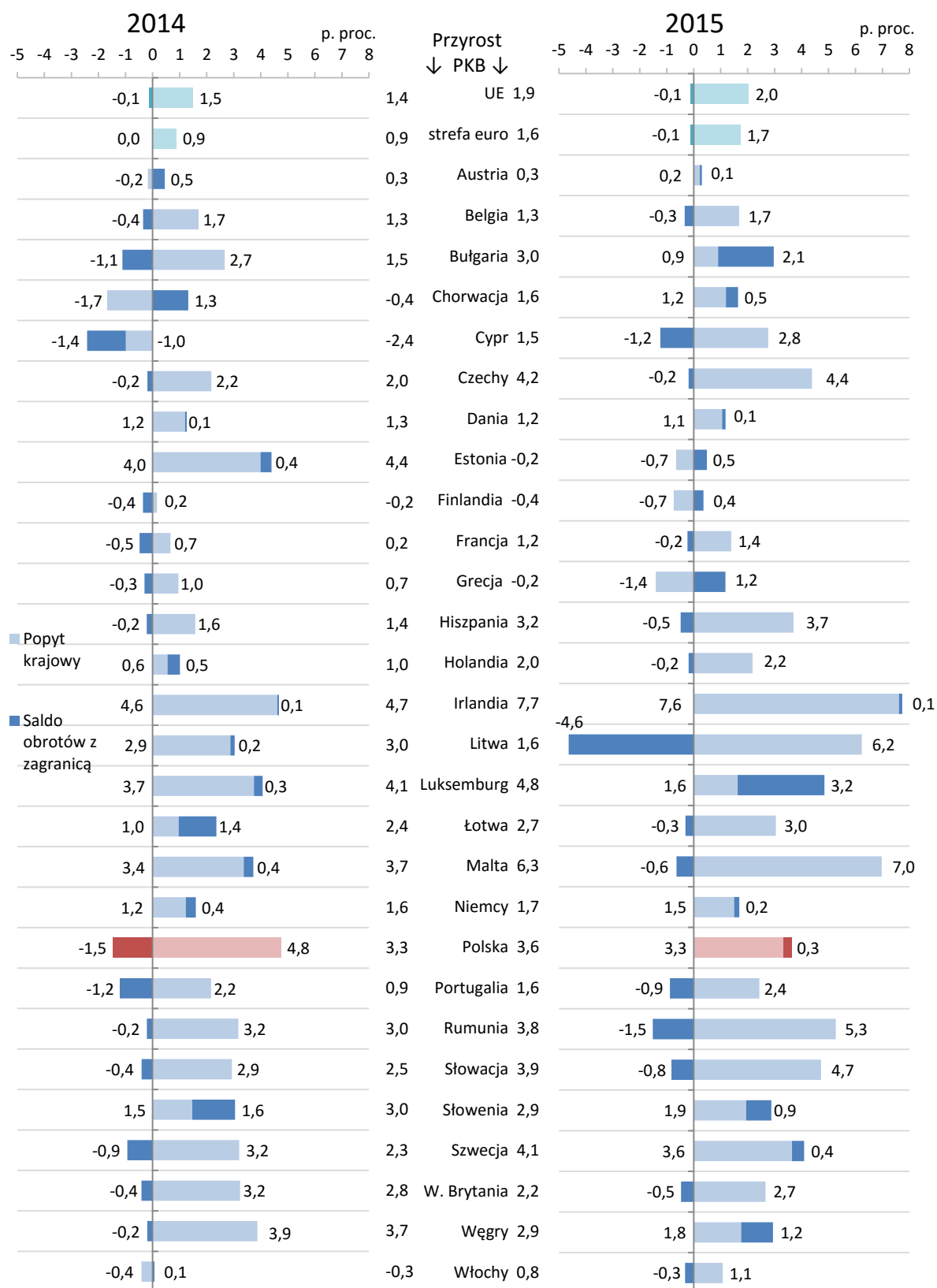
W 2015 r. jedynie dwa kraje Unii Europejskiej wykazały ujemny wkład inwestycji (nakładów brutto na środki trwałe) do PKB. Była to sytuacja odmienna niż w 2014 r., kiedy to siedem krajów wykazało ujemny wkład inwestycji, a szczególnie niż w 2013 r. kiedy to tylko osiem krajów zanotowało dodatni wkład inwestycji. Najwyższy dodatni wkład inwestycji w 2015 r. zaobserwowano w Irlandii (5,4 p. proc.), na Malcie (3,8 p. proc.) oraz na Słowacji (2,9 p. proc.). W 2015 r. sytuacja całkowicie odwróciła się na Cyprze, gdzie po raz pierwszy od sześciu lat, zaobserwowano dodatni wkład nakładów brutto na środki trwałe (1,6 p. proc.). Wśród największych gospodarek UE, dodatnie kontrybucje wykazała Wielka Brytania (0,7 p. proc.) oraz Niemcy (0,4 p. proc.), w przypadku zaś Francji wkład był neutralny (0,0 p. proc.). W Polsce odnotowano ujemny wkład inwestycji na poziomie -0,2 p. proc.

W Unii Europejskiej w 2015 r. odnotowano prawie neutralny wkład zmian zapasów (-0,1 p. proc.). Najwyższą dodatnią kontrybucję tej kategorii zaobserwowano w Luksemburgu (1,7 p. proc.), na Litwie (0,9 p. proc.) i w Słowenii (0,8 p. proc.) oraz w Irlandii i w Czechach (po 0,7 p. proc.). W 2015 r. najniższą kontrybucję tej kategorii zaobserwowano w Estonii (-2,5 p. proc.), w Grecji (-1,7 p. proc.), w Finlandii (-1,1 p. proc.) i w Rumunii (-0,8 p. proc.). Wśród największych gospodarek UE, dodatni wkład odnotowano we Francji (0,2 p. proc.), a ujemny w Wielkiej Brytanii (-0,1 p. proc.) i w Niemczech (-0,5 p. proc.). Kontrybucja przyrostu rzeczowych środków obrotowych w Polsce w 2015 r. wyniosła 0,2 p. proc. wobec 0,6 p. proc. rok wcześniej.

Saldo obrotów UE z zagranicą w 2015 r. było ujemne (-0,1 p. proc.). Największy dodatni wpływ na tworzenie PKB wystąpił w Luksemburgu (3,2 p. proc.) i w Bułgarii (2,1 p. proc.). Z kolei najniższą kontrybucję salda zaobserwowano w 2015 r. na Litwie (-4,6 p. proc.) oraz w Rumunii (-1,5 p. proc.) i na Cyprze (-1,2 p. proc.). Wśród największych gospodarek Unii europejskiej, Niemcy odnotowały dodatnią kontrybucję eksportu netto (0,2 p. proc.), podczas gdy ujemne wkłady zaobserwowano w Wielkiej Brytanii (-0,5 p. proc.) oraz we Francji (-0,2 p. proc.). W Polsce odnotowano dodatni wkład na poziomie 0,3 p. proc.

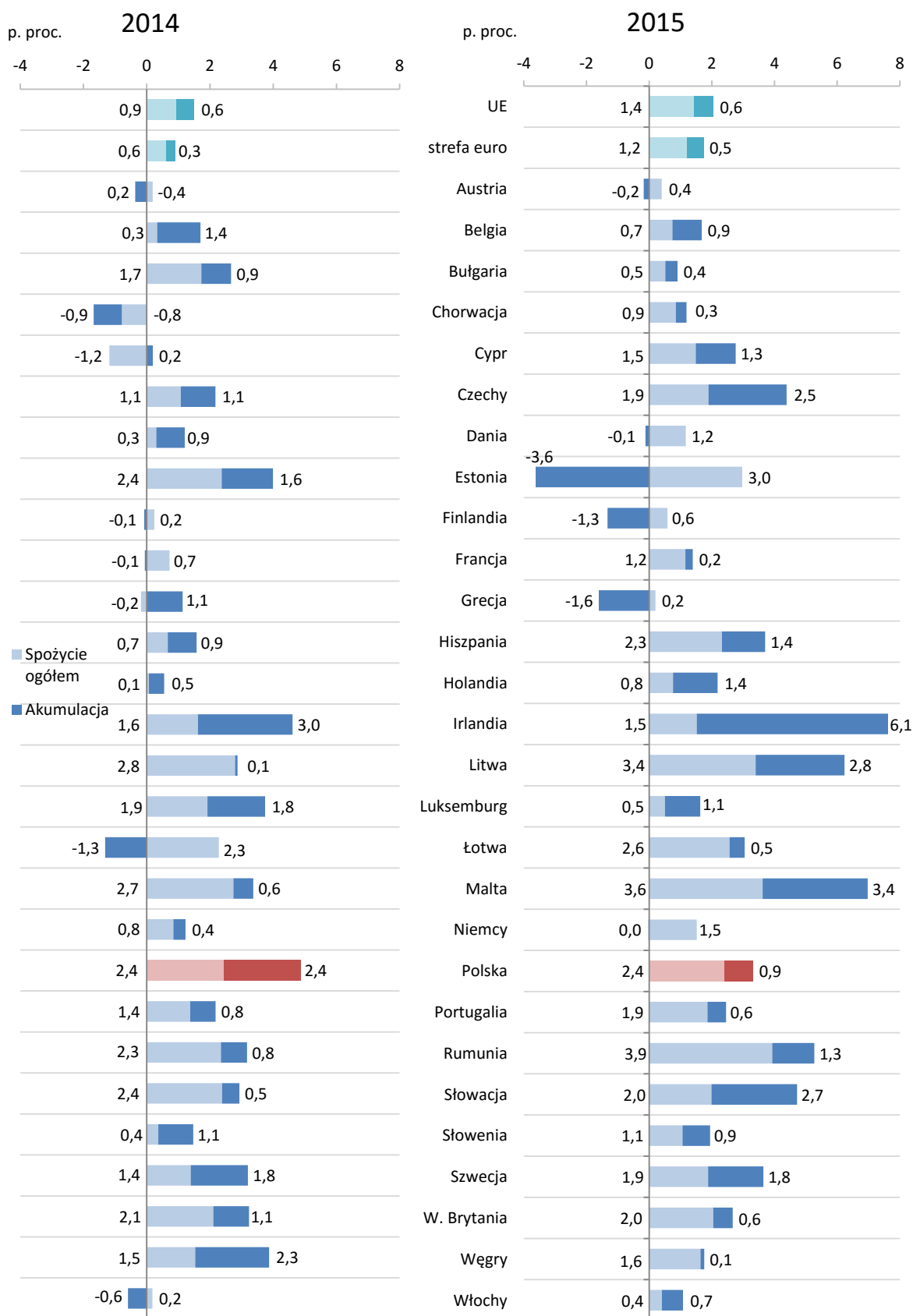
²⁵ Dane uwzględniają również handel między krajami wewnątrz UE.

Wykres 14. Dekompozycja wzrostu realnego PKB na kontrybucje (wkłady) popytu krajowego i eksportu netto

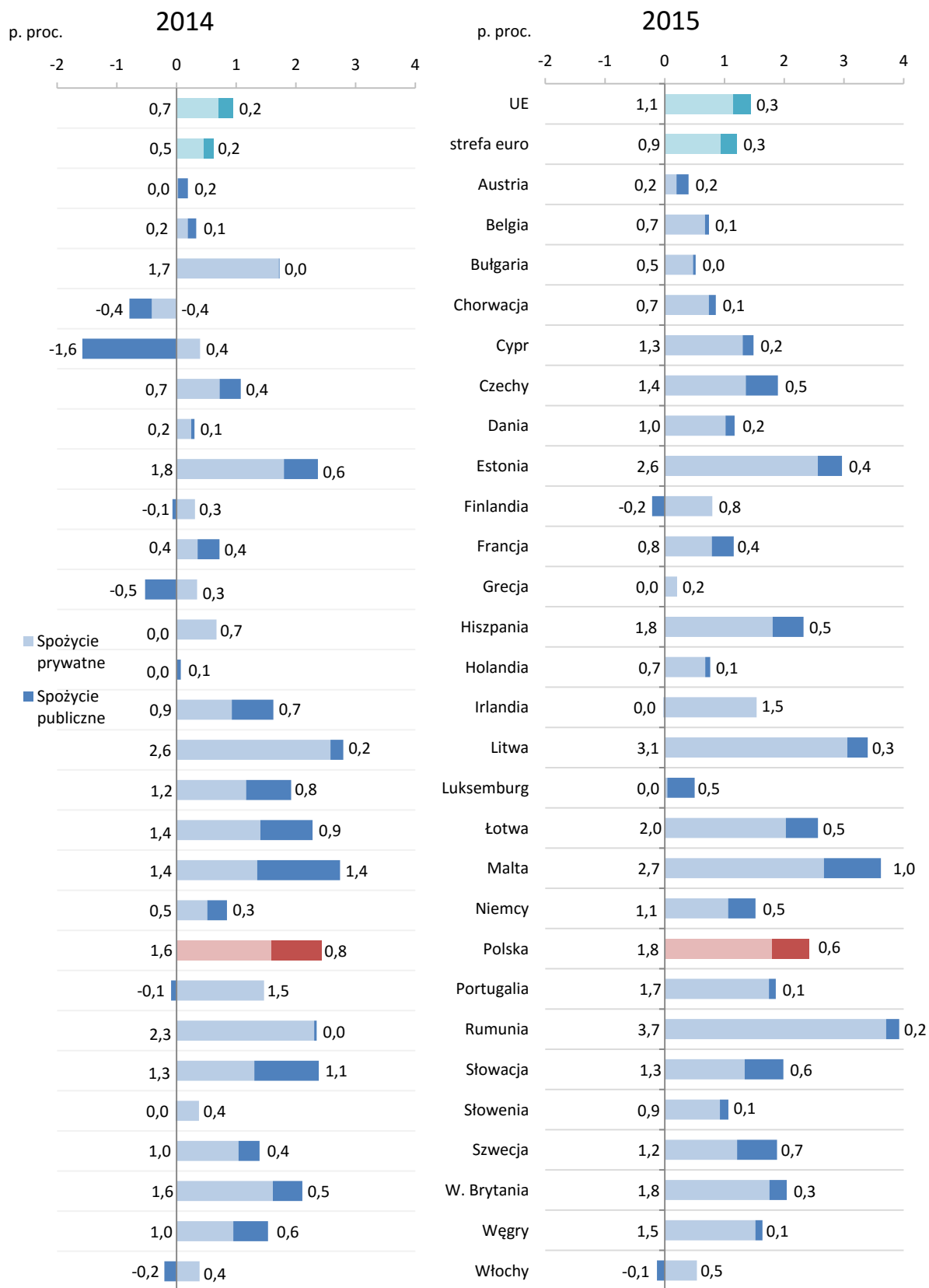
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 15. Dekompozycja kontrybucji popytu krajowego do wzrostu realnego PKB na wkłady spożycia i akumulacji

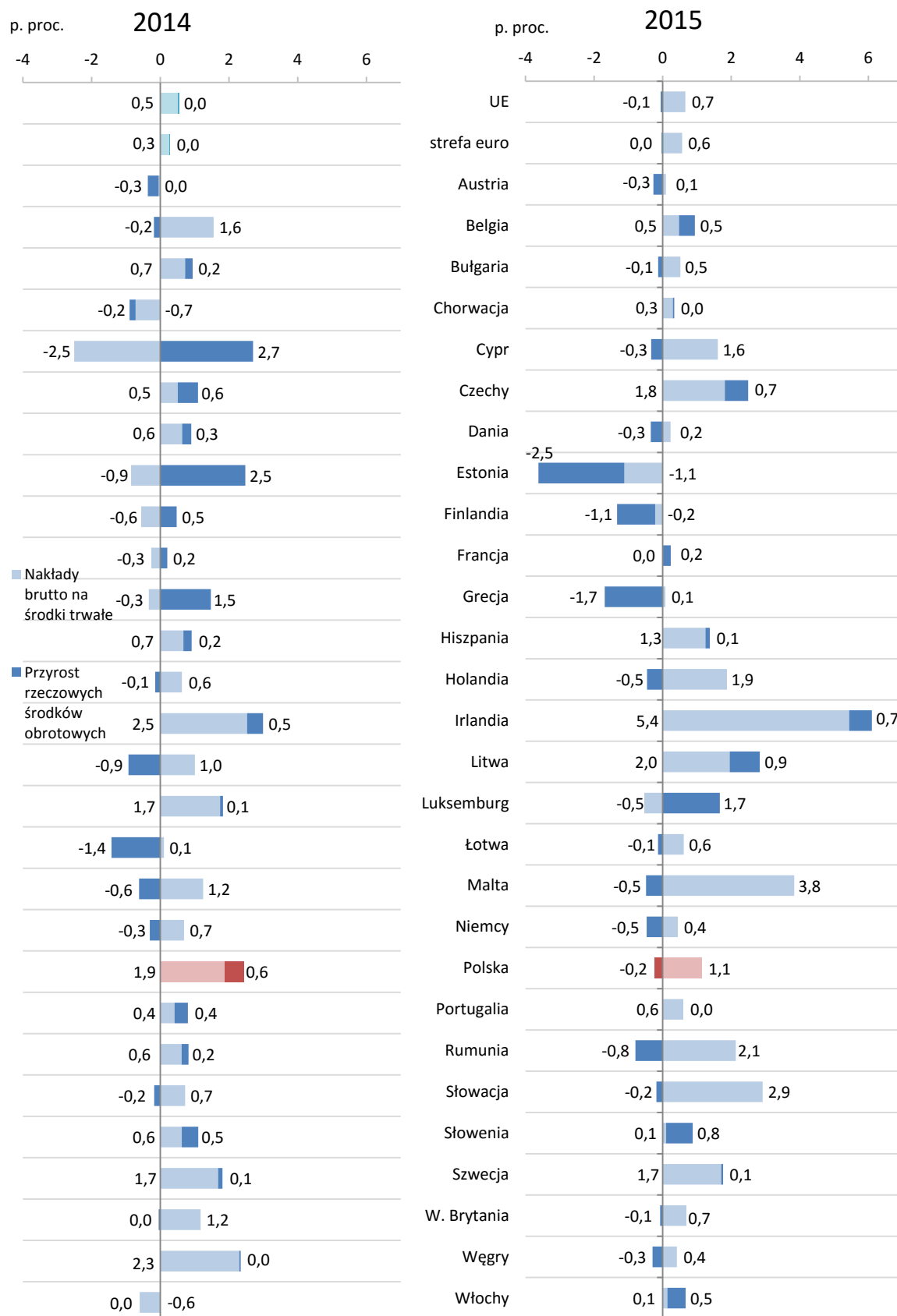
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 16. Dekompozycja wkładu spożycia do wzrostu realnego PKB na wkłady spożycia prywatnego i spożycia publicznego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 17. Dekompozycja wkładu akumulacji do wzrostu realnego PKB na wkłady nakładów brutto na środki trwałe i zmiany zapasów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KE (Ameco).

3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE

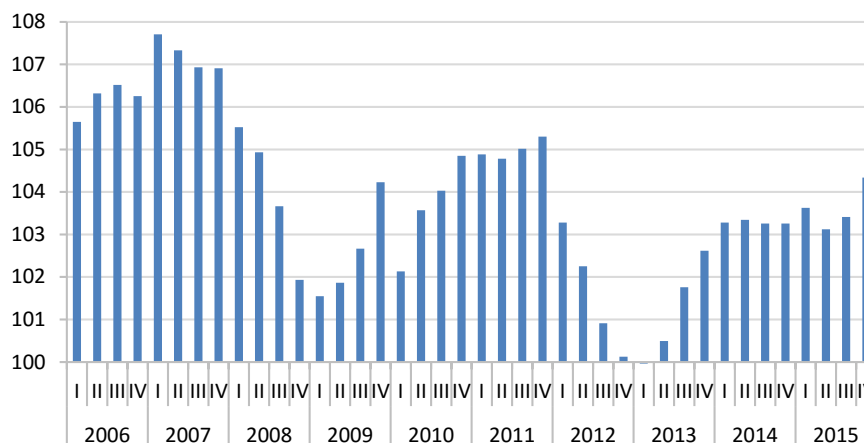
PRODUKT KRAJOWY BRUTTO I JEGO SKŁADOWE

W 2015 r. w gospodarce polskiej²⁶ kontynuowane były procesy szybkiego wzrostu poziomu aktywności gospodarczej zapoczątkowane jeszcze w 2013 r. Głównym czynnikiem wspierającym wzrost był nadal popyt krajowy. Związane było to zarówno z wysoką dynamiką inwestycji (nakładów brutto na środki trwałe), jak i spożycia indywidualnego, z tym że znaczenie tej ostatniej kategorii relatywnie wzrosło, zwłaszcza spożycia w sektorze gospodarstw domowych. Wysoka dynamika inwestycji powiązana była m.in. z wyższym niż przed rokiem stopniem wykorzystania mocy produkcyjnych. Wysokiej dynamice spożycia indywidualnego sprzyjała poprawa sytuacji na rynku pracy²⁷ oraz wzrost przeciętnych miesięcznych dochodów rozporządzalnych na 1 osobę w gospodarstwie domowym.

Produkt krajowy brutto (PKB) wzrósł w Polsce w 2015 r. w ujęciu realnym o 3,6% i był to wzrost wyższy niż w latach poprzednich (3,4% w 2014 r. oraz 1,7% w 2013 r.). Wartość PKB w cenach bieżących w 2015 r. wyniosła 1 789,7 mld zł. W ujęciu kwartalnym tempo wzrostu realnego PKB w każdym z kwartałów roku było wysokie (przekraczało poziom 3%), przy czym nieco niższe było ono w drugim kwartale 2015 r. (poziom 3,1%), po czym w kwartale III znowu przyśpieszyło i w IV kwartale osiągnęło poziom 4,3%.

Wykres 18. Produkt krajowy brutto w Polsce

(analogiczny okres poprzedniego roku=100; ceny stałe średnioroczne poprzedniego roku)

Źródło: dane GUS.

Głównym czynnikiem wspierającym wzrost zarówno w 2015 r. jak i w 2014 r., odmiennie niż w dwu poprzednich latach, był popyt krajowy, a jego kontrybucja do PKB w wyniosła odpowiednio 3,3

²⁶ Zaprezentowane w niniejszym rozdziale dane dotyczące rachunków narodowych są zgodne z Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA2010). We wrześniu 2014 r. we wszystkich państwach członkowskich UE nastąpiło pełne przejście z systemu ESA1995 na system ESA2010. W związku z tym zaplanowano rewizję danych z tytułu wdrożenia ESA2010, obejmującą pełny zakres rachunków narodowych, rocznych i kwartalnych, dla szeregu danych od 1995 r. Szczegółowe informacje nt. związanych z tym zmian metodologicznych znaleźć można w publikacji: GUS, *Wdrożenie Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA2010) do polskich rachunków narodowych. Zmiany metodologiczne oraz ich wpływ na główne agregaty makroekonomiczne*, (2014), Warszawa.

²⁷ Dodatkowe informacje nt. sytuacji na rynku pracy w Polsce można znaleźć w rozdziale II.3.

i 4,8 p. proc. Wkład salda obrotów z zagranicą²⁸ był w 2015 r. nieznacznie dodatni (0,3 p. proc.), zaś w 2014 r. wyraźnie ujemny (-1,4 p. proc.).

Tabl. 5. Wzrost PKB i skala wpływu poszczególnych kategorii na realny wzrost PKB

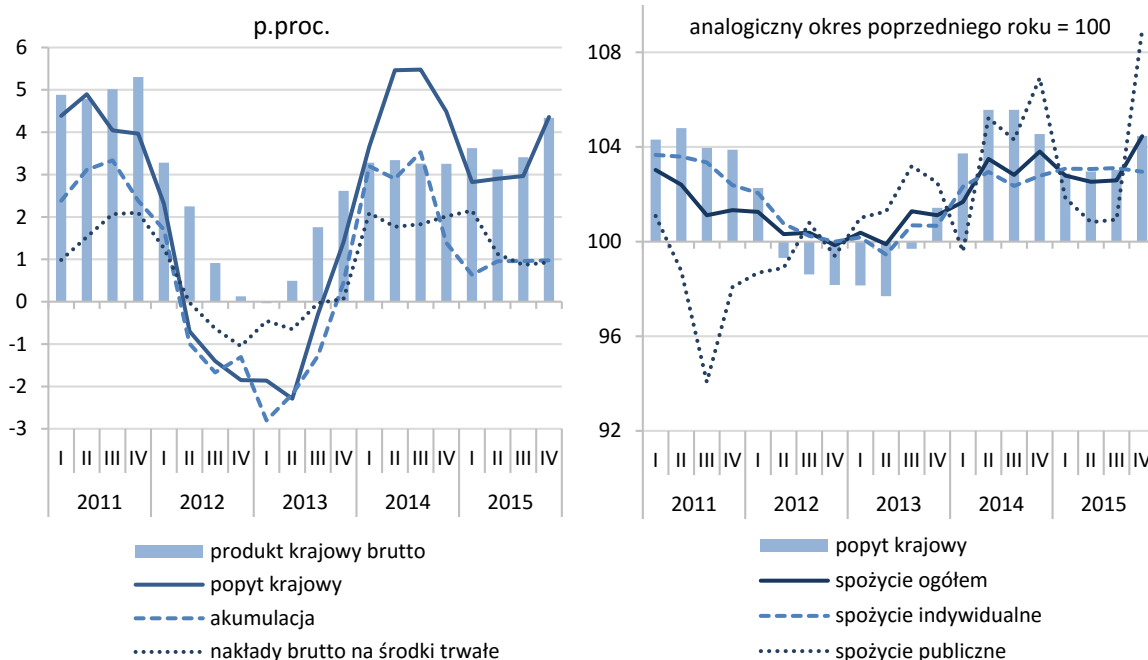
Wyszczególnienie	Wzrost realny					Kontrybucja do wzrostu PKB				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w %					w p. proc.				
PKB	5,0	1,6	1,3	3,3	3,6	5,0	1,6	1,3	3,3	3,6
Popyt krajowy	4,2	-0,5	-0,7	4,9	3,4	4,3	-0,5	-0,7	4,8	3,3
Spożycie ogółem	2,0	0,5	0,7	2,9	3,1	1,6	0,4	0,6	2,3	2,4
Spożycie indywidualne	3,3	0,8	0,2	2,6	3,1	2,0	0,5	0,1	1,5	1,8
Akumulacja brutto	12,8	-3,9	-5,8	12,8	4,5	2,9	-0,8	-1,1	2,6	0,9
Nakłady brutto na środki trwałe	8,8	-1,8	-1,1	10,0	5,8	1,8	-0,4	-0,2	2,0	1,2
Saldo obrotów z zagranicą	x	x	x	x	x	0,7	2,1	2,0	-1,5	0,3
Eksport	7,9	4,6	6,1	6,4	6,8	x	x	x	x	x
Import	5,8	-0,3	1,7	10,0	6,3	x	x	x	x	x

Źródło: dane GUS.

Główną składową popytu krajowego jest spożycie ogółem, a jego udział w popycie krajowym w 2015 r. wyniósł 78,9% i był niższy niż w 2014 r., kiedy to wyniósł 79,4% oraz niższy niż w 2013 r., kiedy osiągnął poziom 80,6%.

Wykres 19. Wpływ wybranych kategorii na wzrost realny PKB oraz dynamika popytu krajowego i jego wybranych składowych

(dane niewyrównane sezonowo, ceny stałe średnioroczne z poprzedniego roku)

Źródło: dane GUS.

²⁸ Obroty handlu zagranicznego według metodologii rachunków narodowych ESA2010.

Wskaźnik dynamiki spożycia ogółem (w ujęciu kwartalnym) najwyższą wartość w 2015 r. osiągnął w IV kwartale (104,5) i była to jego najwyższa wartość od III kwartału 2010 r. Z kolei wskaźnik dynamiki spożycia indywidualnego w analizowanym okresie najwyższy poziom osiągnął w pierwszych trzech kwartałach 2015 r. (po 103,1) i była to wartość nieosiągnięta od II kwartału 2011 r. – w pozostałym IV kwartale 2015 r. wskaźnik ten utrzymał wysoki poziom 103,0.

Wzrost poziomu spożycia indywidualnego związany był ze wzrostem dochodów (i wydatków) na 1 osobę w gospodarstwie domowym, a także z poprawą nastrojów konsumenckich.

Poprawa nastrojów wśród konsumentów, współwystępująca ze wzrostem dynamiki spożycia indywidualnego, znalazła swe odzwierciedlenie w wartościach wskaźników nastrojów konsumenckich. Zarówno w przypadku bieżącego (BWUK), jak i wyprzedzającego (WWUK) wskaźnika koniunktury konsumenckiej zaobserwowano w 2015 r. kontynuację rozpoczętych na początku 2013 r. tendencji wzrostowych.

DOCHODY I WYDATKI NA 1 OSOBĘ W GOSPODARSTWIE DOMOWYM W POLSCE

W 2015 r. przeciętne miesięczne dochody rozporządalne na 1 osobę w gospodarstwie domowym wyniosły 1 386 zł i były wyższe w ujęciu realnym o 4,3% w stosunku do roku poprzedzającego. Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym w ujęciu realnym wzrosły natomiast o 2,1% i wyniosły 1 091 zł, a zatem nadwyżka dochodów nad wydatkami wzrosła w porównaniu do 2014 r. Była to kontynuacja trendu obserwowanego w dziesięcioleciu 2005-2014, kiedy to notowano stały spadek relacji wydatków do dochodu rozporządalnego (na 1 osobę). W 2005 r. wskaźnik ten wyniósł 90,7%, w 2014 r. wyniósł 80,5%, a w 2015 r. był on równy 78,7%. Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne w 2015 r. wyniosły średnio 1 043 zł i realnie były wyższe o 2,0% w stosunku do 2013 r.

Podobnie jak rok wcześniej, w 2015 r. spadkowi ilościowemu spożycia większości podstawowych artykułów żywnościowych towarzyszył wzrost wydatków na poprawę wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytkowania, szczególnie w telewizory plazmowe bądź ciekłokrystaliczne, komputery oraz zmywarki.

Źródło: GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, Informacja sygnalna, (2016), Warszawa.

Również dynamika sprzedaży detalicznej towarów w ujęciu kwartalnym (w cenach stałych)²⁹, pomimo krótkotrwałego spowolnienia obserwowanego w II oraz szczególnie III kwartale 2015 r., pozostawała powyżej poziomu 100,0 (tj. sprzedaż detaliczna towarów w każdym z kwartałów 2015 r. była wyższa niż w analogicznych okresach 2014 r.).

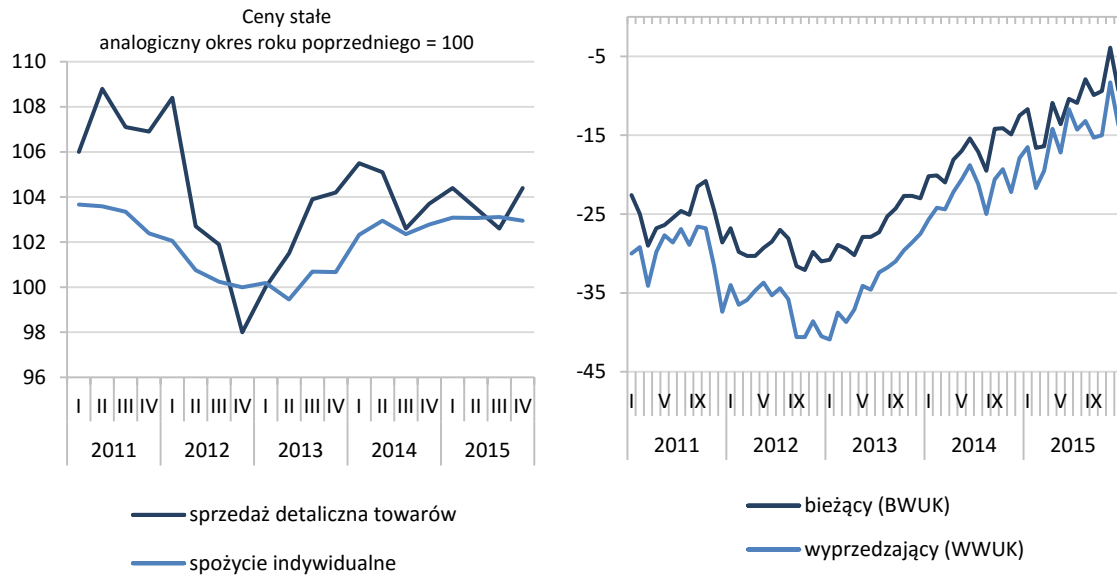
Dynamika spożycia publicznego w 2015 r. wyniosła 103,1, czyli tyle samo co w 2014 r. W ujęciu kwartalnym dynamika spożycia publicznego wykazała niższe wartości (101,8, 100,8 oraz 100,9) w I, II oraz III kwartale 2015 r., z kolei spożycie publiczne przyspieszyło znacznie w IV kwartale (108,9).

Kontrybucje spożycia publicznego (0,6 p. proc.) oraz spożycia indywidualnego (1,8 p. proc.) złożyły się na dodatni wkład spożycia ogółem (2,4 p. proc.) do popytu krajowego. Wkład tego ostatniego oszacowano na 3,3 p. proc. Odnotowano także dodatni wkład akumulacji na poziomie 0,9 p. proc, ale mniejszy niż w roku poprzednim (2,4 p. proc.). Odmiennie niż w poprzednim roku, w 2015 r.

²⁹ Dane obejmują podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

odnotowano dodatnią kontrybucję salda obrotów z zagranicą (0,3 p. proc.). Kontrybucja zmian zapasów (przyrostu rzeczowych środków obrotowych) była w 2015 r. ujemna i wyniosła -0,2 p. proc.

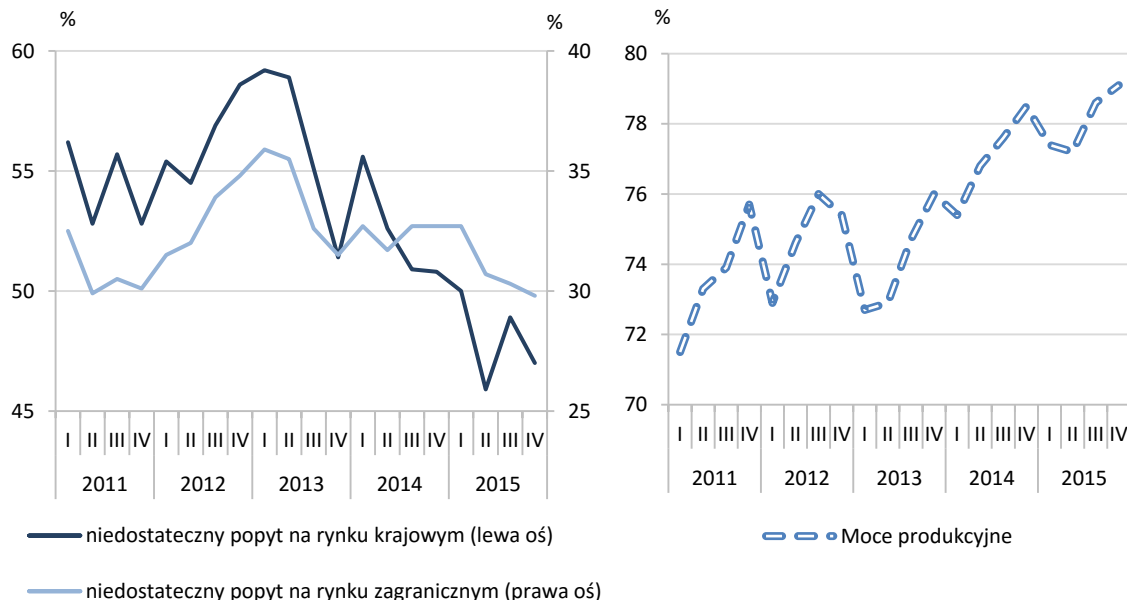
Wykres 20. Porównanie dynamiki spożycia indywidualnego i sprzedaży detalicznej towarów oraz zmiany wskaźników ufności konsumenckiej

Uwaga: dane o sprzedaży obejmują podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Źródło: dane GUS oraz GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Wykres 21. Niedostateczny popyt jako bariera działalności przedsiębiorstw oraz wykorzystanie mocy produkcyjnych w przedsiębiorstwach

Źródło: GUS, badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca, kwartalna).

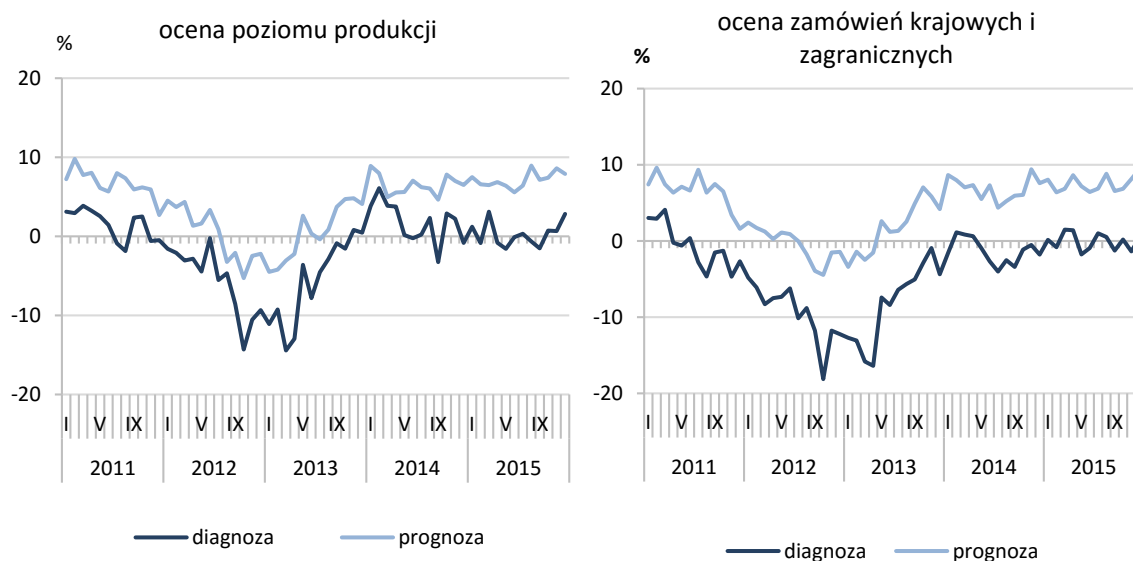
Wzrost inwestycji w 2015 r. wyniósł 5,8% i był mniejszy niż w 2014 r. (10,0%), ale nadal zdecydowanie wyższy niż dwa i trzy lata wcześniej, kiedy to inwestycje spadły, odpowiednio o: 1,1% oraz 1.8%. W ujęciu kwartalnym wzrost ten był szczególnie wysoki w I kwartale (11,8%), a później zmniejszył się

do 5,8% w II kwartale i 4,4% w kwartałach III i IV (w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego).

Wysokiemu wzrostowi inwestycji w 2014 r. towarzyszył rosnący w tym okresie popyt oraz zwiększający się poziom produkcji sprzedanej przemysłu. Jak wskazują wyniki prowadzonych przez GUS badań koniunktury gospodarczej w przemyśle, w 2014 r. odsetek przedsiębiorców wskazujących niedostateczny popyt na rynku krajowym jako barierę rozwoju działalności gospodarczej, za wyjątkiem II kwartału, pozostawał na niskim poziomie. Podobnie, zadowalająco w porównaniu do wcześniejszych lat, wyglądała sytuacja w odniesieniu do popytu na rynku zagranicznym. Procesy te były kontynuowane w 2015 r. ale relatywnie osłabły.

Na podstawie tych samych badań stwierdzono, że poziom wykorzystania mocy produkcyjnych (w %) w przemyśle w 2015 r. pozostawał powyżej wartości z analogicznych kwartałów poprzedzających lat (okres 2009-2014), a poziom wyższy niż w IV kwartale 2014 r. (79,1%) po raz ostatni osiągnięto w IV kwartale 2008 r. Wymienione badania wskazują, że w 2015 r. zarówno ocena stanu bieżącego, jak i oczekiwania na przyszłość w odniesieniu do poziomu produkcji oraz portfela zamówień były wśród ankietowanych przedsiębiorstw podobne jak rok wcześniej.

Wykres 22. Koniunktura w przemyśle
(dane wyrównane sezonowo)

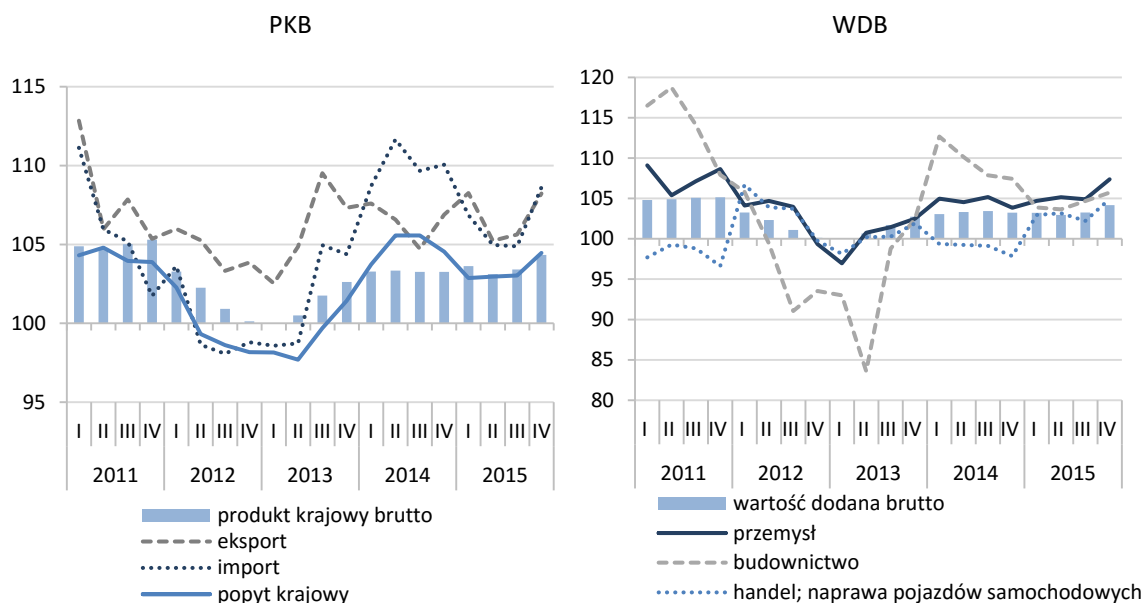
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS dotyczących badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca, miesięczna).

W 2015 r., odmiennie niż w 2014 r., saldo obrotów z zagranicą nie było kategorią oddziaływującą ujemnie na wzrost gospodarczy w Polsce, jego dodatnia kontrybucja (0,3 p. proc.) była jednak nieznaczna. W 2015 r. w ujęciu kwartalnym, dynamika importu znajdowała się w trendzie malejącym do III kwartału i przyjmowała wartości malejące od 106,9 do 104,9. W IV kwartale jednak ta dynamika wzrosła do 108,6. Dynamika eksportu³⁰ pozostawała stale powyżej poziomu 105,2 osiągając najwyższe wartości w I i IV kwartale (odpowiednio 108,3 i 108,2).

³⁰ Dodatkowe informacje nt. handlu zagranicznego w Polsce można znaleźć w rozdziale I.5.

Wykres 23. Dynamiki wybranych składowych PKB i wartości dodanej brutto (WDB)

(analogiczny kwartał poprzedniego roku=100; niewyrównane sezonowo; ceny średnioroczne z poprzedniego roku)

Źródło: dane GUS.

STRUKTURA TWORZENIA WARTOŚCI DODANEJ

Wartość dodana brutto (WDB) w 2015 r. w gospodarce narodowej zwiększyła się o 3,4%, czyli więcej niż w 2014 r., gdy zanotowano wzrost o 3,3% i dużo więcej niż w 2013 r., gdy zanotowano wzrost o 1,8%. Wzrost większy niż dla całej gospodarki zanotowano w przemyśle i sytuacja ta nasilała się (4,6% w 2014 r. oraz 5,6% w 2015 r.). Wzrost ten był szczególnie wysoki w przetwórstwie przemysłowym, w którym odnotowano wartości odpowiednio 7,9% i 7,3%. Spadkiem wzrostu charakteryzowały się budownictwo (z 9,0% do 4,6%), zakwaterowanie i gastronomia (z 10,1% do 2,5%), działalność finansowa i ubezpieczeniowa (z 9,4% do 6,2%) oraz informacja i telekomunikacja (z 6,2% do 4,3%).

W okresie ostatnich 10 lat (2006-2015) udział w tworzeniu WDB najbardziej zwiększyły przetwórstwo przemysłowe (o 0,9 p. proc. do poziomu 19,7%), co wpłynęło na wzrost znaczenia przemysłu (o 0,7% do 26,1%) oraz administrowanie i działalność wspierająca (o 0,8 p. proc. do poziomu 2,2%). W tym samym czasie w największym stopniu spadł udział handlu i napraw pojazdów samochodowych (o 1,0 p. proc. do poziomu 17,7%) oraz górnictwa i wydobywania, a także obsługi rynku nieruchomości (po 0,7 p. proc. do poziomu odpowiednio 1,7% i 5,3%).

4. INFLACJA W POLSCE

Inflacja (wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych) w 2015 r. w Polsce była ujemna i wyniosła -0,9% (tj. wystąpiła deflacja). Rok wcześniej inflacja wyniosła 0,0%, czyli ceny nie zmieniły się. W latach 2013-2015 była ona zatem niższa zarówno od celu inflacyjnego ustalonego przez Radę Polityki Pieniężnej na poziomie 2,5%, jak i od dolnej granicy odchyień od niego (poziom 1,5%). W 2015 r. była ona również niższa od poziomu założonego w ustawie budżetowej (1,7%). Niskiej inflacji sprzyjał m.in. brak presji kosztowej, związany ze spadkiem inflacji na świecie (w tym u głównych partnerów handlowych Polski) oraz ze spadkiem cen surowców: ropy naftowej oraz żywności³¹. Stało się tak pomimo, że przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych na osobę w 2015 r. były w ujęciu realnym o 2,1% wyższe niż w 2014 r., w którym ten wzrost wyniósł 1,6%.

Tabl. 6. Podstawowe wskaźniki zmian cen w Polsce

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	rok poprzedni = 100				
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)	104,3	103,7	100,9	100,0	99,1
Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP)	103,9	103,7	100,8	100,1	99,3
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	107,6	103,3	98,7	98,5	97,8
Wskaźnik cen produkcji budowlano-montażowej	101,0	100,2	98,2	98,8	99,5

Źródło: dane GUS.

CENY TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH

Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) w 2015 r. wyniósł 99,1 wobec 100,0 w roku poprzedzającym. Zarówno dla 2015 r. jak i roku poprzedniego, podobnie niskiego poziomu inflacji nie odnotowano podczas 25 lat (okres 1989-2014) funkcjonowania gospodarki rynkowej w Polsce.

Także w ujęciu miesięcznym³² wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych był poniżej 100,0 każdego miesiąca 2015 r. osiągając najniższą wartość w lutym (98,4) i była to jednocześnie najniższa wielkość w okresie po 1989 r. Wskaźnik CPI w ujęciu miesięcznym wykazywał w 2015 r. słaby trend wzrostowy, jednak w ostatnim miesiącu osiągnął tylko poziom 99,5%.

Od grudnia 2012 r. wskaźnik CPI w ujęciu miesięcznym pozostaje nieprzerwanie poniżej celu inflacyjnego (poziom 2,5%), a od lutego 2013 r. – również poniżej dolnej granicy odchyień od niego (poziom 1,5%).

Do najistotniejszych czynników wpływających na obniżenie poziomu wskaźnika inflacji należał wyraźny spadek cen ropy na rynkach międzynarodowych w II połowie 2014 r i w skali całego roku spadek ten był kontynuowany w 2015 r. W 2014 r. średnia cen ropy naftowej³³ dla II półrocza była o 16,7% niższa niż dla I półrocza, przy czym średnia cen z grudnia 2014 r. była niższa od cen z grudnia 2013 r. aż o 42,6%.

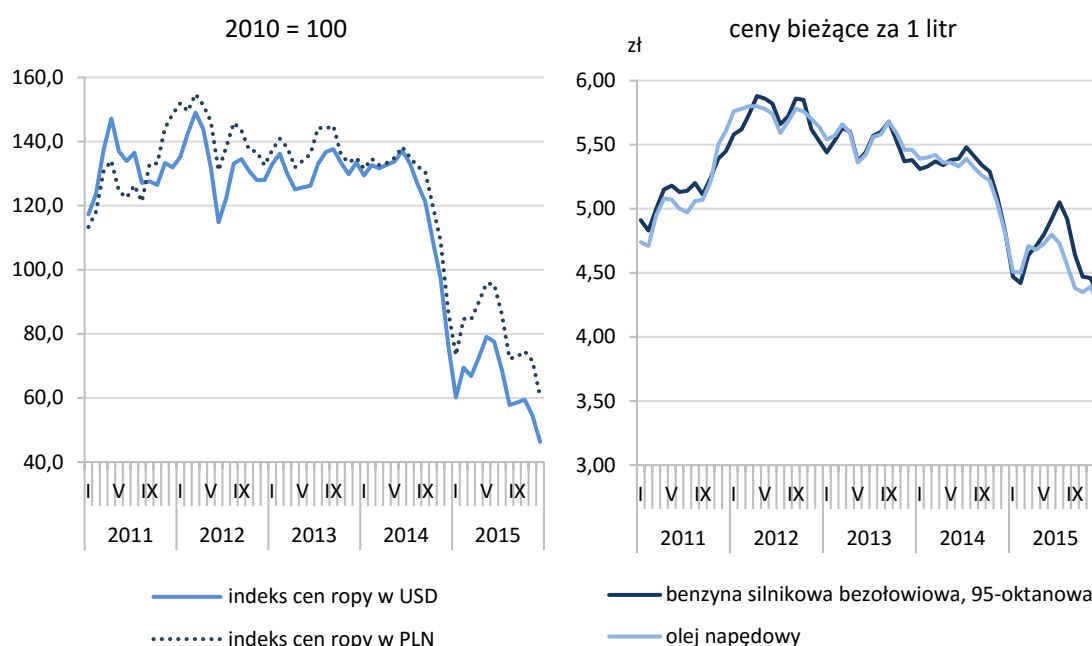
³¹ Dodatkowe informacje nt. inflacji na świecie znaleźć można w podrozdziale I.1.

³² Analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100.

³³ Średnia nieważona cen ropy naftowej (w USD) z cen *spot* dla trzech rodzajów ropy: Dated Brent, West Texas Intermediate oraz Dubai Fateh. Dane MFW.

Ze względu na trwające od sierpnia 2014 r. osłabienie kursu złotego względem dolara, skala spadku cen ropy wyrażona w złotych była niższa od tej bezpośrednio zaobserwowanej na rynkach międzynarodowych (rozliczających się w dolarach). W 2014 r. średnia cen ropy wyrażona w złotych była dla II półrocza o 11,4% niższa niż dla I półrocza, a średnia cen z grudnia 2014 r. była niższa od cen z grudnia poprzedniego roku o 35,4%. W 2015 r. pomimo odbicia indeksu cen od stycznia do maja z 73,3 do 95,8, zaobserwowano jego powtórny spadek do 60,5. Dodatkowym czynnikiem łagodzącym efekt spadku cen ropy był fakt, że w detalicznej cenie paliwa w Polsce znaczący udział mają podatki kwotowe, które w latach 2013-2015 praktycznie nie ulegały zmianom.

Wykres 24. Wskaźniki światowych cen ropy naftowej w USD i PLN oraz ceny detaliczne benzyny i oleju napędowego w Polsce

Uwaga: indeks cen ropy naftowej obliczony na podstawie średniej nieważonej z cen *spot* dla trzech rodzajów ropy: Dated Brent, West Texas Intermediate oraz Dubai Fateh.

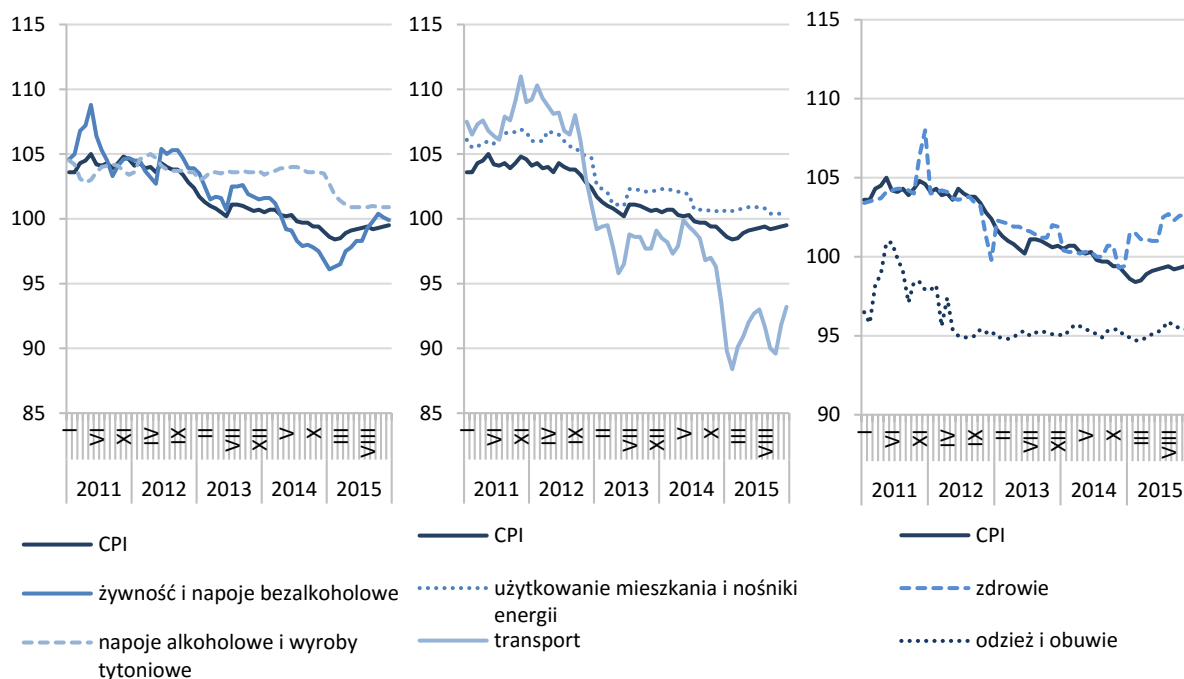
Źródło: opracowanie GUS na podstawie danych MFW, NBP oraz GUS, Dział Informatyczny, Dział Bazy Wiedzy. Lipiec 2016 r., (2016).

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na poziom inflacji w 2015 r. był spadek cen żywności na rynku krajowym. Spadek ten wynikał nie tylko z obniżenia się jej cen na rynkach światowych, ale miał on również związek ze zwiększoną podażą żywności na rynku krajowym, w efekcie wprowadzenia przez Rosję w sierpniu 2014 r. sankcji na import wybranych produktów rolnych, surowców i artykułów spożywczych m.in. z Polski³⁴. W roku 2015 spadki cen żywności miały miejsce w ciągu każdego kolejnego miesiąca.

Na ograniczenie średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) wpływ miał także niski poziom cen odzieży i obuwia (wszystkie miesięczne indeksy cen poniżej 95,6) oraz cen transportu (wszystkie miesięczne indeksy cen poniżej 93,2). Niższe każdego miesiąca niż w roku poprzednim były także ceny wyposażenia mieszkania i prowadzenia gospodarstwa domowego.

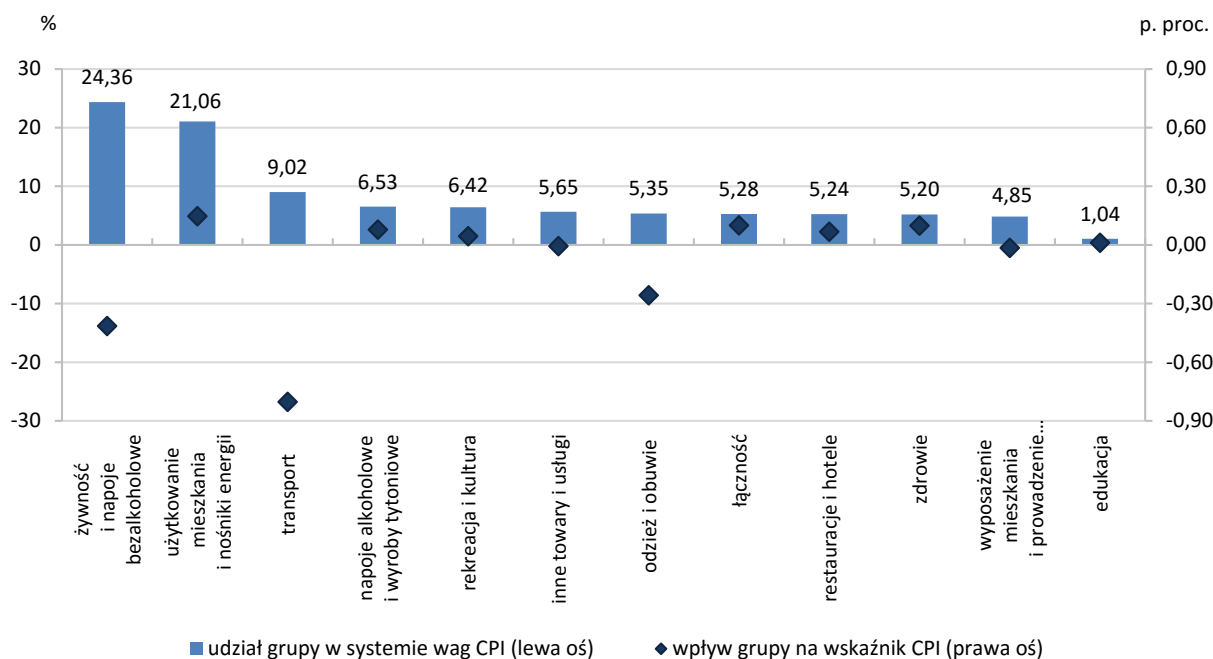
³⁴ Dodatkowe informacje na temat wpływu sytuacji w Rosji i na Ukrainie w 2014 r. na gospodarkę Polski można znaleźć w publikacji: GUS, *Powiązania gospodarki polskiej z Rosją, Ukrainą i Białorusią – wybrane aspekty*, (2015), Warszawa.

Wykres 25. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Wykres 26. Porównanie udziału grup towarów i usług w systemie wag CPI i ich wpływu na wskaźnik CPI w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, *Ceny w gospodarce narodowej. Lipiec 2016 r.*, (2016), Warszawa.

W pozostałych dziedzinach w 2015 r. ceny były zwykle wyższe, ale nieznacznie. W 2015 r. największy wpływ dodatni na wskaźnik inflacji miały zmiany cen związanych z użytkowaniem mieszkania i nośnikami energii oraz zmiany cen napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych. Wymienione kategorie, odpowiadające łącznie za 27,6% systemu wag stosowanych w obliczeniach cen towarów

i usług, nie przyczyniły się do wyrównania trwającej od pewnego czasu deflacji, gdyż ich kontrybucja do wzrostu cen wyniosła tylko 0,23 p. proc.³⁵

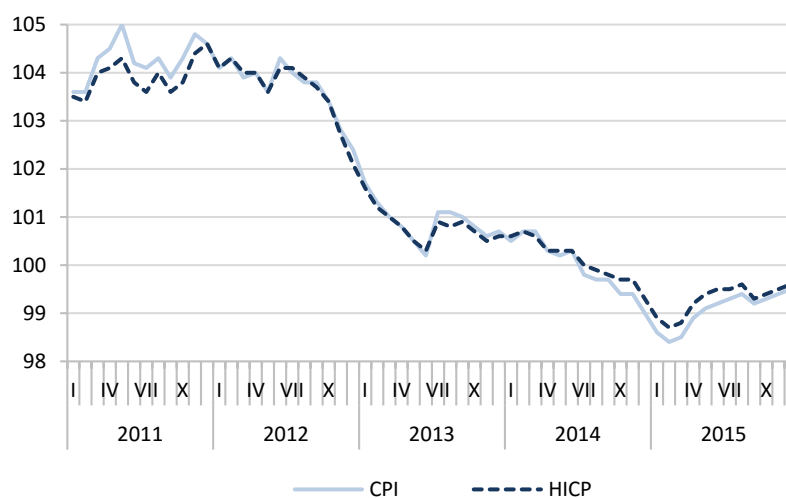
W przeciwnym kierunku oddziaływały zmiany żywności i napojów bezalkoholowych, cen transportu oraz cen odzieży i obuwia. Powyższe trzy kategorie, odpowiadające w sumie za 38,73% systemu wag, przyczyniły się do spadku wskaźnika CPI o 1,47 p. proc.

ZHARMONIZOWANY WSKAŹNIK CEN KONSUMPCYJNYCH

Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w 2015 r. w Polsce wyniósł 99,3 i był niższy od ubiegłorocznego (100,1), przyjmując jednocześnie najniższą wartość od początku dostępnego szeregu czasowego, tj. od 1997 r.³⁶

Najniższą wartość wskaźnika HICP w Polsce (w ujęciu miesięcznym, w porównaniu do analogicznego miesiąca poprzedniego roku) odnotowano w lutym (98,7), a najwyższą w sierpniu i grudniu (99,6). Wskaźnik wykazywał w ciągu 2015 r. słaby trend rosnący – począwszy od lutego, w każdym z kolejnych miesięcy aż do sierpnia wartość wskaźnika HICP była wyższa od wartości w miesiącu bezpośrednio poprzedzającym. We wrześniu wartość wskaźnika obniżyła się do 99,3 po czym znów zaczęła stopniowo rosnąć aż do wartości 99,6 w grudniu.

Wykres 27. Porównanie zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (HICP) oraz wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Podobnie jak w roku poprzedzającym, w 2015 r. wskaźniki HICP i CPI (w ujęciu miesięcznym) miały zbliżoną dynamikę, choć przez cały rok wskaźnik CPI pozostawał poniżej wartości przyjmowanych przez HICP.

Presja inflacyjna spadła w całej Unii Europejskiej, podobnie jak w roku poprzedzającym. Polska w 2015 r. znalazła się wśród członków Unii Europejskiej o poziomie wskaźnika HICP znajdującym się poniżej przeciętnego obliczonego dla całej Unii (100,0). Poziom tego wskaźnika w Polsce (99,3) był również niższy aniżeli dla krajów strefy euro (100,0).

³⁵ W odniesieniu do wszystkich danych w akapicie: obliczenia własne.

³⁶ Dane Eurostatu.

W 2015 r. wartość wskaźnika poniżej poziomu 100,0 odnotowano w jedenastu państwach członkowskich wobec sześciu w 2014 r. Najniższe poziomy wskaźnika HICP zanotowano na Cyprze (98,5) oraz w Bułgarii i Grecji (po 98,9). Najwyższy poziom wskaźnika zaobserwowano natomiast na Malcie (101,2), w Austrii (100,8), w Szwecji (100,7) i w Belgii (100,6). W roku 2015 różnica pomiędzy krajem o najwyższym poziomie wskaźnika HICP, a najniższym wyniosła 2,8 p. proc. Rok wcześniej różnica pomiędzy krajem o najwyższym poziomie wskaźnika HICP, a średnim poziomem wskaźnika dla całej UE wyniosła 0,9 p. proc. i była najniższa od początku dostępnego szeregu czasowego, tj. od 1997 r.

Tabl. 7. Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w Unii Europejskiej

Kraje	2011	2012	2013	2014	2015
	poprzedni rok = 100				
Unia Europejska ^a	103,1	102,6	101,5	100,5	100,0
Strefa euro ^b	103,1	102,6	101,5	100,5	100,0
Austria	103,6	102,6	102,1	101,5	100,8
Belgia	103,4	102,6	101,2	100,5	100,6
Bułgaria	103,4	102,4	100,4	98,4	98,9
Chorwacja	102,2	103,4	102,3	100,2	99,7
Cypr	103,5	103,1	100,4	99,7	98,5
Czechy	102,2	103,5	101,4	100,4	100,3
Dania	102,7	102,4	100,5	100,4	100,2
Estonia	105,1	104,2	103,2	100,5	100,1
Finlandia	103,3	103,2	102,2	101,2	99,8
Francja	102,3	102,2	101,0	100,6	100,1
Grecja	103,1	101,0	99,1	98,6	98,9
Hiszpania	103,0	102,4	101,5	99,8	99,4
Holandia	102,5	102,8	102,6	100,3	100,2
Irlandia	101,2	101,9	100,5	100,3	100,0
Litwa	104,1	103,2	101,2	100,2	99,3
Luksemburg	103,7	102,9	101,7	100,7	100,1
Łotwa	104,2	102,3	100,0	100,7	100,2
Malta	102,5	103,2	101,0	100,8	101,2
Niemcy	102,5	102,1	101,6	100,8	100,1
Polska	103,9	103,7	100,8	100,1	99,3
Portugalia	103,6	102,8	100,4	99,8	100,5
Rumunia	105,8	103,4	103,2	101,4	99,6
Słowacja	104,1	103,7	101,5	99,9	99,7
Słowenia	102,1	102,8	101,9	100,4	99,2
Szwecja	101,4	100,9	100,4	100,2	100,7
W. Brytania	104,5	102,8	102,6	101,5	100,0
Węgry	103,9	105,7	101,7	100,0	100,1
Włochy	102,9	103,3	101,2	100,2	100,1

^a Dla każdego roku agregat „Unia Europejska” obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2014 r. Wskaźnik powstał jako średnia ważona wielkością ostatecznych wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych danego państwa.

^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 18 państw będących członkami strefy w 2014 r. Wskaźnik powstał jako średnia ważona wielkością ostatecznych wydatków konsumpcyjnych gospodarstw domowych danego państwa.

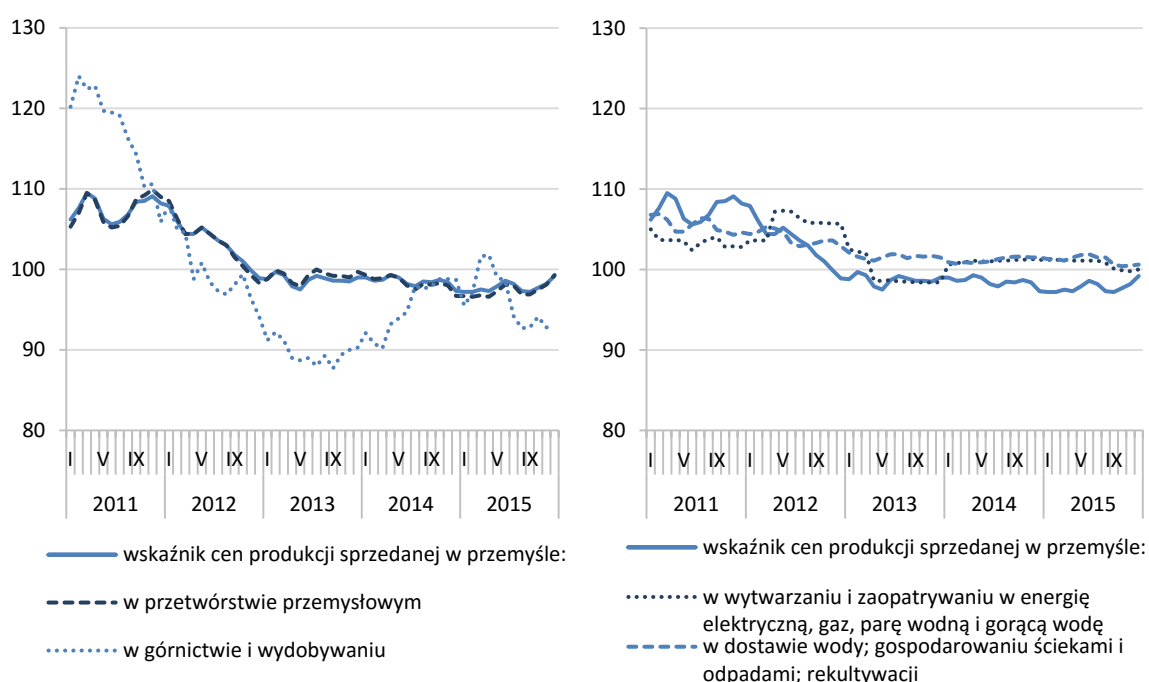
Źródło: dane Eurostatu.

CENY PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU I PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ

Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu w 2015 r. wyniósł 97,8 wobec 98,5 w 2014 r. Trwające trzy lata spadki cen spowodowały, że poziom cen produkcji sprzedanej przemysłu w 2015 r. był o 5,3% niższy aniżeli w 2012 r.

Najniższą wartość w ujęciu miesięcznym wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu osiągnął w styczniu, w lutym i we wrześniu (po 97,2), przyjmując wówczas najniższy poziom w całym dostępnym szeregu czasowym (tj. od stycznia 2006 r.), a najwyższą w grudniu (99,2). Pomimo ujawnienia się pewnego trendu rosnącego, ceny w 2015 r. spadły jeszcze bardziej niż w 2014 r.

Wykres 28. Wskaźniki cen produkcji sprzedanej przemysłu
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Ceny w przetwórstwie przemysłowym (w ujęciu rocznym) były w 2015 r. niższe niż rok wcześniej, a ich wskaźnik przyjął wartość 97,4. Najniższy poziom w ujęciu miesięcznym wskaźnik osiągnął w lutym i w kwietniu (po 96,6), a najwyższy poziom (99,3) w grudniu. Pomimo trendu rosnącego, deflacja w przetwórstwie przemysłowym utrzymywała się przez cały rok i w ujęciu rocznym była większa niż w roku poprzednim.

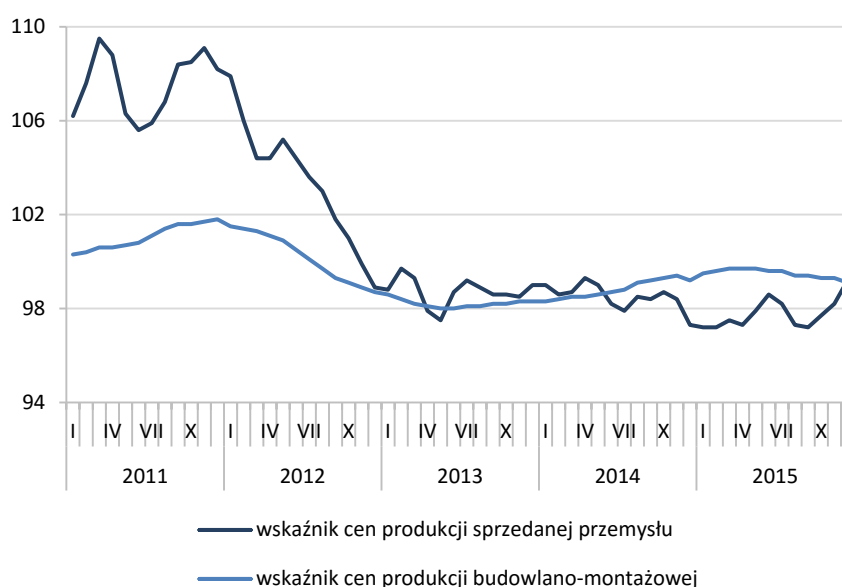
Ceny w górnictwie i wydobywaniu (w ujęciu rocznym) w 2015 r. spadły o 3,9%, jednak skala spadku była niższa od odnotowanej w 2014 r., kiedy to ceny obniżyły się o 4,6%, a szczególnie od odnotowanej w 2013 r., kiedy ceny obniżyły się o 10,3%. Rok 2015 był czwartym z kolei, w którym ceny w górnictwie i wydobywaniu obniżały się (tj. wskaźnik przyjmował wartość poniżej 100,0). Najniższy poziom w ujęciu miesięcznym wskaźnik przyjął w sierpniu (92,7), a najwyższy w kwietniu (101,8). Przez 33 miesiące, w okresie między czerwcem 2012 r., a lutym 2015 r. (włącznie), wskaźnik ten nieprzerwanie pozostawał poniżej poziomu 100,0 (ceny w wybranym miesiącu były niższe aniżeli w analogicznym miesiącu roku

poprzedzającego). Począwszy od drugiej połowy 2013 r. wystąpiło spowolnienie spadku cen w górnictwie i wydobywaniu.

Wskaźnik cen w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę osiągnął średnioroczny poziom 100,7. W ujęciu miesięcznym najwyższy poziom osiągnął on w styczniu, lutym i marcu (po 101,2), najwyższy w listopadzie (99,8), a w ciągu całego 2015 r. widoczny był powolny trend spadkowy wskaźnika.

Ceny w dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami oraz rekultywacji w 2015 r. wzrosły o 1,2%, podobnie jak rok wcześniej. W ujęciu miesięcznym ich wskaźnik w każdym z pierwszych sześciu miesięcy przyjmował wartości nie wyższe niż 101,1, wzrastając w czerwcu do 101,9, następnie spadł od września poniżej 100,6, osiągając najniższą wartość w październiku, na poziomie 100,4.

Wykres 29. Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Wskaźnik cen produkcji budowlano-montażowej w 2015 r. wyniósł 99,5. Podobnie, jak w 2014 r. i 2013 r. ceny były niższe niż w roku poprzedzającym, lecz tempo tego spadku cen było mniejsze niż w dwóch poprzednich latach (wskaźniki cen odpowiednio 98,8 i 98,2). Wskaźnik cen w 2015 r. w ujęciu miesięcznym najwyższą wartość przyjął w marcu, kwietniu i maju (po 99,7), po czym sukcesywnie spadał aż do grudnia (99,1).

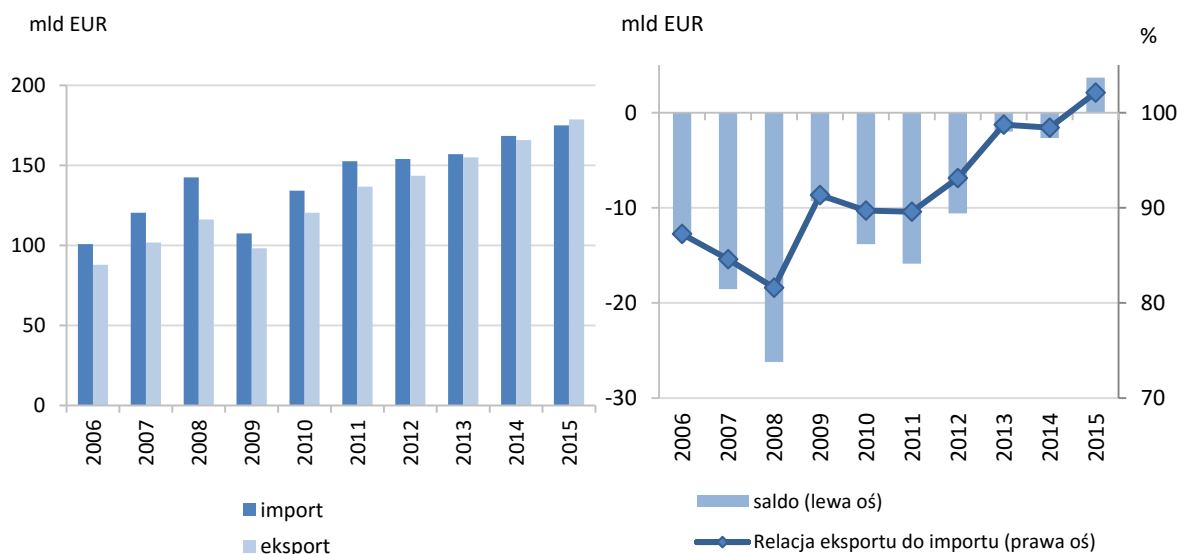
5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY POLSKI

HANDEL ZAGRANICZNY

W 2015 r. eksport z Polski w cenach bieżących wyniósł 178,7 mld EUR i zwiększył się w stosunku do roku poprzedniego o 7,8%. Wartość importu w 2015 r. w cenach bieżących osiągnęła poziom 175,0 mld EUR i była o 3,9% wyższa niż w 2014 r. Dodatkowo saldo handlu zagranicznego ogółem wyniosło 3,7 mld EUR i było większe niż w 2014 r., kiedy osiągnęło wartość 2,7 mld EUR. W latach 2013-2014 zaobserwowano wyraźne zmniejszenie się ujemnego salda w stosunku do lat wcześniejszych. Z kolei rok 2015 był pierwszym rokiem z dodatnim saldem handlu zagranicznego od 2000 r. W ujęciu miesięcznym tylko w trzech miesiącach, tj. w kwietniu, lipcu i sierpniu zaobserwowano ujemne saldo w handlu zagranicznym Polski.

Zwiększenie aktywności gospodarczej oraz ożywienie popytu wewnętrznego w krajach Unii Europejskiej oddziaływało na wzrost dynamiki polskiego eksportu (szczególnie w I połowie 2014 r.). Z kolei wolniej rosnący popyt wewnętrzny w Polsce wpływał na wolniejszy wzrost importu, jednocześnie dalszy spadek cen surowców na rynkach światowych wpływał na ograniczenie wartości importu.

Wykres 30. Obroty towarowe handlu zagranicznego Polski
(ceny bieżące, w mld EUR)

Źródło: dane GUS.

Ujemne saldo wymiany handlowej, podobnie jak w 2014 r., zanotowano z krajami rozwijającymi się (27,0 mld EUR w 2014 r. w porównaniu do 23,2 mld EUR rok wcześniej) oraz z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (5,7 mld EUR w porównaniu do 7,8 mld EUR). Dodatkowo saldo handlowe uzyskano natomiast w obrotach z krajami rozwiniętymi (36,6 mld EUR wobec 28,4 mld EUR rok wcześniej). Wyższy poziom salda handlowego w obrotach z krajami rozwiniętymi wynikał przede wszystkim ze zmiany salda handlu z krajami UE, które w 2015 r. osiągnęły wartość 37,1 mld EUR przy 28,9 mld EUR w 2014 r.

Wartość salda obrotów handlu zagranicznego ogółem uległa w 2015 r. istotnej zmianie (stała się dodatnia) i zaobserwowano istotne przekształcenia jej elementów. Wzrost eksportu do krajów Unii

Europejskiej (o 13,2 mld EUR) zdołał, w przeciwieństwie do poprzedniego roku, zrównoważyć łączny wzrost importu z krajów Unii Europejskiej (o 5,0 mld EUR) i z krajów rozwijających się (o 5,6 mld EUR). Zaobserwowano również spadek zarówno eksportu, jak i importu z grupy krajów Europy Środkowo-Wschodniej o, odpowiednio: 2,5 mld EUR oraz o 4,6 mld EUR i w 2015 r. W przeciwieństwie do 2014 r., spadek importu był większy niż spadek eksportu.

Tabl. 8. Obroty handlu zagranicznego

Wyszczególnienie	Obroty handlu zagranicznego ogółem					Struktura obrotów handlu zagranicznego				
	2011	2012	2013 ^b	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w mld EUR					struktura w %				
Eksport	136,7	143,5	155,0	165,8	178,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte ^a	115,3	118,0	127,0	139,4	153,0	84,3	82,5	81,9	84,1	85,7
w tym UE	106,6	109,1	116,3	128,4	141,6	78,0	76,3	75,0	77,5	79,3
Kraje rozwijające się	10,1	11,6	13,4	14,4	16,2	7,4	8,1	8,7	8,6	9,0
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	11,3	13,8	14,6	12,0	9,5	8,3	9,4	9,4	7,3	5,3
Import	152,6	154,0	157,0	168,4	175,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	101,9	99,4	103,6	111,0	116,5	66,7	64,6	66,0	65,9	66,6
w tym UE	91,0	88,6	91,8	99,5	104,5	59,6	57,6	58,5	59,0	59,7
Kraje rozwijające się	29,2	30,1	32,0	37,6	43,2	19,2	19,5	20,4	22,3	24,7
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	21,5	24,5	21,4	19,8	15,2	14,1	15,9	13,6	11,8	8,7
Saldo	-15,9	-10,6	-2,0	-2,7	3,7	x	x	x	x	X

^a Podział na kraje rozwinięte, kraje rozwijające się oraz kraje Europy Środkowo-Wschodniej zastosowany w tablicy jest zgodny z przyjętym w *Biuletynie Statystycznym* (GUS). Podział ten należy odróżnić np. od podziału (za MFV) na kraje rozwinięte oraz kraje wschodzące i rozwijające się, zastosowanego w innych częściach niniejszej publikacji. W szczególności, w bieżącym rozdziale, kraje Europy Środkowo-Wschodniej to: Albania, Białoruś, Mołdawia, Rosja oraz Ukraina. ^b Począwszy od 2013 r. dane dla Unii Europejskiej zawierają dane nt. obrotów z Chorwacją.

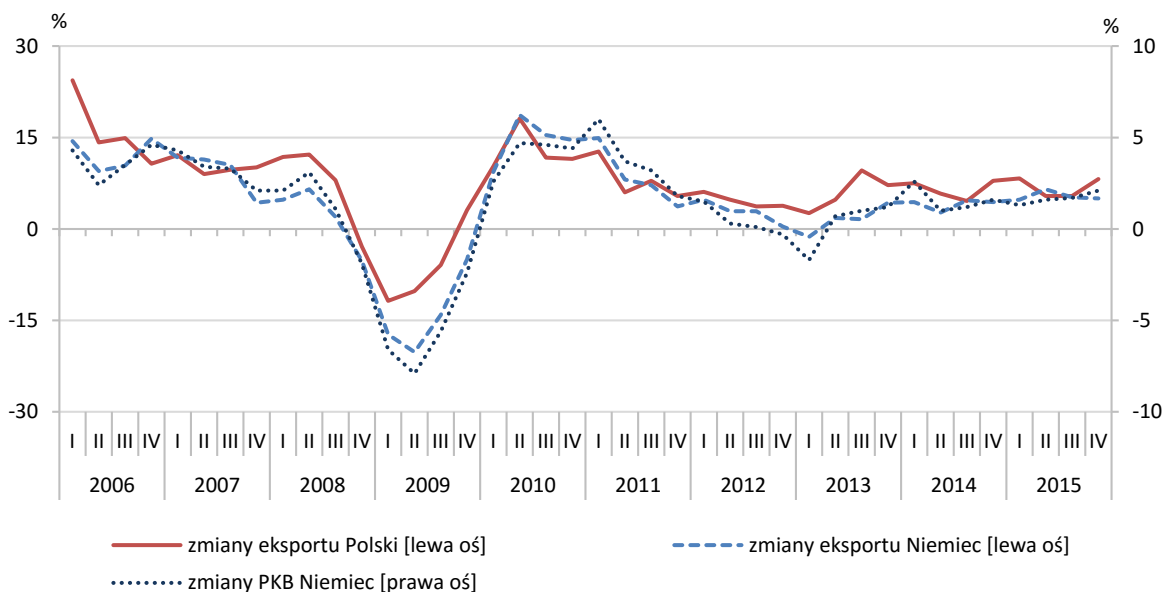
Źródło: GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów*.

Największą grupą partnerów handlowych Polski pozostawały kraje Unii Europejskiej – w 2015 r. ich udział w eksporcie wyniósł 79,3% w porównaniu do 77,5% rok wcześniej, a w imporcie 59,7 % wobec 59,0% w roku poprzedzającym, czyli rola tej grupy krajów w handlu zagranicznym umacnia się. Rola krajów rozwijających się w imporcie uległa zwiększeniu z poziomu 22,3% w 2014 r. do 24,7% rok później. Także w eksporcie ich udział nieznacznie wzrósł: z 8,6% do poziomu 9,0% w 2015 r. Wyraźnie obniżył się udział krajów Europy Środkowo-Wschodniej, zarówno w eksporcie (z 7,3% do 5,3%), jak i w imporcie (z 11,8% do 8,7%), co stanowi kontynuację trendu z roku poprzedniego.

Analizując poszczególne kraje, biorące udział w handlu zagranicznym Polski, Niemcy pozostają najważniejszym partnerem handlowym Polski i ich rola dalej zwiększa się. Poziom eksportu do tego kraju w 2015 r. wyniósł 48,5 mld EUR i zwiększył się w porównaniu do 2014 r. (43,6 mld EUR), zaś udział Niemiec w eksporcie wzrósł w porównaniu z 2014 r. z poziomu 26,3% do 27,1%. Poziom importu z Niemiec w 2014 r. wyniósł 40,0 mld EUR i zwiększył się w porównaniu do 2014 r. (37,1 mld EUR). Udział tego kraju w polskim imporcie wzrósł w analizowanym okresie z 22,0% do 22,7%. Zacieśnianiu powiązań gospodarczych Polski i Niemiec, szczególnie od wstąpienia naszego kraju do UE, towarzyszyło zjawisko zbliżenia się ścieżek przebiegu cykli koniunkturalnych obu tych gospodarek³⁷.

³⁷ MFV, *German-Central European Supply Chain— cluster report*, (2013), Waszyngton, s. 8 oraz s. 34-35.

Wykres 31. Zmiany wolumenu eksportu dóbr i usług Polski oraz Niemiec na tle zmian PKB Niemiec
(analogiczny kwartał roku poprzedniego, dane niewyrównane sezonowo, ceny bieżące)

Źródło: dane Eurostatu.

W eksporcie Polski na drugim miejscu, zamiast Czech, uplasowała się Wielka Brytania (wzrost udziału z 6,4% do 6,8%). Czechy zaś spadły na trzecie miejsce wśród partnerów handlowych (wzrost udziału z 6,5% do 6,6%). Wśród dziesięciu największych odbiorców polskiego eksportu, dynamika eksportu przekroczyła poziom 110,0 w przypadku aż sześciu krajów (w kolejności od najznacznieszego partnera: Niemcy, Wielka Brytania, Czechy, Włochy, Holandia, Hiszpania).

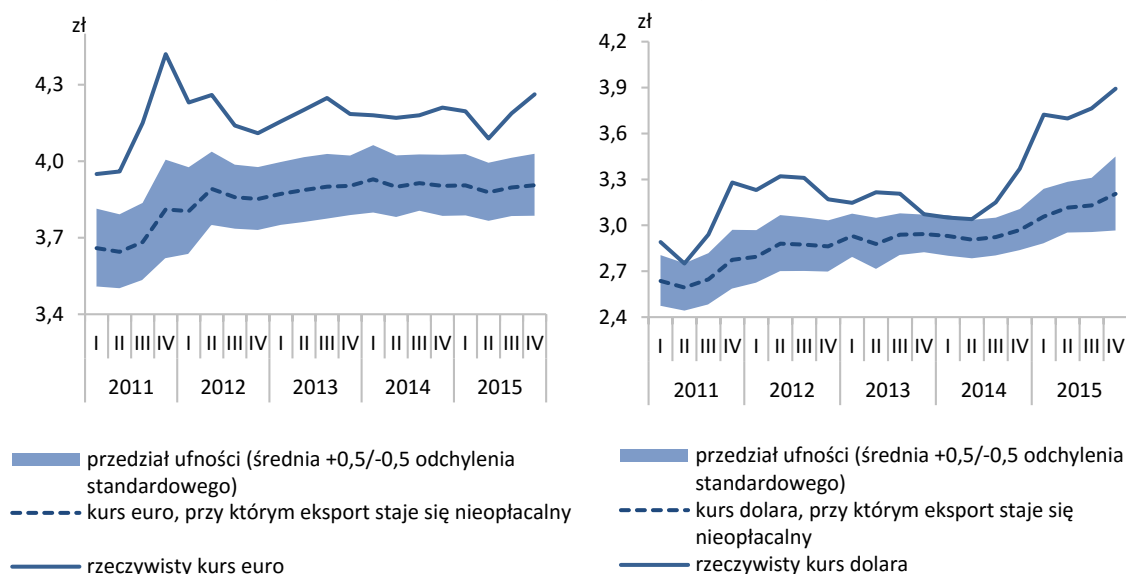
W efekcie złożonej sytuacji geopolitycznej polski eksport do Rosji spadł w 2015 r. aż o 26,7% wobec spadku o 14,0% rok wcześniej, a jego udział wśród odbiorców polskiego eksportu obniżył się w 2015 r. z 4,2% do 2,9% wobec spadku z 5,3% do 4,2% rok wcześniej. Szczególnie duże zahamowanie zaobserwowano w handlu towarami rolno-spożywczymi, co miało związek z wprowadzonymi przez Rosję sankcjami³⁸. Wartość importu z Rosji spadła aż o 25,9% w 2015 r. i o 8,7% rok wcześniej, zaś jej udział wśród największych partnerów w imporcie z 10,3% do 7,4% w 2015 r. i z 12,1% do 10,3% rok wcześniej. Rosja utraciła zatem drugie miejsce wśród partnerów Polski w imporcie na rzecz Chin. W 2015 r. import z Chin wzrósł o 15,8% wobec wzrostu o 20,1% rok wcześniej, a ich udział w imporcie zwiększył się z 10,4% do 11,6%.

Stopień koncentracji eksportu w 2015 r., mierzony udziałem dziesięciu głównych partnerów Polski w eksporcie ogółem, osiągnął poziom 66,2% i był wyższy niż w roku poprzedzającym, kiedy to wynosił 65,7%. Obniżeniu uległ natomiast wskaźnik koncentracji importu (obliczany w analogiczny sposób), osiągając w 2015 r. udział 66,0% wobec 66,8% rok wcześniej³⁹.

³⁸ Dodatkowe informacje na temat wpływu sytuacji w Rosji i na Ukrainie w 2014 r. na gospodarkę Polski można znaleźć w publikacji: GUS, *Powiązania gospodarki polskiej z Rosją, Ukrainą i Białorusią – wybrane aspekty*, (2015), Warszawa.

³⁹ GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2015 r.*, wyniki ostateczne, (2016), Warszawa.

Wykres 32. Opłacalność eksportu a rzeczywiste kursy walut

Uwaga: średni kurs kwartalny euro oraz dolara obliczony na podstawie średnich kursów miesięcznych NBP. Ze względu na występowanie licznych obserwacji nietypowych oraz błędnych, do obliczeń przedziału ufności dla kursów, przy których eksport staje się nieopłacalny, w NBP wykorzystano próbę po wyeliminowaniu odpowiedzi poniżej 5. i powyżej 95. percentyla.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych NBP, w tym z badań koniunktury.

Kurs euro wobec złotego pozostawał powyżej zadeklarowanego przez przedsiębiorców (w prowadzonych przez NBP badaniach koniunktury) kursu, przy którym eksport staje się nieopłacalny. W przypadku dolara amerykańskiego, w okresie od IV kwartału 2013 r. do II kwartału 2014 r. rzeczywisty kurs dolara zbliżył się do kursu uznawanego przez przedsiębiorców za nieopłacalny. W drugiej połowie 2014 r. doszło natomiast do umocnienia się dolara względem złotego (III i IV kwartał 2014 r.). W IV kwartale 2014 r. kurs dolara, przy którym eksport uznawany jest za nieopłacalny, uległ podwyższeniu do poziomu nienotowanego od III kwartału 2006 r. Warunki te utrzymały się nie pogorszone przez cały rok 2015.

BILANS PŁATNICZY

Deficyt obrotów na rachunku bieżącym^{40, 41} gospodarki Polski w 2015 r. wyniósł 1,1 mld EUR i był niższy o 7,2 mld EUR niż w 2014 r. Na zmniejszenie deficytu wpływ miała głównie zmiana salda obrotów towarowych. W 2015 r. odnotowano dodatnie saldo obrotów towarowych⁴², którego poziom wyniósł 2,1 mld EUR wobec ujemnego salda 3,3 mld EUR w 2014 r. W porównaniu do roku poprzedniego

⁴⁰ Narodowy Bank Polski wprowadził z dniem 30 września 2015 r. zmiany w statystyce bilansu płatniczego zgodnie z rekomendacjami Eurostatu, obejmując transakcje gospodarki nielegalnej. Dane historyczne zostały zweryfikowane od 2004 r. Szczegółowy opis zmian na stronie internetowej NBP w: NBP, *Bilans płatniczy – zmiany metodologiczne*, (wrzesień 2015 r.), Warszawa,

⁴¹ Narodowy Bank Polski (NBP) wprowadził z dniem 30 września 2014 r. zmiany w statystyce bilansu płatniczego i międzynarodowej pozycji inwestycyjnej na podstawie wytycznych zawartych w: MFW, *Balance of Payments and International Investment Position Manual. Sixth Edition BPM6*, (2009), Waszyngton. Dane historyczne od 2004 r. zostały przez NBP przeliczone wg nowej metodologii. Szczegółowy opis zmian zawartych w podręczniku BPM6 dostępny na stronie internetowej NBP (www.nbp.pl) w notatce: NBP, *Informacja o zmianach w statystyce bilansu płatniczego i międzynarodowej pozycji inwestycyjnej w 2014 r.*, (2014), Warszawa.

⁴² Uwaga: odmiennie niż w części *Handel zagraniczny* niniejszego rozdziału, dane pochodzą ze statystyki bilansu płatniczego NBP.

odnotowano wyższy o 8,3% poziom eksportu towarów, który wyniósł 171,9 mld EUR, natomiast import towarów wzrósł o 4,9% i wyniósł 169,7 mld EUR.

Tabl. 9. Bilans płatniczy

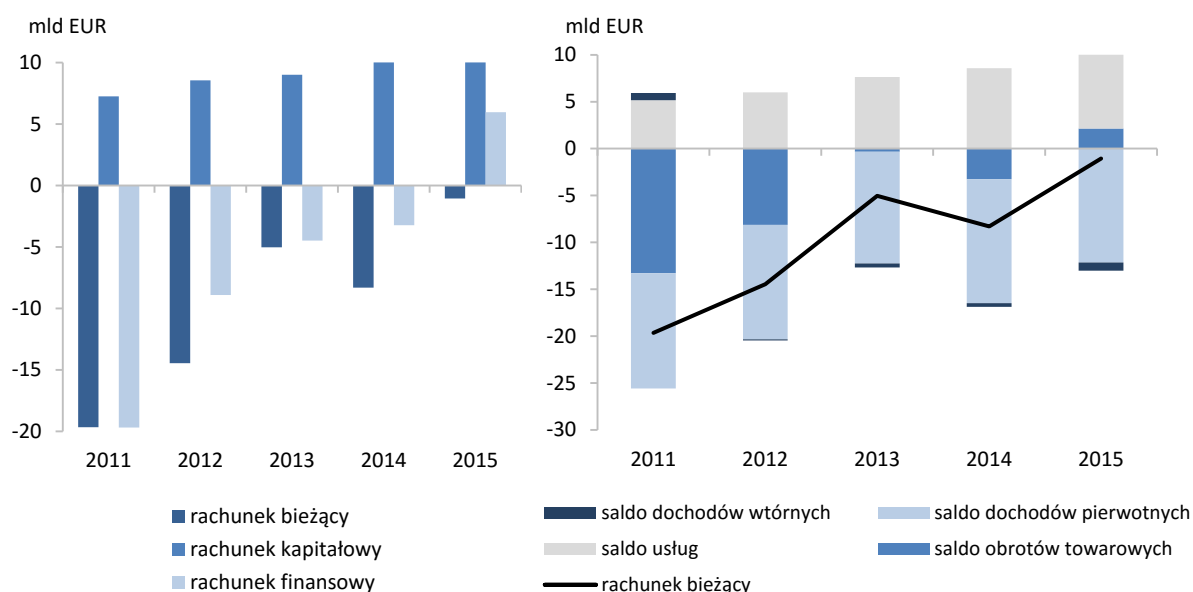
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w mln EUR				
Rachunek bieżący	-19 654	-14 456	-5 031	-8 303	-1 059
Saldo obrotów towarowych	-13 295	-8 131	-335	-3 255	2 135
Saldo usług	5 167	6 004	7 646	8 572	9 827
Saldo dochodów pierwotnych	-12 284	-12 204	-11 915	-13 225	-12 146
Saldo dochodów wtórnych	758	-125	-427	-395	-875
Rachunek kapitałowy	7 254	8 549	9 006	10 034	10 154
Rachunek finansowy	-19 686	-8 901	-4 478	-3 234	5 965

Źródło: NBP, *Bilans płatniczy*.

Saldo usług w rachunku bieżącym było dodatnie i wzrosło z poziomu 8,6 mld EUR w 2014 r. do 9,8 mld EUR w 2015 r. Największy wpływ na zmianę salda usług miał wzrost tego salda w dziale pozostałych usług o 1,1 mld EUR oraz w dziale usług transportowych o 0,2 mld EUR.

Na zmniejszenie poziomu deficytu dochodów pierwotnych w ramach rachunku bieżącego do poziomu 12,1 mld EUR (zmiana o 1,1 mld EUR wobec 2014 r.) wpływ miał niższy deficyt salda dochodów z tytułu inwestycji, który poprawił się o 1,9 mld EUR i wyniósł 17,2 mld EUR w 2015 r.

Wykres 33. Rachunek bieżący, kapitałowy i finansowy oraz składowe bilansu płatniczego

Źródło: dane NBP, *Bilans płatniczy*.

W 2015 r. saldo dochodów wtórnych było ujemne i wyniosło 0,9 mld EUR, co oznacza pogorszenie tego salda o 0,5 mld EUR wobec roku poprzedniego. Na zwiększenie ujemnego salda dochodów wtórnych wpłynął większy o 0,7 mld EUR deficyt w sektorze rządowym. W 2015 r., w relacji do roku poprzedniego, nastąpił wzrost o 0,1 mld zł salda rachunku kapitałowego, które wyniosło 10,2 mld EUR. Wynikało to ze zmniejszenia rozchodów o 19,9% i przychodów o 0,3%. W 2015 r. odnotowano zmianę o 9,2 mld EUR salda rachunku finansowego, które wyniosło 6,0 mld EUR (wobec ujemnego salda 3,2 mld EUR w 2014 r.).

Tabl. 10. Rachunek finansowy – aktywa

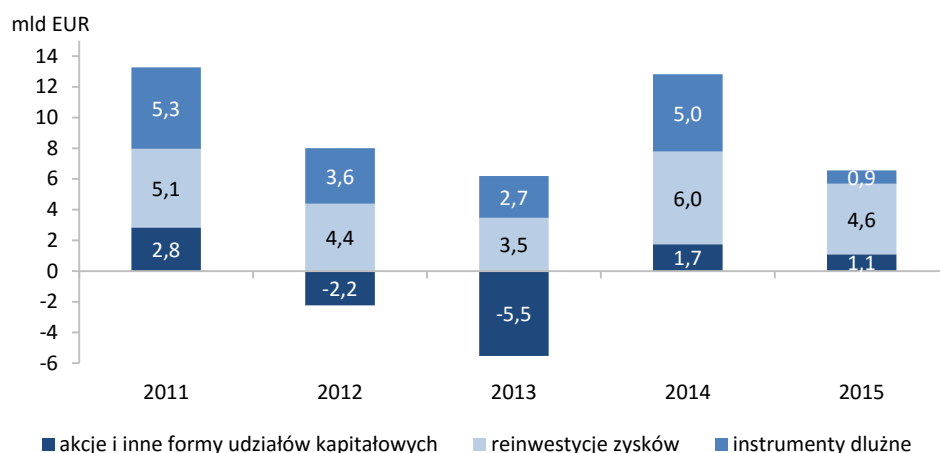
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w mln EUR				
Rachunek finansowy – aktywa	10 332	9 717	569	12 349	16 965
Inwestycje bezpośrednie	3 412	1 055	-2 525	4 606	2 586
Inwestycje portfelowe	-610	340	1 651	4 194	9 912
Pozostałe inwestycje	2 716	1 722	1 215	3 100	4 335
Pochodne instrumenty finansowe	119	-2 133	-526	-16	-809
Oficjalne aktywa rezerwowe	4 695	8 733	754	465	941

Źródło: NBP, *Statystyka bilansu płatniczego*.

Tabl. 11. Rachunek finansowy – pasywa

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w mln EUR				
Rachunek finansowy – pasywa	30 018	18 618	5 047	15 583	11 000
Inwestycje bezpośrednie	13 274	5 770	658	12 824	6 554
Inwestycje portfelowe	11 730	15 635	1 776	2 661	7 001
Pozostałe inwestycje	5 014	-2 787	2 613	98	-2 555

Źródło: NBP, *Statystyka bilansu płatniczego*.

Wykres 34. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce

Źródło: dane NBP, *Bilans płatniczy*.

Saldo aktywów polskich inwestycji zagranicznych w 2015 r. wyniosło 17,0 mld EUR. Na wzrost salda aktywów tych inwestycji wpłynęła głównie poprawa salda inwestycji portfelowych o 5,7 mld EUR i pozostałych inwestycji o 1,2 mld EUR w odniesieniu do 2014 r. Odnotowano spadek salda aktywów polskich inwestycji bezpośrednich o 2,0 mld EUR w stosunku do roku poprzedniego. W 2015 r. saldo wynikające z rozliczeń transakcji związanych z pochodnymi instrumentami finansowymi, zawartych pomiędzy rezydentami a nierezydentami, było ujemne i wyniosło 0,8 mld EUR wobec ujemnego salda 0,02 mld EUR w 2014 r.

Saldo pasywów zagranicznych inwestycji w Polsce w 2015 r. wyniosło 11,0 mld EUR, wobec 15,6 mld EUR w 2014 r. O poziomie tego salda w głównej mierze zadecydował spadek salda pasywów z tytułu inwestycji bezpośrednich i pozostałych inwestycji odpowiednio o 6,3 mld EUR i 2,7 mld EUR. Zaobserwowano wzrost salda pasywów z tytułu inwestycji portfelowych o 4,3 mld EUR.

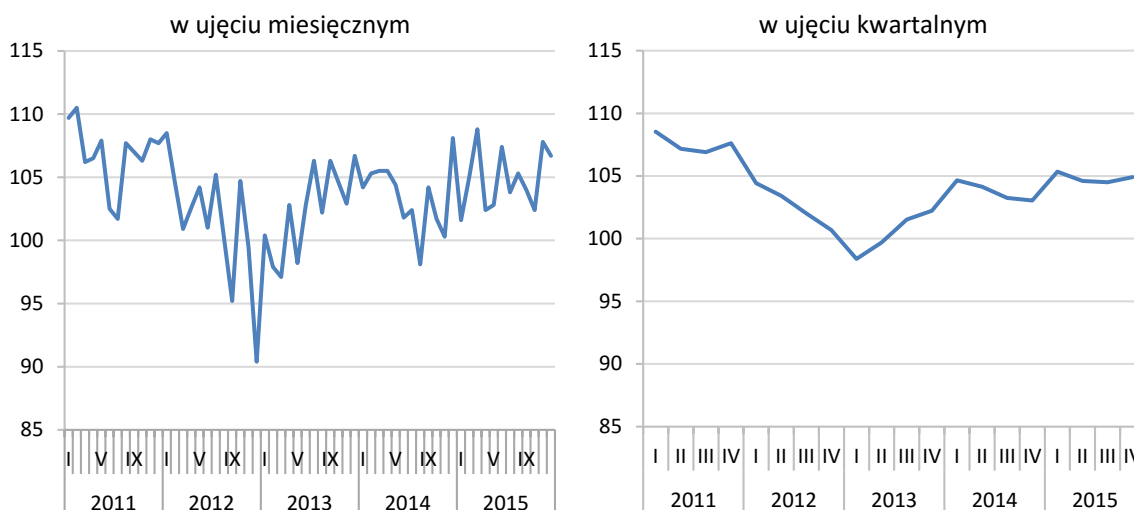
6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ

PRZEMYSŁ

Przemysł w Polsce⁴³ w dziesięcioleciu 2005-2014 odpowiadał za wytworzenie od 24,7% do 25,6% wartości dodanej brutto. W 2015 r. jego udział wzrósł do 26,1% i był wyższy niż w 2014 r. kiedy wyniósł 25,1%. Wartość ta jest wyższa niż średnia dla Unii Europejskiej, która w zbliżonym okresie⁴⁴ mieści się w przedziale od 18,2% do 20,1%. Warto zauważyć, że poziom opisywanego wskaźnika, zbliżony do reprezentowanego przez Polskę bądź wyższy, wśród krajów UE występuje jedynie w Niemczech, Irlandii i w części krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Produkcja sprzedana przemysłu w 2015 r. w cenach bieżących osiągnęła poziom 1 197,0 mld zł, w cenach stałych była zaś o 4,9% wyższa niż rok wcześniej⁴⁵. Na wartość produkcji sprzedanej przemysłu największy wpływ miała sekcja przetwórstwo przemysłowe z udziałem 85,9%, następnie sekcja wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (7,9%), górnictwo i wydobywanie (3,8%) oraz dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (2,3%).

Wykres 35. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu ogółem
(analogiczny okres poprzedniego roku = 100, ceny stałe; dane niewyrównane sezonowo)

Źródło: dane GUS.

Nieco odmiennie prezentował się udział poszczególnych sekcji w wytworzeniu wartości dodanej brutto. Sekcja przetwórstwo przemysłowe w 2015 r. odpowiadała za 75,5% WDB wytworzonej w przemyśle (wobec 73,3% rok wcześniej), a sekcja wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę za 12,8% (wobec 14,3% rok wcześniej) tej wielkości. Górnictwo i wydobywanie wytworzyło 6,5% (wobec 7,3% rok wcześniej) WDB w przemyśle, natomiast

⁴³ O ile nie zaznaczono inaczej, prezentowane dane i informacje (za wyjątkiem danych z systemu Rachunków Narodowych, tj. danych związanych z Wartością Dodaną Brutto) dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

⁴⁴ Okres 2005-2014 (brak danych za 2015 r. w bazach Eurostatu).

⁴⁵ GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu w 2015 r.*, (2016), Warszawa.

sekcja dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja 5,1%, czyli tyle samo co rok wcześniej.

Tabl. 12. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu
(ceny stałe)

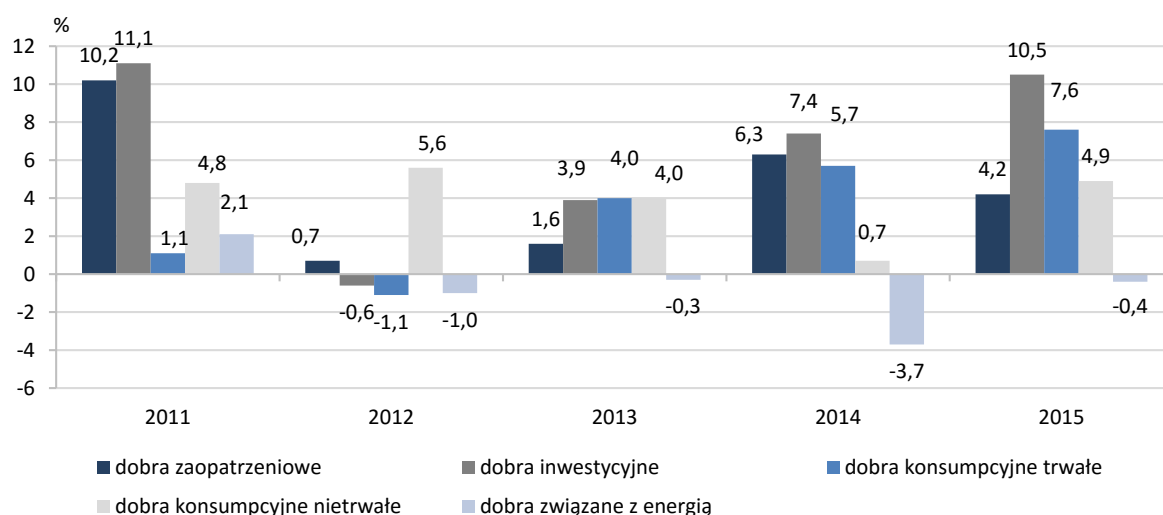
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	rok poprzedni =100				
Produkcja sprzedana przemysłu ogółem, w tym:	107,7	100,9	102,2	103,3	104,9
Przetwórstwo przemysłowe	108,3	101,3	102,3	104,6	105,8
Górnictwo i wydobywanie	102,7	95,5	103,7	94,0	101,8
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	102,0	100,3	99,4	95,9	96,9
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	106,7	99,9	104,3	103,0	103,4

Źródło: GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu*.

Od 2005 do 2015 r. poziom WDB (w cenach stałych) wytworzonej w przemyśle wzrastał szybciej niż poziom WDB w gospodarce ogółem – w analizowanym okresie odnotowano odpowiednio wzrosty o 73,8% wobec wzrostu o 46,0%.

Wzrost poziomu produkcji sprzedanej przemysłu w 2015 r. wynikał głównie ze wzrostu w największej sekcji przetwórstwo przemysłowe (o 5,8%). Wzrosła również produkcja sprzedana w sekcji dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (o 3,4%) oraz w sekcji górnictwo i wydobywanie (o 1,8%). W sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę zanotowano spadek (o 3,1%)

Wykres 36. Zmiany produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce według głównych grupowań przemysłowych
(w stosunku do poprzedniego roku)

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

W 2015 r. w Polsce, podobnie jak w roku poprzedzającym, produkcja sprzedana przemysłu (w ujęciu rocznym) wzrosła w czterech z pięciu głównych grupowań przemysłowych, a jedynie w przypadku dóbr związanych z energią odnotowano spadek o 0,4%. W przypadku trzech kategorii (tj. dóbr zaopatrzeniowych, dóbr inwestycyjnych i dóbr konsumpcyjnych trwałych) dynamika wzrostu w 2015 r. przewyższała dynamikę zaobserwowaną w 2014 r. Czynnikiem częściowo tłumaczącym niższą niż rok

wcześniej dynamikę produkcji sprzedanej, w przypadku dóbr związanych z energią, mogą być niskie ceny paliw w 2014 r. i w 2015 r.⁴⁶ na rynkach światowych i na rynku krajowym.

Wydajność pracy w przemyśle w 2015 r. w cenach stałych (mierzona produkcją sprzedaną na jednego zatrudnionego) wzrosła o 3,3% w stosunku do roku poprzedniego⁴⁷. Jej wartość w cenach bieżących wyniosła 476,8 tys. zł. Wzrostowi wydajności towarzyszył wzrost poziomu przeciętnego miesięcznego nominalnego wynagrodzenia brutto o 2,6%; osiągnęło ono wartość 4 195,3 zł. Poziom przeciętnego zatrudnienia w 2015 r. był wyższy o 1,5% w porównaniu do poprzedniego roku. W przemyśle, w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 osób, przeciętne zatrudnienie w 2015 r. wyniosło 2 510,7 tys. osób.

BUDOWNICTWO

Udział budownictwa w tworzeniu wartości dodanej brutto w 2015 r. wyniósł w Polsce 8,1% i była to wartość wyższa od zaobserwowanej w ostatnich latach: w 2014 r. wskaźnik przyjął wartość 7,8%, w 2013 r. wartość 7,4%, a w 2012 r. wartość 7,9%. Wartość sprzedaży w cenach bieżących wyniosła 165,9 mld zł w porównaniu do 165,7 mld zł rok wcześniej.

Tabl. 13. Dynamika sprzedaży produkcji budowlano-montażowej
(ceny stałe, bez podwykonawców)

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	rok poprzedni = 100				
Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej ogółem, w tym:	111,8	93,7	94,1	105,9	102,9
Budowa budynków	88,5	98,7	86,1	106,5	102,5
Budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej	128,0	95,9	88,4	115,9	104,0
Roboty budowlane specjalistyczne	132,6	87,4	107,0	98,9	102,4

Uwaga: dane dotyczą pełnej zbiorowości (tj. przedsiębiorstw niezależnie od klasy ich wielkości).

Źródło: GUS, *Roczne wskaźniki makroekonomiczne*.

Wartość sprzedaży produkcji budowlano-montażowej⁴⁸ w ujęciu realnym wzrosła w 2015 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 2,9%. Wyższy wzrost niż w innych kategoriach zanotowano w przypadku obiektów inżynierii lądowej i wodnej (o 4,0%), ale nie tak wysoki jak rok wcześniej (o 15,9%). Warto jednak podkreślić, że wartość sprzedaży w tej kategorii liczona w cenach bieżących, była w 2015 r. nieznacznie niższa aniżeli rok wcześniej (45,5 mld zł wobec 46,9 mld zł), a zatem wysoka dynamika sprzedaży wynikała ze zwiększonej sprzedaży produkcji, a nie ze wzrostu uzyskiwanych cen jednostkowych.

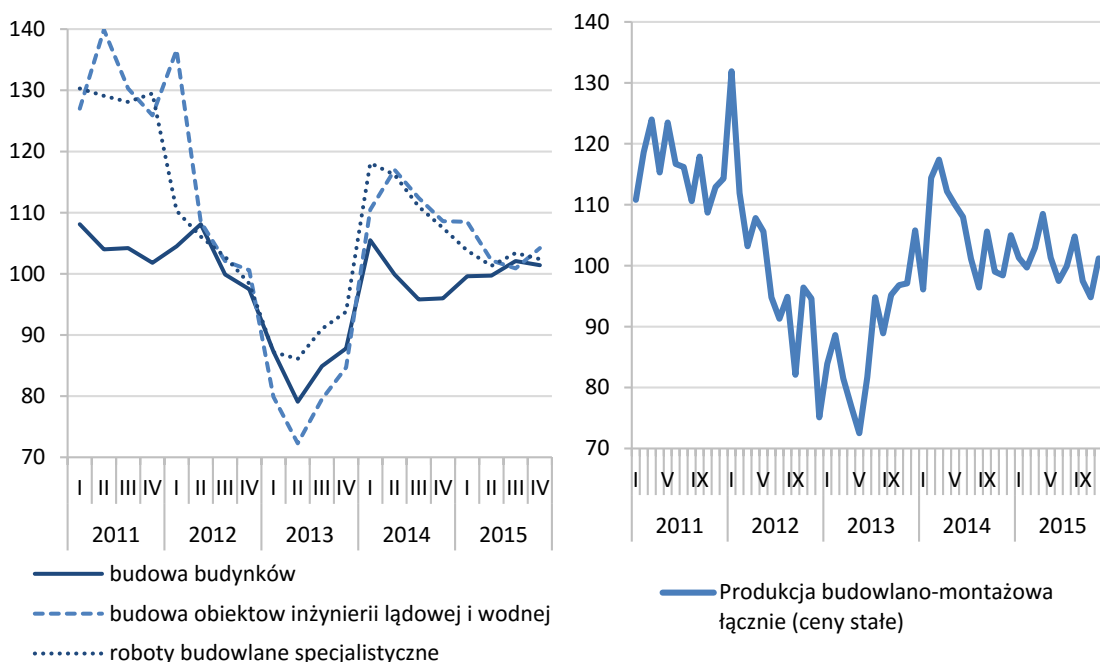
Odmienne, w przypadku sprzedaży w kategorii budowa budynków zaobserwowano zarówno wzrost o 2,5% dla produkcji liczonej w cenach stałych, jak i wzrost w cenach bieżących – wartość sprzedaży w 2015 r. wyniosła 56,4 mld zł i była wyższa niż rok wcześniej, kiedy to osiągnęła poziom 55,5 mld zł. W przypadku sprzedaży w kategorii robót budowlanych specjalistycznych jej wartość w cenach stałych w 2015 r. wzrosła o 2,4%, przy czym wartość sprzedaży liczona w cenach bieżących wzrosła w 2015 r. z 63,2 mld zł do 64,0 mld zł.

⁴⁶ Dodatkowe informacje nt. zmian cen w Polsce można znaleźć w rozdziale I.4. „Inflacja w Polsce”.

⁴⁷ GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu w 2015 r.*, (2016), Warszawa.

⁴⁸ Uwaga: wskaźniki dynamiki obliczone dla cen stałych.

Wykres 37. Dynamika produkcji budowlano-montażowej^a
(analogiczny okres poprzedniego roku = 100, ceny stałe; dane niewyrównane sezonowo)

^a Dane obejmują podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Źródło: GUS, *Wybrane miesięczne wskaźniki makroekonomiczne*.

W 2015 r. produkcja budowlano-montażowa osiągnęła najwyższy poziom w kwietniu⁴⁹. Wartości dynamiki w poszczególnych miesiącach podlegały dość dużym wahaniom, trzykrotnie przyjmując wartości powyżej poziomu 100,0, a pięciokrotnie poniżej tego poziomu (w czterech miesiącach dynamika wyniosła 100,0).

W przedsiębiorstwach budowlanych, wskaźnik przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w cenach nominalnych wzrósł o 4,9% w porównaniu z 2014 r. Najbardziej wzrósł on w kategorii budowa budynków (o 7,0%). W przedsiębiorstwach specjalizujących się w robotach budowlano-specjalistycznych wzrost wynagrodzenia wyniósł 1,4%. Z kolei, w przypadku budowy obiektów inżynierii lądowej i wodnej 6,2%. Poziom przeciętnego zatrudnienia w budownictwie obniżył się w 2015 r. w porównaniu do roku poprzedniego o 1,9%. Należy przy tym pamiętać, że ten sam wskaźnik w 2014 r. również uległ obniżeniu o 7,7% w porównaniu do 2013 r., zaś w 2013 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 8,7%.

USŁUGI

Sektor usług wytworzył w 2015 r. w Polsce 63,0% wartości dodanej brutto (WDB), w porównaniu z poziomem 63,8% w 2014 r., 64,4% w 2013 r. oraz 63,3% w 2012 r. W ciągu ostatnich 10 lat (okres 2006-2015) wartość dodana brutto wytworzona w ramach tego sektora w Polsce pozostawała na zbliżonym poziomie 63-64%, raz tylko osiągając wartość 64,4% w 2013 r. Sektor ten odgrywa zatem w Polsce znaczącą rolę, chociaż nie jest ona aż tak duża, jak w przypadku innych państw Unii Europejskiej (dla UE jako całości w 2015 r. sektor usług wytworzył 74,0% wartości dodanej brutto).

⁴⁹ Dane dla niniejszego akapitu dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

W 2015 r. (podobnie jak rok, dwa i trzy lata wcześniej) Polska była krajem o czwartym najniższym udziale usług w WDB spośród państw UE – niższy udział usług zaobserwowano w tym okresie jedynie w Czechach (59,7%), Rumunii (60,3%) oraz na Słowacji (61,7%).⁵⁰

Tabl. 14. Udział poszczególnych grup sekcji w WDB wytworzonej przez sektor usług ogółem

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w %				
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Handel i naprawa pojazdów samochodowych (G)	29,5	30,1	29,8	27,9	28,1
Transport i gospodarka magazynowa (H)	8,9	9,3	9,3	9,7	10,3
Zakwaterowanie i gastronomia (I)	1,8	1,7	1,7	1,8	1,9
Informacja i komunikacja (J)	6,0	6,0	6,0	6,2	6,0
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa (K)	7,0	6,3	6,6	7,1	6,3
Obsługa rynku nieruchomości (L)	8,3	8,0	7,9	8,2	8,4
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M); administrowanie i działalność wspierająca (N)	11,1	11,3	11,5	11,9	12,0
Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne (O); edukacja (P); opieka zdrowotna i pomoc społeczna (Q)	24,0	23,4	23,3	23,4	23,4
Pozostałe (R, S, T)	3,5	3,9	3,7	3,7	3,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Spśród wszystkich sekcji z sektora usług, największy wkład w tworzenie wartości dodanej brutto zanotowano w sekcji: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli, która w 2015 r. wytworzyła 17,7% wartości dodanej ogółem.

⁵⁰ Do sektora usług zaliczono następujące sekcje według PKD 2007: G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa, T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, U – Organizacje i zespoły eksterytorialne. Do sektora usług zaliczono zatem wszystkie sekcje według PKD 2007 niezaliczone do: rolnictwa, przemysłu bądź budownictwa.

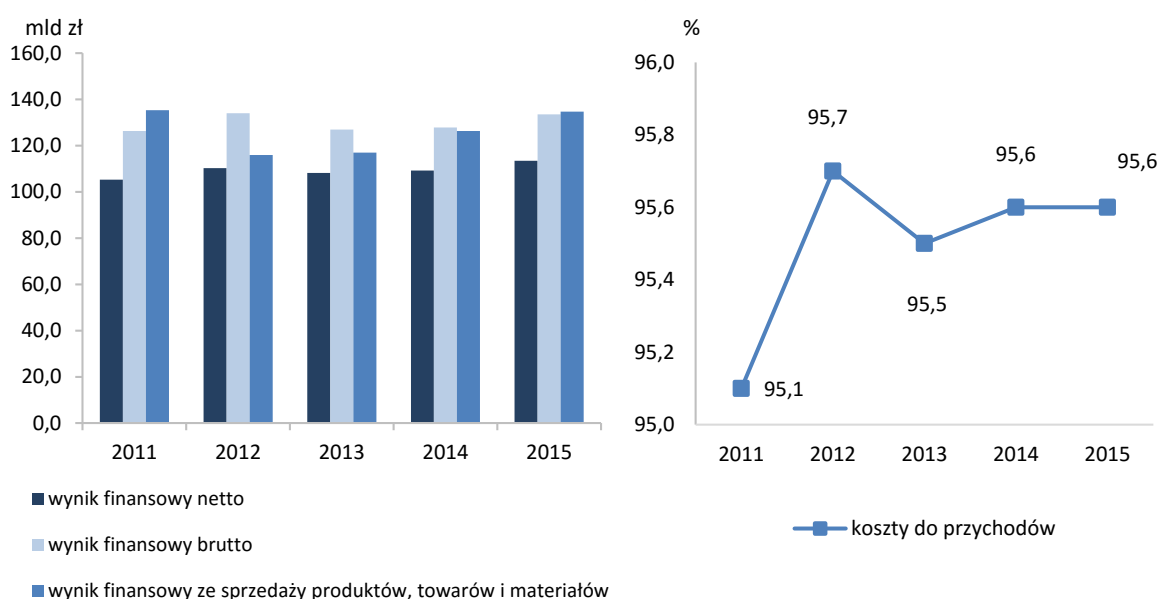
7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

WYNIKI FINANSOWE

W 2015 r. łączny wynik finansowy brutto przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób⁵¹ wyniósł 133,5 mld zł i był o 4,4% wyższy niż w 2014 r. Wynik finansowy netto wyniósł 113,4 mld zł i był o 3,9% wyższy od uzyskanego w roku poprzednim. Wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w tej grupie przedsiębiorstw ukształtował się na poziomie 134,7 mld zł i był o 6,6% wyższy niż rok wcześniej.

Przychody z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych w 2015 r. wyniosły 3 018,0 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 3,4%. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, stanowiące największy udział w strukturze przychodów (97,0%), wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 0,3%. W strukturze przychodów ogółem przeważały przychody generowane przez przedsiębiorstwa o liczbie pracujących powyżej 49 osób; ich udział wyniósł 83,5% (w roku poprzednim 83,7%).

Wykres 38. Wyniki finansowe oraz relacja kosztów do przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych

Źródło: GUS, Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII.

⁵¹ Prezentowane dane i informacje dotyczą przedsiębiorstw niefinansowych, o liczbie pracujących powyżej 9 osób, prowadzących księgi rachunkowe, należących do sekcji PKD 2007: B – Górnictwo i wydobywanie, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, E – Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja, F – Budownictwo, G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności analizowanych przedsiębiorstw niefinansowych w 2015 r. wyniosły 2 884,6 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 3,3%. Koszty własne sprzedanych produktów, towarów i materiałów, stanowiły 96,8% w strukturze kosztów. Stosunek poniesionych kosztów do wartości przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych wyniósł 95,6% i był taki sam jak przed rokiem.

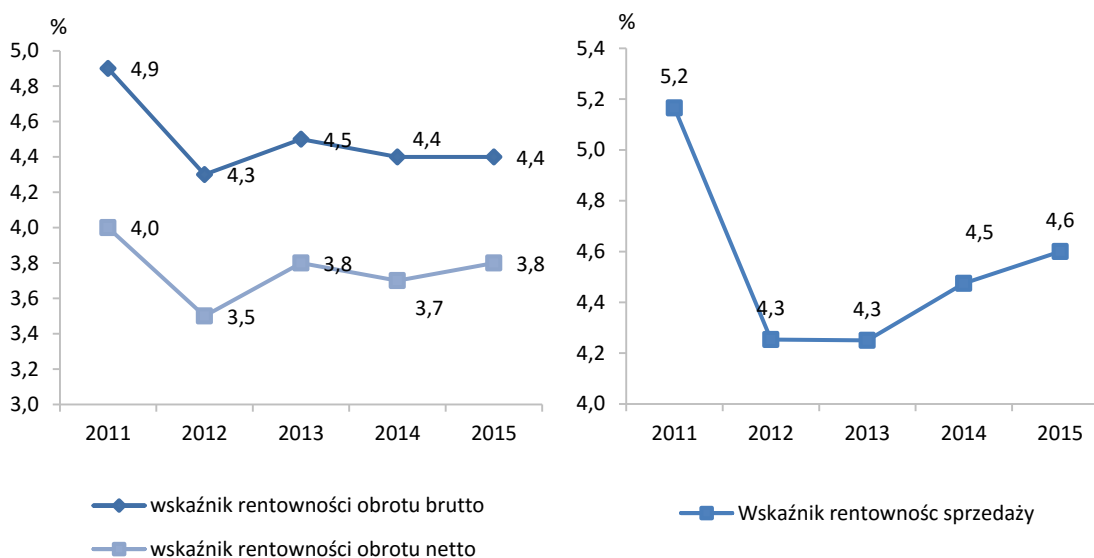
Poprawie wyniku finansowego towarzyszyło zwiększenie nakładów na środki trwałe. Wartość tych nakładów w 2015 r. wyniosła 149,7 mld zł i była wyższa w porównaniu do roku poprzedniego o 13,5%. Liczba nowo rozpoczętych środków trwałych w budowie w 2015 r. wyniosła 206,2 tys., przy czym ich wartość kosztorysowa pozostała na zbliżonym poziomie w stosunku do roku poprzedniego – 53,1 mld zł (w 2014 r. odpowiednio 193,9 tys. i 53,4 mld zł). Najwyższy udział w nowo rozpoczętych środkach trwałych w budowie – 85,9% należał do podmiotów o liczbie pracujących 250 i więcej. Liczba środków trwałych tej grupy podmiotów wzrosła o 6,8%, do 177,1 tys., a ich wartość kosztorysowa wzrosła o 0,7%, do 41,2 mld zł. Natomiast spadła o 18,2% liczba nowo rozpoczętych środków trwałych w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 do 49 osób, przy jednoczesnym spadku wartości kosztorysowej tych środków z 4,1 mld zł do 3,8 mld zł.

Sprzedaż na eksport w 2015 r. wyniosła 626,8 mld zł i była wyższa niż w roku poprzednim o 3,3%. Liczba przedsiębiorstw wykazujących sprzedaż na eksport w 2015 r. w porównaniu z 2014 r. wzrosła o 0,1 tys. tj. o 0,8%. Przychody ze sprzedaży na eksport w 2015 r. stanowiły 32,1% przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów (spadek o 1,7 p. proc. w porównaniu z 2014 r.).

RENTOWNOŚĆ I PŁYNNOŚĆ

Wskaźnik rentowności obrotu brutto (relacja wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności) przedsiębiorstw wyniósł 4,4% w 2015 r. i był taki sam jak przed rokiem. Wskaźnik rentowności obrotu netto (wynik finansowy netto do przychodów z całokształtu działalności) zwiększył się w stosunku do uzyskanego w 2014 r. o 0,1 p. proc., osiągając wielkość 3,8%.

Wykres 39. Rentowność obrotu oraz rentowność ze sprzedaży przedsiębiorstw niefinansowych

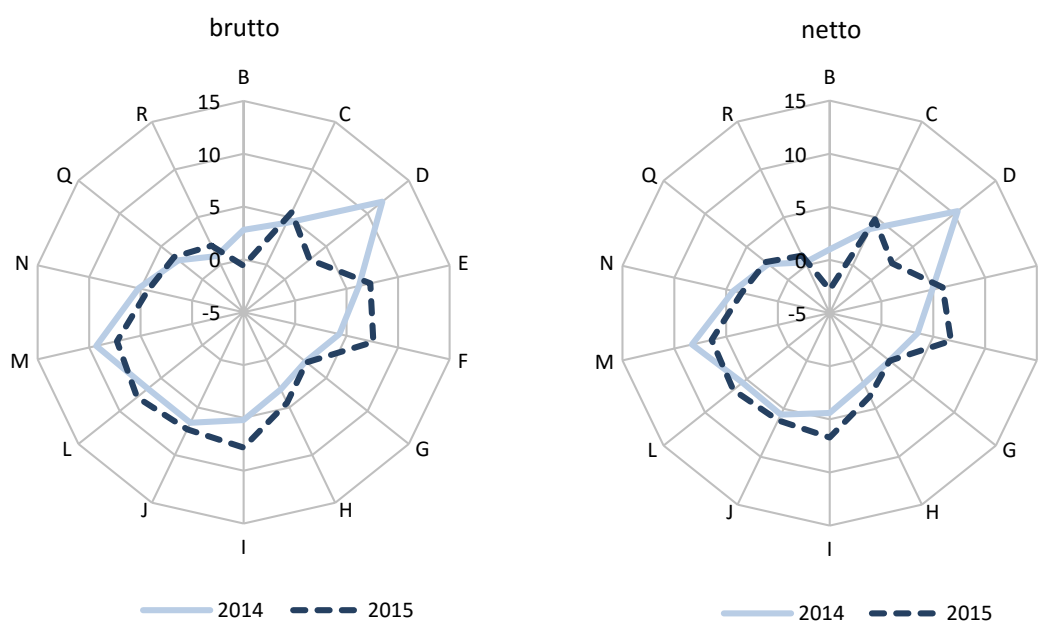

Źródło: opracowanie na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII*.

Poziom rentowności ze sprzedaży obliczono jako relację wyniku ze sprzedaży do przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów. Wskaźnik ten wzrósł o 0,1 p. proc. wobec 2014 r. i wyniósł 4,6%.

Najwyższy wzrost rentowności obrotów brutto w 2015 r. w relacji do roku poprzedniego odnotowano dla sekcji F – Budownictwo (o 3,3 p. proc.), I – Zakwaterowanie i gastronomia (o 2,6 p. proc.) oraz H – Transport i gospodarka magazynowa (o 1,4 p. proc.). Największy spadek wykazały przedsiębiorstwa należące do sekcji D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 8,8 p. proc.), B – Górnictwo i wydobywanie (o 3,4 p. proc.) i M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 2,0 p. proc.). Najwyższy wzrost rentowności obrotów netto w 2015 r. wykazały przedsiębiorstwa należące do sekcji F (o 3,2 p. proc) oraz I (o 2,3 p. proc.). Największy spadek rentowności obrotu netto wystąpił w przedsiębiorstwach należących do sekcji D (o 7,9 p. proc.) oraz sekcji B (o 3,8 p. proc.).

Wykres 40. Rentowność obrotu przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD (w %)

Źródło: GUS, Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII.

W analizowanych przedsiębiorstwach wskaźnik płynności finansowej I stopnia⁵² w 2015 r. zmniejszył się o 0,3 p. proc. i wyniósł 39,0%, a wskaźnik II stopnia⁵³ spadł z 104,5% do 103,4%. Wskaźnik płynności finansowej III stopnia⁵⁴ zmniejszył się o 1,8 p. proc., do poziomu 149,1%.

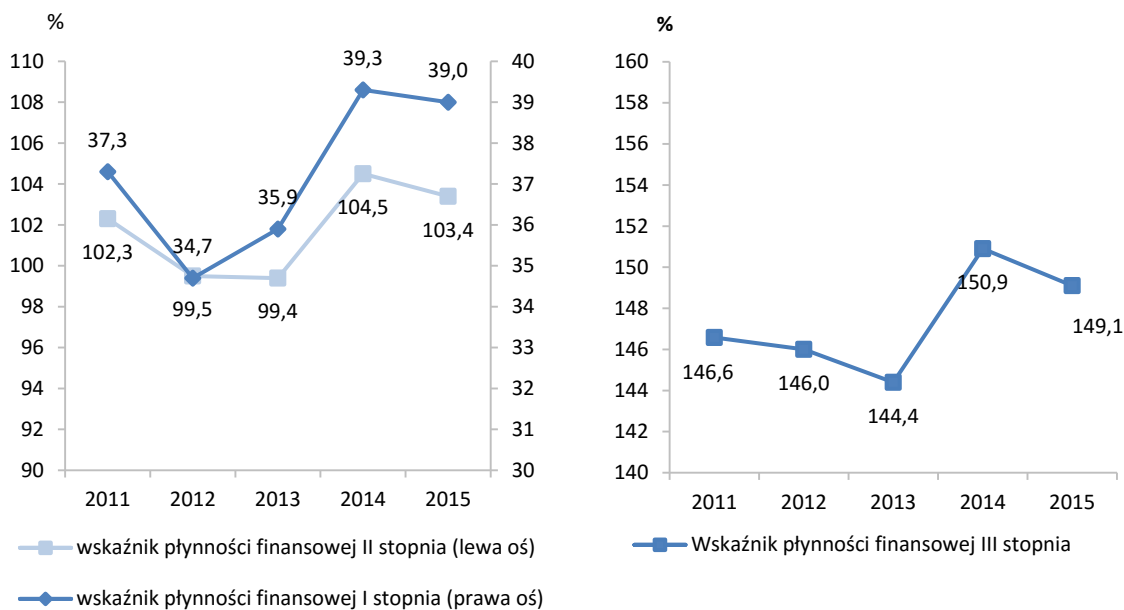
⁵² Wskaźnik płynności finansowej I stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (słownik pojęć GUS).

⁵³ Wskaźnik płynności II stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (słownik pojęć GUS).

⁵⁴ Wskaźnik płynności III stopnia jest to relacja aktywów obrotowych jednostki (zapasów, należności krótkoterminowych, inwestycji krótkoterminowych i krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych) do zobowiązań krótkoterminowych (słownik pojęć GUS).

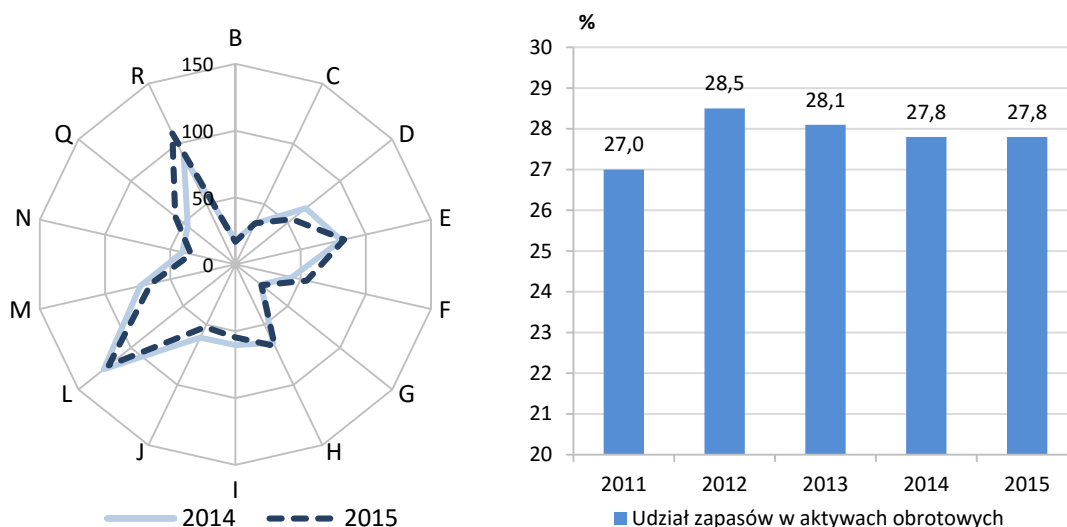
Wskaźnik płynności finansowej I stopnia w przedsiębiorstwach niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób według PKD 2007 wykazał najwyższy wzrost w sekcji R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (o 19,6 p. proc.), Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna (o 12,0 p. proc.) oraz w sekcji F – Budownictwo (o 11,3 p. proc.). Najwyższy spadek w 2015 r. w zakresie pogorszenia zdolności płatniczej wyrażonej wskaźnikami płynności finansowej I stopnia charakteryzował sekcję D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 13,2 p. proc.), J – Informacja i komunikacja (o 8,7 p. proc.) oraz M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 8,2 p. proc.).

Wykres 41. Wskaźniki płynności finansowej I, II i III stopnia przedsiębiorstw niefinansowych

Źródło: GUS, Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII.

Wykres 42. Wskaźniki płynności finansowej I stopnia w 2014 i 2015 r. wg wybranych sekcji PKD w % oraz udział zapasów w aktywach obrotowych przedsiębiorstw niefinansowych

Źródło: GUS, Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII.

Inwestycje krótkoterminowe w 2015 r. zwiększyły się w stosunku do roku poprzedniego o 5,6%, osiągając wartość 260,1 mld zł. Należności krótkoterminowe w 2015 r. wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 5,3%, osiągając poziom 429,9 mld zł. Wartość zapasów utrzymywanych przez przedsiębiorstwa na koniec roku wyniosła 276,7 mld zł wobec 262,5 mld zł w roku poprzednim. Udział zapasów w strukturze aktywów obrotowych tych przedsiębiorstw wyniósł 27,8% i był taki sam jak w 2014 r.

Zobowiązania przedsiębiorstw niefinansowych ogółem w 2015 r. wyniosły 1 057,3 mld zł (w 2014 r. osiągnęły wartość 998,3 mld zł). Najwyższy udział w strukturze zobowiązań stanowiły zobowiązania krótkoterminowe; udział ten wyniósł 63,1%, przy 62,8% w 2014 r. Poziom zobowiązań krótkoterminowych w 2015 r. zwiększył się o 6,5% w relacji do roku poprzedniego i wyniósł 667,3 mld zł. Wartość zobowiązań krótkoterminowych z tytułu kredytów i pożyczek w 2015 r. zwiększyła się o 11,4%. Udział kredytów bankowych w zobowiązaniach krótkoterminowych przedsiębiorstw w 2015 r. wyniósł 22,2% i był wyższy o 1,0 p. proc. Wartość zobowiązań krótkoterminowych z tytułu dostaw i usług w 2015 r. zwiększyła się o 8,3% w porównaniu do roku poprzedniego. Udział zobowiązań z tytułu dostaw i usług w zobowiązaniach krótkoterminowych w 2015 r. wyniósł 50,8% i był niższy o 1,4 p. proc. w relacji do roku poprzedniego.

8. GENEZA I ISTOTA PROCEDURY NIERÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH

Kryzys gospodarczy z lat 2008-2009 uwidocznił zwiększające się nierównowagi makroekonomiczne w gospodarkach krajów Unii Europejskiej. Uzewnętrznione one były m.in. deficytem na rachunku obrotów bieżących, nadmiernym długiem publicznym, wzrastającym długiem sektora prywatnego, wysokim wzrostem kosztów pracy oraz deficytem handlowym wobec partnerów zagranicznych i dotyczyły szeregu krajów UE, w tym w dużym stopniu krajów południowych.

W związku z zaistniałą sytuacją w 2011 r. ustanowiona została procedura nierównowag makroekonomicznych (MIP – *Macroeconomic Imbalance Procedure*). Celem tej procedury jest identyfikacja zakłóceń równowagi, które utrudniają sprawne funkcjonowanie gospodarek państw członkowskich, strefy euro, a także całej UE oraz pobudzenie odpowiednich reakcji politycznych. Zastosowanie procedury dotyczącej zakłóceń równowagi makroekonomicznej zostało włączone do semestru europejskiego na rzecz koordynacji polityki gospodarczej, tak aby zapewnić spójność z analizami i zaleceniami sporządzanymi w ramach innych narzędzi nadzoru gospodarczego⁵⁵. Procedurę MIP wprowadzono na podstawie dwóch rozporządzeń Rady UE i Parlamentu Europejskiego⁵⁶, jako element tzw. „Sześciopaku”⁵⁷.

GLÓWNE MECHANIZMY PROCEDURY MIP

Procedura MIP obejmuje dwa mechanizmy – ostrzegawczy i korekcyjny.

W ramach **mechanizmu ostrzegawczego** analizowana jest podstawowa tablica 14 głównych wskaźników makroekonomicznych⁵⁸, a także sporządzany jest w listopadzie danego roku analityczny Raport z Mechanizmu Ostrzegawczego (AMR – *Alert Mechanism Report*). Tablica zawiera informacje o tym, czy państwo członkowskie przekroczyło w danym roku tzw. wartość progową dla danego wskaźnika.

Należy zaznaczyć jednak, że przekroczenie tego poziomu nie jest równoznaczne ze sformułowaniem przez KE wniosku o wystąpieniu nierównowagi makroekonomicznej. Pełniejszej informacji dostarcza w tym względzie AMR, który zawiera dodatkową analizę, uwzględniającą również kształtowanie się

⁵⁵ KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2016, (prepared in accordance with Articles 3 and 4 of Regulations (EU) No 1176/2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances), 26.11.2015, COM(2015) 691 final, (2015), Bruksela, s. 2.*

⁵⁶ PE, *Regulation (EU) No 1174/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on enforcement measures to correct excessive macroeconomic imbalances in the euro area, Official Journal of the European Union L 306/8 of 23 November 2011, (2011), Bruksela* i PE, *Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances Official Journal of the European Union L 306/25 of 23 November 2011, (2011), Bruksela.*

⁵⁷ Pakiet sześciu aktów ustawodawczych dotyczących zarządzania gospodarczego, który wszedł w życie 13 grudnia 2011 r. Jego celem jest zapewnienie wzmocnionej dyscypliny fiskalnej i uniknięcie nadmiernych zakłóceń równowagi makroekonomicznej.

⁵⁸ W ostatniej edycji AMR tablicę (MIP Scoreboard) zawierającą 11 głównych wskaźników makroekonomicznych poszerzono o 3 dodatkowe, związane z rynkiem pracy: współczynnik aktywności zawodowej, stopa bezrobocia długotrwałego oraz stopa bezrobocia wśród osób młodych. Komisja uzasadniła tę decyzję z jednej strony potrzebą ujęcia w analizie konsekwencji społecznych kryzysu, z drugiej natomiast tym, że w długim czasie negatywne procesy na rynku pracy mogą mieć wpływ na kształtowanie się poziomu PKB.

uzupełniających wskaźników makroekonomicznych (*auxiliary indicators*). Raport zawiera wnioski na temat tego, czy istnieje ryzyko wystąpienia nierównowag makroekonomicznych w danym państwie członkowskim i czy należy w związku z tym przygotować dla danego kraju Pogłębioną Analizę Sytuacji Makroekonomicznej (IDR– *In-depth review*).

Tabl. 15. Wskaźniki procedury zakłóceń równowag makroekonomicznych

Wskaźnik	Jednostka	Wartość progowa
Nierównowagi zewnętrzne i wskaźniki konkurencyjności		
Saldo obrotów bieżących (CA – <i>Current Account Balance</i>)	% PKB 3-letnia średnia krocząca	-4%/+6%
Międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto (NIIP – <i>Net International Investment Position</i>)	% PKB	>-35%
Realny efektywny kurs walutowy (REER – <i>Real Effective Exchange Rate</i>)	zmiana w % w ciągu 3 lat	+/-5% (dla strefy euro), +/- 11% (poza strefą euro)
Udział w rynkach eksportowych (EMS – <i>Export Market Shares</i>)	zmiana w % w ciągu 5 lat	>-6%
Nominalne jednostkowe koszty pracy (ULC – <i>Unit Labour Costs</i>)	zmiana w % w ciągu 3 lat (2010=100)	<9% (dla strefy euro), <12% (poza strefą euro)
Nierównowagi wewnętrzne		
Indeks cen nieruchomości (HPI – <i>House Prices Index</i>)	zmiana w % rok do roku (2010=100)	<6%
Przepływy kredytowe sektora prywatnego (PSCF – <i>Private Sector Credit Flow</i>)	% PKB	<14%
Zadłużenie sektora prywatnego (PSD – <i>Private Sector Debt</i>)	% PKB	<133%
Dług brutto sektora finansów publicznych (GGSD – <i>Gross Government Sector Debt</i>)	% PKB	<60%
Stopa bezrobocia (UR – <i>Unemployment Rate</i>)	3-letnia średnia krocząca	<10%
Zobowiązania sektora finansowego (TFSL – <i>Total Financial Sector Liabilities</i>)	zmiana w % rok do roku	<16,5%
Wskaźniki rynku pracy (włączone od 2015 roku)		
Współczynnik aktywności zawodowej (AR – <i>Activity Rate</i>)	zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat	>-0,2%
Stopa bezrobocia długotrwałego (LTU – <i>Long-term Unemployment Rate</i>)	zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat	<0,5%
Stopa bezrobocia młodzieży (YU – <i>Youth Unemployment Rate</i>)	zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat	<2%

Źródło: dane Komisji Europejskiej i Eurostatu.

Takie analizy dla konkretnych państw są publikowane pod koniec lutego następnego roku (czyli około cztery miesiące po AMR). Zawierają one wnioski na temat⁵⁹: braku występowania zakłóceń równowagi makroekonomicznej; występowania pewnych zakłóceń równowagi makroekonomicznej; występowania nadmiernych zakłóceń równowagi makroekonomicznej lub występowania nadmiernych zakłóceń równowagi makroekonomicznej wymagających działań naprawczych⁶⁰.

⁵⁹ KE, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the Eurogroup, 2016 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, {SWD(2016) 71 to SWD(2016) 96} and {SWD(2016) 120}, 7.4.2016, COM(2016) 95 final/2, (2016), Bruksela, s. 6.*

⁶⁰ Zakwalifikowanie do tej kategorii skutkuje wnioskiem KE do Rady o wdrożenie procedury dotyczącej nadmiernych zakłóceń równowagi na podstawie rozporządzenia (UE) nr 1176/2011.

Uruchomienie **mechanizmu korekcyjnego** ma miejsce w przypadku, gdy na podstawie dokonania wnikliwej analizy sytuacji Komisja stwierdzi, że w danym państwie członkowskim występują nadmierne zakłócenia równowagi makroekonomicznej. Rada może w takim przypadku, na wniosek Komisji, przyjąć zalecenie stwierdzające istnienie nadmiernej nierównowagi, rekomendujące danemu państwu członkowskiemu podjęcie działań naprawczych⁶¹. Zalecenie to powinno wskazywać rodzaj zakłóceń równowagi, zestaw koniecznych do podjęcia działań, jak również termin, w którym dane państwo członkowskie ma przedłożyć plan działań naprawczych razem z harmonogramem ich realizacji⁶².

Na podstawie sprawozdania Komisji, Rada będzie dokonywała oceny planu działań naprawczych w ciągu 2 miesięcy od jego przedłożenia. Jeżeli, na podstawie zalecenia Komisji, Rada uzna plan ten za zadowalający, zatwierdzi go w formie zalecenia i sporządzi harmonogram nadzoru nad jego wykonaniem. W sytuacji, gdy Rada uzna działania lub harmonogram przewidziany w planie działań korygujących za niedostateczne, zobowiąże dane państwo członkowskie do przedłożenia w ciągu 2 miesięcy nowego planu działań naprawczych.

Komisja będzie monitorować realizację zalecenia Rady na podstawie sprawozdań z postępów w prowadzeniu działań korygujących, które będą regularnie sporządzane w tym celu przez państwa członkowskie objęte procedurą. W ramach przeprowadzania monitoringu realizacji planu działań naprawczych Komisja może również przeprowadzać misje wzmocnionego nadzoru⁶³.

Rada będzie dokonywała oceny działań korygujących w oparciu o raport Komisji. Jeżeli stwierdzi ona, że dane państwo członkowskie nie podjęło rekomendowanych działań na zalecenie Komisji, może podjąć w takiej sytuacji decyzję stwierdzającą niezastosowanie się do wytycznych, wraz z zaleceniem wyznaczającym nowy termin podjęcia działań naprawczych. Zalecenie Komisji o niezastosowaniu się do rekomendacji Rady uznane zostanie za przyjęte przez Radę, jeżeli w ciągu 10 dni od jego przyjęcia przez Komisję Rada, kwalifikowaną większością głosów, nie podejmie decyzji o odrzuceniu go.

Gdy Rada stwierdzi, na podstawie sprawozdania Komisji, że dane państwo członkowskie podjęło działania naprawcze, procedura dotycząca nadmiernych zakłóceń równowagi uznana zostanie za będącą w toku i pozostanie zawieszona. W takiej sytuacji przeprowadzany będzie jedynie monitoring realizowanych działań⁶⁴.

W sytuacji niestosowania się do zaleceń Rady, KE może nałożyć sankcje na państwo (strefy euro) w postaci oprocentowanego depozytu, nieprzekraczającego 0,1% PKB i ewentualnego przekształcenia go w coroczną karę finansową⁶⁵. Mechanizm korekcyjny nie został do tej pory uruchomiony w stosunku do żadnego z państw.

⁶¹ Zobacz: PE, *Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01*, Official Journal of the European Union, C 326, 26 October 2012, (2012), Bruksela, art. 121 ust. 4.

⁶² PE, *Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances*, Official Journal of the European Union L 306/25 of 23 November 2011, (2011), Bruksela, art. 8, ust. 1.

⁶³ Tamże, art. 9, ust. 3.

⁶⁴ Tamże, art. 10, ust. 5.

⁶⁵ PE, *Regulation (EU) No 1174/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011 on enforcement measures to correct excessive macroeconomic imbalances in the euro area*, Official Journal of the European Union L 306/8 of 23 November 2011, (2011), Bruksela, art. 3, ust. 5.

PROCEDURA NIERÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH A PROCEDURA NADMIERNEGO DEFICYTU

Analizując podobieństwa proceduralne pomiędzy procedurą MIP, a Procedurą Nadmiernego Deficytu (EDP – *Excessive Deficit Procedure*)⁶⁶ należy zwrócić uwagę, że choć mechanizm MIP przypomina pod pewnymi względami tę ostatnią, to istnieją między nimi istotne różnice. W przypadku MIP Rada Europejska dysponuje większą elastycznością przy wyznaczaniu terminu korekty. Jeżeli zaistnieje jednak sytuacja, że kraj, którego dotyczy nierównowaga nie zastosuje się do wytycznych Rady, także w tym wypadku istnieje możliwość nałożenia na niego kary finansowej. Decyzja o niej, analogicznie jak ma to miejsce w przypadku Procedury Nadmiernego Deficytu, jest podejmowana na podstawie zasady odwróconej większości kwalifikowanej.

RAPORT Z MECHANIZMU OSTRZEGAWCZEGO – LISTOPAD 2015

Na podstawie Sprawozdania Komisji z 26 listopada 2015 r., przedkładanego w ramach mechanizmu ostrzegania (AMR), Komisja zdecydowała o przeprowadzeniu bardziej szczegółowej analizy makroekonomicznej w odniesieniu do następujących krajów członkowskich: Belgia, Bułgaria, Niemcy, Francja, Chorwacja, Włochy, Węgry, Irlandia, Holandia, Portugalia, Rumunia, Hiszpania, Słowenia, Finlandia, Szwecja i Wielka Brytania, a także po raz pierwszy w stosunku do Estonii i Austrii. Z uwagi na korzystanie z programów dostosowawczych oraz pomocy finansowej Grecja i Cypr były już poddane odpowiedniemu nadzorowi gospodarczemu, co wykluczało je z procedury MIP. W odniesieniu do pozostałych państw członkowskich wstępna analiza wskazała na brak zakłóceń równowagi makroekonomicznej⁶⁷.

WYNIKI POGŁĘBIONEJ ANALIZY SYTUACJI MAKROEKONOMICZNEJ – LUTY 2016

W lutym 2016 r. Komisja Europejska opublikowała wyniki Pogłębionej Analizy Sytuacji Makroekonomicznej (IDR – *In-depth review*) dla 18 państw członkowskich UE wskazanych w Raporcie Mechanizmu Ostrzegawczego 2015 jako tych, w których mogą występować bądź narastać zakłócenia równowagi. Zgodnie z opinią Komisji najtrudniejsza sytuacja występuje aktualnie w Bułgarii, Chorwacji, Francji, Włoszech i Portugalii. Kraje te doświadczają nadmiernych zaburzeń równowagi makroekonomicznej. Występowanie nierównowag makroekonomicznych zostało potwierdzone również w takich krajach jak: Finlandia, Niemcy, Irlandia, Holandia, Hiszpania, Szwecja i Słowenia. Wszystkie wymienione powyżej państwa będą stanowiły przedmiot szczególnego monitoringu, dostosowanego do stopnia i charakteru występujących w nich zakłóceń równowagi. Zgodnie z diagnozą Komisji Europejskiej, zaproponowaną w tym stadium procedury MIP, Austria i Estonia, które zostały po raz pierwszy zakwalifikowane do przeprowadzenia pogłębionej analizy, nie doświadczają aktualnie nierównowag makroekonomicznych. Ponadto w przypadku Belgii, Węgier, Wielkiej Brytanii i Rumunii stwierdzono, że kraje te nie będą przedmiotem dalszego monitorowania, gdyż zagrożenie związane z występowaniem nierównowag makroekonomicznych zostało w przypadku tych krajów zmniejszone⁶⁸.

⁶⁶ Procedura Nadmiernego Deficytu (EDP) została szerzej omówiona na stronach 127-131.

⁶⁷ KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2016, (prepared in accordance with Articles 3 and 4 of Regulations (EU) No 1176/2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances)*, European Commission, 26.11.2015, COM(2015) 691 final, (2015), Bruksela, s. 5.

⁶⁸ KE, *Macroeconomic Imbalance Procedure*,

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/macroecomic_imbalance_procedure/index_en.htm

Po zakończeniu korzystania z programu pomocy finansowej 31 marca 2016 r., Cypr został ponownie włączony w zwykły przebieg europejskiej koordynacji polityki gospodarczej, w tym procedurę MIP. Komisja dokonała Pogłębionej Oceny Sytuacji Makroekonomicznej Cypru w dniu 7 kwietnia 2016 r. W jej wyniku Cypr został uznany za kraj doświadczający nadmiernych nierównowag⁶⁹.

WNIOSKI DLA POLSKI

Podobnie jak to miało miejsce w poprzednich latach, w 2014 r. Polska nie została objęta pogłębioną analizą w ramach procedury MIP. Tylko jeden wskaźnik w przypadku Polski przekraczał przyjętą wartość progową (międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto). Wskaźnik ten wyniósł – 68,3% PKB, wobec progę ostrożnościowego wynoszącego -35% PKB. Jego wartość w porównaniu z rokiem poprzednim jednak nieznacznie poprawiła się. Należy podkreślić, iż podatność Polski na zagrożenia zewnętrzne jest ograniczona, gdyż znaczną część zobowiązań Polski względem zagranicy stanowią bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ)⁷⁰.

Do 2012 r. Polska przekraczała także wskaźnik salda obrotów bieżących, jednak można zaobserwować, że z roku na rok jego wartość poprawia się i obecnie pozostaje ona poniżej wartości progowej. Poprawa ta wynika głównie ze zwiększenia eksportu towarów i obniżenia deficytu na rachunku dochodów bilansu płatniczego. W 2013 r. poziom wskaźnika bezrobocia osiągnął dla Polski wartość progową, ale w kolejnym roku obniżył się poniżej tego poziomu. Wskaźniki konkurencyjności kosztowej dla Polski kształtowały się w latach 2010-2014 r. na korzystnym poziomie, co wynikało z obniżenia jednostkowych kosztów pracy zaobserwowanego w tych latach. Zadłużenie sektora prywatnego pozostawało w okresie analizy znacznie poniżej wartości progowej. Poziom zadłużenia sektora instytucji rządowych i samorządowych również utrzymywał się w tym okresie poniżej wartości progowej. W 2014 r. obniżył się on dodatkowo na skutek umorzenia skarbowych papierów wartościowych, przekazanych przez OFE do ZUS⁷¹ w toku reformy systemu emerytalnego. Należy zaobserwować również, iż pomimo relatywnie wysokiego poziomu kredytów denominowanych w walutach obcych, polski sektor bankowy posiada środki własne na odpowiednim poziomie, a także cechuje się płynnością i rentownością. Po kilku latach spadków realne ceny nieruchomości w 2014 r. w Polsce wzrosły o 1,1%. Opisane czynniki sprawiają, iż Polska pozostaje aktualnie jedną z najbardziej zrównoważonych gospodarek w Unii Europejskiej.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2016, (prepared in accordance with Articles 3 and 4 of Regulations (EU) No 1176/2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances)*, European Commission, 26.11.2015, COM(2015) 691 final, (2015), Bruksela, s. 41.

⁷¹ Na mocy ustawy z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z określeniem zasad wypłaty emerytur ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych.

Tabl. 16. Wartości podstawowych wskaźników nierównowag makroekonomicznych za 2014 rok

Rok 2014	Wskaźniki nierównowagi zewnętrznej i konkurencyjności					Wskaźniki nierównowagi wewnętrznej						Nowe wskaźniki dotyczące zatrudnienia		
Wskaźnik	CA	NIIP	REER	EMS	ULC	HPI	PSCF	PSD	GGSD	UR	TFSL	AR	LTU	YU
Wielkość progowa /Kraje	-4/6%	-35%	±5% (±11%) ^a	-6%	9% (12%) ^a	6%	14%	133%	60%	10%	16,5%	-0,2 p. p.	0,5 p. p.	2 p. p.
Austria	1,8	2,2	1,9	-15,7	7,8	1,4	0,2	127,1	84,2	5,3	-1,5	0,8	0,3	1,4
Belgia	-0,1	57,2	-0,5	-10,7	5,6	-1,1 ^p	1,0	181,4	106,7	8,2	4,9	1,0	0,8	4,5
Bułgaria	0,9	-73,4	-2,6	6,7	12,5 ^p	1,5 ^p	-0,3	124,3	27,0	12,2	7,2	3,1	0,6	-1,2
Chorwacja	0,5	-88,6	-0,9	-18,0	-5,9	-2,0 ^p	0,3	120,6	85,1	16,9	0,9	2,0	1,7	8,8
Cypr	-4,9	-139,8	-1,4	-26,7	-7,7 ^p	0,3 ^p	-8,5	348,3	108,2	14,6	0,7	0,8	6,1	13,6
Czechy	-0,5	-35,6	-10,0	-5,0	3,8	1,8	1,8	72,7	42,7	6,7	4,4	3,0	0,0	-2,2
Dania	6,9	47,0	-1,2	-17,3	5,1	3,1	1,7	222,8	45,1	7,0	6,6	-1,2	-0,1	-1,6
Estonia	-0,5	-43,6	4,7	24,5	13,0	12,8	6,4	116,1	10,4	8,7	12,2	0,5	-3,8	-7,4
Finlandia	-1,5	-0,7	2,7	-24,0	8,0	-1,9	0,4	150,0	59,3	8,2	8,7	0,5	0,2	0,4
Francja	-1,0	-19,5	-1,2	-13,1	4,8	-1,6	3,3	143,2	95,6	10,1	5,4	1,3	0,6	1,5
Grecja	-2,6	-124,1	-5,6	-17,5	11,6 ^p	-4,9 ^e	-2,7	130,5	178,6	26,2	-7,6	0,1	10,7	7,7
Hiszpania	0,7	-94,1	-1,0	-11,5	4,1 ^p	0,1	-7,1	165,8	99,3	25,1	-1,9	0,3	4,0	7,0
Holandia	10,9	60,8	0,8	-11,0	5,4 ^p	-0,5	-1,6 ^p	228,9 ^p	68,2	6,8	8,2 ^p	0,9	1,3	2,7
Irlandia	1,8	-106,7	-3,5	-6,1	-2,2	11,1	13,7	263,3	107,5	13,0	16,0	0,6	-2,0	-5,2
Litwa	1,3	-46,4	1,4	35,3	8,3	6,3	-1,2	52,5	40,7	12,0	16,3	2,3	-3,2	-13,3
Luksemburg	5,8	36,0	0,5	11,2	7,6	3,7	0,5	342,2	23,0	5,7	21,5	2,9	0,3	5,9
Łotwa	-2,5	-60,9	0,4	9,9	12,9	5,1	-11,9	96,4	40,6	12,6	10,4	1,8	-4,1	-11,4
Malta	2,6	39,5	0,0	-18,2	7,0	2,6	7,8	146,4	68,3	6,2	5,8	4,5	-0,4	-1,5
Niemcy	6,9	42,3	-0,3	-8,3	7,6	1,5 ^p	1,1	100,4	74,9	5,2	4,2	0,4	-0,6	-0,8
Polska	-2,3	-68,3	-1,3	4,8	2,5^p	1,1	4,7	77,9	50,4	9,8	0,6	2,2	0,2	-1,9
Portugalia	0,0	-113,3	-1,8	-4,7	-2,3 ^e	3,6	-8,7	189,6	130,2	15,4	-6,1	-0,4	2,2	4,5
Rumunia	-2,1	-57,2	-1,1	21,5	2,3 ^p	-3,6 ^p	-2,4	62,2	39,9	6,9	1,1	1,6	-0,1	0,1
Słowacja	1,0	-69,4	1,3	3,2	2,2	1,5	3,9	76,2	53,5	13,8	7,0	1,6	0,0	-4,0
Słowenia	5,1	-43,7	1,2	-11,8	-0,2	-6,6	-4,6	100,1	80,8	9,6	-0,4	0,6	1,7	4,5
Szwecja	6,5	-6,5	-3,7	-9,8	7,1	8,6	6,5	194,4	44,9	8,0	13,4	1,6	0,0	0,1
Węgry	2,7	-73,8	-7,0	-14,9	6,7	3,1	-0,5	91,3	76,2	9,6	8,5	4,6	-1,5	-5,6
W. Brytania	-4,3	-25,3	10,2	-8,7	1,9	8,3	3,4	157,7	88,2	7,2	4,4	1,2	-0,5	-4,4
Włochy	0,8	-27,9	0,2	-14,0	3,6	-4,6 ^p	-0,9	119,3	132,3	11,8	-0,7	1,8	3,5	13,5

^a Liczby w nawiasie oznaczają wartości progowe wskaźników dla krajów spoza strefy euro; e – dane szacunkowe; p – dane tymczasowe.

Źródło: KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee, Alert Mechanism Report 2016, (prepared in accordance with Articles 3 and 4 of Regulations (EU) No 1176/2011 on the prevention and correction of macroeconomic imbalances)*, European Commission, 26.11.2015, COM(2015) 691 final, Bruksela, s. 48. (Dane dotyczące aktualnych wartości wskaźników MIP można znaleźć pod adresem: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

Tabl. 17. Wartości wskaźników nierównowag makroekonomicznych dla Polski w latach 2010-2014

Wskaźnik	2010	2011	2012	2013	2014
Nierównowagi zewnętrzne					
Saldo obrotów bieżących (% PKB, 3-letnia średnia krocząca)	-5,2	-4,8	-4,8	-3,4	-2,3
Międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto (% PKB)	-65,4	-62,9	-65,9	-68,7	-68,3
Realny efektywny kurs walutowy (zmiana w % w ciągu 3 lat)	-1,4	-11,6	1,2	-4,3	-1,3
Udział w rynkach eksportowych (zmiana w % w ciągu 5 lat)	22,4	13,9	1,0	0,0	4,8
Nominalne jednostkowe koszty pracy (zmiana w % w ciągu 3 lat)	13,4 ^b	5,4	6,4	3,3	2,5 ^p
Nierównowagi wewnętrzne					
Realne ceny nieruchomości (zmiana w procentach rok do roku)	-6,7 ^e	-4,6	-6,6	-4,7	1,1
Przepływy kredytowe sektora prywatnego (% PKB)	5,8	7,7	3,6	3,1	4,7
Dług sektora prywatnego (% PKB)	69,7	73,9	73,5	75,4	77,9
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (% PKB)	53,3	54,4	54,0	55,9	50,4
Stopa bezrobocia (3-letnia średnia krocząca)	8,3	9,2	9,8	10	9,8
Łączne zobowiązania sektora finansowego (zmiana w % rok do roku)	13,3	4,8	10,5	7,6	0,6
Wskaźniki rynku pracy (włączone od 2015 roku)					
Współczynnik aktywności zawodowej (zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat)	2.1 ^b	1,9	1,8	1,7	2,2
Stopa bezrobocia długotrwałego (zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat)	-1,9	1,2	1,6	1,4	0,2
Stopa bezrobocia dla młodych osób (zmiana w p. proc. w ciągu 3 lat)	2,1	8,6	5,9	3,6	-1,9

Uwaga: W tabelicy użyto następujących oznaczeń: ^b przerwa w szeregu czasowym (brak ciągłości szeregu czasowego pojawiający się w przypadku, gdy zmieniają się standardy definiowania i obserwacji zmiennej w czasie); ^e dane szacunkowe; ^p dane tymczasowe. Pogrubioną czcionką oznaczone zostały wartości wskaźników przekraczające progi ostrożnościowe.

Źródło: KE, *Commission Staff Working Document. Country Report Poland 2016*, 26.2.2016 SWD (2016) 89 final, (2016), Bruksela, s. 39. (Dane zawarte w tabelicy są aktualne na dzień 26.02.2016 r. Wykorzystano je ze względu na spójność tabl. 2 i 3. Dane dotyczące aktualnych wartości wskaźników MIP można znaleźć pod adresem: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>).

II. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

1. PROCESY NA GLOBALNYM RYNKU PRACY

Globalny rynek pracy⁷² charakteryzował się w 2015 r. wzrostem liczby pracujących. Dynamika tego wzrostu była nieznacznie niższa niż w 2014 r. Wśród grup krajów najwyższą dynamiką wzrostu liczby pracujących cechowały się kraje Afryki Subsaharyjskiej (3,0%) oraz Afryki Północnej (2,5%), jednak w krajach Afryki Północnej występowały pomimo tego wciąż wysokie stopy bezrobocia, w szczególności wśród osób młodych.

W regionie Ameryki Łacińskiej i Karaibów, a także Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku sytuacja na rynku pracy pogorszyła się w 2015 r. w porównaniu z rokiem poprzednim, co uzewnętrzniało się spowolnieniem wzrostu liczby pracujących i rosnącą nieznacznie stopą bezrobocia.

W krajach Europy Północnej, Południowej i Zachodniej dynamika wzrostu pracujących kształtowała się w 2015 r. na poziomie 0,7% i nie zmieniła się w porównaniu z rokiem poprzednim, natomiast w krajach Europy Wschodniej miał miejsce spadek liczby pracujących o 0,5%.

AKTYWNI ZAWODOWO

Zgodnie z szacunkami MOP w 2015 r. współczynnik aktywności zawodowej (dla osób w wieku 15 lat i więcej) na świecie utrzymywał się na takim samym poziomie, co w poprzednim roku, tj. 62,9%. Współczynnik ten ustabilizował się po spadku w latach 1991-2010.

Tabl. 18. Współczynnik aktywności zawodowej (15 lat i więcej) według grup krajów

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015 ^a
	w %				
Świat	63,0	62,9	62,9	62,9	62,9
Stany Zjednoczone	63,1	63,0	62,6	62,2	62,1
Japonia	59,2	59,0	59,3	59,5	59,3
Niemcy	60,0	59,9	60,2	60,4	60,3
Europa Wschodnia (EE)	59,8	59,9	60,0	60,2	60,2
Europa Północna, Południowa i Zachodnia (NSWU)	57,6	57,8	57,7	57,7	57,6
Azja Wschodnia (EA)	69,5	69,5	69,6	69,5	69,5
Azja Południowo-Wschodnia oraz Pacyfik (SEA)	70,4	70,3	70,1	69,9	69,9
Azja Południowa (SA)	55,1	54,6	54,5	54,4	54,5
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	65,0	65,3	65,0	65,2	65,2
Afryka Subsaharyjska (SSA)	69,9	69,9	70,0	70,1	70,2
Afryka Północna (NA)	47,7	47,7	48,0	48,0	48,2
Kraje arabskie (AS)	51,3	51,6	51,8	51,9	52,1

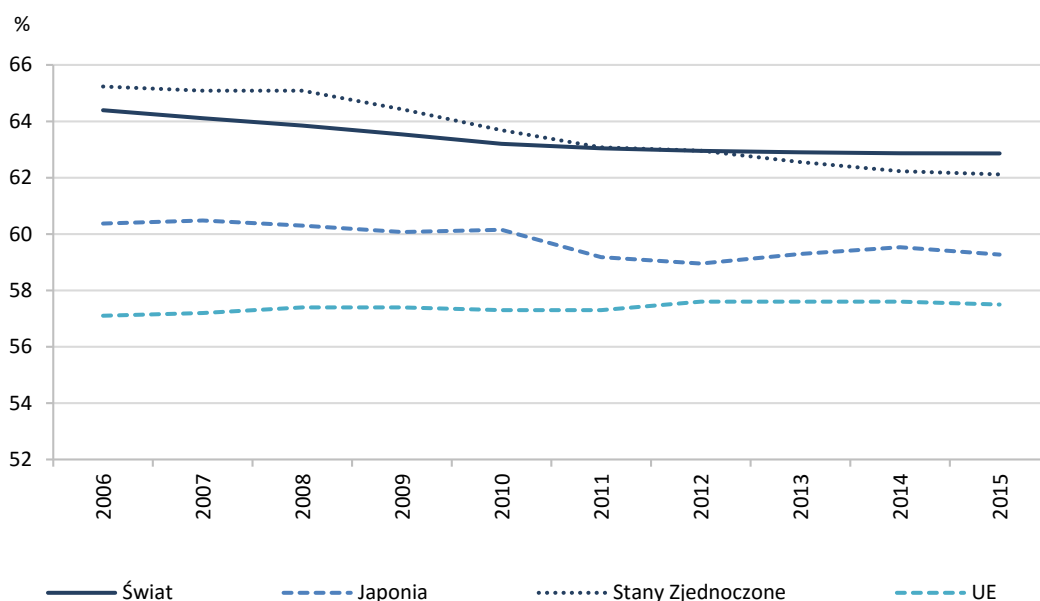
^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane MOP.

Pomiędzy poszczególnymi krajami świata istniały jednak spore różnice w zakresie zmian w aktywności zawodowej. Przykładowo w Stanach Zjednoczonych w ostatnich pięciu latach poziom aktywności zawodowej obniżał się, podczas gdy w UE zasadniczo nie zmieniał się on w tym okresie. W przypadku Stanów Zjednoczonych spadek aktywności zawodowej przypisywano m.in. rosnącemu zniechęceniu poszukiwaniem pracy (tj. przechodzeniu osób bezrobotnych do puli biernych zawodowo).

⁷² O ile nie zaznaczono inaczej, w rozdziale *Procesy globalne* źródłem danych jest MOP. Wszystkie dane MOP za 2015 r. są danymi szacunkowymi. Zaprezentowane grupy krajów również są zgodne z klasyfikacją MOP.

Wykres 43. Współczynnik aktywności zawodowej w wybranych krajach świata
(dla grupy wieku 15 lat i więcej)

Uwaga: dane za 2015 r. szacunkowe.

Źródło: dane MOP, za wyjątkiem EU (Eurostat).

Najniższe poziomy aktywności zawodowej odnotowano w krajach arabskich (52,1%) oraz krajach Afryki Północnej (48,2%), co było głównie spowodowane bardzo niskim udziałem kobiet w podaży pracy.

Najwyższe poziomy aktywności zawodowej (sięgające 70%) występowały w Afryce Wschodniej, Afryce Centralnej, Południowo-Wschodniej Azji i Afryce Subsaharyjskiej. Należy zaznaczyć, że wysoka aktywność zawodowa w krajach rozwijających się wiąże się często z brakiem rozbudowanych systemów socjalnych oraz niskim poziomem zamożności, co w większym stopniu niż w krajach rozwiniętych skłania ludzi do podejmowania pracy. Poza tym, jakość pracy podejmowanej w tych krajach jest niższa niż w krajach rozwiniętych, o czym świadczą wysokie odsetki pracy na niepewnych warunkach oraz nieformalnego zatrudnienia w tych grupach krajów⁷³.

Jednocześnie, poziomy aktywności zawodowej w krajach Azji Południowej oraz Azji Wschodniej w ostatniej dekadzie obniżały się, co było związane z jednej strony z rosnącym odsetkiem osób uczących się, z drugiej zaś z niekorzystnymi zmianami demograficznymi. Rosnący odsetek uczących się osób wiąże się ze wzrostem zamożności społeczeństwa danego kraju. Przy wyższych dochodach znika tak silna, jak w krajach biedniejszych, presja do podejmowania pracy, a pojawia się większa możliwość zdobywania wykształcenia.

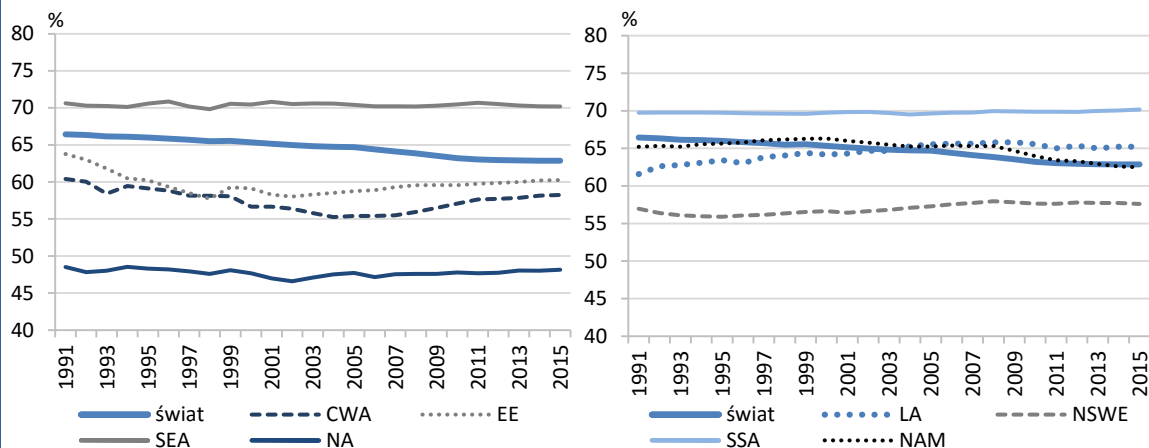
Biorąc pod uwagę grupy wieku, aktywność zawodowa w latach 2006-2015 obniżyła się przede wszystkim wśród osób młodych (w wieku 15-24 lata), choć w ostatnim roku pozostała ona na niezmiennym poziomie (45,9%).

⁷³ Por. Ramka *Jakość pracy*, s. 88.

ZMIANY PODAŻY PRACY NA ŚWIECIE

W ostatnich dwóch dekadach współczynnik aktywności zawodowej na świecie obniżał się (wyjątek stanowiły regiony NSWE, SSA i LA) z poziomu ok. 66,4% w 1991 r. do poziomu 62,9% w 2015 r., głównie jako efekt procesu starzenia się społeczeństw. Biorąc pod uwagę grupy krajów, spadek miał miejsce w największym stopniu w krajach Azji Wschodniej (głównie Chiny) i Azji Południowej. Zgodnie z prognozami MOP, czynniki demograficzne będą wpływać negatywnie na podaż pracy, czego wyrazem będzie dalszy spadek wskaźnika aktywności zawodowej do 2030 r.

Wykres 44. Współczynnik aktywności zawodowej dla grup krajów

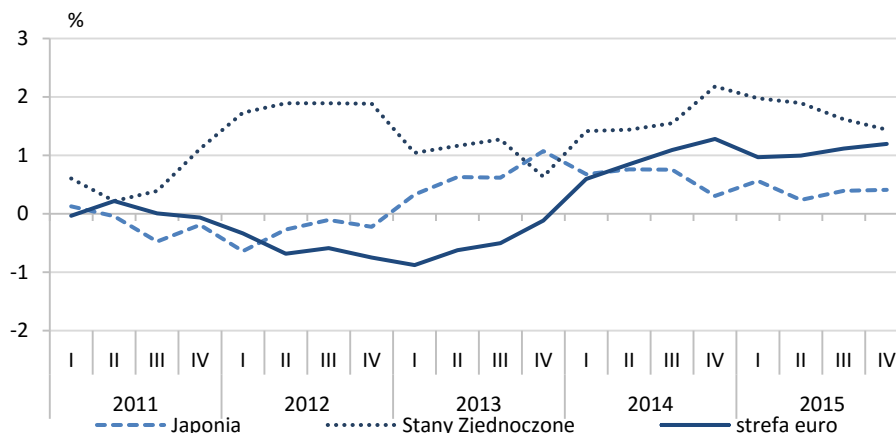
Źródło: dane MOP; MOP, *World Employment and Social Outlook: Trends 2016*, (2016), Genewa, s. 19, 57-59.

PRACUJĄCY

Globalna liczba pracujących, zgodnie z szacunkami MOP, wzrosła o 1,4% w 2015 r., czyli wzrost ten kształtował się tak samo jak w roku poprzednim. Wzrost ten utrzymywał się poniżej średniego tempa wzrostu z lat przed kryzysem gospodarczym (pomiędzy 1991 r. a 2007 r. liczba pracujących na świecie rosła średniorocznie w tempie 1,7%). Wskaźnik zatrudnienia na świecie, tzn. udział osób pracujących w stosunku do całej populacji w wieku 15 lat i więcej, w 2015 r. wyniósł 59,2%.

W UE i w strefie euro w 2015 r. liczba pracujących wzrosła odpowiednio o 1,1% i 1,0% (dane Eurostatu). Był to drugi rok po 2008 r., w którym odnotowano wyraźną poprawę na unijnym rynku pracy.

Wykres 45. Zmiana liczby pracujących w Stanach Zjednoczonych, Japonii i strefie euro (w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD.

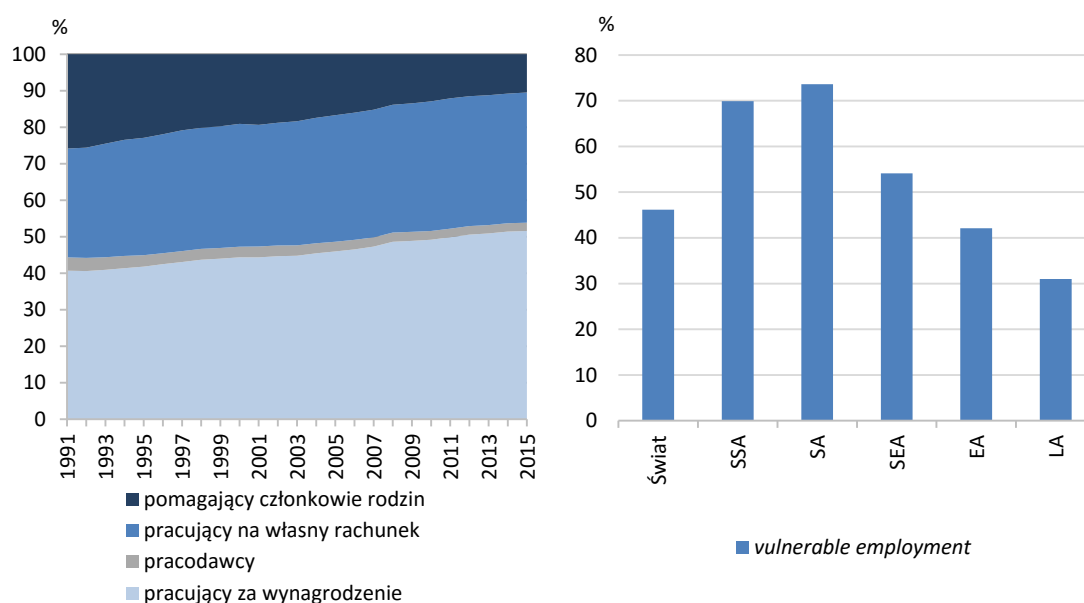
JAKOŚĆ PRACY NA ŚWIECIE

MOP kategoryzuje osoby pracujące na te, które otrzymują regularną płacę za wykonywane zajęcie (*wage employment*) oraz te, które pracują na niepewnych warunkach (*vulnerable employment*). Pierwsza kategoria dzieli się m.in. na osoby zatrudnione na umowy na czas nieokreślony oraz na zatrudnionych na umowach na czas określony. Mianem *vulnerable employment* z kolei MOP określa osoby pracujące na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin, ze względu na występujące wśród nich wyższe wskaźniki ubóstwa i niższą ochronę socjalną niż wśród pozostałych osób pracujących.

Zgodnie z szacunkami MOP, w 2015 r. liczba pracujących, którzy otrzymywali regularną płacę za wykonywane zajęcie na świecie wyniosła 1,7 mld osób. Liczba osób, wykonujących pracę na niepewnych warunkach na świecie wyniosła 1,5 mld i stanowiła blisko połowę pracującej populacji.

Zaobserwować jednak można sukcesywny spadek udziału *vulnerable employment* wśród pracujących, który trwa od ponad dwóch dekad: w 1991 r. udział wyniósł na świecie 55,7%, zaś w 2015 r. było to 46,1%. Największy odsetek tych osób wśród osób pracujących występował w 2015 r. we Wschodniej Afryce (78,1%) oraz Azji Południowej (73,6%). Dla porównania, według metodologii MOP, w Polsce odsetek *vulnerable employment* wynosił 17,2% (dane za 2014 r.).

Wykres 46. Struktura pracujących oraz udział osób pracujących na własny rachunek i pomagających członków rodzin (*vulnerable employment*) wśród ogółu pracujących w 2015 r. wg grup krajów

Uwaga: grupy krajów według MOP, tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MOP.

Pomimo utrzymywania się nadal wysokich wskaźników, największe ograniczenia tej formy zatrudnienia w latach 1991-2015 miały miejsce w Azji Wschodniej (z 68,9% do 42,1%) oraz Azji Zachodniej (z 53,4% do 32,9%).

W pozostałych regionach świata, poza Azją Południową i Afryką Północną, tempo wzrostu liczby pracujących utrzymywało się na podobnym poziomie, jak w poprzednim roku bądź zwalniało. W Europie Wschodniej miał miejsce spadek liczby pracujących o 0,5%.

W Azji Wschodniej kolejny rok z rzędu miał miejsce spadek dynamiki liczby pracujących. Trend ten zapoczątkowany został w 2012 r. i miał związek ze spowolnieniem gospodarczym, będącym skutkiem m.in. słabnącego popytu wewnętrznego.

Tabl. 19. Wskaźnik zatrudnienia (15 lat i więcej) według grup krajów

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015 ^a
	w %				
Świat	59,3	59,2	59,1	59,2	59,2
Stany Zjednoczone	57,4	57,8	57,9	58,3	58,8
Japonia	56,6	56,5	57,0	57,4	57,3
Niemcy	56,5	56,7	57,1	57,3	57,6
Europa Wschodnia (EE)	55,3	55,7	55,8	56,1	56,1
Europa Północna, Południowa i Zachodnia (NSWU)	51,9	51,5	51,3	51,5	51,8
Azja Wschodnia (EA)	66,4	66,4	66,4	66,4	66,3
Azja Południowo-Wschodnia oraz Pacyfik (SEA)	67,2	67,2	66,9	66,9	66,9
Azja Południowa (SA)	52,8	52,3	52,2	52,1	52,2
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	60,7	61,2	60,9	61,1	61,0
Afryka Subsaharyjska (SSA)	64,6	64,5	64,7	65,0	65,0
Afryka Północna (NA)	42,0	41,8	42,1	42,0	42,3
Kraje arabskie (AS)	46,0	46,3	46,6	46,7	46,8

^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane MOP.

BEZROBOTNI

W 2015 r. liczba osób bezrobotnych na świecie wyniosła 197,1 mln. Liczba ta wzrosła o 0,7 mln w stosunku do poprzedniego roku. Stopa bezrobocia utrzymywała się na poziomie 5,8%. Pomiędzy regionami występowały jednak istotne różnice w zakresie poziomów bezrobocia.

Tabl. 20. Stopa bezrobocia według grup krajów

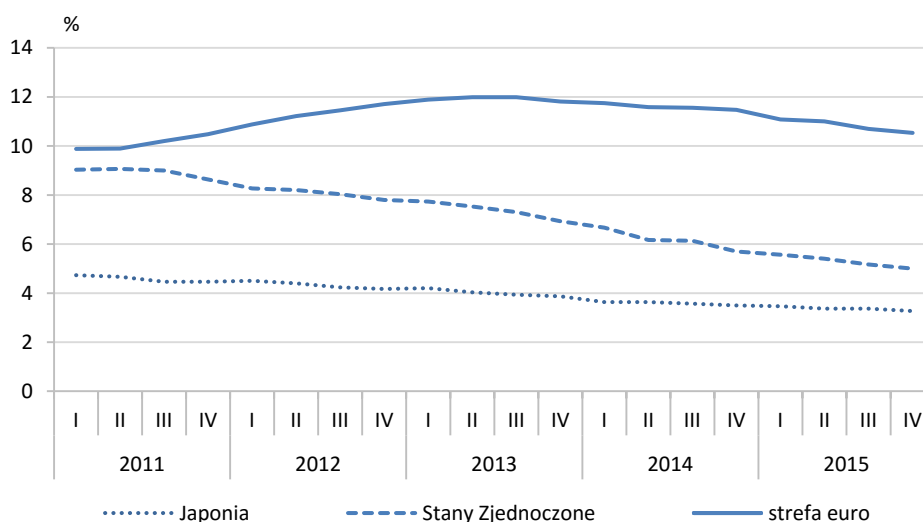
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015 ^a
	w %				
Świat	6,0	6,0	6,0	5,8	5,8
Stany Zjednoczone	9,1	8,2	7,5	6,3	5,3
Japonia	4,4	4,2	3,9	3,5	3,3
Niemcy	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6
Europa Wschodnia (EE)	7,5	7,0	7,0	6,8	6,9
Europa Północna, Południowa i Zachodnia (NSWU)	9,9	10,8	11,2	10,7	10,1
Azja Wschodnia (EA)	4,4	4,5	4,5	4,5	4,5
Azja Południowo-Wschodnia oraz Pacyfik (SEA)	4,5	4,4	4,5	4,3	4,4
Azja Południowa (SA)	4,2	4,3	4,2	4,2	4,1
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	6,7	6,3	6,3	6,4	6,5
Afryka Subsaharyjska (SSA)	7,5	7,6	7,5	7,3	7,4
Afryka Północna (NA)	11,9	12,4	12,3	12,5	12,1
Kraje arabskie (AS)	10,3	10,2	10,1	10,1	10,1

^a Dane szacunkowe.

Źródło: dane MOP.

Najniższy wskaźnik bezrobocia występował w krajach Południowej Azji (4,1%). W krajach Ameryki Łacińskiej i Karaibów wskaźnik bezrobocia wynosił 6,5%, a w krajach Afryki Północnej 12,1%.

Wykres 47. Stopa bezrobocia w wybranych gospodarkach rozwiniętych

Źródło: dane OECD.

W Stanach Zjednoczonych stopa bezrobocia w 2015 r. wyniosła 5,3%. Od 2011 r. stopa bezrobocia w tym kraju obniżyła się o 4,3 p. proc. i był to piąty rok jej spadku. W Japonii stopa bezrobocia wyniosła 3,3%, i była niższa o 0,2 p. proc. niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia w tym kraju obniżała się od 2010 r., kiedy jej wartość wyniosła 4,9%.

W UE i strefie euro stopa bezrobocia zmniejszyła się odpowiednio o 0,8 p. proc. i 0,7 p. proc. do poziomu 9,4% i 10,9%. Stopa bezrobocia obniżała się w obu grupach krajów od drugiej połowy 2013 r., co było skutkiem odbudowy dynamiki PKB. W latach 2011-2013 w strefie euro stopa bezrobocia w ujęciu rocznym nieustannie rosła.

Najwyższe stopy bezrobocia odnotowano w krajach Afryki Południowej (24,9%). W grupie krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów, wraz z pogorszeniem warunków na rynku pracy, stopa bezrobocia wzrosła w stosunku do poprzedniego roku o 0,1 p. proc. i wyniosła w konsekwencji 6,5%.

W krajach Azji Wschodniej stopa bezrobocia utrzymywała się kolejny rok z rzędu na tym samym poziomie 4,5%, natomiast w krajach Europy Północnej, Południowej i Zachodniej wyniosła ona 10,1% i w porównaniu z rokiem poprzednim spadła o 0,6 p. proc.

W 2015 r. na świecie było 71,3 mln młodych osób bezrobotnych (w wieku 15-24 lata). Stopa bezrobocia wśród tej grupy wyniosła 13,1% i w odniesieniu do poprzedniego roku nie uległa zmianie.

2. RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Sytuacja na rynku pracy Unii Europejskiej⁷⁴ w 2015 r. kolejny rok z rzędu poprawiała się. Zauważalny był wzrost liczby pracujących z kwartału na kwartał, ponadto obniżała się stopa bezrobocia. Odbudowa liczby pracujących miała miejsce także w niektórych krajach najbardziej dotkniętych przez kryzys, tj. Hiszpanii, Portugalii, czy Grecji. Długookresowa stopa bezrobocia w UE nieznacznie obniżyła się, jednak nadal pozostawała na wysokim poziomie. Ponadto w 2015 r. widoczny był wzrost liczby osób pracujących na czas nieokreślony. Kolejny rok z rzędu wzrosła również liczba pracujących w pełnym wymiarze czasu pracy. Wraz z poprawą warunków na rynku pracy, w 2015 r. wzrosły także realne dochody gospodarstw domowych.

UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE

Zgodnie z danymi z badania *Labour Force Survey* (LFS) populacja osób w wieku 15-64 lata⁷⁵ w 2015 r. wyniosła w krajach Unii Europejskiej 328,7 mln osób i była mniejsza o 0,6 mln niż w 2014 r. Największa liczba osób w wieku 15-64 lata występowała w Niemczech (52,9 mln osób), Wielkiej Brytanii (41,1 mln osób), Francji (40,8 mln osób), Włoszech (39,0 mln osób), Hiszpanii (30,6 mln osób) oraz Polsce (25,1 mln osób).

W latach 2011-2015 liczba osób w wieku 15-64 lata obniżyła się w UE łącznie o 2,1 mln osób. Proces kurczenia się liczby osób w wieku produkcyjnym związany był z procesem starzenia się społeczeństw europejskich, co potwierdza wzrastająca liczba osób w wieku 65 lat i więcej. Liczba osób w tym przedziale wieku w 2015 r. w UE wyniosła 94,5 mln. Wzrosła ona w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,9 mln. Największy wzrost liczby osób w przedziale wieku 65 lat i więcej odnotowano w analizowanym okresie w Niemczech (o 0,4 mln), Francji (o 0,3 mln), Wielkiej Brytanii i we Włoszech (o 0,2 mln). W Polsce wyniósł on 0,1 mln.

AKTYWNI ZAWODOWO

Liczba osób aktywnych zawodowo w UE w 2015 r. wyniosła 237,6 mln i była wyższa o około 0,3 mln w porównaniu z rokiem poprzednim. Współczynnik aktywności zawodowej w 2015 r. kształtował się w UE na poziomie 72,5%. Wskaźnik ten nieustannie rósł w latach 2011-2015. Biorąc pod uwagę grupy wieku, współczynnik ten istotnie wzrósł w grupie osób w wieku 55-64 lata, tj. o 7,7 p. proc., podczas gdy w grupie osób młodych (15-24 lata) obniżył się o 1,3 p. proc. W pozostałej grupie wieku, tj. 25-54 lata wskaźnik ten od 2011 r. wzrósł, ale jedynie o 0,4 p. proc.

Krajami o najliczniejszej grupie osób aktywnych zawodowo były w kolejności: Niemcy (41,1 mln osób), Wielka Brytania (31,6 mln osób), Francja (29,1 mln osób), Włochy (24,9 mln), Hiszpania (22,7 mln) i Polska (17,1 mln).

⁷⁴ O ile nie zaznaczono inaczej, dane prezentowane w niniejszym rozdziale dotyczą Unii Europejskiej składającej się z 28 państw (odnosi się to również do danych z okresu przed akcesją Chorwacji do UE).

O ile nie zaznaczono inaczej, dane prezentowane w niniejszym rozdziale pochodzą z badania ankietowego *The European Union Labour Force Survey* (LFS).

⁷⁵ W dalszej części rozdziału *Rynki pracy w Unii Europejskiej* dane dotyczące osób aktywnych zawodowo, pracujących oraz biernych zawodowo odnoszą się do grupy wieku w przedziale 15-64 lata, o ile nie zaznaczono inaczej.

Tabl. 21. Współczynnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia w krajach UE

Kraje	Współczynnik aktywności zawodowej (15-64)					Wskaźnik zatrudnienia (wiek 15-64)				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w %									
UE ^a	71,1	71,7	72,0	72,3	72,5	64,2	64,1	64,1	64,9	65,6
Strefa euro ^b	71,4	72,0	72,2	72,4	72,5	64,1	63,7	63,4	63,9	64,5
Austria	74,6	75,1	75,5	75,4	75,5	71,1	71,4	71,4	71,1	71,1
Belgia	66,7	66,9	67,5	67,7	67,6	61,9	61,8	61,8	61,9	61,8
Bułgaria	65,9	67,1	68,4	69,0	69,3	58,4	58,8	59,5	61,0	62,9
Chorwacja	64,1	63,9	63,7	66,1	66,8	55,2	53,5	52,5	54,6	55,8
Cypr	73,5	73,5	73,6	74,3	73,9	67,6	64,6	61,7	62,1	62,7
Czechy	70,5	71,6	72,9	73,5	74,0	65,7	66,5	67,7	69,0	70,2
Dania	79,3	78,6	78,1	78,1	78,5	73,1	72,6	72,5	72,8	73,5
Estonia	74,7	74,8	75,1	75,2	76,7	65,3	67,1	68,5	69,6	71,9
Finlandia	74,9	75,2	75,2	75,4	75,8	69,0	69,4	68,9	68,7	68,5
Francja	:	:	:	71,1	71,2	:	:	:	63,8	63,8
Grecja	67,3	67,5	67,5	67,4	67,8	55,1	50,8	48,8	49,4	50,8
Hiszpania	73,9	74,3	74,3	74,2	74,3	58,0	55,8	54,8	56,0	57,8
Holandia	78,1	79,0	79,4	79,0	79,6	74,2 ^b	74,4	73,6	73,1	74,1
Irlandia	69,2	69,2	69,8	69,8	70,0	58,9	58,8	60,5	61,7	63,3
Litwa	71,4	71,8	72,4	73,7	74,1	60,2	62,0	63,7	65,7	67,2
Luksemburg	67,9	69,4	69,9	70,8	70,9	64,6	65,8	65,7	66,6	66,1
Łotwa	72,8	74,4	74,0	74,6	75,7	60,8	63,0	65,0	66,3	68,1
Malta	61,8	63,1	65,0	66,3	67,6	57,9	59,1	60,8	62,4	63,9
Niemcy	77,3	77,2	77,6	77,7	77,6	72,7	73,0	73,5	73,8	74,0
Polska	65,7	66,5	67,0	67,9	68,1	59,3	59,7	60,0	61,7	62,9
Portugalia	73,6	73,4	73,0	73,2	73,4	63,8	61,4	60,6	62,6	63,9
Rumunia	64,1	64,8	64,9	65,7	66,1	59,3	60,2	60,1	61,0	61,4
Słowacja	68,7	69,4	69,9	70,3	70,9	59,3	59,7	59,9	61,0	62,7
Słowenia	70,3	70,4	70,5	70,9	71,8	64,4	64,1	63,3	63,9	65,2
Szwecja	79,9	80,3	81,1	81,5	81,7	73,6	73,8	74,4	74,9	75,5
W. Brytania	75,5	76,1	76,4	76,7	76,9	69,3	69,9	70,5	71,9	72,7
Węgry	62,4	63,7	64,7	67,0	68,6	55,4	56,7	58,1	61,8	63,9
Włochy	62,1	63,5	63,4	63,9	64,0	56,8	56,6	55,5	55,7	56,3

^a Dla każdego roku agregat UE obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2015 r.; ^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 19 państw będących członkami strefy w 2015 r.; : – dane niedostępne.

Źródło: dane Eurostatu.

PRACUJĄCY

Liczba pracujących w Unii Europejskiej w 2015 r. wyniosła 215,0 mln osób i była wyższa o 1,0% w porównaniu z rokiem poprzednim. W roku tym kontynuowany był pozytywny trend zapoczątkowany w drugiej połowie 2013 r. – wzrost liczby pracujących, w ujęciu kwartał do analogicznego kwartału poprzedniego roku, kształtował się średnio na poziomie 1,0%.

Na wzrost liczby pracujących w UE w 2015 r. złożył się głównie wzrost liczby pracujących w takich krajach jak: Hiszpania – w ujęciu średniorocznym liczba pracujących wzrosła tu o 2,9% (tj. o 0,5 mln osób), Wielka Brytania (wzrost liczby pracujących o 1,4%, tj. o 0,4 mln osób), Polska (wzrost liczby pracujących w ujęciu średniorocznym o 1,4%, tj. o 0,2 mln osób) i Niemcy, które odnotowały wzrost liczby pracujących o 0,7% (tj. o 0,3 mln osób).

Tabl. 22. Zatrudnienie oraz bezrobocie w krajach UE

Kraje	Liczba zatrudnionych (wiek 15-64)					Liczba bezrobotnych (wiek 15-74)				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w mln					w tys.				
UE ^a	212,0	211,3	210,8	212,8	215,0	23 126	25 268	26 292	24 802	22 872
Strefa euro ^b	140,0	139,0	138,1	138,8	140,0	16 185	18 189	19 232	18 631	17 444
Austria	4,0	4,0	4,0	4,0	4,1	194	209	231	245	252
Belgia	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	347	369	417	423	422
Bułgaria	2,9	2,9	2,9	2,9	3,0	376	410	436	385	305
Chorwacja	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6	257	297	318	327	309
Cypr	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	34	52	69	70	63
Czechy	4,8	4,8	4,8	4,9	4,9	351	367	370	324	268
Dania	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	221	219	202	191	181
Estonia	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	85	68	59	50	42
Finlandia	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4	209	207	219	232	252
Francja	:	:	:	26,1	26,1	2 665	2 852	3 014	3 026	3 047
Grecja	4,0	3,6	3,5	3,5	3,5	882	1 195	1 330	1 274	1 197
Hiszpania	18,3	17,5	17	17,2	17,7	5 013	5 811	6 051	5 610	5 056
Holandia	8,2	8,2	8,1	8,0	8,1	434	516	647	660	614
Irlandia	1,8	1,8	1,8	1,9	1,9	317	316	282	243	204
Litwa	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	228	197	172	158	134
Luksemburg	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	11	13	15	16	18
Łotwa	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	167	155	120	108	98
Malta	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	11	11	12	11	11
Niemcy	38,0	38,3	38,6	38,9	39,2	2 399	2 224	2 182	2 090	1 950
Polska	15,3	15,3	15,3	15,6	15,8	1 659	1 749	1 793	1 567	1 304
Portugalia	4,5	4,3	4,2	4,3	4,3	688	835	855	729	648
Rumunia	8,1	8,2	8,2	8,3	8,2	659	627	653	629	624
Słowacja	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4	363	378	386	359	314
Słowenia	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	83	90	102	98	90
Szwecja	4,5	4,5	4,6	4,6	4,7	390	403	411	411	387
W. Brytania	28,4	28,7	28,9	29,5	29,9	2 559	2 534	2 441	1 995	1 741
Węgry	3,7	3,8	3,9	4,1	4,2	466	473	441	343	308
Włochy	22,2	22,1	21,8	21,8	22,0	2 061	2 691	3 069	3 236	3 032

^a Dla każdego roku agregat UE obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2015 r.; ^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 19 państw będących członkami strefy w 2015 r.; : – dane niedostępne.

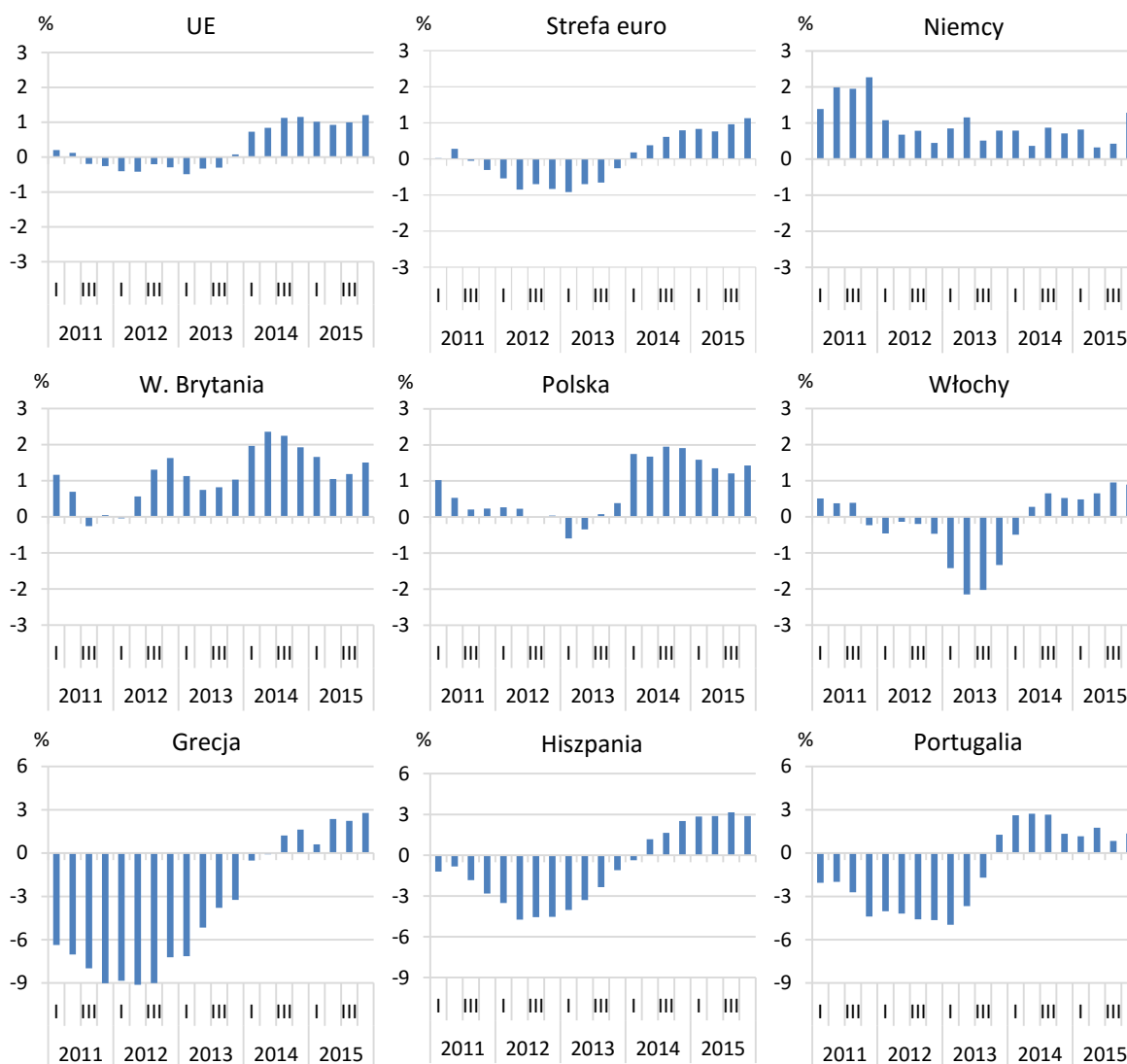
Źródło: dane Eurostatu.

Liczba pracujących w 2015 r. rosła także w gospodarkach, które doświadczyły największych strat w zatrudnieniu w ostatnich latach. W Hiszpanii i Grecji w 2015 r., kolejny rok z rzędu, wzrosła ona (odpowiednio o 2,9% i 2,0%). Tempo tego wzrostu było przy tym dużo wyższe niż w roku poprzednim.

Ogólnie, liczba pracujących wzrosła w 24 z 28 państw członkowskich UE. W 4 krajach odnotowano spadki (Cypr, Finlandia, Rumunia i Francja).

Biorąc pod uwagę typ zawartej umowy, w 2015 r. wzrosła zarówno liczba zatrudnionych na czas określony, jak i nieokreślony. Odsetek zatrudnionych na czas określony wśród pracowników najemnych (w wieku 15-64 lata) wzrósł o 0,2 p. proc. do 14,2%.

Wykres 48. Zmiana liczby pracujących w Unii Europejskiej oraz w wybranych krajach UE
(w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku)

Źródło: dane Eurostatu.

W 2015 r. ponownie wzrosła liczba pracujących, zarówno w pełnym, jak i w niepełnym wymiarze czasu pracy. Począwszy od 2010 roku, do 2013 roku liczba pracujących w pełnym wymiarze nieustannie zmniejszała się, zaś pracujących w niepełnym wymiarze rosła. W 2014 r. tendencja ta odwróciła się i nastąpił wzrost liczby pracujących, zarówno w pełnym, jak i niepełnym wymiarze czasu pracy. Odsetek pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wśród pracujących ogółem w krajach UE w 2015 r. wyniósł 19,6%, zaś w pełnym wymiarze 73,5%.

Wskaźnik zatrudnienia (tj. udział osób pracujących w populacji) dla osób w wieku 15-64 lata w Unii Europejskiej w 2015 r. wyniósł 65,6%, co oznaczało wzrost o 0,7 p. proc. wobec poprzedniego roku. Wskaźnik ten wzrósł w 25 spośród 28 państw członkowskich. W porównaniu z 2011 r. największe wzrosty miały miejsce w krajach bałtyckich oraz na Węgrzech.

Najwyższe wskaźniki zatrudnienia w 2015 r. utrzymywały się w Szwecji (75,5%), Holandii (74,1%), Niemczech (74%), Danii (73,5%) oraz w Wielkiej Brytanii (72,7%). Najniższe wskaźniki zatrudnienia odnotowano w Grecji (50,8%), Chorwacji (55,8%), we Włoszech (56,3%) i w Hiszpanii (57,8%).

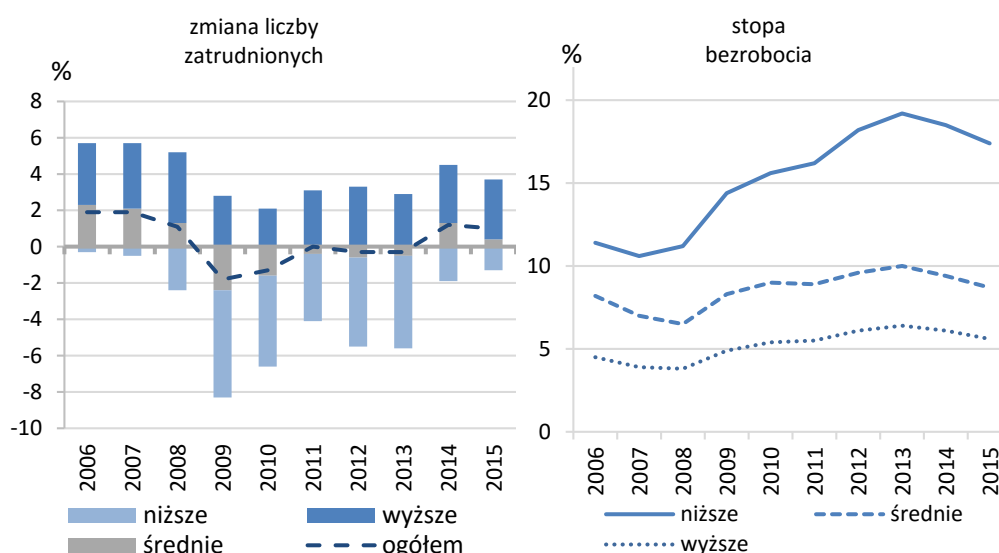
OSOBY NISKO- I ŚREDNIOWYKWALIFIKOWANE NA RYNKU PRACY UE

W UE wskaźnik zatrudnienia wśród osób legitymujących się wykształceniem wyższym kształtował się w latach 2006-2015 średnio na poziomie 82,6%. Wśród osób z wykształceniem średnim (ponadgimnazjalnym oraz policealnym) wynosił on 68,8%, natomiast u osób z niższym poziomem wykształcenia (gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe) – 45,6%⁷⁶.

Osoby niskowykwalifikowane, tj. posiadające wykształcenie gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe, znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. W porównaniu z pozostałymi grupami wykształcenia, przeciętne wartości wskaźnika zatrudnienia są dla tej grupy zazwyczaj niższe, natomiast stopy bezrobocia – wyższe. Taka tendencja miała miejsce również w UE w badanym okresie. Zauważyć jednak można, iż począwszy od 2014 r. sytuacja zawodowa tej grupy osób poprawia się, co przejawia się głównie obniżeniem stopy bezrobocia.

Trudna sytuacja występuje w UE także wśród osób o średnim poziomie wykształcenia. W latach 2006-2013 liczba osób pracujących z wykształceniem średnim stale zmniejszała się. Tendencja ta odwróciła się w 2014 r., kiedy to nastąpił wzrost liczby zatrudnionych posiadających wykształcenie średnie. Kontynuowana ona była także w 2015 r. Dynamika tego wzrostu była jednak dużo niższa niż w przypadku osób lepiej wykształconych.

Wykres 49. Zatrudnieni i bezrobocie według poziomu wykształcenia w latach 2006-2015

Źródło: dane Eurostatu.

BEZROBOTNI

Liczba osób bezrobotnych (w wieku 15-74 lata) w UE w 2015 r. wyniosła 22,9 mln i była niższa o 1,9 mln niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia wyniosła 9,4% i była niższa o 0,8 p. proc. niż w poprzednim roku. Stopa bezrobocia obniżała się od drugiej połowy 2013 r. Wskaźnik ten nadal jednak pozostawał wyższy o 0,6 p. proc. niż w 2010 r. i o 2,4 p. proc. niż w 2008 r.

Stopa bezrobocia w 2015 r. nadal przekraczała 10,0% w ośmiu krajach UE. Najwyższa była w południowych krajach: Grecji (24,9%), Hiszpanii (22,1%), Chorwacji (16,3%), na Cyprze (15%) oraz w Portugalii (12,6%). We wszystkich tych krajach jednakże obniżyła się w porównaniu z poprzednim rokiem – w największym stopniu w Hiszpanii

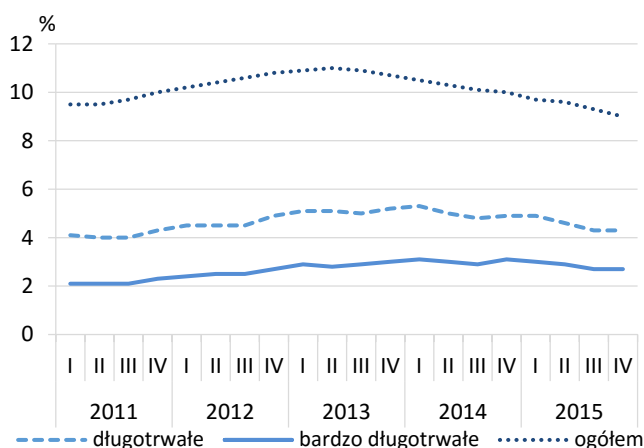
⁷⁶ Podział na grupy wykształcenia na podstawie międzynarodowej standardowej klasyfikacji edukacji (ISCED – *International Standard Classification of Education*): 0-2 – niepełne podstawowe, podstawowe oraz gimnazjalne (*pre-primary, primary and lower secondary education*), 3-4 – ponadgimnazjalne oraz policealne (*upper secondary and post-secondary non-tertiary education*), 5-6 – wyższe (*first and second stage of tertiary education*).

(o 2,4 p. proc.) i Grecji (o 1,6 p. proc.). Najniższa stopa bezrobocia utrzymywała się w Niemczech (4,6%) oraz w Czechach (5,1%).

Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-24 lata w 2015 r. w UE wyniosła 20,4% i była niższa o 1,8 p. proc. niż w 2014 r. Najwyższy poziom bezrobocia wśród młodych utrzymywał się w południowych krajach UE: Grecji (49,8%), Hiszpanii (48,3%), Chorwacji (43,0%), Włoszech (40,3%), na Cyprze (32,8%) oraz w Portugalii (32,0%). We wszystkich tych krajach stopa bezrobocia wśród młodych osób obniżyła się – w największym stopniu w Hiszpanii (o 4,9 p. proc.) i na Cyprze (o 3,2 p. proc.).

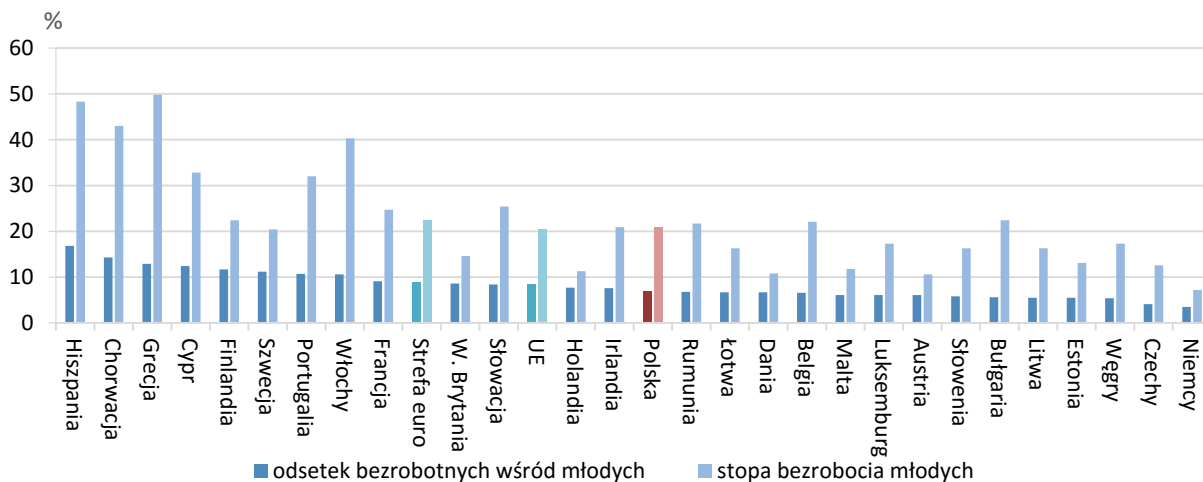
Przy omawianiu skali bezrobocia wśród osób młodych należy mieć na względzie, że stopa bezrobocia odzwierciedla odsetek bezrobotnych wśród aktywnych zawodowo. W danym kraju może zaś występować duża populacja osób młodych, które nie podejmują pracy ze względu na naukę, tj. są bierne zawodowo. Z tego powodu, poza stopą bezrobocia, Eurostat publikuje dane na temat udziału młodych bezrobotnych w pełnej populacji w wieku 15-24 lata (aktywnych i biernych zawodowo), czyli tzw. odsetek bezrobotnej młodzieży (ang. *youth unemployment ratio*). Najwyższy udział bezrobotnych wśród całej populacji młodych osób w 2015 r. występował w Hiszpanii (16,8%), Chorwacji (14,3%), Grecji (12,9%), na Cyprze (12,4%) oraz w Finlandii (11,7%).

Wykres 50. Stopa bezrobocia w UE

Źródło: dane Eurostatu.

Wykres 51. Odsetek bezrobotnej młodzieży oraz stopa bezrobocia wśród młodych (15-24 lata) w UE w 2015 r.

Źródło: dane Eurostatu.

Tabl. 23. Stopa bezrobocia ogółem oraz stopa bezrobocia wśród młodych osób

Kraje	Stopa bezrobocia (15-74 lata)					Stopa bezrobocia wśród młodych osób (15-24 lata)				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w %									
UE ^a	9,7	10,5	10,9	10,2	9,4	21,7	23,2	23,6	22,2	20,4
Strefa euro ^b	10,2	11,4	12,0	11,6	10,9	21,2	23,4	24,2	23,8	22,4
Austria	4,6	4,9	5,4	5,6	5,7	8,9	9,4	9,7	10,3	10,6
Belgia	7,2	7,6	8,4	8,5	8,5	18,7	19,8	23,7	23,2	22,1
Bułgaria	11,3	12,3	13,0	11,4	9,2	25,0	28,1	28,4	23,8	21,6
Chorwacja	13,7	16,0	17,3	17,3	16,3	36,7	42,1	50,0	45,5	43,0
Cypr	7,9	11,9	15,9	16,1	15,0	22,4	27,7	38,9	36,0	32,8
Czechy	6,7	7,0	7,0	6,1	5,1	18,1	19,5	19,0	15,9	12,6
Dania	7,6	7,5	7,0	6,6	6,2	14,2	14,1	13,1	12,6	10,8
Estonia	12,3	10,0	8,6	7,4	6,2	22,4	20,9	18,7	15,0	13,1
Finlandia	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4	20,1	19,0	19,9	20,5	22,4
Francja	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	21,9	23,6	24,0	24,2	24,7
Grecja	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	44,7	55,3	58,3	52,4	49,8
Hiszpania	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1	46,2	52,9	55,5	53,2	48,3
Holandia	5,0	5,8	7,3	7,4	6,9	10,0	11,7	13,2	12,7	11,3
Irlandia	14,7	14,7	13,1	11,3	9,4	29,1	30,4	26,8	23,9	20,9
Litwa	15,4	13,4	11,8	10,7	9,1	32,6	26,7	21,9	19,3	16,3
Luksemburg	4,8	5,1	5,9	6,0	6,4	16,8	18,8	15,5	22,6	17,3
Łotwa	16,2	15,0	11,9	10,8	9,9	31,0	28,5	23,2	19,6	16,3
Malta	6,4	6,3	6,4	5,8	5,4	13,3	14,1	13,0	11,7	11,8
Niemcy	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	8,5	8,0	7,8	7,7	7,2
Polska	9,7	10,1	10,3	9,0	7,5	25,8	26,5	27,3	23,9	20,8
Portugalia	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6	30,3	37,9	38,1	34,8	32,0
Rumunia	7,2	6,8	7,1	6,8	6,8	23,9	22,6	23,7	24,0	21,7
Słowacja	13,7	14,0	14,2	13,2	11,5	33,4	34,0	33,7	29,7	26,5
Słowenia	8,2	8,9	10,1	9,7	9,0	15,7	20,6	21,6	20,2	16,3
Szwecja	7,8	8,0	8,0	7,9	7,4	22,8	23,6	23,5	22,9	20,4
W. Brytania	8,1	7,9	7,6	6,1	5,3	21,3	21,2	20,7	16,9	14,6
Węgry	11,0	11,0	10,2	7,7	6,8	26,0	28,2	26,6	20,4	17,3
Włochy	8,4	10,7	12,1	12,7	11,9	29,2	35,3	40,0	42,7	40,3

^a Dla każdego roku agregat „UE” obejmuje 28 państw będących członkami Unii w 2015 r.; ^b Dla każdego roku agregat „strefa euro” obejmuje 19 państw będących członkami strefy w 2015 r.

Źródło: dane Eurostatu.

W 2015 r. skala bezrobocia trwającego 12 miesięcy i więcej (tzw. długotrwałego, ang. *long-term unemployment*), nieznacznie obniżyła się w UE o 0,5 p. proc. i wyniosła 4,5%. Odsetek bezrobocia długotrwałego w bezrobociu ogółem spadł o 1,2 p. proc. i wyniósł 48,1%. Najwyższy był on przy tym w Grecji (73,1%), Słowacji (65,8%), Chorwacji (63,0%) i Bułgarii (61,2%). Najniższy zaś w Szwecji (19,6%), Finlandii (24,4%), Danii (26,9%) i Luksemburgu (28,4%).

BIERNI ZAWODOWO

W 2015 r. w UE było 90,3 mln biernych zawodowo (w wieku 15-64 lata), tj. mniej o 0,9 mln niż w 2014 r. Udział biernych zawodowo wśród populacji w wieku 15-64 wyniósł 27,5% i był niższy o 0,2 p. proc. niż przed rokiem. Spośród osób biernych zawodowo największy udział stanowili ci, którzy podejmowali naukę bądź uzupełniali kwalifikacje (35,1%), byli na emeryturze (16,2%) bądź byli bierni ze względu na chorobę lub niepełnosprawność (15,4%).

Tabl. 24. Przyczyny bierności zawodowej według płci

Wyszczególnienie	Kobiety	Mężczyźni
Trwająca nauka lub szkolenie	29,2	44,2
Przejęcie na emeryturę	14,4	18,8
Choroba lub niepełnosprawność	12,9	19,4
Opieka nad dziećmi lub ubezwłasnowolnionymi dorosłymi	15,2	1,3
Pozostałe przyczyny rodzinne lub osobiste	10,1	1,8
Przekonanie że na rynku nie ma dostępnej pracy	5,2	5,1
Oczekiwanie na przywrócenie do pracy	0,3	0,5
Pozostałe przyczyny	12,7	8,8

Źródło: dane Eurostatu.

NIWYKORZYSTANE POTENCJALNE ZASOBY PRACY

Analiza niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy stanowi uzupełnienie analizy bezrobocia. Poza bezrobotnymi, do grona niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy zalicza się tzw. niepełnozatrudnionych oraz potencjalnych aktywnych zawodowo.

Niepełnozatrudnieni to osoby pracujące w niepełnym wymiarze czasu pracy, które chciałyby pracować dłużej, ale nie mają takiej możliwości. Liczba niepełnozatrudnionych w UE w 2015 r. wyniosła 10,0 mln, zaś ich udział w populacji aktywnych zawodowo wyniósł 4,1%. Potencjalni aktywni zawodowo to osoby poszukujące pracy, ale niegotowe do jej podjęcia oraz nieposzukujące pracy, ale gotowe do jej podjęcia. Ze względu na przyjętą definicję, osoby te znajdują się w populacji biernych zawodowo. Potencjalni aktywni zawodowo w 2015 r. stanowili populację 11,5 mln osób, tj. 4,7% osób aktywnych zawodowo.

Tabl. 25. Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy (wiek 15-74 lata) w UE

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w mln				
Potencjalnie aktywni zawodowo	11,1	11,3	11,4	11,8	11,5
Poszukujący pracy ale niegotowi do jej podjęcia	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2
Nieposzukujący pracy ale gotowi do jej podjęcia	8,7	8,9	9,2	9,6	9,3
Niepełnozatrudnieni	8,8	9,4	10,3	10,2	10,0
Bezrobotni	23,1	25,3	26,3	24,8	22,9
Razem	43,0	46,0	48,0	46,9	44,4

: – dane niedostępne.

Źródło: dane Eurostatu.

Wraz z osobami bezrobotnymi pełna populacja niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy w UE wynosiła 44,4 mln osób i stanowiła 18,3% osób aktywnych zawodowo. W porównaniu z rokiem poprzednim spadła ona o 1,0 p. proc.

KOSZTY ZWIĄZANE Z ZATRUDNIENIEM A WYDAJNOŚĆ PRACY

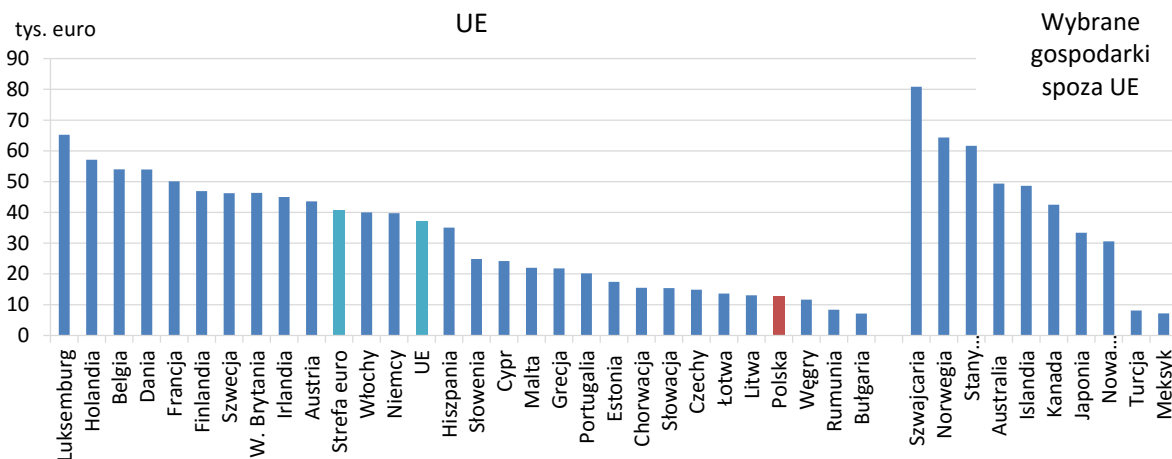
Zgodnie z danymi z KE (baza Ameco), koszty związane z zatrudnieniem w UE⁷⁷ w 2015 r. kształtowały się na poziomie 37,1 tys. euro na zatrudnionego. Najwyższe były w Luksemburgu (65,2 tys. euro), Holandii (57,1 tys. euro) oraz Belgii (54,0 tys. euro), zaś najniższe w Bułgarii (7,1 tys. euro), Rumunii (8,4 tys. euro), na Węgrzech (11,7 tys. euro) oraz w Polsce (12,8 tys. euro). Zgodnie z szacunkami KE⁷⁸ w 2015 r. realne koszty związane

⁷⁷ Według metodologii Eurostatu koszty związane z zatrudnieniem (ang. *compensation of employees*) stanowią: wynagrodzenia brutto (tj. przed odliczeniem podatków oraz składek na ubezpieczenia społeczne płaconych przez pracownika), składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawcę, nagrody oraz wypłaty za pracę w godzinach nadliczbowych za: KE, *Employment and Social Developments in Europe 2012*, (2012), Bruksela, s. 300.

⁷⁸ KE, *European Economic Forecast, Spring 2016*, (2016), Bruksela, s. 164-166.

z zatrudnieniem w UE rosły w tempie 1,2%, tj. o 0,9 p. proc. wyższym niż w 2014 r. Największy wzrost tych kosztów miał miejsce na Łotwie (6,6%), Litwie (5,0%) i w Polsce (4,4%). Wydajność pracy, tj. realne PKB w przeliczeniu na jednego pracującego, w 2015 r. w UE wzrosła o 0,8%, wobec wzrostu wydajności 0,3% w 2014 r. Największy jej wzrost miał miejsce w Irlandii (5,1%), Rumunii (4,7%) i w Czechach (3,0%).

Wykres 52. Koszty związane z zatrudnieniem w krajach UE i w wybranych krajach spoza UE w 2015 r.

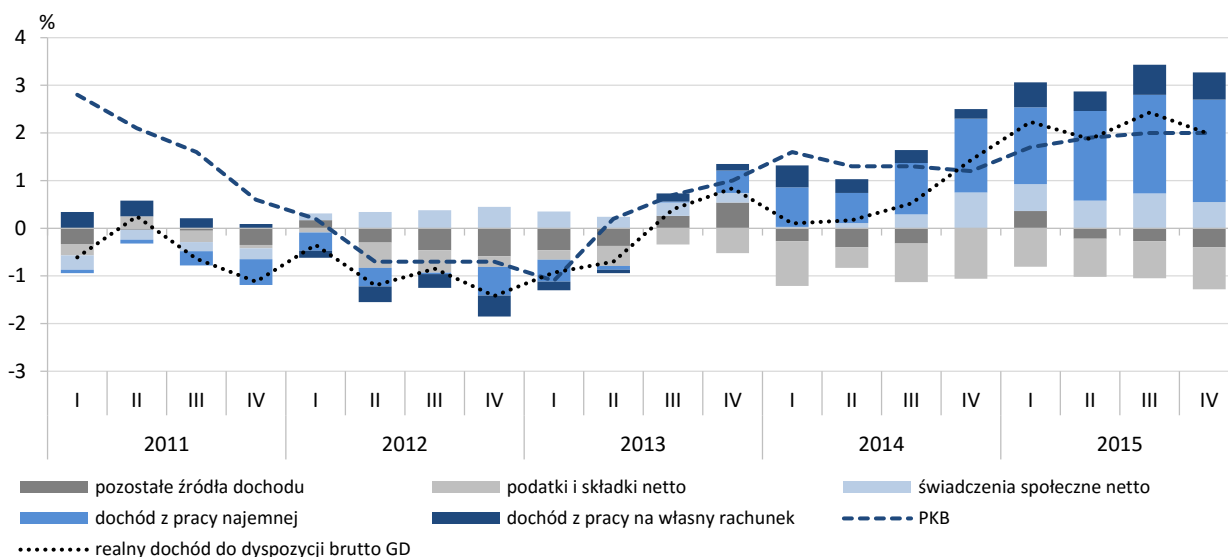

Źródło: dane KE (Ameco).

SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

Wraz z poprawą sytuacji gospodarczej oraz warunków na rynku pracy w UE, realne dochody gospodarstw domowych rosły w 2015 r. średnio o 2,1%. Największe ich wzrosty obserwowane były przy tym w takich krajach jak: Dania, Irlandia i Rumunia. Obserwowane wzrosty miały miejsce głównie za sprawą dochodów z pracy najemnej. Pozytywny wkład miały także dochody z pracy na własny rachunek i świadczenia społeczne. Wzrost dochodów z pracy najemnej wyniósł w 2015 r. średnio 1,9%, przy czym z kwartału na kwartał zwiększał się. Wzrost dochodów z pracy na własny rachunek wyniósł natomiast średniorocznie 0,5%, a dla świadczeń społecznych netto było to 0,6%.

Wykres 53. PKB, realne dochody do dyspozycji brutto gospodarstw domowych i jego składniki (zmiana w stosunku do analogicznego kwartału poprzedniego roku)

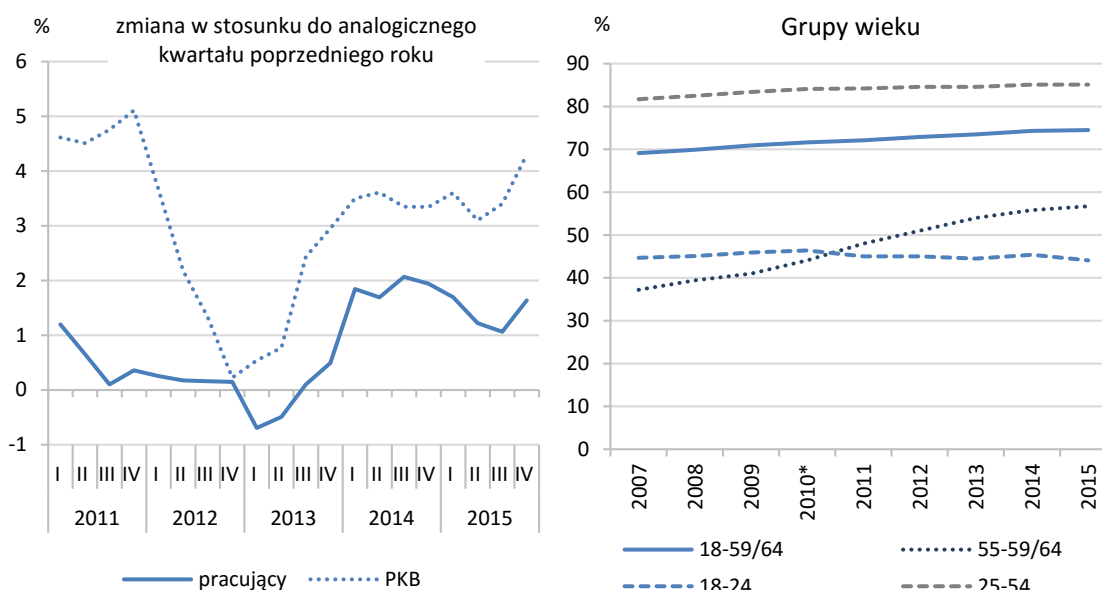

Źródło: dane KE, *Employment and Social Situation. Quarterly Review, Spring 2016, (2016)*, Bruksela, s. 37.

3. RYNEK PRACY W POLSCE

W 2015 r. kontynuowany był, rozpoczęty w 2013 r., proces poprawy warunków na polskim rynku pracy. Stopa bezrobocia obniżyła się o 1,5 p. proc. do poziomu 7,5% (dane średnioroczne na podstawie BAEL – Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności). Wskaźnik zatrudnienia wzrósł o 0,8 p. proc., podniesiona została płaca minimalna oraz nastąpił wzrost wynagrodzeń w ujęciu nominalnym i realnym, zarówno w sektorze przedsiębiorstw, jak i w sferze budżetowej.

Wykres 54. Wzrost liczby pracujących, wzrost PKB oraz współczynnik aktywności zawodowej w % według wybranych grup wieku

*Uwaga: dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE

Rok 2015 był kolejnym rokiem spadku liczby osób w wieku produkcyjnym w Polsce, w wyniku nabierającego tempa procesu starzenia się ludności. Liczba osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata)⁷⁹ w 2015 r. (stan w dn. 31 XII) wyniosła 24,0 mln osób⁸⁰. Po osiągnięciu maksimum w 2010 r., liczba ta zmniejszała się w latach 2011-2015, przy czym skala spadku w każdym kolejnym roku była coraz większa. Udział tej grupy wieku w populacji w 2015 r. wyniósł 62,4%, wobec 63,0% w 2014 r. i 64,4% w 2010 r. Ludność w wieku poprodukcyjnym (60/65 lat i więcej) w 2015 r. liczyła 7,5 mln osób. Jej udział w całej populacji wyniósł 19,6%, tj. o 0,6 p. proc. więcej niż rok wcześniej. Udział ten nieustannie rósł od 1990 r. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym wyniosła 31 w 2015 r., podczas gdy w 2010 r. wynosiła 26, a w 1990 r. – 22.

⁷⁹ Dwie granice wieku wynikają z dwóch różnych ustawowych granic wieku emerytalnego, stosowanych w polskim prawie do końca 2012 r.: dla kobiet 59 lat oraz dla mężczyzn 64 lata.

⁸⁰ GUS, *Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym w 2015 r. Stan w dniu 31 XII*, (2016), Warszawa.

MIGRACJE 2014

Zgodnie z szacunkami GUS, w końcu 2014 r. za granicą przebywało czasowo, tj. powyżej 3 miesięcy, 2 320 tys. Polaków, tj. o 124 tys. więcej (5,6%) niż w 2013 r. Dodatkowo szacuje się, że ponad 80% emigrantów czasowych przebywa za granicą powyżej 12 miesięcy. Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. zdecydowana większość emigrantów (prawie 73%) wyjeżdża za granicę ze względu na pracę. Główną przyczyną wyjazdu podawaną przez ankietowanych były wyższe zarobki za granicą oraz trudność w znalezieniu pracy w kraju. Spośród krajów UE najwięcej emigrantów z Polski na koniec 2014 r. przebywało w Wielkiej Brytanii (685 tys.), Niemczech (614 tys.), Irlandii (113 tys.), Holandii (109 tys.) i we Włoszech (96 tys.)⁸¹.

AKTYWNI ZAWODOWO

Liczba osób aktywnych zawodowo, tj. pracujących i bezrobotnych, w wieku 15 lat i więcej według BAEL w Polsce w 2015 r. pozostała bez zmian w stosunku do poprzedniego roku i wyniosła 17,4 mln osób. Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 18-59/64 lata kształtował się na poziomie 74,5% i był wyższy o 0,2 p. proc. niż w poprzednim roku. Współczynnik ten rósł stale w latach 2011-2015.

Aktywność zawodowa rosła głównie dzięki wzrostowi jej poziomu wśród osób starszych (55-59/64 lata). W grupie tej aktywność zawodowa rosła przede wszystkim ze względu na wzrost zatrudnienia osób starszych. Dynamiczny wzrost aktywności zawodowej i zatrudnienia wśród osób starszych w ostatnich latach wynikał z wprowadzonych ograniczeń do przepisów emerytalnych w 2008 r., dotyczących przechodzenia na wcześniejszą emeryturę.

Tabl. 26. Współczynnik aktywności zawodowej dla wybranych grup wieku

Wiek	2006	2007	2008	2009	2010 ^a	2011	2012	2013	2014	2015
	w %									
15-64	63,4	63,2	63,8	64,7	65,3	65,7	66,5	67,0	67,9	68,1
15-24	34,2	33,0	33,1	33,8	34,6	33,5	33,6	33,3	33,9	32,8
25-54	81,7	81,7	82,5	83,4	84,1	84,2	84,6	84,6	85,1	85,1
55-64	30,7	31,8	33,3	34,5	36,7	39,6	41,7	44,0	45,6	46,9
18-59/64	69,2	69,1	69,9	70,9	71,6	72,1	72,9	73,5	74,3	74,5
18-24	46,1	44,7	45,1	45,9	46,4	45,0	45,0	44,5	45,4	44,1
55-59/64	35,4	37,2	39,4	41,1	44,1	48,0	51,0	54,0	55,8	56,7

^a Dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: dane GUS (BAEL).

PRACUJĄCY

Liczba osób pracujących (w wieku 15 lat i więcej) według BAEL w Polsce w 2015 r. wyniosła 16,1 mln osób i była wyższa o 1,3% niż w 2014 r.

Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 18-59/64 wyniósł 68,7% i był wyższy o 1,2 p. proc. niż rok wcześniej. Wskaźnik ten rósł już w latach 2011-2014. Wzrost wskaźników zatrudnienia w 2015 r. występował wśród wszystkich grup wieku. Jednak jego wzrost należy przypisać w największym stopniu istotnemu podniesieniu się poziomu zatrudnienia wśród osób w wieku 55-59/64 lata. Wskaźnik dla tej grupy wieku w 2015 r. wyniósł 53,5% i był wyższy o 1,8 p. proc. niż w poprzednim roku. Jak już odnotowano,

⁸¹ GUS, *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004 – 2014*, (2015), Warszawa.

na wzrost aktywności zawodowej i zatrudnienia wśród osób starszych w ostatnich latach oddziaływało m.in. ograniczenie w przepisach emerytalnych dotyczących przechodzenia na wcześniejszą emeryturę.

Wskaźnik zatrudnienia dla osób młodych, tj. w wieku 18-24 lata w 2015 r. wyniósł 34,9%, co oznaczało wzrost o 0,4 p. proc. w stosunku do poprzedniego roku (w 2014 r. wskaźnik ten wzrósł o 2,2 p. proc.).

Tabl. 27. Wskaźnik zatrudnienia dla wybranych grup wieku

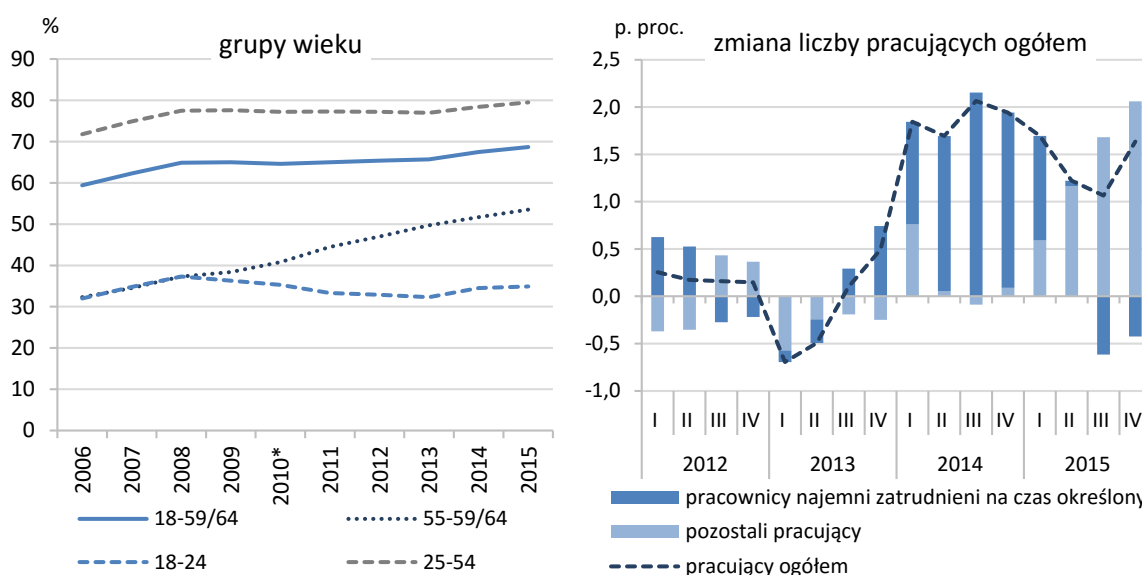
Wiek	2006	2007	2008	2009	2010 ^a	2011	2012	2013	2014	2015
	w %									
15-64	54,5	57,0	59,2	59,3	58,9	59,3	59,7	60,0	61,7	62,9
15-24	24,0	25,8	27,3	26,8	26,4	24,9	24,7	24,2	25,8	26,0
25-54	71,8	74,9	77,5	77,6	77,2	77,3	77,2	77,0	78,4	79,5
55-64	28,0	29,7	31,6	32,3	34,1	36,9	38,7	40,6	42,5	44,3
18-59/64	59,4	62,3	64,9	65,0	64,6	65,0	65,4	65,7	67,5	68,7
18-24	32,0	34,8	37,3	36,3	35,3	33,3	32,9	32,3	34,5	34,9
55-59/64	32,3	34,5	37,3	38,4	40,8	44,5	47,0	49,7	51,7	53,5

^a Dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: dane GUS (BAEL).

Pracujący według sektorów ekonomicznych⁸² i sekcji PKD

Największa liczba osób pracujących, tj. 9,3 mln, występowała w 2015 r. w usługach. Liczba ta stanowiła 57,8% ogółu pracujących. Liczba pracujących w przemyśle w 2015 r. wyniosła 4,9 mln, zaś w rolnictwie 1,8 mln. W 2015 r. zatrudnienie rośnie w przemyśle i usługach (odpowiednio o 2,1% i 1,1%). W rolnictwie liczba pracujących pozostała na tym samym poziomie.

Wykres 55. Wskaźnik zatrudnienia według grup wieku oraz dekompozycja zmiany liczby pracujących ogółem

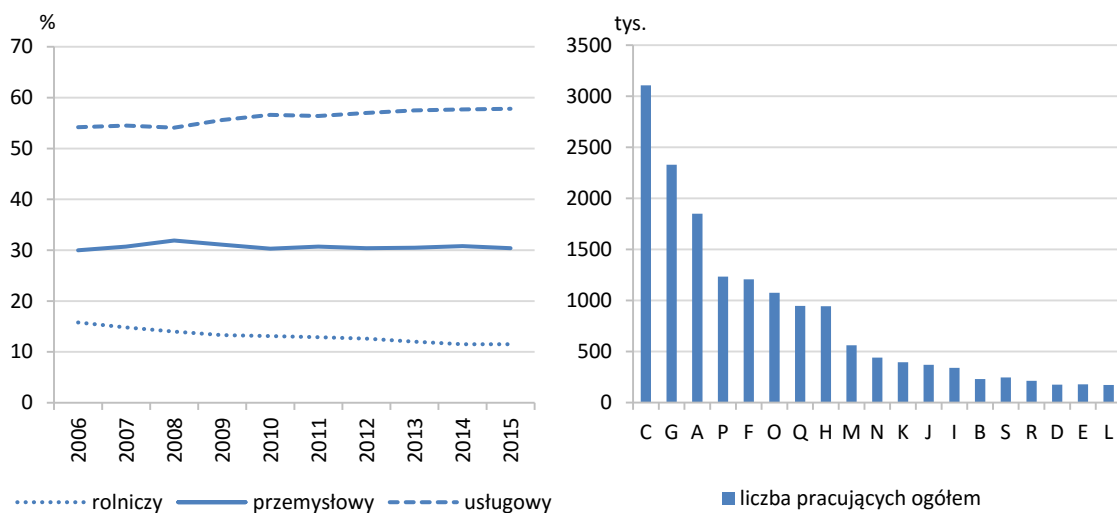

*Uwaga: dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu.
Źródło: dane GUS (BAEL).

⁸² Sektory ekonomiczne PKD w niniejszym podrozdziale to 3 grupy sekcji gospodarki PKD, czyli sektor rolniczy, przemysłowy i usługowy. Por. GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności IV kwartał 2012, (2013)*, Warszawa, s. 20.

Struktura zatrudnienia, w ślad za strukturą gospodarki, ulegała przekształceniu w ostatnim dziesięcioleciu. Odsetek pracujących w usługach wśród pracujących ogółem wzrósł w porównaniu do 2006 r. o 3,6 p. proc. Odsetek pracujących w rolnictwie zmniejszył się z poziomu 15,8% w 2006 r. do 11,5% w 2015 r.

Wykres 56. Udział pracujących według sektorów ekonomicznych oraz liczba pracujących ogółem w 2015 r. według sekcji PKD

Uwaga: dane do 2007 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2008 r. oraz dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.

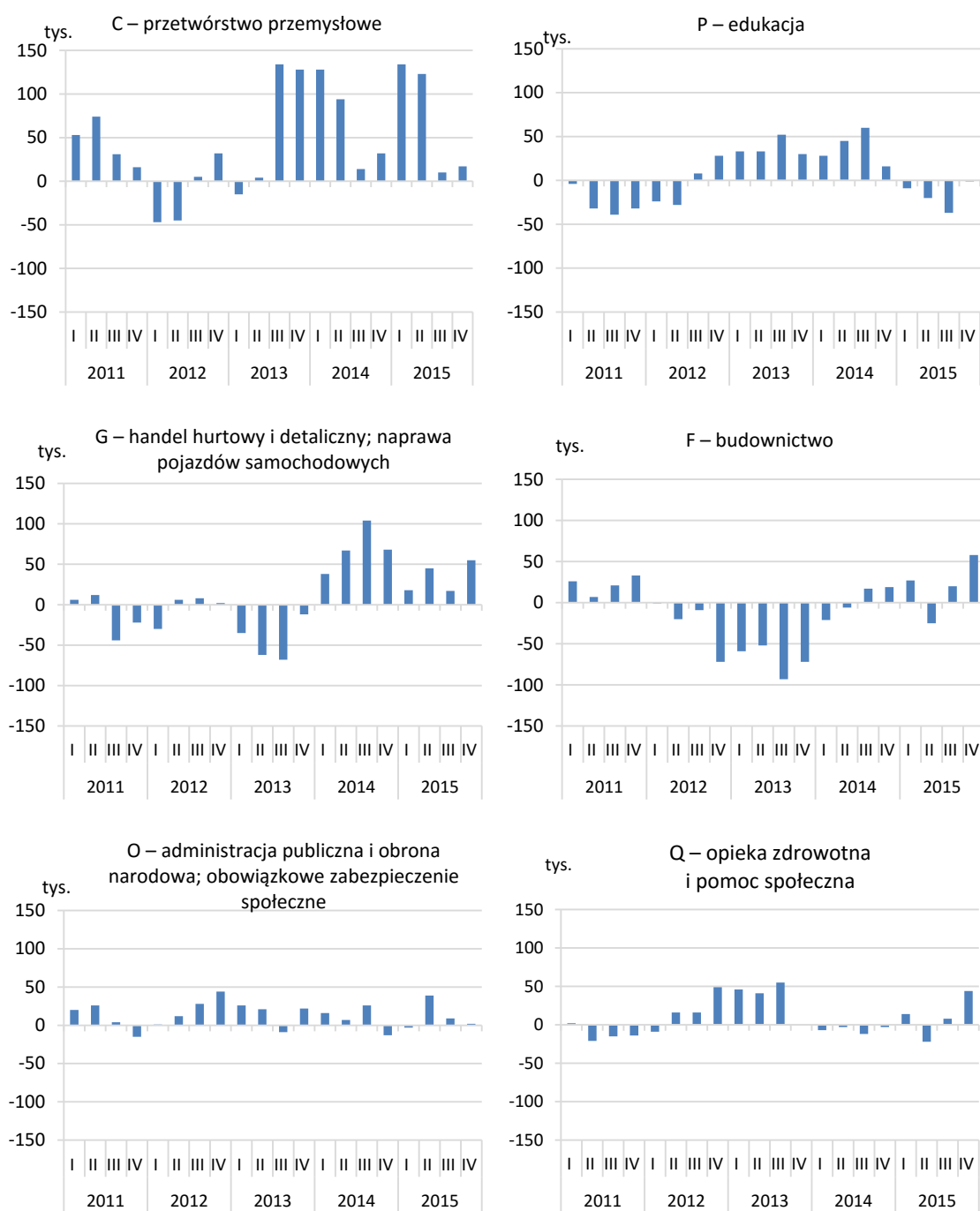
Źródło: dane GUS (BAEL).

W podziale według sekcji PKD, w 2015 r. najwięcej osób pracujących było w Przetwórstwie przemysłowym (sekcja C) – 3,1 mln osób, Handlu hurtowym i detalicznym; naprawie pojazdów samochodowych (sekcja G) – 2,3 mln, Rolnictwie, leśnictwie i rybactwie (sekcja A) – 1,8 mln oraz Budownictwie (sekcja F) – 1,2 mln.

Po spadku w 2013 r. oraz w pierwszej połowie 2014 r., rosła liczba pracujących w Budownictwie (sekcja F) i wzrost ten w 2015 r. wyniósł 1,7%. W Handlu hurtowym i detalicznym; naprawie pojazdów samochodowych (sekcja G) liczba pracujących wzrosła o 1,4%, a w Transporcie i gospodarce magazynowej (sekcja H) – o 1,8%. Znaczne wzrosty liczby pracujących wystąpiły również w Informacji i komunikacji (sekcja J), tj. o 3,7% oraz w Działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości (sekcja L) – o 8,9%.

Spadek liczby pracujących odnotowano w sekcji B Górnictwo i wydobywanie o 13,9%, a także w sekcji N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca o 3,5% i P Edukacja o 1,3%.

Wykres 57. Zmiana liczby pracujących według wybranych sekcji PKD

Uwaga: dane dla zmian dla 2010 r. nie są w pełni porównywalne z danymi dla zmian od 2011 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.

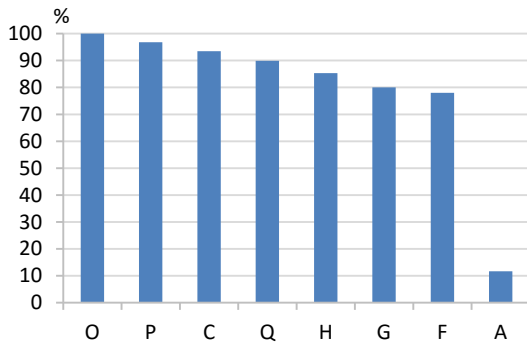
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BAEL).

Pracujący według statusu zatrudnienia

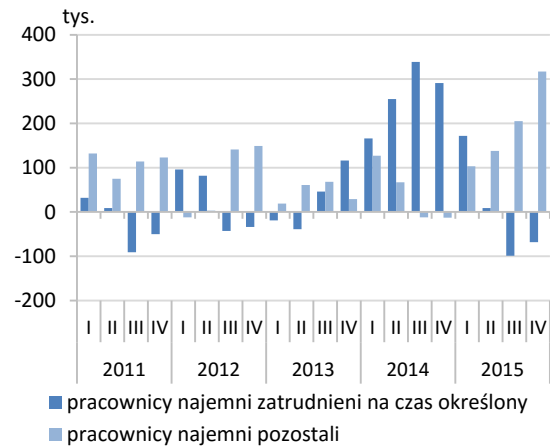
Liczba pracowników najemnych (w wieku 15 lat i więcej) w Polsce w 2015 r. wyniosła 12,7 mln i była wyższa o 1,6% niż rok wcześniej. Stanowili oni 78,9% populacji osób pracujących, tj. o 0,3 p. proc. więcej niż w roku poprzednim. Odsetek ten rósł od 2011 r. W sektorze publicznym w 2015 r. zatrudnionych było 3 844 tys. pracowników najemnych, tj. 30,3% ogółu, zaś w sektorze prywatnym 8 825 tys., tj. 69,7%. Liczba pracowników najemnych zatrudnionych w sektorze publicznym spadła w skali roku o 84 tys., zaś w sektorze prywatnym wzrosła o 278 tys. osób. Biorąc pod uwagę sekcje PKD, największy

odsetek pracowników najemnych wśród pracujących ogółem występował w Administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowych zabezpieczeniach społecznych (sekcja O), Edukacji (sekcja P) oraz Opiece zdrowotnej i pomocy społecznej (sekcja Q), a także w sekcjach związanych z przemysłem (B, C, D, E).

Wykres 58. Udział pracowników najemnych wśród pracujących ogółem w 2015 r. w największych sekcjach PKD

Wykres 59. Zmiana liczby pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony i pozostałych (w stosunku do analogicznego okresu poprzedniego roku)

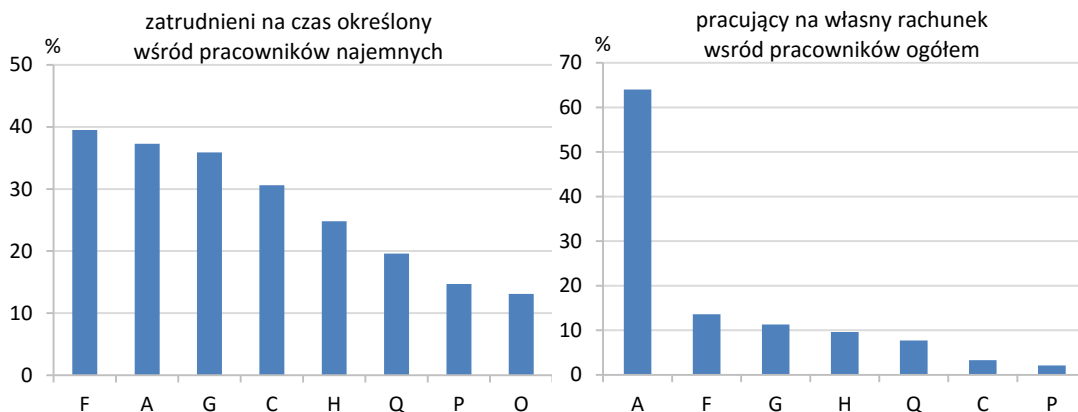

Źródło: dane GUS (BAEL).

Pracownicy najemni zatrudnieni na czas określony

Liczba pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony w 2015 r. wyniosła 3,5 mln osób i wzrosła o 0,1% wobec 2014 r. (pomiędzy rokiem 2013 a 2014 wzrost ten wyniósł 8,0%). Udział zatrudnionych na czas określony w 2015 r. stanowił 28,0% liczby pracowników najemnych ogółem. Udział ten spadł o 0,4 p. proc. w porównaniu do poprzedniego roku. Według podziału na sekcje PKD, największy odsetek pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony występował w 2015 r., podobnie jak w roku poprzednim, w Budownictwie (F), Rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (A), Handlu hurtowym i detalicznym; naprawie pojazdów samochodowych (G) i przetwórstwie przemysłowym (C).

Wykres 60. Udziały zatrudnionych na czas określony i pracujących na własny rachunek w 2015 r. w największych sekcjach PKD

Źródło: dane GUS (BAEL).

Pracujący na własny rachunek oraz pomagający członkowie rodzin

Liczba pracujących na własny rachunek, niezatrudniających pracowników najemnych, wyniosła 2,3 mln i w skali roku wzrosła o 3,0%. W 2015 r. liczba pracujących na własny rachunek stanowiła 14,3% liczby pracujących ogółem, co oznaczało wzrost o 0,2 p. proc. w stosunku do poprzedniego roku.

Biorąc pod uwagę podział na sekcje PKD, najwyższy odsetek pracujących na własny rachunek występował w sekcji Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (A) – 64,0%, w sekcji Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (M) – 26,6% oraz w sekcji Pozostała działalność usługowa (S) – 24,5%. Pracodawcy, tj. pracujący na własny rachunek, zatrudniający pracowników najemnych, stanowili populację 632 tys., tj. 3,9% ogółu pracujących. Liczba pracodawców w 2015 r. nieznacznie spadła (o 3,5%).

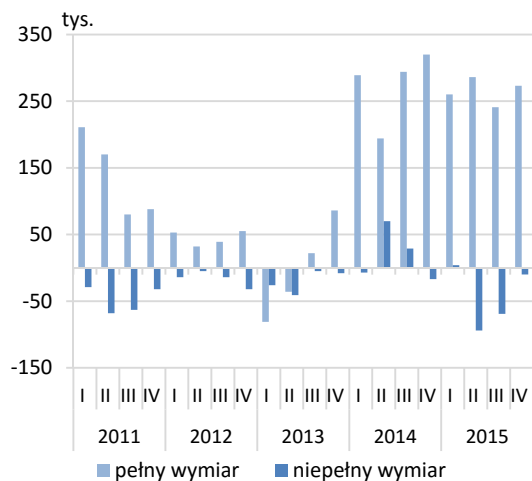
Liczba pomagających członków rodzin w 2015 r. wyniosła 475 tys. i stanowiła 3,0% ogółu pracujących.

Pracujący według wymiaru czasu pracy

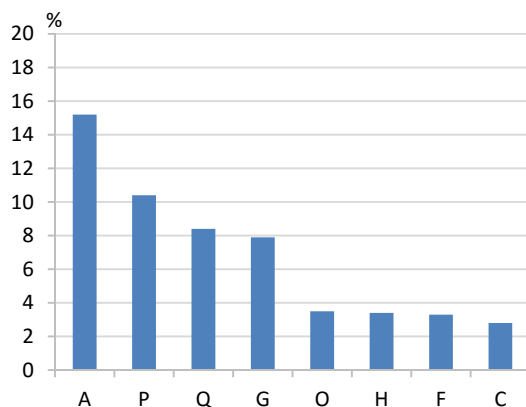
Liczba pracujących (w wieku 15 lat i więcej) w niepełnym wymiarze czasu pracy w 2015 r. wyniosła 1 191 tys. osób i stanowiła 7,4% liczby pracujących ogółem. Liczba pracujących w niepełnym wymiarze, jak i jej udział wśród wszystkich osób pracujących zmniejszały się w ostatnich latach. W 2011 r. udział ten wyniósł 8,0%. Według sekcji PKD, najwyższy udział pracujących w niepełnym wymiarze wśród pracujących ogółem występował w sekcji R Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (19,7%), sekcji A Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo (15,2%) oraz w sekcji N Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca (14,1%).

Wykres 61. Zmiana liczby pracujących według wymiaru czasu pracy

(w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego)

Wykres 62. Udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wśród pracujących ogółem w 2015 r. w największych sekcjach PKD

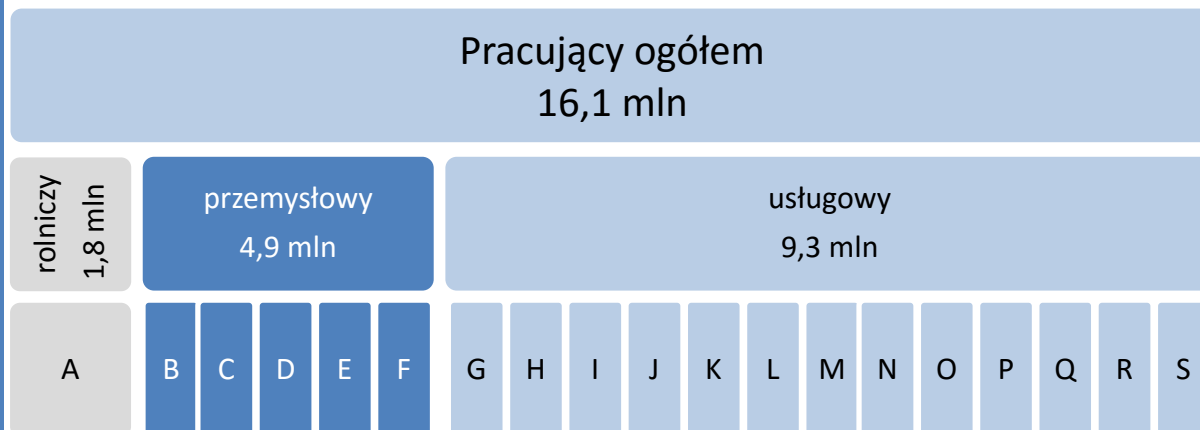
Uwaga: dane dla zmian dla 2010 r. nie są w pełni porównywalne z danymi dla zmian od 2011 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL;

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS (BAEL).

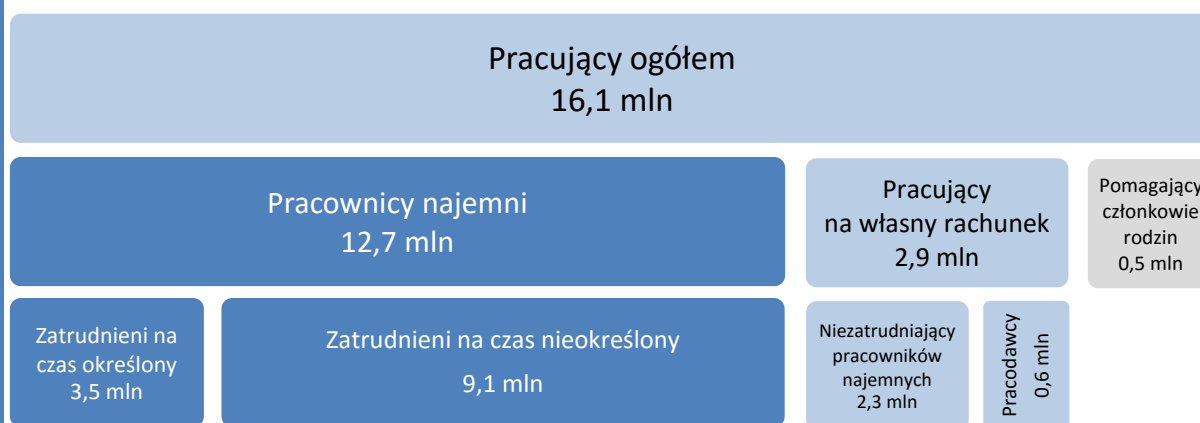
OMÓWIENIE STRUKTURY LICZBY PRACUJĄCYCH W POLSCE

W niniejszym opracowaniu prezentujemy informacje o liczbie pracujących w wieku 15 lat i więcej według trzech podziałów: sektorów ekonomicznych i sekcji PKD, statusu zatrudnienia oraz wymiaru czasu pracy.⁸³

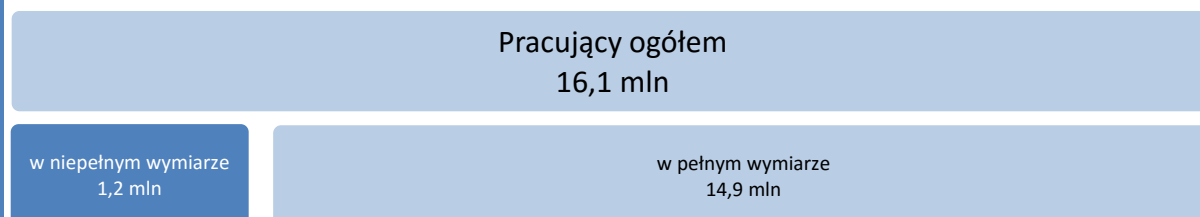
Wykres 63. Podział liczby pracujących na sektory ekonomiczne oraz sekcje PKD

Wykres 64. Podział liczby pracujących według statusu zatrudnienia

Wykres 65. Podział liczby pracujących według wymiaru czasu pracy

Uwaga: wyjaśnienie nazw sekcji PKD 2007: A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo, B – Górnictwo i wydobywanie, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, E – Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja, F – Budownictwo, G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (BAEL).

⁸³ W niektórych pozycjach sumy składników mogą być różne od wielkości podanych w pozycjach „ogółem”. Wynika to z zaokrągleń dokonywanych przy uogólnianiu wyników badania.

POPYT NA PRACĘ

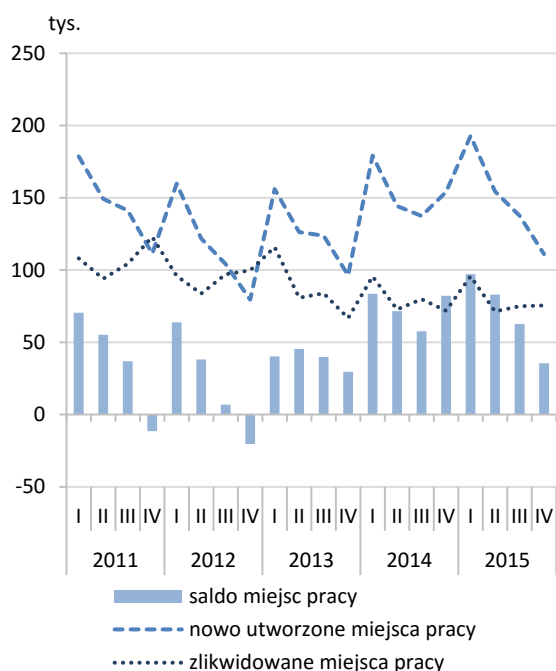
Wyniki badania GUS dotyczące popytu na pracę wskazywały, że w 2015 r. nadal, jak w roku poprzednim, liczba tworzonych miejsc pracy przeważała nad liczbą likwidowanych miejsc pracy. W 2015 r. zmniejszyła się nieznacznie liczba nowo utworzonych miejsc pracy (o 3,2%) wobec poprzedniego roku i wyniosła 595,8 tys. Znacząca większość, bo 90,9% nowych miejsc pracy powstało w sektorze prywatnym, a 9,1% w sektorze publicznym.

Najwięcej nowych miejsc pracy zostało utworzonych w jednostkach o liczbie pracujących do 9 osób (45,9%), a najmniej w jednostkach, w których pracuje od 10 do 49 osób (26,9%). Nowe miejsca pracy tworzono przede wszystkim w podmiotach prowadzących działalność w zakresie handlu; napraw pojazdów samochodowych – 142,7 tys. (tj. 23,9% ogółu nowo utworzonych miejsc pracy), przetwórstwa przemysłowego – 113,4 tys. (19%) oraz budownictwa – 73,8 tys. (12,4%).

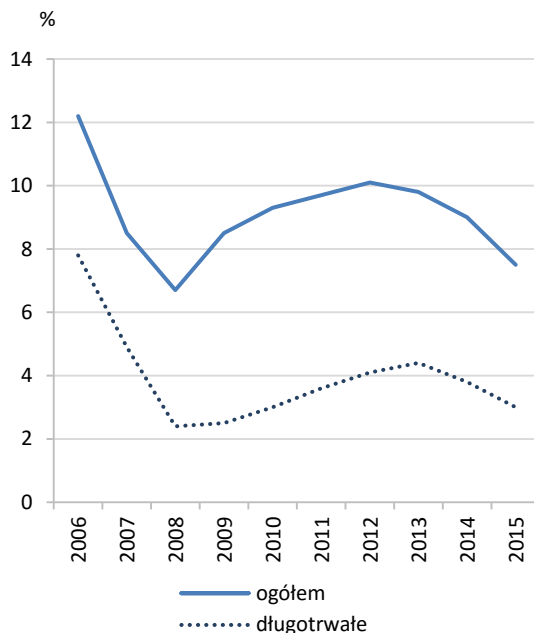
Zlikwidowano 317,6 tys. miejsc pracy, najwięcej w podmiotach prowadzących działalność w zakresie handlu; napraw pojazdów samochodowych – 75,5 tys., przetwórstwa przemysłowego – 53,4 tys. i budownictwa – 43,6 tys.; przede wszystkim w sektorze prywatnym (88,3%) i w jednostkach o liczbie pracujących do 9 osób (41,0%).

Jednocześnie zmniejszyła się różnica pomiędzy nowo utworzonymi a zlikwidowanymi miejscami pracy (saldo miejsc pracy) i wyniosła 278,2 tys. w 2015 r., podczas gdy w poprzednim roku było to 294,9 tys.

Wykres 66. Nowoutworzone miejsca pracy, zlikwidowane miejsca pracy oraz saldo miejsc pracy

Wykres 67. Stopa bezrobocia ogółem oraz stopa bezrobocia długotrwałego

Uwaga: dane do 2009 r. Nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. Ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS.

BEZROBOTNI

Liczba osób bezrobotnych (w wieku 15-74 lata) według BAEL w 2015 r. w Polsce wyniosła 1,3 mln i była niższa o 263 tys. niż w poprzednim roku. Stopa bezrobocia dla osób w wieku 15-74 lata była równa 7,5%

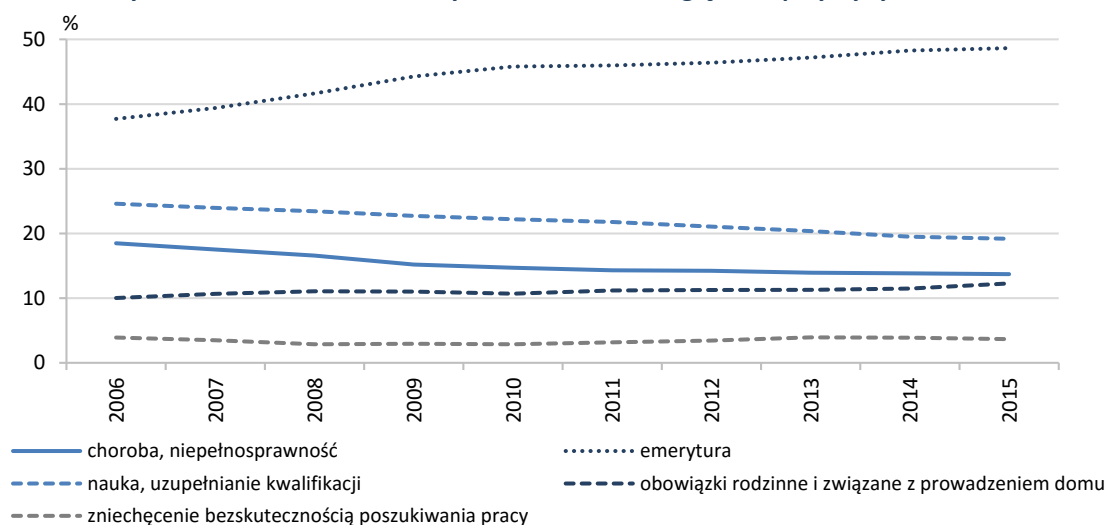
i była niższa o 1,5 p. proc. wobec poprzedniego roku. Stopa bezrobocia wśród osób młodych w wieku 15-24 lata wyniosła 20,8% i zmniejszyła się o 3,0 p. proc. wobec poprzedniego roku. Najniższa stopa bezrobocia występowała w 2015 r. wśród osób w wieku 55-64 lata (5,5%), a także w wieku 35-44 lata oraz 45 lat i więcej (w obu tych przypadkach 5,6%). W 2015 r. w Polsce obniżyła się skala bezrobocia długotrwałego, tj. osób poszukujących pracy 13 miesięcy i dłużej. Stopa bezrobocia długotrwałego wyniosła 2,4% i była niższa o 0,9 p. proc. niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych⁸⁴ w 2015 r. wyniosła 19,1% i była niższa o 1,9 p. proc. niż w poprzednim roku. W ostatnich latach miał miejsce wzrost tego wskaźnika. W 2010 r. wynosił on 18,8%.

Tabl. 28. Stopa bezrobocia w Polsce dla wybranych grup wieku

Wiek	2006	2007	2008	2009	2010 ^a	2011	2012	2013	2014	2015
	w %									
15-64	13,8	9,6	7,1	8,2	9,6	9,6	10,1	10,3	9,0	7,5
15-24	29,8	21,7	17,3	20,6	23,7	25,8	26,5	27,3	23,8	20,8
25-54	12,2	8,4	6,1	6,9	8,3	8,2	8,8	9,0	7,9	6,6
55-64	8,5	6,8	5,3	6,3	7,1	6,9	7,5	7,7	6,8	5,5
18-59/64	14,1	9,8	7,0	8,3	9,8	9,8	10,3	10,5	9,2	7,7
18-24	30,4	22,1	17,4	20,9	23,9	26,0	26,8	27,6	24,1	20,9
55-59/64	8,8	7,1	5,5	6,6	7,5	7,3	7,8	8,0	7,2	5,7

^a Dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: dane GUS (BAEL).

Wykres 68. Odsetek osób biernych zawodowo ze względu na przyczyny bierności

Uwaga: dane do 2009 r. nie są w pełni porównywalne z danymi od 2010 r. ze względu na zmiany metodologiczne w badaniu BAEL.
Źródło: dane GUS (BAEL).

Bezrobocie rejestrowane

Oprócz bezrobocia mierzonego w ramach metodologii BAEL w Polsce pozyskuje się także informacje na temat bezrobocia rejestrowanego. Dane te są zbierane w ramach statystyki publicznej ze sprawozdawczości Powiatowych i Wojewódzkich Urzędów Pracy. Definicja bezrobotnego zarejestrowanego znajduje się w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Dane prezentowane są według stanu na koniec okresu.

⁸⁴ Osoby w wieku 15-30 lat, które ukończyły szkołę w okresie ostatnich 12 miesięcy i nie kontynuują nauki.

W końcu 2015 r. liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych wyniosła 1 563 tys., co przekładało się na stopę bezrobocia równą 9,8%, tj. o 1,7 p. proc. mniej niż rok wcześniej.

BIERNI ZAWODOWO

Liczba biernych zawodowo w Polsce w 2015 r. wyniosła średniorocznie 13 574 tys. osób, tj. o 0,1% więcej niż rok wcześniej. Najliczniejszą grupę osób wśród biernych zawodowo stanowiły osoby wskazujące emeryturę jako przyczynę bierności zawodowej (6 602 tys., tj. 48,6%), w następnej kolejności osoby, wskazujące naukę i uzupełnianie kwalifikacji (2 603 tys., tj. 19,2%), chorobę, niepełnosprawność (1 860 tys., tj. 13,7%), obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (1 667 tys., tj. 12,3%). Ponadto, 499 tys. osób, tj. 3,7% biernych zawodowo było zniechęconych bezskutecznością poszukiwania pracy (tj. przekonanych o niemożności znalezienia pracy oraz tych, którzy wyczerпали wszystkie znane im możliwości znalezienia pracy).

W latach 2011-2015 wśród ogółu biernych zawodowo najbardziej dynamicznie rósł udział osób biernych zawodowo ze względu na emeryturę.

Tabl. 29. Bierność zawodowa i jej przyczyny

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w tys.				
Ogółem	13 782	13 698	13 676	13 556	13 574
Choroba, niepełnosprawność	1 972	1 949	1 904	1 876	1 860
Emerytura	6 336	6 356	6 453	6 545	6 602
Nauka, uzupełnianie kwalifikacji	3 003	2 886	2 786	2 642	2 603
Obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu	1 543	1 544	1 543	1 557	1 667
Zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy, w tym:	438	471	538	526	499
wyczerpane wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy	198	236	255	257	241
przekonanie o niemożności znalezienia pracy	240	235	283	269	258

Źródło: dane GUS.

PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE

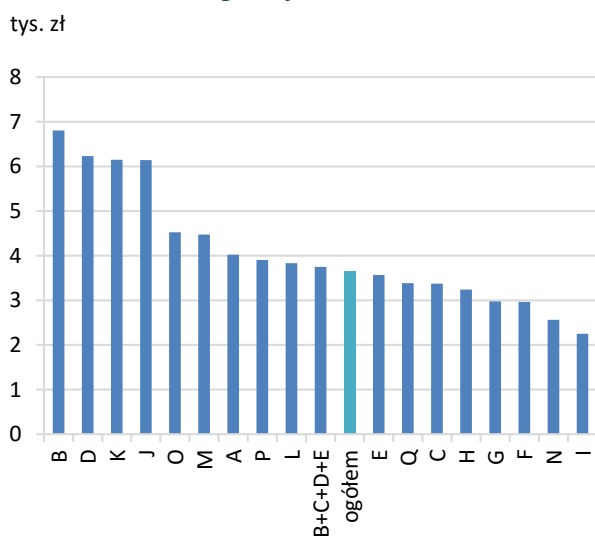
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w 2015 r. wyniosło 3 900 zł i było wyższe o 3,3% niż w 2014 r., tj. rosło w nieco niższym tempie niż w poprzednim roku (3,5%). W sektorze przedsiębiorstw przeciętne miesięczne wynagrodzenie wyniosło 4 121 zł i było wyższe o 3,5%. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie występowało w górnictwie i wydobywaniu i wyniosło 6839 zł. W następnej kolejności najwyższe wynagrodzenia odnotowano w sekcji informacja i komunikacja (6 718 zł), w działalności finansowej i ubezpieczeniowej (6 570 zł) oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, gdzie wyniosły 6 544 zł. Najniższe przeciętne wynagrodzenia występowały w administrowaniu i działalności wspierającej (2841 zł) oraz w zakwaterowaniu i gastronomii (2 444 zł).

Tabl. 30. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej oraz płaca minimalna

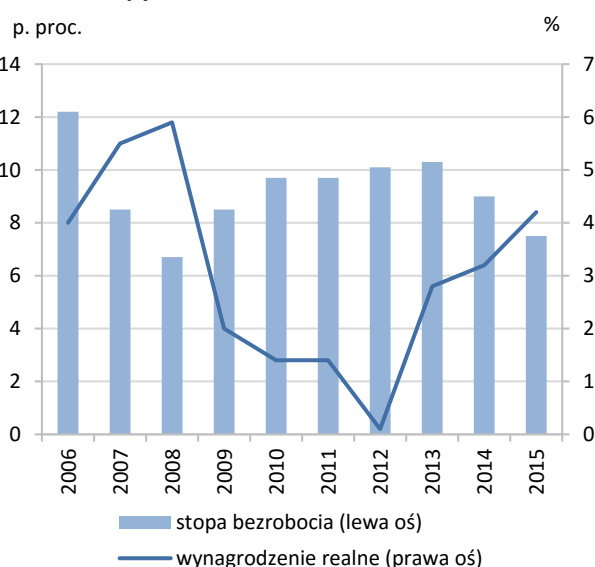
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w zł				
Przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej (w zł)	3404	3530	3650	3777	3900
Płaca minimalna (w zł)	1386	1500	1600	1680	1750
Udział płacy minimalnej w przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniu (w %)	40,7	42,5	43,7	44,4	44,9

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*, dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Wykres 69. Przeciętne nominalne wynagrodzenie według sekcji PKD w 2015 r.

Wykres 70. Poziom wynagrodzenia realnego i zmiana stopy bezrobocia w latach 2006-2015

Źródło: dane GUS.

Płaca minimalna w 2015 r. wynosiła 1 750 zł i była wyższa o 4,2% niż rok wcześniej. Płaca minimalna stanowiła 44,9% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, co oznaczało wzrost o 0,5 p. proc. wobec 2014 r.

W sektorze przedsiębiorstw w 2015 r. wynagrodzenia w ujęciu realnym wzrosły o 4,5% w porównaniu z poprzednim rokiem. W sferze budżetowej wynagrodzenia realne wzrosły o 3,4%. Jednocześnie wynagrodzenia realne w korpusie służby cywilnej wzrosły o 3,3%⁸⁵, przy spadku liczby etatów o 1,0%.

⁸⁵ KPRM, *Sprawozdanie Szefa Służby Cywilnej o stanie służby cywilnej i realizacji zadań tej służby w 2015 r.* (2016), Warszawa.

4. SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH W POLSCE

W 2015 r. sytuacja materialna gospodarstw domowych w Polsce poprawiła się⁸⁶, na co wpływ miała między innymi poprawa warunków na rynku pracy. Gospodarstwa domowe osiągały wyższe dochody i więcej wydawały. Wzrosła nadwyżka dochodów nad wydatkami, co dało gospodarstwom domowym możliwość większego oszczędzania.

DOCHÓD ROZPORZĄDZALNY GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych ogółem w 2015 r. wyniósł 1 386 zł. Jego wartość realna zwiększyła się o 4,3%. Był to trzeci rok wzrostu wartości realnej dochodu rozporzadzalnego, po dwóch latach spadku (w roku 2011 i 2012). W latach wcześniejszych, tj. od 2005 r. do 2010 r. przeciętny dochód rozporządzalny na osobę rósł w kategoriach realnych corocznie.

Wartość realna dochodów rosła we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych. Najwyższy przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny występował wśród gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek. Kształtował się on na poziomie 1 739 zł i był realnie wyższy o 7,6% niż w 2014 r. W gospodarstwach domowych pracowników dochód wyniósł 1 387 zł i w cenach realnych zwiększył się o 3,8%. W grupie gospodarstw domowych emerytów dochód wyniósł 1 510 zł i był realnie wyższy o 4,1% niż w poprzednim roku. W grupie społeczno-ekonomicznej rencistów przeciętny dochód wyniósł 1 114 zł i wzrósł realnie o 4,4%. Podobnie jak w 2014 r., najniższym przeciętnym dochodem rozporzadzalnym na osobę dysponowały gospodarstwa domowe rolników (1 046 zł); był on wyższy o 1,2% niż w 2014 r.

Tabl. 31. Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	Wartość nominalna w cenach bieżących w zł				
Ogółem	1 227	1 278	1 299	1 340	1 386
Pracownicy	1 244	1 280	1 306	1 349	1 387
Pracujący na własny rachunek	1 497	1 519	1 581	1 632	1 739
Emeryci	1 298	1 361	1 415	1 458	1 510
Renciści	969	994	1 007	1 072	1 114
Rolnicy	984	1 098	1 156	1 051	1 046
	Realny, rok poprzedni = 100				
Ogółem	98,6	99,8	100,7	103,2	104,3
Pracownicy	99,6	99,3	100,4	103,3	103,8
Pracujący na własny rachunek	98,2	98,0	102,2	103,2	107,6
Emeryci	99,6	100,9	102,1	103,0	104,1
Renciści	99,8	98,5	100,1	106,4	104,4
Rolnicy	91,6	107,5	105,6	91,3	101,2

Źródło: GUS, *Badanie budżetów gospodarstw domowych*.

WYDATKI GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych na osobę, na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych, w 2015 r. wyniosły 1 091 zł. W cenach realnych wydatki te były wyższe

⁸⁶ GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, Informacja sygnałowa, (2016), Warszawa.

o 2,1% w porównaniu z 2014 r. Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w 2015 r. wyniósł 78,7% i był niższy o 1,8 p. proc. niż w roku poprzednim. W latach 2011-2014 udział ten zmniejszał się (w 2011 r. wynosił 82,7%). Według podziału na grupy społeczno-ekonomiczne, najwyższy odsetek wydatków w dochodzie zaobserwowano wśród osób z gospodarstw domowych rencistów, gdzie wyniósł on 89,5%. Najniższy odsetek wydatków w dochodzie wystąpił wśród gospodarstw domowych rolników (74,5%), a następnie w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (75,4%).

Tabl. 32. Wydatki gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	Wartość nominalna w cenach bieżących w zł				
Ogółem	1 015	1 045	1 062	1 079	1091
Pracownicy	1 006	1 032	1 050	1 063	1076
Pracujący na własny rachunek	1 222	1 257	1 288	1 302	1311
Emeryci	1 125	1 159	1 198	1 203	1221
Renciści	898	926	945	966	997
Rolnicy	736	790	785	799	779
	Udział wydatków w dochodzie w %				
Ogółem	82,7	82,2	81,7	80,5	78,7
Pracownicy	80,9	80,6	80,4	78,8	77,6
Pracujący na własny rachunek	81,6	82,8	81,5	79,8	75,4
Emeryci	86,7	85,1	84,6	82,5	80,9
Renciści	92,7	93,2	93,9	90,1	89,5
Rolnicy	74,8	71,9	67,9	76,1	74,5

Źródło: GUS, *Budżety gospodarstw domowych*.

Wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe w 2015 r., tak jak w latach poprzednich, miały najwyższy udział w wydatkach ogółem. Udział ten wyniósł 24,0% i był niższy niż w roku poprzednim o 0,5 p. proc. Drugi co do wielkości udział stanowiły wydatki związane z utrzymaniem mieszkania lub domu i nośnikami energii, tj. 20,1%. Odsetek ten był równy odsetkowi w roku 2014.

UBÓSTWO W POLSCE

W 2015 r. zaobserwowano spadek wartości wskaźnika ubóstwa skrajnego. Odsetek gospodarstw domowych znajdujących się poniżej granicy ubóstwa skrajnego, tj. minimum egzystencji⁸⁷, wyniósł 6,5% i był niższy o 0,9 p. proc. niż rok wcześniej⁸⁸. W poprzednich latach skala ubóstwa skrajnego w Polsce rosła stale od 2011 r., kiedy to jego poziom wynosił 6,6%. W zależności od grupy społeczno-ekonomicznej, określanej na podstawie przeważającego źródła dochodów, ubóstwem skrajnym w największym stopniu zagrożone były w 2015 r. gospodarstwa domowe z osobami utrzymującymi się z innych niezarobkowych źródeł; 17,9% z nich utrzymywało się poniżej minimum egzystencji. Ze względu na typ gospodarstwa domowego, grupą najbardziej zagrożoną ubóstwem skrajnym były rodziny wielodzietne. Małżeństwa posiadające czworo lub więcej dzieci stanowiły 18,1% gospodarstw domowych żyjących poniżej minimum egzystencji, a małżeństwa z trojgiem dzieci odpowiednio 9,0%.

⁸⁷ Jest to miara obliczana przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). Minimum egzystencji uwzględnia jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia. Za: GUS, *Ubóstwo w Polsce*, (2013), Warszawa, s. 17.

⁸⁸ GUS, *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, (2016), Warszawa.

III. FINANSE PUBLICZNE

1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE

PROCESY FISKALNE

Sytuacja finansów publicznych na świecie w 2015 r. pozostawała niestabilna, a uwzględniając sytuację makroekonomiczną, jej perspektywa uległa pogorszeniu⁸⁹. W grupie krajów rozwiniętych kontynuowany był proces konsolidacji fiskalnej, czego efektem była redukcja deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych do 3,0% PKB, czyli na poziomie wyższym niż przed kryzysem gospodarczym 2008 r.⁹⁰ Utrzymane było tempo zacieśnienia fiskalnego, które (podobnie, jak w 2014 r.) wyniosło 0,3 p. proc. PKB w tej grupie krajów⁹¹, choć w przypadku poszczególnych państw zróżnicowanie stopnia zacieśnienia fiskalnego zwiększyło się⁹². W 2015 r. w grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się kontynuowane było luzowanie fiskalne, co spowodowało wzrost deficytu do 4,5% PKB (czyli o 2,0 p. proc.). Poziom deficytu w tej grupie krajów okazał się najwyższy od 2000 r.⁹³ Należy zaznaczyć, że działo się to w warunkach słabszego niż w 2014 r. wzrostu gospodarczego⁹⁴.

Tabl. 33. Saldo (nadwyżka/deficyt) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych

Wyszczególnienie	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w % PKB									
AE, w tym:	-6,3	-5,4	-3,7	-3,2	-3,0	101,7	105,9	104,8	104,6	104,8
USA	-9,6	-7,9	-4,4	-4,1	-3,7	99,0	102,5	104,8	105,0	105,8
Japonia	-9,8	-8,8	-8,5	-6,2	-5,2	231,6	238,0	244,5	249,1	248,1
EU	-4,5	-4,1	-3,1	-3,0	-2,4	81,3	85,2	87,0	88,2	87,4
Strefa euro	-4,2	-3,7	-3,0	-2,6	-2,0	86,6	91,3	93,4	94,5	93,2
Niemcy	-0,9	0,1	0,1	0,3	0,6	78,4	79,7	77,4	74,9	71,0
W. Brytania	-7,7	-7,7	-5,6	-5,6	-4,4	81,8	85,3	86,2	88,2	89,3
EMDE, w tym:	-0,9	-1,1	-1,7	-2,5	-4,5	37,6	37,8	39,1	41,0	45,1
EDE	-3,0	-2,6	-2,5	-2,4	-1,9	46,4	45,5	46,5	44,9	44,5
Turcja	-0,6	-1,7	-1,3	-1,2	-1,0	39,1	36,2	36,1	33,5	32,6
EDA	-1,6	-1,9	-2,0	-1,9	-3,3	40,7	41,3	42,8	44,1	46,4
Chiny	-0,1	-0,7	-0,8	-0,9	-2,7	35,3	36,9	39,5	41,1	43,9
Indie	-8,2	-7,5	-7,7	-7,0	-7,2	68,8	67,7	66,2	66,4	67,2
LA	-2,8	-3,1	-3,2	-5,0	-7,1	47,5	47,5	48,2	51,0	56,5
Brazylia	-2,5	-2,5	-3,0	-6,0	-10,3	61,2	62,3	60,4	63,3	73,7
Meksyk	-3,4	-3,8	-3,7	-4,6	-4,1	43,2	43,2	46,4	49,5	54,0
CIS	1,9	0,7	-0,7	-0,8	-3,2	13,6	14,4	15,8	19,8	23,6
Rosja	1,4	0,4	-1,2	-1,1	-3,5	10,9	11,8	13,1	16,3	17,7
MENA	4,5	5,6	3,2	-0,9	-9,1	24,3	25,4	26,4	27,7	35,3
Egipt	-9,3	-10,0	-13,4	-12,9	-11,7	72,9	75,0	84,7	86,0	87,7
SSA	-1,1	-1,8	-3,1	-3,6	-4,1	28,3	27,8	29,0	31,2	36,4
RPA	-3,9	-4,1	-4,0	-3,8	-4,0	38,2	40,9	44,2	47,1	50,1

Źródło: dane MFW (WEO).

⁸⁹ MFW, *Fiscal Monitor, Acting Now, Acting Together*, (2016), Waszyngton, s. ix, 1-2.

⁹⁰ W 2007 r. saldo wyniosło -1,1% PKB.

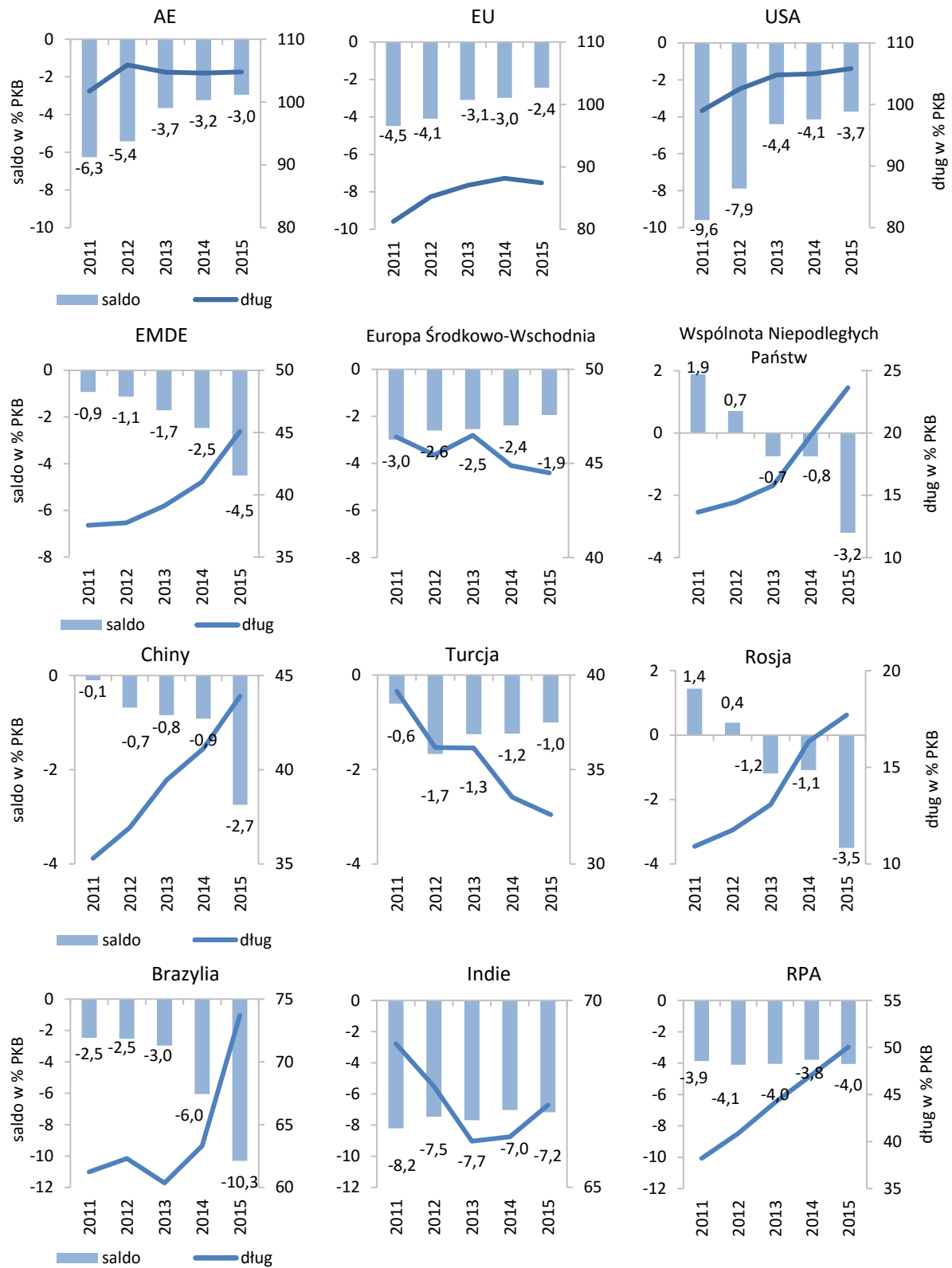
⁹¹ Przy nieznacznie wyższym wzroście gospodarczym w 2015 r. (1,9%) niż w roku poprzednim (1,8%).

⁹² MFW, *Fiscal Monitor, Acting Now, Acting Together*, (2016), Waszyngton, s. 2-3.

⁹³ W bazie MFW WEO z kwietnia 2016 r. dane dostępne od 2000 r.

⁹⁴ Wzrost PKB grupy gospodarek rozwijających się i wschodzących wyniósł 4,0% w 2015 r. wobec 4,6% w 2014 r.

Wykres 71. Saldo (nadwyżka/deficyt) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), Unii Europejskiej (EU), Stanów Zjednoczonych (USA), gospodarek rozwijających się (EMDE) oraz tzw. rynków wschodzących

Uwaga: dane dla Chin obejmują jedynie wyniki rządu centralnego bez zobowiązań rządów terenowych (lokalnych).
Źródło: dane MFW (WEO).

W 2015 r. dług sektora instytucji rządowych i samorządowych grupy krajów rozwiniętych ustabilizował się na dość wysokim poziomie i wyniósł 104,8% ich PKB. Zgodnie z obliczeniami MFW, nastąpił wzrost tej relacji o 0,2 p. proc. (wobec spadku o 0,1 p. proc. w roku poprzednim). Również w krajach wschodzących i rozwijających się zadłużenie wzrosło, osiągając na koniec 2015 r. poziom 45,1% PKB. Przyrost długu do PKB w tej grupie krajów wyniósł 4,1 p. proc. (w porównaniu z 1,9 p. proc. w 2014 r.).

W porównaniu do gospodarek rozwiniętych, sytuacja fiskalna grupy krajów wschodzących i rozwijających się była relatywnie dobra. Niemniej jednak w 2015 r., podobnie jak w roku poprzednim, wartość relacji deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB dla tej grupy krajów wzrosła, co wpłynęło na zwiększenie się poziomu zadłużenia w relacji do PKB. Sytuacja w różnych podgrupach krajów wschodzących i rozwijających się była, podobnie jak w latach poprzednich, zróżnicowana. Jednakże większość z nich zanotowała pogorszenie salda fiskalnego, przy utrzymywaniu się poziomu długu poniżej 50% w relacji do PKB.

WIELOASPEKTOWY POMIAR SALDA SEKTORA PUBLICZNEGO

Na zmiany salda sektora instytucji rządowych i samorządowych (nominalnego) wpływ ma szereg czynników. Niektóre z nich nie są związane z polityką fiskalną w danym okresie, jednakże istotnie kształtują wartość bieżącą salda. W poniższym podrozdziale zostanie przedstawiony wykorzystany w analizie system miar sald, który charakteryzuje sytuację fiskalną z różnych punktów widzenia. Uwzględnia on następujące pojęcia:

- saldo skorygowane cyklicznie, które uzyskiwane jest po wyłączeniu wpływu wahań cyklicznych gospodarki;
- saldo strukturalne jest zbliżoną kategorią do salda skorygowanego cyklicznie, jednak z wyłączonymi wpływami czynników jednorazowych lub występujących przejściowo;
- saldo pierwotne uzyskiwane jest poprzez wyłączenie kosztów obsługi długu w saldzie sektora publicznego, przez co obrazuje efekt bieżącej polityki fiskalnej.

Szacunki różnych rodzajów salda za 2015 r. dla gospodarek rozwiniętych potwierdzają pozytywny efekt konsolidacji, skutkujący poprawą różnych typów deficytów – nastąpiła poprawa zarówno sald z wyłączonymi czynnikami cyklicznymi, jak też i sald bez kosztów obsługi zadłużenia publicznego. Natomiast poluzowanie fiskalne, jakie kontynuowało część krajów rozwijających się i wschodzących, odzwierciedliło się w różnych miarach poprzez wzrost tych deficytów.

W grupie gospodarek rozwiniętych, w tym, w strefie euro, poprawiły się ujemne **salda skorygowane cyklicznie** sektora instytucji rządowych i samorządowych. W Stanach Zjednoczonych, m.in. na skutek konsolidacji strukturalnej, obniżony został deficyt nominalny w 2015 r. do 3,7% PKB. Jednocześnie w kraju tym dokonano głębszej konsolidacji, na poziomie strukturalnym (0,4 p. proc.), niż w strefie euro (0,2 p. proc.). W Niemczech kolejny rok z rządu uzyskano nadwyżki nie tylko na poziomie nominalnym (0,6% PKB), ale też przy saldzie skorygowanym cyklicznie (0,5% PKB potencjalnego) i strukturalnym (0,7% PKB potencjalnego) oraz w zakresie salda pierwotnego (1,9% PKB). Polityka fiskalna na poziomie nominalnym w gospodarkach rozwijających się okazała się mniej restrykcyjna niż w krajach rozwiniętych. Salda skorygowane cyklicznie dużych gospodarek rozwijających się pogorszyły się: w Chinach o 0,9 p. proc., w Indiach o 0,2 p. proc., zaś w Rosji o 4,6 p. proc.

Jednak w szeregu mniejszych krajów nastąpiła konsolidacja. W przypadku krajów rozwijających się i wschodzących dane o saldach, skorygowanym cyklicznie i strukturalnym, podawane są jedynie dla wybranych krajów. Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić duże zróżnicowanie tendencji w poszczególnych gospodarkach. Zmiana **salda strukturalnego** w przypadku niektórych gospodarek rozwiniętych wskazywała, że była ona w znacznej części wynikiem trwałej konsolidacji, a nie czynników jednorazowych.

Podobnie jak w latach poprzednich, w 2015 r., w krajach rozwiniętych, następowała **poprawa salda pierwotnego** (o 0,2 p. proc.), zaś w przypadku Niemiec ostatnie pięć lat przynosiły nadwyżkę pierwotną. Dane wskazują, że koszty obsługi długu w znacznym stopniu wpływały na występowanie wysokich deficytów, zarówno w szeregu państw rozwiniętych (3,0% PKB deficytu nominalnego wobec 1,4% PKB deficytu pierwotnego), jak i rozwijających się (4,5% PKB deficytu nominalnego wobec 2,7% PKB deficytu pierwotnego). W grupie krajów rozwijających się i wschodzących saldo pierwotne pogarszało się w kolejnych latach, w tym znacząco (o 1,9 p. proc.) w 2015 r.

Tabl. 34. Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych (nominalne) oraz dodatkowe miary sald

Wyszczególnienie ^a	nominalne		skorygowane cyklicznie (CAB)		strukturalne (SB)		pierwotne (PB)	
	2015	zmiana ^b	2015	zmiana ^b	2015	zmiana ^b	2015	zmiana ^b
	w %	w p. proc.	w %	w p. proc.	w %	w p. proc.	w %	w p. proc.
AE, w tym:	-3,0	0,3	-2,5	0,3	-2,4	0,2	-1,4	0,2
USA	-3,7	0,4	-3,1	0,5	-3,0	0,4	-1,8	0,4
Japonia	-5,2	0,9	-5,5	1,3	-4,9	0,9	-4,9	0,7
EU	-2,4	0,5	-0,5	0,3
Strefa euro	-2,0	0,5	-1,0	0,1	-0,9	0,2	0,1	0,3
Niemcy	0,6	0,3	0,5	0,1	0,7	0,0	1,9	0,2
W. Brytania	-4,4	1,2	-3,6	0,7	-4,1	0,8	-2,8	1,0
EMDE, w tym:	-4,5	-2,0	-2,7	-1,9
EDE	-1,9	0,4	0,1	0,3
Turcja	-1,0	0,2	-0,7	0,4	-1,3	0,3	1,2	0,1
EDA	-3,3	-1,4	-2,0	-1,4
Chiny	-2,7	-1,8	-1,6	-0,9	-2,4	-2,0	-2,2	-1,8
Indie	-7,2	-0,1	-7,1	-0,2	-7,1	-0,2	-2,6	0,0
LA	-7,1	-2,0	-4,8	-0,1	.	.	-2,7	-1,0
Brazylia	-10,3	-4,3	-6,4	0,1	-9,3	-1,7	-1,9	-1,3
Meksyk	-4,1	0,5	-3,8	0,7	-4,1	0,6	-1,3	0,7
CIS	-3,2	-2,5	-2,7	-2,4
Rosja	-3,5	-2,4	-4,5	-4,6	-2,4	-2,2	-3,1	-2,4
MENA	-9,1	-8,2	-8,5	-8,2
Egipt	-11,7	1,2	-11,5	1,5	-11,5	1,0	-4,9	0,9
SSA	-4,1	-0,5	-2,4	-0,3
RPA	-4,0	-0,3	-3,7	0,1	-3,7	-0,2	-0,7	-0,1

^a Salda prezentowane są jako % PKB, z wyjątkiem sald po korekcie cyklicznej, które są mierzone jako % PKB potencjalnego.

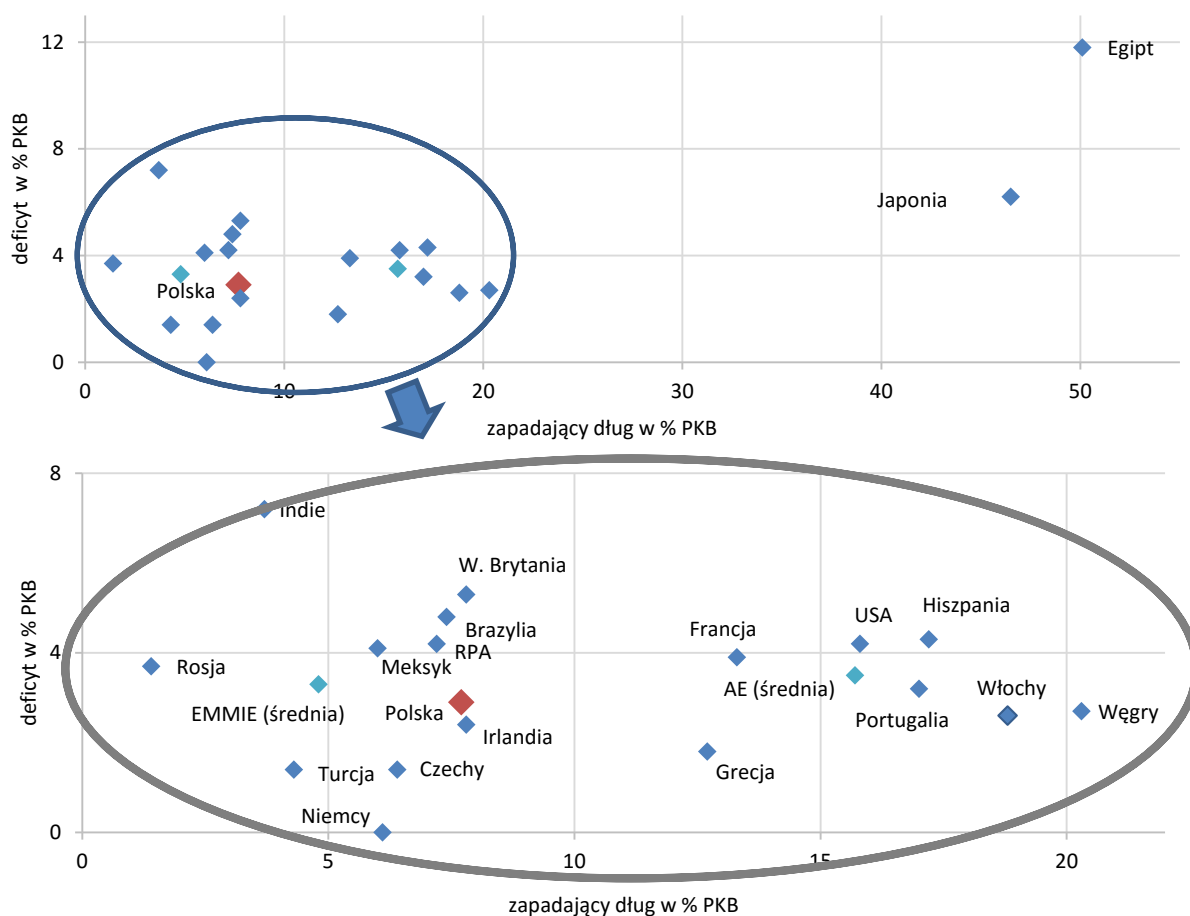
^b Zmiana oznacza różnicę pomiędzy rokiem analizowanym a rokiem poprzednim.

Źródło: dane MFW (WEO oraz *Fiscal Monitor—Now Is the Time: Fiscal Policies for Sustainable Growth*, (2015), Waszyngton, s. 5).

POTRZEBY POŻYCZKOWE – STRUKTURA

Potrzeby pożyczkowe to środki ogółem, jakie państwo musi pozyskać na rynkach finansowych, w celu sfinansowania deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz innych operacji finansów publicznych, które można określić jako saldo przychodów i rozchodów. Saldo to obejmuje m.in. wykup zapadającego zadłużenia (rozchody), wpływy z prywatyzacji lub spłaty udzielonych przez sektor publiczny pożyczek (przychody), czy finansowanie operacji związanych z zarządzaniem długiem publicznym. Statystyka MFW stosuje uproszczoną definicję potrzeb pożyczkowych, która wykorzystuje dwie składowe, tj. deficyt sektora oraz kwotę wykupu długu zapadającego w danym roku. Potrzeby pożyczkowe krajów wysokorozwiniętych wynikały w 2015 r. (w większym stopniu niż w przypadku krajów rozwijających się) z konieczności spłaty zobowiązań zaciągniętych w przeszłości, co jest konsekwencją wysokiego poziomu zadłużenia. Działo się tak pomimo faktu, że kraje wysokorozwinięte emitują w przeważającej mierze dług o dłuższym okresie zapadalności, co oznacza średnio niższą część aktualnego długu, przypadającą corocznie do wykupu. Z kolei, w wyniku konsolidacji fiskalnej poziomy deficytów fiskalnych tej grupy krajów spadły (z wyjątkiem np. Hiszpanii i Irlandii), wpływając na ograniczenie poziomu ich potrzeb pożyczkowych. Zadłużenie gospodarek rozwijających się i wschodzących było średnio niższe niż w krajach rozwiniętych, stąd generowało mniejsze wykupy zapadającego długu.

Wykres 72. Składowe potrzeby pożyczkowych w wybranych krajach w 2015 r.

Uwaga: AE – Gospodarki wysokorozwinięte (*advanced economies*); EMMIE – Rynki wschodzące i gospodarki o średnim dochodzie (*emerging markets and middle-income economies*) – kategoria powstała z wyłączenia z grupy gospodarek rozwijających się (EMDE) krajów o najniższym dochodzie.

Źródło: dane MFW, *Fiscal Monitor – Now Is the Time: Fiscal Policies for Sustainable Growth*, (2015), Waszyngton, s. 11-12.

2. POLITYKA FISKALNA W UNII EUROPEJSKIEJ

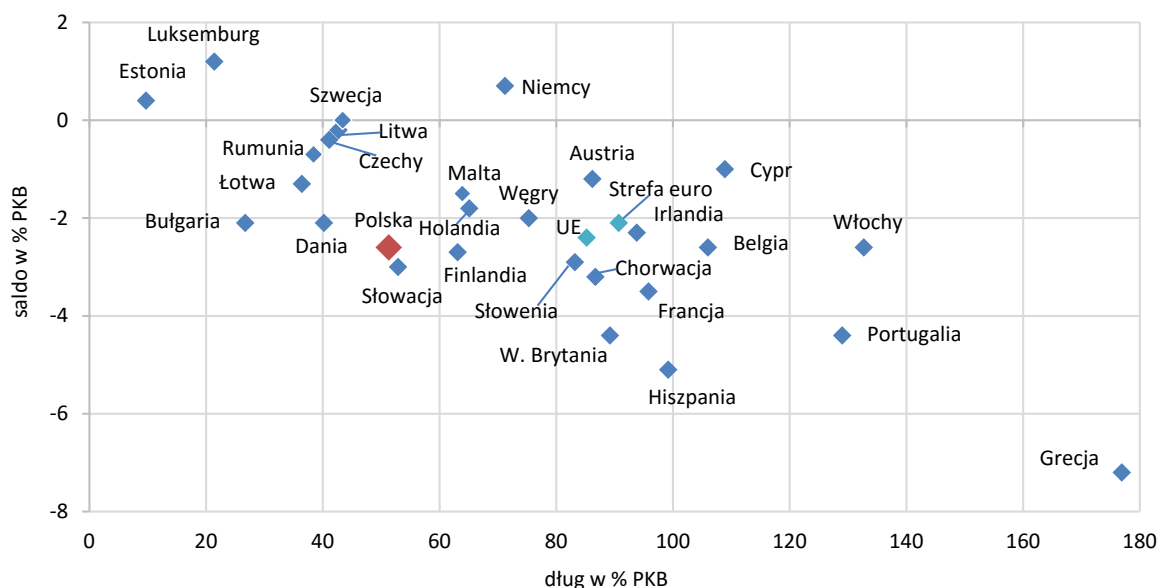
PROCESY KONSOLIDACJI FISKALNEJ

W Unii Europejskiej w 2015 r. kontynuowana była konsolidacja fiskalna⁹⁵, w wyniku czego deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych został obniżony do 2,4% PKB z 3,0% w 2014 r. Wzrosła też skala zacieśnienia fiskalnego – do 0,6 p. proc. z 0,3 p. proc. w roku poprzednim. W 2015 r., przy wzroście realnego PKB, również w strefie euro nastąpiła poprawa wyniku sektora publicznego (deficyt zmniejszył się do 2,1% PKB z 2,6% PKB) oraz wzrosło nieznacznie tempo konsolidacji (do 0,5 p. proc. w 2015 r. z 0,4 p. proc. w 2014 r.).

Dług publiczny w Unii Europejskiej osiągnął poziom 85,2% PKB. Po raz pierwszy od rozpoczęcia kryzysu gospodarczego udało się obniżyć jego poziom o 1,4 p. proc. Zadłużenie strefy euro było wyższe niż w UE i wyniosło 90,7% PKB, przy czym także wykazało spadek (o 1,3 p. proc.) wobec roku poprzedniego.

W 2015 r. spośród państw unijnych największy deficyt zanotowała Grecja (7,2% PKB), ze względu na m.in. wysokie koszty obsługi długu, jak również pod wpływem czynników o charakterze jednorazowym lub przejściowym. Deficyt w Polsce (2,6% PKB) był jedenastym pod względem wielkości. Nadwyżki uzyskały, podobnie jak w 2014 r.: Luksemburg (1,2% PKB), Niemcy (0,7% PKB), Estonia (0,4% PKB). Saldo Szwecji w relacji do PKB było zrównoważone.

Wykres 73. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Unii Europejskiej w 2015 r.

Źródło: dane Eurostatu.

Unia Europejska zmniejszyła deficyt fiskalny o 0,6 p. proc., zaś strefa euro o 0,5 p. proc. Nierównowaga fiskalna najbardziej poprawiła się na Cyprze (o 7,9 p. proc.) oraz w Bułgarii (o 3,3 p. proc.). W 2015 r.

⁹⁵ W tej części analizowana jest miara salda sektora instytucji rządowych i samorządowych, z uwzględnieniem reguł rachunkowości przyjętych do Procedury Nadmiernego Deficytu (EDP).

spośród państw unijnych w 5 z nich nastąpiło poluzowanie fiskalne, z czego największe w Grecji⁹⁶ i Danii – w obu przypadkach po 3,6 p. proc.

Tabl. 35. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Unii Europejskiej

Kraje	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP)					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w % PKB									
UE	-4,5	-4,3	-3,3	-3,0	-2,4	81,0	83,8	85,5	86,8	85,2
Strefa euro	-4,2	-3,7	-3,0	-2,6	-2,1	86,0	89,3	91,1	92,0	90,7
Austria	-2,6	-2,2	-1,3	-2,7	-1,2	82,2	81,6	80,8	84,3	86,2
Belgia	-4,1	-4,2	-3,0	-3,1	-2,6	102,2	104,1	105,2	106,5	106,0
Bułgaria	-2,0	-0,3	-0,4	-5,4	-2,1	15,3	16,8	17,1	27,0	26,7
Chorwacja	-7,8	-5,3	-5,3	-5,5	-3,2	63,7	70,7	82,2	86,5	86,7
Cypr	-5,7	-5,8	-4,9	-8,9	-1,0	65,8	79,3	102,5	108,2	108,9
Czechy	-2,7	-3,9	-1,3	-1,9	-0,4	39,9	44,7	45,1	42,7	41,1
Dania	-2,1	-3,5	-1,1	1,5	-2,1	46,4	45,2	44,7	44,8	40,2
Estonia	1,2	-0,3	-0,2	0,8	0,4	5,9	9,5	9,9	10,4	9,7
Finlandia	-1,0	-2,2	-2,6	-3,2	-2,7	48,5	52,9	55,5	59,3	63,1
Francja	-5,1	-4,8	-4,0	-4,0	-3,5	85,2	89,6	92,4	95,4	95,8
Grecja	-10,2	-8,8	-13,0	-3,6	-7,2	172,0	159,6	177,7	180,1	176,9
Hiszpania	-9,5	-10,4	-6,9	-5,9	-5,1	69,5	85,4	93,7	99,3	99,2
Holandia	-4,3	-3,9	-2,4	-2,4	-1,8	61,7	66,4	67,9	68,2	65,1
Irlandia	-12,5	-8,0	-5,7	-3,8	-2,3	109,3	120,1	120,0	107,5	93,8
Litwa	-8,9	-3,1	-2,6	-0,7	-0,2	37,2	39,8	38,8	40,7	42,7
Luksemburg	0,5	0,3	0,8	1,7	1,2	19,2	22,0	23,3	22,9	21,4
Łotwa	-3,4	-0,8	-0,9	-1,6	-1,3	42,8	41,4	39,1	40,8	36,4
Malta	-2,6	-3,5	-2,6	-2,0	-1,5	69,8	67,5	68,6	67,1	63,9
Niemcy	-1,0	-0,1	-0,1	0,3	0,7	78,4	79,6	77,2	74,7	71,2
Polska	-4,9	-3,7	-4,0	-3,3	-2,6	54,4	54,0	56,0	50,5	51,3
Portugalia	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	111,4	126,2	129,0	130,2	129,0
Rumunia	-5,4	-3,7	-2,1	-0,9	-0,7	34,2	37,4	38,0	39,8	38,4
Słowacja	-4,1	-4,3	-2,7	-2,7	-3,0	43,3	52,4	55,0	53,9	52,9
Słowenia	-6,6	-4,1	-15,0	-5,0	-2,9	46,4	53,9	71,0	81,0	83,2
Szwecja	-0,1	-0,9	-1,4	-1,6	0,0	36,9	37,2	39,8	44,8	43,4
Węgry	-5,5	-2,3	-2,6	-2,3	-2,0	80,8	78,3	76,8	76,2	75,3
W. Brytania	-7,7	-8,3	-5,6	-5,6	-4,4	81,8	85,3	86,2	88,2	89,2
Włochy	-3,5	-2,9	-2,9	-3,0	-2,6	116,4	123,3	129,0	132,5	132,7

Źródło: dane Eurostatu.

W UE wartość salda strukturalnego w 2015 r. wyniosła -1,6% PKB potencjalnego⁹⁷, zaś w strefie euro kształtowało się ono na poziomie -1,0% PKB potencjalnego. Najwyższe ujemne saldo zanotowane zostało w Wielkiej Brytanii (-4,5% PKB potencjalnego). Wynik Polski, po pogorszeniu się o 0,3 p. proc., wyniósł -2,3% PKB potencjalnego i był siódmym najwyższym deficytem strukturalnym w UE⁹⁸. W 2015 r. siedem krajów uzyskało nadwyżkę strukturalną. Podobnie, jak w roku poprzednim znalazły się wśród nich: Luksemburg (1,7%), Cypr (1,7%). Niemcy (0,8%) i Estonia (0,6%). Bez kosztów obsługi długu

⁹⁶ Grecja w 2014 r. dokonała największej konsolidacji salda – o 9,4 p. proc.

⁹⁷ Wskaźniki sald, z których wyłączony został wpływ cyklu koniunkturalnego to % PKB potencjalnego, nie zaś nominalnego.

⁹⁸ Po zaokrągleniu wyniósł on tyle, co w szóstej pod względem poziomu deficytu strukturalnego Słowacji i ósmej Malty.

w 2015 r. UE odnotowałyby niewielkie, ujemne saldo (-0,1% PKB), zaś strefa euro uzyskałaby nadwyżkę (0,3% PKB). Saldo pierwotne dla Polski wyniosło -0,8% PKB, przez co znalazła się w gronie 10 państw z deficytem w tej kategorii. Nadwyżkę pierwotną w 2015 r. odnotowano w 18 państwach.

Tabl. 36. Wysiętek konsolidacyjny w Unii Europejskiej (mierzony poziomem salda i jego zmianą)

Wyszczególnienie	nominalne		skorygowane cyklicznie (CAB)		strukturalne (SB)		pierwotne (PB)	
	2015	zmiana	2015	zmiana	2015	zmiana	2015	zmiana
	%	p. proc.	%	p. proc.	%	p. proc.	%	p. proc.
UE	-2,4	0,6	-1,7	0,1	-1,6	0,1	-0,1	0,3
Strefa euro	-2,1	0,5	-1,2	0,1	-1,0	0,0	0,3	0,3
Austria	-1,2	1,6	-0,6	1,6	0,0	0,7	1,2	1,4
Belgia	-2,6	0,5	-2,2	0,3	-2,6	0,2	0,3	0,2
Bułgaria	-2,1	3,4	-2,0	3,3	-1,9	0,1	-1,1	3,5
Chorwacja	-3,2	2,3	-1,8	1,8	-1,7	1,8	0,4	2,4
Cypr	-1,0	7,8	0,9	6,4	1,7	-1,3	1,8	7,8
Czechy	-0,4	1,5	-0,4	0,6	-0,4	0,3	0,7	1,3
Dania	-2,1	-3,5	-0,4	-3,7	-1,8	-2,0	-0,5	-3,4
Estonia	0,4	-0,3	0,3	0,3	0,6	0,5	0,5	-0,3
Finlandia	-2,7	0,4	-1,4	0,1	-1,4	0,2	-1,5	0,4
Francja	-3,5	0,4	-2,4	0,2	-2,4	0,3	-1,5	0,3
Grecja	-7,2	-3,6	-3,5	-4,5	0,5	-0,5	-3,4	-3,8
Hiszpania	-5,1	0,8	-3,1	-0,8	-2,9	-1,0	-2,0	0,5
Holandia	-1,8	0,5	-0,9	-0,2	-0,9	-0,3	-0,6	0,3
Irlandia	-2,3	1,5	-3,2	-0,4	-2,2	0,5	0,8	0,7
Litwa	-0,2	0,5	-0,3	0,8	-0,4	1,1	1,3	0,4
Luksemburg	1,2	-0,5	1,7	-1,3	1,7	-1,1	1,6	-0,5
Łotwa	-1,3	0,3	-1,9	0,1	-1,9	-0,2	0,1	0,2
Malta	-1,5	0,6	-2,1	-0,3	-2,3	-0,1	1,1	0,3
Niemcy	0,7	0,4	0,9	0,4	0,8	0,1	2,3	0,3
Polska	-2,6	0,7	-2,4	0,4	-2,3	0,3	-0,8	0,5
Portugalia	-4,4	2,8	-3,2	2,0	-2,0	-0,6	0,2	2,4
Rumunia	-0,7	0,1	-0,4	-0,2	-0,6	-0,5	0,9	0,1
Słowacja	-3,0	-0,3	-2,6	-0,6	-2,3	-0,3	-1,2	-0,4
Słowenia	-2,9	2,0	-2,7	1,0	-2,7	0,0	0,0	1,8
Szwecja	0,0	1,6	0,3	0,6	0,3	0,6	0,5	1,4
Węgry	-2,0	0,3	-2,1	-0,1	-2,0	0,2	1,6	-0,2
W. Brytania	-4,4	1,2	-4,5	0,7	-4,5	0,6	-2,1	0,9
Włochy	-2,6	0,4	-1,1	-0,1	-1,0	0,1	1,6	0,0

Źródło: dane KE (Eurostatu i Ameco).

WYNIKI SEKTORA PUBLICZNEGO – SŁOWNIK POJĘĆ

W analizie finansów sektora instytucji rządowych i samorządowych stosowanych jest szereg pojęć i oznaczeń. Ich rozbudowa i użycie wynikały z prawodawstwa unijnego, jak również rozwoju ram i reguł, których instrumentami stały się opisywane poniżej miary. Tworzone są one w oparciu o metodykę europejską zgodną z Europejskim Systemem Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA). Należy także wskazać na fakt, że w ramach Procedury Nadmiernego Deficytu (EDP) wykorzystywana jest koncepcja salda sektora instytucji rządowych i samorządowych (ESA), ale po wprowadzeniu szeregu korekt. Ponadto, dokonywana jest dekompozycja salda na część strukturalną i cykliczną. Wielkości te najczęściej będą ujmowane jako procent PKB. W niniejszym opracowaniu, w analizie dotyczącej nierównowag sektora finansów publicznych w ujęciu stosowanym przez KE używane są następujące pojęcia:

- **nadwyżka/deficyt (saldo) sektora instytucji rządowych i samorządowych:** wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych liczony według metodyki ESA.

W celu analizy wpływu bieżącej sytuacji gospodarczej na politykę fiskalną z salda sektora wyodrębnia się salda cząstkowe:

- **saldo skorygowane cyklicznie (CAB – *cyclically adjusted balance*):** saldo hipotetycznie, występujące w sytuacji osiągnięcia przez daną gospodarkę poziomu PKB potencjalnego w danym roku. Jest to część salda sektora wynikająca z prowadzenia przez rząd dyskrecjonalnej polityki fiskalnej;
- **saldo strukturalne (SB – *structural balance*):** saldo skorygowane cyklicznie po wyłączeniu wpływów czynników jednorazowych i przejściowych;
- **saldo pierwotne (PB – *primary balance*):** saldo bez uwzględniania w wydatkach kosztów obsługi długu publicznego;
- **saldo pierwotne skorygowane cyklicznie (CAPB – *cyclically adjusted primary balance*):** saldo skorygowane cyklicznie po wyłączeniu kosztów obsługi długu publicznego.

W niniejszym opracowaniu, w analizie dotyczącej nierównowag sektora finansów publicznych krajów UE, w dyskusji o procedurze EDP i celach MTO punktem wyjścia jest pojęcie:

- **saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z regułami EDP:** wielkość salda sektora publicznego liczona zgodnie z ESA, dodatkowo skorygowana o efekty włączenia instrumentów zarządzania długiem publicznym np. swapów, *forward rates agreement* (FRA), itp. oraz po wyłączeniu wpływów czynników jednorazowych i przejściowych.

Dodatkowo używane są następujące pojęcia:

- **komponent cykliczny (CC – *cyclical component*):** część salda sektora wynikająca z wystąpienia luki produktowej, czyli różnicy pomiędzy poziomem PKB potencjalnego a poziomem PKB osiągniętym w danym roku;
- **minimalny benchmark (MB – *minimal benchmark*):** wielkość salda strukturalnego w relacji do PKB zapewniająca „margines bezpieczeństwa”, tzn. umożliwiającą swobodną pracę automatycznych stabilizatorów koniunktury, bez ryzyka przekroczenia wartości referencyjnej z Maastricht dla salda sektora zgodnego z EDP;
- **cykliczny margines bezpieczeństwa (CSM – *cyclical safety margin*):** wielkość salda cyklicznego do PKB, obliczana indywidualnie dla danego kraju, wynikająca z elastyczności dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych na fluktuacje luki produktowej. Wyliczana w celu wyznaczenia limitu salda strukturalnego (nazywanego minimalnym benchmarkiem) zapewniającego, że wartość referencyjna z Maastricht salda nominalnego nie zostanie przekroczona przy działaniu automatycznych stabilizatorów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa, s. 105; Eurostat, *Government deficit and debt*; KE, *Ameco – List of Variables*; KE, *European Economic Forecast, Spring 2013*, (2013), Bruksela, s. 37; KE (ECFIN), *Cyclical Adjustment of Budget Balances*, (2012), Bruksela; EBC, *Government Finance Statistics Guide*, (2007), Frankfurt; EBC, *Opinion of the European Central Bank of 19 May 2011 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the European system of national and regional accounts in the European Union*, (2011), Frankfurt.; KE, *The cyclically-adjusted budget balance used in the EU fiscal framework: an update*, Economic Papers 478 March, (2013), Bruksela; KE, *Public finances in EMU-2000*, European Economy Reports and Studies No 3, (2000), Bruksela, s. 63-8; A. Wernik, *Finanse publiczne*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, (2007), Warszawa, s. 72, 78-9, 84-5; C. Jóźefiak, P. Krajewski, M. Mackiewicz, *Deficyt budżetowy. Przyczyny i metody ograniczenia*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, (2006), Warszawa, s. 87-101.

WYBRANE ELEMENTY POLITYKI FISKALNEJ UNII EUROPEJSKIEJ

Mechanizmy koordynacji gospodarczej wprowadzone po 2008 r.

Skutki kryzysu gospodarczego z 2008 r. stały się impulsem dla zwrócenia uwagi na słabość strukturalną finansów publicznych w krajach UE oraz niedostateczną efektywność Paktu Stabilności i Wzrostu w zapewnieniu równowagi fiskalnej. W tym celu podjęto szereg inicjatyw reformujących system koordynacji polityki gospodarczej UE⁹⁹. Dokonano tego na podstawie m.in. następujących aktów prawnych:

- „Sześciopak” („Six-Pack”) przyjęty w 2011 r.;
- Traktat o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu (TSCG – Treaty on Stability, Coordination and Governance), inaczej – Pakt Fiskalny (Fiscal Compact) przyjęty w 2012 r.;
- „Dwupak” („Two-Pack”) przyjęty w 2013 r.

W wyniku reform Paktu Stabilności i Wzrostu wzmocnieniu miały ulec zarówno procedury prewencyjne, jak też i korygujące nierównowagę fiskalną. W wyniku zmian ściślej powiązano poszczególne elementy systemu nadzoru Semestru Europejskiego z m.in. Procedurą Nadmiernego Deficytu (EDP) i średniookresowymi celami budżetowymi (MTO).

Tabl. 37. Wybrane elementy zarządzania fiskalnego w Unii Europejskiej w Pakcie Stabilności i Wzrostu po zmianach

Ramię prewencyjne	Ramię korekcyjne
<ul style="list-style-type: none">• Indywidualne wyznaczanie średniookresowych celów budżetowych (MTO)^a oraz ocena metod i tempa dojścia do MTO;• Semestr Europejski – ocena budżetu <i>ex ante</i>, możliwość wystosowania zastrzeżeń KE wobec budżetów krajów strefy euro;• Wprowadzenie sankcji w części prewencyjnej EDP;• Wzmocnienie ram fiskalnych;• Ustanowienie benchmarku wydatkowego;• Ustanowienie sankcji za fałszowanie danych dotyczących sektora GG.	<ul style="list-style-type: none">• Objęcie kraju EDP w sytuacji wystąpienia długu publicznego przekraczającego 60% w relacji do PKB ze zobowiązaniem do jego redukcji;• Możliwe sankcje nie tylko za utrzymywanie nadmiernego deficytu, lecz też za:<ul style="list-style-type: none">○ wolną redukcję nadmiernego zadłużenia,○ niewystarczającą poprawę salda strukturalnego,○ nieprzestrzeganie reguły wydatkowej;• Sankcje nakładane w wyniku głosowania odwrotnego.

^a Szerzej o MTO w dalszej części tekstu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: EBC, *A Fiscal Compact for a Stronger Economic and Monetary Union*, (2012), Monthly Bulletin May 2012, (2012), Frankfurt; s. 79-90; EBC, *The Stability and Growth Pact, Crisis and Reform*, Occasional Paper Series, No 129, (2011), Frankfurt, s. 14; KE, *Public Finances in EMU-2012*, European Economy 4/2012, (2012), Bruksela, s. 16, 35-8, 71-2; MF, *Implikacje reformy instytucjonalnej strefy euro dla procesu wprowadzenia euro w Polsce*, (2014), Warszawa, s. 9-10.

Kierunki dalszych zmian w zakresie koordynacji polityk gospodarczych zaproponowane zostały w dokumencie *Dokończenie budowy europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej*¹⁰⁰ z 22 czerwca 2015 r. (nazywanym też *Raportem Pięciu Prezydentów*). Zawiera on szereg postulatów, w tym ściślejszą integrację strefy euro poprzez m.in. silniejszą integrację Semestru Europejskiego na poziomie wspólnego obszaru walutowego UE i wyraźne wyróżnienie procesów ponadkrajowych od tych na poziomie państw. Postulowane było też „utrzymanie starannego, spójnego i przejrzystego wdrażania obecnych ram budżetowych”. Raport zakładał również rozpoczęcie praktyki monitorowania skutków

⁹⁹ Szerzej: GUS, *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle procesów w gospodarce światowej w 2014 roku*, (2015), Warszawa, s. 130-131.

¹⁰⁰ J. Juncker, *Dokończenie budowy europejskiej Unii Gospodarczej i Walutowej*, (2015), Bruksela.

społecznych programów pomocowych dla krajów strefy euro, co zastosowane zostało po raz pierwszy jeszcze w 2015 r., przy programie pomocowym dla Grecji z sierpnia.

Na mocy „Sześciopaku” wprowadzony został Semestr Europejski czyli cykl wielostronnego nadzoru polityk gospodarczych, w tym oceny *ex ante* procedur budżetowych na poziomie krajowym¹⁰¹. Podczas pierwszej (2011/2012) i drugiej (2012/2013) rundy nie wystąpiły wiążące konsekwencje dla polityk budżetowych¹⁰². W listopadzie 2013 r. KE po raz pierwszy dokonała oceny budżetów oraz sytuacji fiskalnej strefy euro w oparciu o procedury „Dwupaku”¹⁰³ oraz Paktu Fiskalnego¹⁰⁴. Od wdrożenia powyższych zmian przeprowadzono cztery rundy Semestru Europejskiego, zaś pod koniec 2015 r. rozpoczęto V rundę na okres 2015/2016. W ramach Semestru Europejskiego, zgodnie z harmonogramem, na początku roku Rada Europejska przyjęła opublikowane pod koniec 2014 r. dokumenty, w tym: *Roczną Analizę Wzrostu Gospodarczego* oraz *Mechanizm ostrzegania w zakresie zakłóceń równowagi makroekonomicznej*. W kwietniu kraje członkowskie przedstawiły m.in. Programy Stabilności i Konwergencji i Krajowe Programy Reform. Zaś pod koniec 2015 r. kraje strefy euro, objęte Procedurą EDP, przyjęły *Programy Partnerstwa Gospodarczego*.

¹⁰¹ MG, *Semestr Europejski: Okres oceny i koordynacji polityki gospodarczej w UE*, (2013), Warszawa, s. 6-16.

¹⁰² Sejm RP, *Semestr europejski przebieg cyklu koordynacji na poziomie Unii i Polski (2011- 2016)*, (2016), Warszawa, http://oide.sejm.gov.pl/oide/images/files/pigulki/semestr_2011_2016_final_04.2016.pdf

¹⁰³ KE, *Minutes of the 2066th meeting of the Commission*, (2013), Bruksela, s. 21-24.

¹⁰⁴ Sejm RP, *Semestr europejski – przebieg cyklu koordynacji na poziomie Unii i Polski (2011-2014)*, (2014), Warszawa, http://oide.sejm.gov.pl/oide/index.php?option=com_content&view=article&id=14847:semestr-europejski-przebieg-cyklu-koordynacji-na-poziomie-unii-i-polski-2011-2014-i-13-12-2013-i&catid=6:unia-europejska&Itemid=928.

Tabl. 38. Przebieg Semestru Europejskiego – wybrane zagadnienia

miesiąc	lis	gru	sty	lut	mar	kwi	maj	cze	lip	sie	wrz	paź
Komisja Europejska	Publikacja AGS ^a i AMR ^b , opinia dot. wstępnych planów budżetowych dla krajów strefy euro			Dwustronne spotkania z państwami członkowskimi	Publikacja pogłębionych przeglądów ze wskazaniem potencjalnych ryzyk dla krajów	Dwustronne spotkania z państwami członkowskimi	Rekomendacje dla krajów w zakresie polityki budżetowej, gospodarczej i społecznej					Dwustronne spotkania z państwami członkowskimi
Rada Europejska	Omówienie opinii dla wstępnych planów budżetowych strefy euro		Przyjęcie wniosków z AGS i AMR oraz ustalenie obszarów priorytetowych		Przyjęcie priorytetów na bazie AGS			Dyskusje o rekomendacjach dla krajów członkowskich	Przyjęcie ostatecznych rekomendacji dla krajów			
Kraje członkowskie		Uchwalenie budżetów			Przedstawienie Programów Stabilności i Konwergencji oraz KPR ^c							Prezentacja planów budżetowych oraz PPG ^d (kraje strefy euro objęte EDP)
Parlament Europejski			Debata i rezolucja dotycząca AGS									Debata i rezolucja nad ES ^e i rekomendacjami

^a Roczna Analiza Wzrostu Gospodarczego (*Annual Growth Survey*),

^b Mechanizm ostrzegania w zakresie zakłóceń równowagi makroekonomicznej (*Alert Mechanism Report*),

^c Krajowe Programy Reform (*National Reform Programmes*),

^d Programy Partnerstwa Gospodarczego (*Economic Partnership Programmes*),

^e Semestr Europejski (*European Semester*).

Źródło: opracowanie własne na podstawie KE, http://ec.europa.eu/europe2020/images/european_semester_en_big.jpg

Pod koniec 2015 r. Procedurą Nadmiernego Deficytu (*Excessive Deficit Procedure* – EDP) objętych było 9 krajów. W czerwcu 2015 r. zamknięto tę Procedurę¹⁰⁵ w odniesieniu do Polski. W uprzednio wskazanym terminie, tj. w 2014 r., deficyt przekroczył wartość referencyjną i wyniósł 3,2% PKB. Wiosenna prognoza Komisji Europejskiej z 2015 r. przy założeniu niezmienności polityki fiskalnej wskazywała na obniżenie deficytu do 2,8% PKB dla Polski, co przy wypełnieniu kryterium długu publicznego, było podstawą uznania korekty nadmiernego deficytu. W tym samym czasie co w przypadku Polski, zamknięto Procedurę wobec Malty, ponadto wydłużone zostały terminy dla Francji (z 2015 do 2017) i Wielkiej Brytanii (z 2014/15 do 2016/17).

Tabl. 39. Kraje objęte Procedurą Nadmiernego Deficytu (EDP) na koniec 2015 r.

Kraje	Data raportu Komisji (Art.104.3/126.3)	Decyzja Rady o wystąpieniu nadmiernego deficytu (Art.104.6/126.6)	Termin korekty
Chorwacja	15.11.2013	21.01.2014	2016
Cypr	12.05.2010	13.07.2010	2016
Francja	18.02.2009	27.04.2009	2017
Grecja	18.02.2009	27.04.2009	2016
Hiszpania	18.02.2009	27.04.2009	2016
Irlandia	18.02.2009	27.04.2009	2015
Portugalia	7.10.2009	2.12.2009	2015
Słowenia	7.10.2009	2.12.2009	2015
W. Brytania	11.06.2008	13.07.2010	Rok budżetowy 2016/17

Źródło: KE, *Excessive Deficit Procedure*¹⁰⁶.

Średniookresowy cel budżetowy (MTO) to poziom salda strukturalnego, wyznaczany indywidualnie dla każdego z państw unijnych. Jego utrzymywanie ma nie tylko umożliwić nieprzekraczanie deficytu nominalnego na poziomie 3% PKB, ale docelowo prowadzić do zbilansowania pozycji fiskalnej¹⁰⁷ w średnim okresie. W ostatniej dekadzie również ramy MTO podlegały zmianom. Nastąpiło między innymi odejście od prostego rozróżnienia na „dobre” i „złe” czasy definiowane poprzez znak luki produktowej¹⁰⁸. Pokryzysowe ustawodawstwo wprowadziło dalsze modyfikacje w MTO. Sześciopak wzmacnił część prewencyjną poprzez możliwość nałożenia sankcji dla krajów strefy euro za brak postępów w redukcji zbyt wysokiego deficytu strukturalnego, zaś Pakt Fiskalny wprowadził dodatkowy wymóg zwiększenia tempa redukcji deficytu w sytuacji przekroczenia progu zadłużenia publicznego w wysokości 60% PKB.

Cele średniookresowe¹⁰⁹ w zreformowanym Pakcie Stabilności i Wzrostu stały się obligatoryjne dla krajów strefy euro, zaś dla pozostałych państw unijnych są zalecane. Od 2009 r. cel MTO dla Polski wyznaczany był na poziomie deficytu strukturalnego w wysokości 1,0% PKB potencjalnego. Polska jednak nie osiągnęła MTO, przez co nie wyeliminowała ryzyka powstania nadmiernego deficytu na

¹⁰⁵ RE, *Malta's and Poland's deficits back below 3% of GDP, Council closes procedures*, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/19-malta-poland-deficits-back-below-three-percent-gdp/>

¹⁰⁶ http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_en.htm.

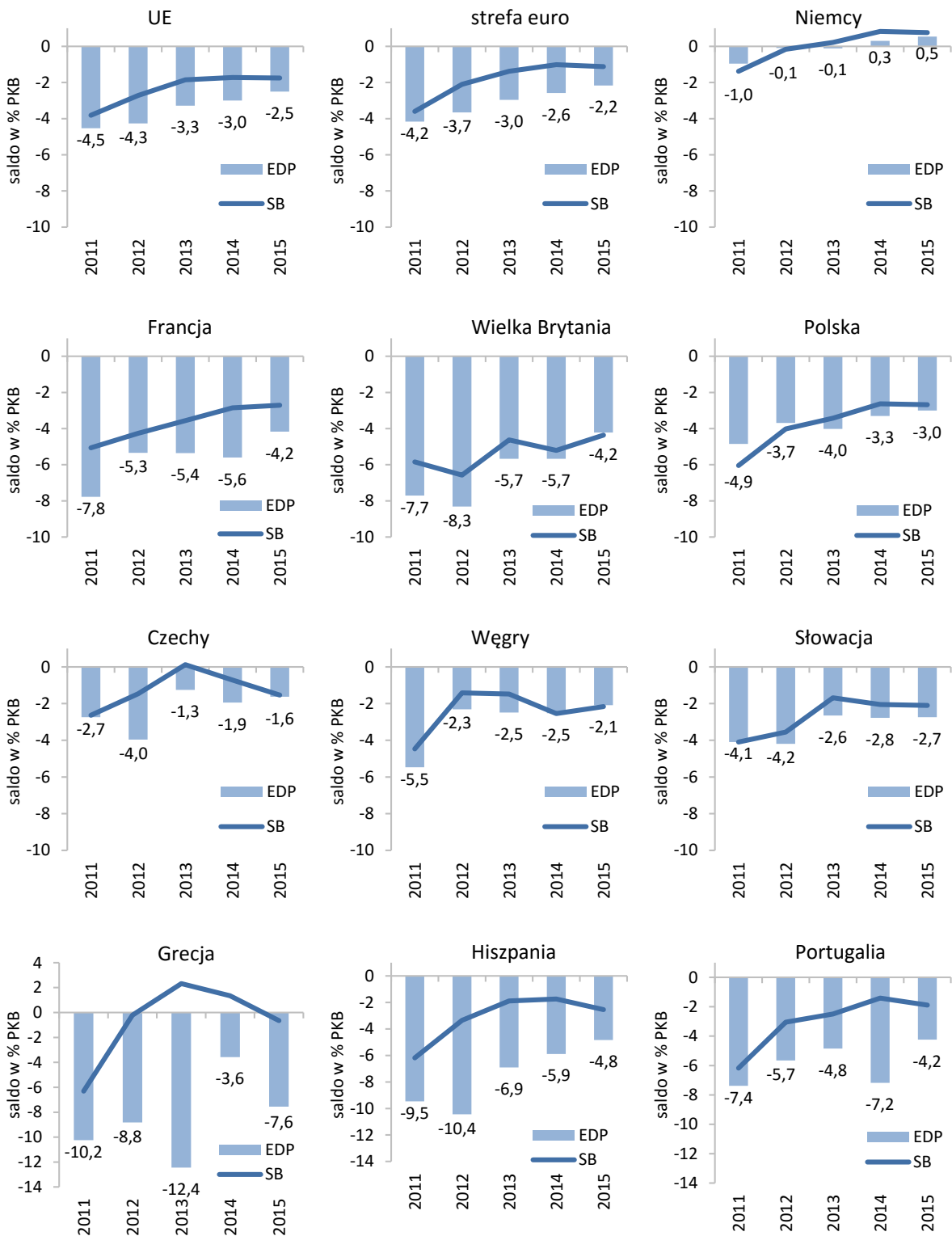
¹⁰⁷ Zbilansowana pozycja fiskalna zapewnić ma przeciwdziałanie kumulacji długu, umożliwienie działania automatycznych stabilizatorów w okresie gorszej koniunktury oraz tworzenie „pola manewru” i „przestrzeni” do częściowej absorpcji skutków starzenia się społeczeństw.

¹⁰⁸ KE, *Public Finances in EMU*, (2015), Bruksela, s. 43.

¹⁰⁹ lub tempo dojścia do celu, w przypadku jego przekraczania.

skutek działania automatycznych stabilizatorów. W latach 2011-2015 średnie tempo redukcji deficytu strukturalnego dla Polski osiągnęło 1,2 p. proc.

Wykres 74. Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych według Procedury Nadmiernego Deficytu (EDB) i saldo strukturalne (SB)

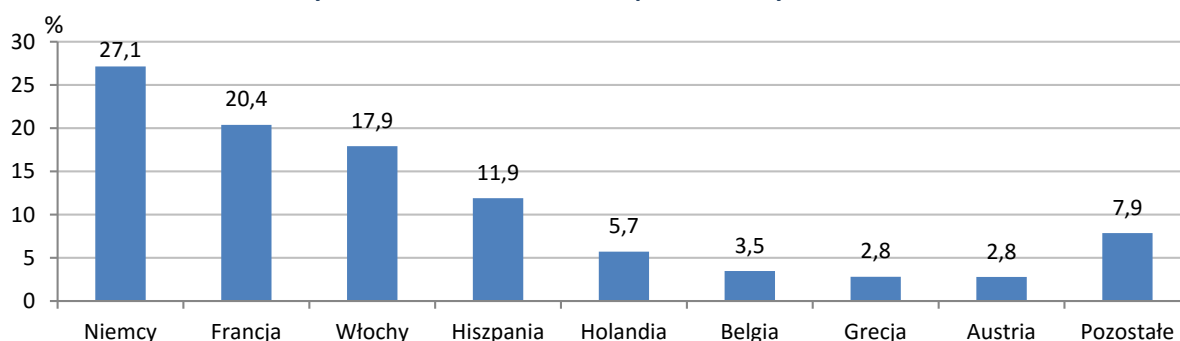

Uwaga: Dla salda strukturalnego – % PKB potencjalnego.
Źródło: dane KE (Eurostatu i Ameco).

PROGRAMY POMOCOWE DLA PAŃSTW STREFY EURO

W kontekście występującego w części krajów nadmiernego zadłużenia, które mogło wpływać destabilizująco na niektóre z gospodarek, zostały ustanowione tymczasowe mechanizmy stabilności finansowej (tj. Europejski Mechanizm Stabilizacji Finansowej i Europejski Instrument Stabilizacji Finansowej)¹¹⁰, następnie połączone docelowo w Europejski Mechanizm Stabilizacyjny. W ramach Europejskiego Mechanizmu Stabilizacyjnego (ESM) z pomocą MFW został utworzony fundusz stabilizacyjny. Na kapitał subskrybowany, zgromadzony w EMS, złożyły się wkłady 17 państw unijnych wspólnego obszaru walutowego. Struktura udziałów była podobna do Europejskiego Instrumentu Stabilności Finansowej (EFSF), opartego o algorytm dla udziałów wpłat do Europejskiego Banku Centralnego. W trakcie wprowadzania ESM, Europejski Bank Centralny (ECB) równoległe skupował obligacje skarbowe państw euro na rynku wtórnym i zainicjował dodatkowe operacje płynnościowe.

Wykres 75. Struktura udziałów państw strefy euro w ESM

Źródło: opracowanie na podstawie: EFSF, *European Financial Stability Facility*, (2013), Bruksela s. 26¹¹¹.

W związku z niestabilnością gospodarek peryferyjnych krajów strefy euro od rozpoczęcia kryzysu gospodarczego UE wraz z MFW uruchomiła w latach 2010-2015 siedem programów pomocowych, z których trzy, w tym ostatni z lipca 2015 r., przeznaczone były dla Grecji.

Tabl. 40. Wartość programów pomocowych

Beneficjent	Kwota pomocy	Źródła finansowania	Wydatkowanie do końca 2015	Rozpoczęcie programu
	w mld EUR		w mld EUR	
Grecja	110,0	bilateralne pożyczki w strefie euro (80,0); MFW (30,0);	bilateralne pożyczki w strefie euro (52,9); MFW (20,1);	Maj 2010
Irlandia	85,0	zasoby własne (17,5); EFSM (22,5); EFSF (17,7); MFW (22,5); bilateralne pożyczki (4,8);	zasoby własne (b.d.); EFSM (21,7); EFSF (12,1); MFW (19,4); bilateralne pożyczki (b.d.)	Listopad 2010
Portugalia	78,0	EFSM (26,0); EFSF (26,0); MFW (26,0);	EFSM (22,1); EFSF (18,2); MFW (21,1);	Kwiecień 2011
Grecja	172,6	EFSF (109,1); MFW (28,0 ¹¹²); sektor prywatny (max. 30,0);	EFSF (144,7); MFW (19,8); sektor prywatny (0,0);	Lipiec 2011
Hiszpania	100,0	EFSF/ESM ¹¹³ (100,0)	EFSF/ESM (41,3)	Grudzień 2012
Cypr	9,0	ESM (9,0)	ESM (6,3)	Marzec 2013
Grecja	86,0	ESM (86,0)	ESM (20,4)	Lipiec 2015

Źródło: opracowanie na podstawie: KE, *Financial assistance in EU Member States*¹¹⁴, EFSF, *European Financial Stability Facility (EFSF)*¹¹⁵, EFSF/ESM, *FAQ – Financial Assistance for Spain*¹¹⁶ oraz ESM, *ESM's second disbursement to Spain*¹¹⁷, ESM, *ESM programme for Cyprus (concluded)*¹¹⁸, KE, *Financial assistance to Greece*¹¹⁹.

¹¹⁰ MG, *Co to jest EFSF i ESM?*, http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1417826/23_efs-f-esm.pdf

¹¹¹ http://www.efs-f.europa.eu/attachments/faq_en.pdf.

¹¹² Umowa w ramach równoległego programu, Extended Fund Facility for Greece, zatwierdzona przez MFW w marcu 2012 r.

¹¹³ Pomoc techniczna MFW w ramach programu zawarta jest w odrębnych dokumentach.

¹¹⁴ http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm.

¹¹⁵ http://www.efs-f.europa.eu/attachments/faq_en.pdf.

¹¹⁶ <http://www.esm.europa.eu/pdf/FAQ%20spain%2007120212.pdf>.

¹¹⁷ <http://www.esm.europa.eu/about/assistance/spain/index.htm>.

¹¹⁸ <http://www.esm.europa.eu/assistance/cyprus/index.htm>.

¹¹⁹ http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/index_en.htm.

DŁUG SEKTORA INSTYTUCJI RZĄDOWYCH I SAMORZĄDOWYCH

Działania konsolidacyjne, po raz pierwszy od rozpoczęcia kryzysu gospodarczego, sprzyjały powstrzymaniu wzrostu zadłużenia, choć nie zmieniły faktu przekraczania wartości referencyjnych z Traktatu z Maastricht dla długu sektora instytucji rządowych i samorządowych przez większość krajów strefy euro oraz część państw unijnych, znajdujących się poza wspólnym obszarem walutowym. W 2015 r. dla całej UE zadłużenie zmniejszyło się o 1,6 p. proc. do poziomu 85,2% PKB, zaś dla strefy euro spadło o 1,3 p. proc., osiągając 90,7% PKB.

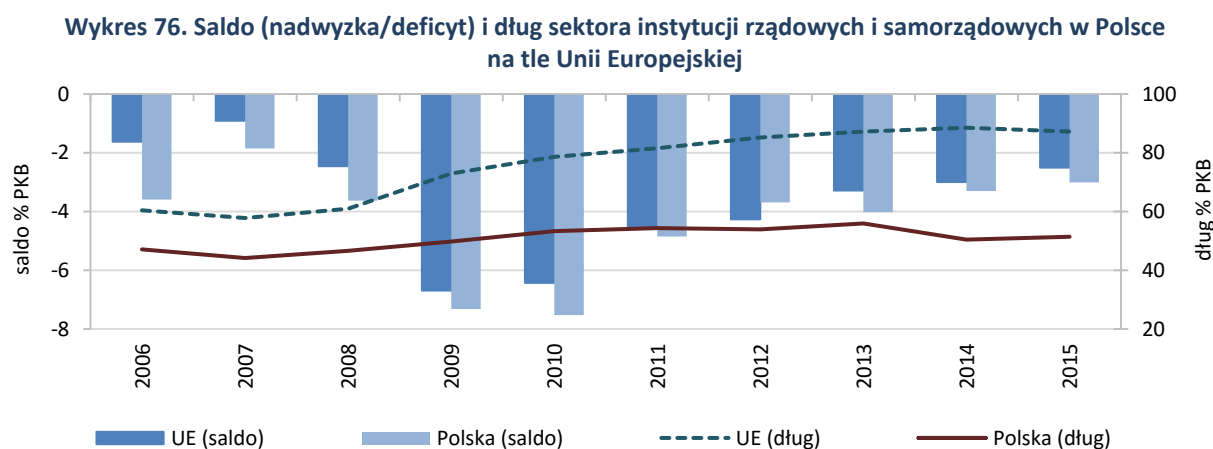
W 2015 r. przekraczanie wartości referencyjnej długu publicznego miało miejsce w 17 krajach (o dwa więcej niż w roku poprzednim). W gronie tym jedynie Chorwacja, Węgry i Wielka Brytania znajdowały się poza strefą euro. Najwyższy przyrost zadłużenia zanotowany został w Finlandii (3,8 p. proc.) oraz Słowenii (2,2 p. proc.). Osiemnaście państw obniżyło swój dług publiczny w relacji do PKB, z czego największy postęp zanotowała Irlandia (13,7 p. proc.) i Dania (4,6 p. proc.).

3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE

Opis stanu finansów publicznych w Polsce podzielony został na cztery części. Pierwszy podrozdział *Polska na tle Unii Europejskiej* prezentuje wyniki sektora instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych (ESA). W drugim podrozdziale *Metodyka krajowa statystyki finansów publicznych* opisana jest metodyka krajowa oraz polski system ram fiskalnych. W podrozdziale trzecim *Wyniki sektora publicznego* zostały zawarte syntetyczne porównania wyników dla deficytu oraz zadłużenia sektora publicznego według dwóch ujęć statystycznych – metodyki krajowej i europejskiej. W czwartym podrozdziale *Sektor finansów publicznych* opisano kształtowanie się głównych komponentów sektora finansów publicznych, tj. budżetu państwa i budżetu środków europejskich, budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy celowych; w podrozdziale tym statystyki zostały podane zgodnie z metodyką krajową.

POLSKA NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce w 2015 r., wyliczony zgodnie z zasadami procedury EDP, wyniósł 2,8% PKB, co oznaczało jego wzrost o 0,3 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Wartość deficytu w przypadku Polski była wyższa niż dla UE (2,4% PKB). Dług publiczny wyniósł 51,3% PKB. Utrzymał się on poniżej wartości progu zapisanego w traktacie z Maastricht. Średnia dla UE była wyraźnie wyższa i wyniosła 85,2% PKB.

Uwaga: szereg czasowy dla lat 2011-2014 według metodologii ESA 2010, zaś dla lat wcześniejszych – według ESA'95.
Źródło: dane Eurostatu.

METODYKA KRAJOWA STATYSTYKI FINANSÓW PUBLICZNYCH

Dane opisujące sytuację finansów publicznych w Polsce ujmowane są zgodnie z zasadami dwóch metodologii, tj. krajowej i europejskiej (ESA). O ile wyniki i definicje zgodne z systemem ESA przedstawione zostały w rozdziale 2. *Polityka fiskalna w Unii Europejskiej*, poniżej zaprezentowana zostanie metodyka krajowa oraz ramy fiskalne na niej oparte.

Ustawa o finansach publicznych z dnia 27 sierpnia 2009 r. reguluje funkcjonowanie sektora finansów publicznych. Definiuje ona m.in. zakres sektora, jego jednostki, zasady klasyfikacji dochodów,

przychodów, wydatków i rozchodów, a także państwowy dług publiczny; określa zasady gospodarki finansowej, budżetu państwa, budżetu środków europejskich oraz pozostałych podmiotów sektora finansów publicznych.

Sektor finansów publicznych w 2015 r. tworzyły, zgodnie z art. 9: organy władzy publicznej, w tym organy administracji rządowej, organy kontroli państwowej i ochrony prawa oraz sądy i trybunały, jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, związki metropolitalne, jednostki budżetowe, samorządowe zakłady budżetowe, agencje wykonawcze, instytucje gospodarki budżetowej, państwowe fundusze celowe, Zakład Ubezpieczeń Społecznych i zarządzane przez niego fundusze, Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i fundusze zarządzane przez Prezesa KRUS, Narodowy Fundusz Zdrowia, samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej, uczelnie publiczne, Polska Akademia Nauk i tworzone przez nią jednostki organizacyjne, państwowe i samorządowe instytucje kultury oraz inne państwowe lub samorządowe osoby prawne, utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorstw, instytutów badawczych, banków i spółek prawa handlowego.

W *Sprawozdaniach z wykonania budżetu państwa* sektor finansów publicznych dzieli się na trzy podsektory¹²⁰: rządowy, samorządowy i ubezpieczeń społecznych, nawiązując do podsektorów zdefiniowanych w ESA. Podsektor rządowy obejmuje: budżet państwa, budżet środków europejskich, jednostki pozabudżetowe budżetu państwa, agencje państwowe, Polską Akademię Nauk, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i szereg innych instytucji¹²¹. Na podsektor samorządowy składają się: budżety jednostek samorządu terytorialnego, jednostki pozabudżetowe samorządu terytorialnego, fundusze celowe (z wyjątkiem zaliczanych do podsektora ubezpieczeń społecznych) i pozostałe instytucje samorządowe. Do podsektora ubezpieczeń społecznych wchodzi: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, Fundusz Emerytalno-Rentowy, Fundusz Rezerwy Demograficznej, Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ), Fundusz Pracy, Fundusz Składowy, Fundusz Motywacyjny, Fundusz Administracyjny, Fundusz Prewencji i Rehabilitacji, Fundusz Emerytur Pomostowych oraz Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Główne reguły fiskalne w Polsce

Istotne miejsce w dyskusji w ramach instytucji europejskich nad zapobieganiem powstawania nadmiernego deficytu i zadłużenia zajmuje zagadnienie reguł fiskalnych. W kontekście rekomendacji UE i MFW odnośnie wprowadzania ich przez kraje należy przypomnieć, że w Polsce funkcjonują już reguły fiskalne. Zapisane są one w ustawie o finansach publicznych oraz Konstytucji i opierają się na metodologii krajowej. Jednocześnie mają one wdrażać zasady unijne. W 2014 r. zaczęły obowiązywać nowe reguły fiskalne, co stało się równoległe z wygaśnięciem części dotąd obowiązujących reguł.

¹²⁰ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych nie definiuje podsektorów (rządowego, samorządowego i ubezpieczeń społecznych) w ramach sektora finansów publicznych. Ministerstwo Finansów prezentuje jednak te dane w podziale na podsektory w oparciu o sektoryzację nawiązującą do systemu ESA.

¹²¹ Szczegółowe zestawienie w: RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2011 r. Omówienie*, (2012), Warszawa, s. 301.

1. Podstawowe ramy fiskalne wprowadzone w wyniku nowelizacji ustawy o finansach publicznych obowiązujące od 2014 r. obejmują:

- Sektor finansów publicznych: stabilizująca reguła wydatkowa¹²², zgodnie z którą kwota wydatków sektora finansów publicznych ma być równa sumie wydatków z ubiegłego roku, skorygowanej o szereg elementów, w tym inflację, średniookresową dynamikę PKB oraz prognozowane finansowe skutki działań dyskrejonalnych¹²³. Na mocy ustawy z dnia 10 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych dokonano m.in. modyfikacji stabilizującej reguły wydatkowej – znajdujący się w niej wskaźnik inflacji (CPI) wraz z korektą błędów jej prognoz ma zostać zastąpiony celem inflacyjnym NBP (w wysokości 2,5%);

STABILIZUJĄCA REGUŁA WYDATKOWA

$$WYD_n = WYD^*_{n-1} \cdot E_{n-1}(CCIP) \cdot [WPKB_n + K_n] + E_n(\Delta DD_n)$$

Gdzie użyte symbole oznaczają:

WYD_n – kwota wydatków określona w projekcie ustawy budżetowej na rok n ;

WYD^*_{n-1} – kwota wydatków określona w projekcie ustawy budżetowej na rok $n-1$, poddana korekcie z wykorzystaniem zaktualizowanych prognoz średniorocznego wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych;

$E_{n-1}(CCIP)$ – cel inflacyjny NBP;

$WPKB_n$ – średnia dynamika produktu krajowego brutto w cenach stałych za 8 lat (6 lat wykonanych i 2 lata prognozowane);

K_n – wielkość korekty kwoty wydatków na rok n , wynikająca z mechanizmu korygującego, wyrażona w p. proc.;

$E_n(\Delta DD_n)$ – prognozowana wartość całości działań dyskrejonalnych w zakresie podatków i składek na ubezpieczenia społeczne planowanych na rok n ;

n – rok, na który jest obliczana kwota wydatków.

Źródło: Opracowanie na podstawie MF, *Uzasadnienie, Wprowadzenie stabilizującej reguły wydatkowej*, (2014), Warszawa, s. 23-24; Ustawa z dnia 10 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy o finansach publicznych.

- Sektor finansów publicznych: wysokość obecnych progów ostrożnościowych 43% i 48% dla relacji państwowego długu publicznego do PKB, wprowadzone po nowelizacji ustawy o finansach publicznych w ramach nowej reguły wydatkowej, nawiązuje do progów 50% PKB i 55% PKB procedur ostrożnościowych i sanacyjnych, których w związku ze zmianami w systemie Otwartych Funduszy Emerytalnych obniżenie nastąpiło o 7 p. proc. do – odpowiednio: 43% PKB i 48% PKB i zostały one powiązane ze stabilizującą regułą wydatkową;
- Budżety jednostek samorządu terytorialnego: indywidualny wskaźnik zadłużenia¹²⁴ określa limit wartości spłaty zobowiązań wraz z kosztami ich obsługi. Relacja zobowiązań wraz z kosztami ich

¹²² Reguła została wykorzystana pomocniczo w 2013 r. do tworzenia budżetu na 2014 r., jednak formalnie była stosowana w 2014 r. przy pracach nad ustawą budżetową na rok 2015 r.

¹²³ Por. też MF, *Stabilizująca reguła wydatkowa*, (2013), Warszawa, http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1159274/regula_wydatkowa_informacja.pdf

¹²⁴ Określany również jako indywidualny limit spłaty zadłużenia lub jako indywidualny limit spłaty zobowiązań.

obsługi do dochodów ogółem budżetu nie może przekroczyć średniej arytmetycznej na przestrzeni trzech lat z dochodów bieżących i dochodów ze sprzedaży majątku, pomniejszonej o wydatki bieżące¹²⁵.

INDYWIDUALNY WSKAŹNIK ZADŁUŻENIA

$$\left(\frac{R+O}{D}\right)_n \leq \frac{1}{3} * \left(\frac{Db_{n-1} + Sm_{n-1} - Wb_{n-1}}{D_{n-1}} + \frac{Db_{n-2} + Sm_{n-2} - Wb_{n-2}}{D_{n-2}} + \frac{Db_{n-3} + Sm_{n-3} - Wb_{n-3}}{D_{n-3}}\right)$$

Gdzie użyte symbole oznaczają:

R – planowaną na rok budżetowy łączną kwotę z tytułu spłaty rat kredytów i pożyczek, o których mowa w art. 89 ust. 1 pkt 2–4 oraz art. 90 ustawy o finansach publicznych, oraz wykupów papierów wartościowych emitowanych na cele określone w art. 89 ust. 1 pkt 2–4 oraz art. 90;

O – planowane na rok budżetowy odsetki od kredytów i pożyczek, o których mowa w art. 89 ust. 1 i art. 90, odsetki i dyskonto od papierów wartościowych emitowanych na cele określone w art. 89 ust. 1 i art. 90 oraz spłaty kwot wynikających z udzielonych poręczeń i gwarancji;

D – dochody ogółem budżetu w danym roku budżetowym;

Db – dochody bieżące;

Sm – dochody ze sprzedaży majątku;

Wb – wydatki bieżące;

n – rok budżetowy, na który ustalana jest relacja;

n-1 – rok poprzedzający rok budżetowy, na który ustalana jest relacja;

n-2 – rok poprzedzający rok budżetowy o dwa lata;

n-3 – rok poprzedzający rok budżetowy o trzy lata.

Źródło: GUS, *Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego 2014, (2015)*, Warszawa, s. 14.

2. Utrzymane w mocy reguły fiskalne:

- Sektor finansów publicznych: reguła konstytucyjna, ustalająca limit państwowego długu publicznego, zakazując zaciągania pożyczek, udzielania gwarancji i poręczeń finansowych, które skutkowałyby przekroczeniem przez państwowy dług publiczny 3/5 wartości rocznego PKB;
- Sektor finansów publicznych: procedury ostrożnościowe i sanacyjne uruchamiane po przekroczeniu progów ostrożnościowych relacji państwowego długu publicznego do PKB na poziomie 55% oraz 60%;
- Budżety jednostek samorządu terytorialnego: planowane wydatki bieżące nie mogą być wyższe niż planowane dochody bieżące, powiększone o nadwyżkę budżetową z lat poprzedzających i tzw. wolne środki.

3. Reguły fiskalne, które wygasły w 2014 r.:

- Sektor finansów publicznych: dyscyplinująca reguła wydatkowa ograniczająca wzrost wydatków elastycznych i nowych wydatków prawnie zdeterminowanych do 1 p. proc. ponad prognozowaną na dany rok stopę inflacji CPI. Reguła ta została zastąpiona stabilizującą regułą wydatkową¹²⁶;

¹²⁵ BAS, *Indywidualny limit zadłużenia samorządów terytorialnych*, (2011), Warszawa, s. 2.

¹²⁶ „[...] stabilizująca reguła wydatkowa zostanie wprowadzona poprzez zastąpienie tzw. dyscyplinującej reguły wydatkowej, określonej w art. 112a ustawy o finansach publicznych, oraz uchylenie powiązanych z nią art. 112b i art. 112c, ograniczających możliwość przyjmowania przez Radę Ministrów, w trakcie trwania procedury nadmiernego deficytu, projektów ustaw, których efektem mogło być zmniejszenie dochodów sektora finansów publicznych”. MF, *Uzasadnienie, Wprowadzenie stabilizującej reguły wydatkowej*, (2014), Warszawa, s. 7.

- Sektor finansów publicznych: procedury ostrożnościowe i sanacyjne uruchamiane po przekroczeniu progu ostrożnościowego relacji państwowego długu publicznego do PKB na poziomie 50%;
- Budżety jednostek samorządu terytorialnego: relacja długu do dochodów na koniec kwartału i roku budżetowego nie może przekroczyć 60%;
- Budżety jednostek samorządu terytorialnego: kwoty wydatków ponoszone z tytułu finansowania zadłużenia oraz z tytułu udzielonych poręczeń i gwarancji na dany rok budżetowy nie mogły być większe niż 15%¹²⁷ dochodów w tym okresie.

WYNIKI SEKTORA PUBLICZNEGO (METODYKA KRAJOWA I ESA)

W podrozdziale tym zestawione zostały wyniki dla salda i zadłużenia sektora publicznego zgodnie z dwoma miarami – krajową i europejską. W 2015 r. saldo sektora publicznego, mierzone w obu metodologiach, w porównaniu do roku poprzedniego spadło. Wynik sektora finansów publicznych osiągnął poziom -2,5% PKB (w roku poprzednim zanotowano -2,3% PKB), zaś saldo instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z zasadami EDP wyniosło -2,6% PKB (wobec -3,2% PKB w 2013 r.). W roku tym po raz pierwszy wyniki sektora według różnych metodyk okazały się zbliżone, podczas gdy z reguły deficyt EDP był wyraźnie głębszy niż deficyt SFP.

Tabl. 41. Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych (SFP) oraz nadwyżka/deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP) w Polsce

Wyszczególnienie		2011	2012	2013	2014	2015
SFP	w mld zł	-56,3	-37,6	-48,9	-39,7	-44,1
	% PKB	-3,7	-2,4	-3,0	-2,3	-2,5
EDP	w mld zł	-76,0	-60,2	-66,7	-57,0	-46,7
	% PKB	-4,9	-3,7	-4,0	-3,3	-2,6

Źródło: dane MF, GUS, Eurostatu.

Zadłużenie sektora publicznego w relacji do PKB w 2015 r. wzrosło według obu metodyk. Państwowy dług publiczny wyniósł 877,3 mld zł (wzrost o 50,5 mld zł), co równało się 49,0% PKB. Wartość długu sektora instytucji rządowych i samorządowych wzrosła o 49,9 mld zł do poziomu 917,8 mld zł i osiągnęła 51,3% PKB. Z porównania obu wartości zadłużenia w latach 2011-2015 wynika, że dług liczony według metodologii europejskiej był wyższy o średnio 40,3 mld zł.

Tabl. 42. Państwowy dług publiczny (PDP) oraz dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce

Wyszczególnienie		2011	2012	2013	2014	2015
PDP	w mld zł	815,3	840,5	882,3	826,8	877,3
	% PKB	52,0	51,6	53,3	48,1	49,0
GG	w mld zł	851,7	879,3	927,0	867,9	917,8
	% PKB	54,4	54,0	56,0	50,5	51,3

Źródło: dane MF.

SEKTOR FINANSÓW PUBLICZNYCH

Dochody sektora finansów publicznych (SFP) w 2015 r. wyniosły 687,8 mld zł, wydatki były wyższe od dochodów i ukształtowały się na poziomie 731,8 mld zł. W efekcie saldo sektora było ujemne (deficyt) i wyniosło 44,1 mld zł, co stanowiło 2,5% PKB. W porównaniu z rokiem 2014 wystąpił wzrost deficytu w relacji do PKB o 0,2%. Największy wpływ na tworzenie się ujemnego wyniku sektora finansów publicznych miał podsektor rządowy, którego deficyt w wysokości 43,8 mld zł stanowił 2,5% PKB. Dużo mniejszy udział miał deficyt podsektora ubezpieczeń społecznych (3,8 mld zł, czyli 0,2% PKB). Należy jednak zwrócić

¹²⁷ Gdyby państwowy dług publiczny przekroczył 55% PKB, relacja ta obniżana byłaby do 12%.

uwagę na rolę transferów wewnątrz sektora finansów publicznych w kształtowaniu głębokości deficytów poszczególnych jego podsektorów. W 2015 r. bez transferów wewnątrz sektora finansów publicznych sektor rządowy wykazałby nadwyżkę w wysokości 112,1 mld zł, w tym budżet państwa odnotowałby nadwyżkę w wysokości 130,3 mld zł, natomiast deficyt podsektora samorządowego wyniósłby 99,6 mld zł, zaś podsektor ubezpieczeń społecznych miałby ujemne saldo w wysokości 56,5 mld zł. Przy interpretacji wyników podsektora samorządowego należy jednak pamiętać, że JST realizują szereg zadań zleconych przez administrację rządową.

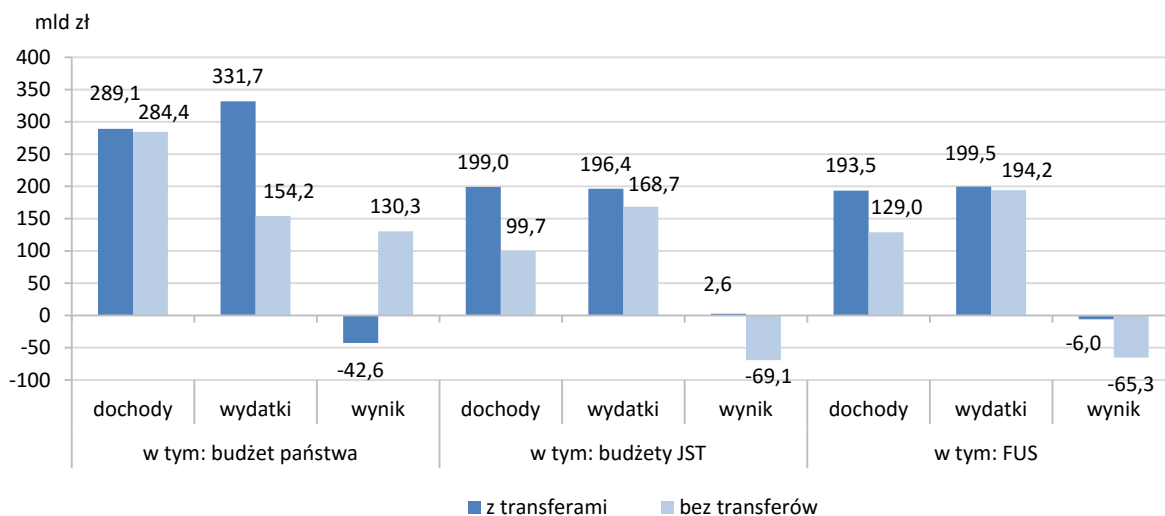
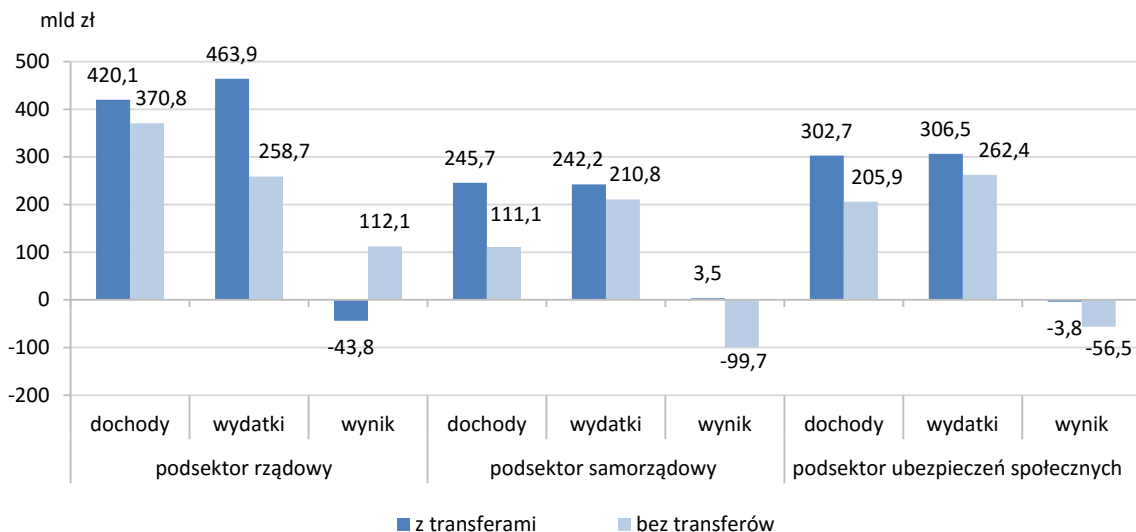
Tabl. 43. Sektor finansów publicznych^a

Wyszczególnienie	2013 ^b	2014	2015	2013 ^b	2014	2015
	w mld zł			w % PKB		
Dochody	650,3	677,2	687,8	39,1	39,2	38,4
Wydatki	699,2	716,9	731,8	42,1	41,5	40,9
Deficyt	48,9	39,7	44,1	2,9	2,3	2,5

^a Dane dla sektora finansów publicznych podano w ujęciu skonsolidowanym, tzn. po wyeliminowaniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych. ^b Na podstawie ostatecznych danych sprawozdawczych.

Źródło: dane MF.

Wykres 77. Wpływ transferów wewnątrz sektora finansów publicznych w 2015 r. na poszczególne kategorie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MF.

Tabl. 44. Sektor finansów publicznych w latach 2013-2015

Wyszczególnienie a – 2015 b – 2014 c – 2013 ^a		Dochody ogółem	Wydatki ogółem	Wynik	Po wyłączeniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych		
					dochody	wydatki	wynik
					w mld zł		
Sektor finansów publicznych	a	968,5	1 012,5	-44,1	687,8	731,8	-44,1
	b	940,9	980,6	-39,7	677,2	716,9	-39,7
	c	908,3	957,3	-48,9	650,3	699,2	-48,9
Podsektor rządowy	a	420,1	463,9	-43,8	370,8	258,7	112,1
	b	412,6	443,0	-30,4	366,7	255,5	111,3
	c	406,5	444,2	-37,7	364,8	258,1	106,7
Budżet państwa	a	289,1	331,7	-42,6	284,4	154,2	130,3
	b	283,5	312,5	-29,0	277,2	152,7	124,5
	c	279,2	321,3	-42,2	273,8	158,8	115,0
Agencje	a	11,7	11,2	0,5	4,0	6,0	-2,0
	b	10,5	10,5	0,0	4,1	6,1	-2,0
	c	9,7	9,7	0,0	3,6	5,8	-2,2
Pozostałe jednostki	a	119,3	120,9	-1,6	82,3	98,5	-16,2
	b	118,5	119,9	-1,4	85,5	96,7	-11,2
	c	117,7	113,2	4,5	87,4	93,5	-6,1
Podsektor samorządowy	a	245,7	242,2	3,5	111,1	210,8	-99,6
	b	239,4	241,3	-1,9	107,3	210,8	-103,5
	c	227,8	227,1	0,2	100,6	198,3	-97,7
Budżety JST	a	199,0	196,4	2,6	99,7	168,7	-69,1
	b	194,3	196,8	-2,4	95,8	169,8	-74,1
	c	183,5	183,8	-0,4	89,3	158,4	-69,1
Pozostałe jednostki	a	46,6	45,7	0,9	11,5	42,0	-30,6
	b	45,1	44,5	0,6	11,6	41,0	-29,4
	c	44,8	44,3	0,6	11,2	39,8	-28,6
Podsektor ubezpieczeń społecznych	a	302,7	306,5	-3,8	205,9	262,4	-56,5
	b	288,9	296,4	-7,5	203,1	250,6	-47,5
	c	274,4	285,3	-10,9	184,9	242,5	-57,6
FUS	a	193,5	199,5	-6,0	129,0	194,2	-65,3
	b	183,6	191,7	-8,2	129,1	186,4	-57,3
	c	173,5	183,8	-10,3	113,1	180,4	-67,3
FER	a	20,4	19,9	0,5	1,5	17,7	-16,1
	b	19,6	19,5	0,1	1,5	17,2	-15,7
	c	17,5	17,6	-0,1	1,6	15,4	-13,7
Pozostałe jednostki	a	88,8	87,1	1,7	75,4	50,5	24,9
	b	85,8	85,2	0,6	72,5	47,0	25,5
	c	83,4	84,0	-0,6	70,2	46,8	23,5

^a Na podstawie ostatecznych danych sprawozdawczych.

Źródło: dane MF.

Uwarunkowania makroekonomiczne i cele budżetowe polityki państwa

Uwarunkowania makroekonomiczne polityki fiskalnej w Polsce w 2015 r. były zróżnicowane dla różnych kategorii ekonomicznych¹²⁸. Wzrost realnego PKB wyniósł 3,6%, wobec prognozowanych w ustawie budżetowej 3,4%. Wyższe od zakładanego było spożycie w ujęciu realnym, mające duży wpływ na wysokość dochodów z podatku od towarów i usług (VAT), będącego największym źródłem dochodów budżetu państwa. W 2015 r. zwiększyło się ono o 3,1%, wobec wzrostu o 2,5% zakładanego w ustawie. Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) wyniósł 99,1 wobec 101,2 zakładanego w ustawie budżetowej. Sytuacja na rynku pracy była bardziej korzystna od przewidywanej w ustawie budżetowej w zakresie przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej. W 2015 r.

¹²⁸ Założenia wskaźników makroekonomicznych w znowelizowanej ustawie budżetowej nie uległy zmianie w stosunku do pierwotnej ustawy budżetowej.

prognozowano tę kategorię na poziomie 9 754 tys. osób, podczas gdy w rzeczywistości wyniosła ona 9 789 tys. osób. Niższy od zakładanego był natomiast przeciętny poziom wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej, który wyniósł 3 900 zł (w ustawie budżetowej prognozowano 3 959 zł).

Tabl. 45. Uwarunkowania makroekonomiczne ustawy budżetowej w 2015 r.

Wyszczególnienie		Prognoza	Wykonanie
Realny wzrost PKB	w %	3,4	3,6
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych	w %	1,2	-0,9
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	w %	1,4	-2,2
Popyt krajowy w ujęciu realnym	w %	3,8	3,4
Spożycie w ujęciu realnym	w %	2,5	3,2
Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej	w tys. etatów	9 754	9 789
Przeciętne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej	w zł	3 959	3 900
Kurs walutowy (na koniec roku):			
PLN/USD	w zł	2,87	3,90
PLN/EUR	w zł	3,98	4,26

Źródło: dane MF, GUS, NBP.

Budżet państwa

W niniejszej publikacji punkt odniesienia stanowi realizacja znowelizowanej ustawy budżetowej na 2015 r., (nowelizacja przeprowadzona była w dniu 16 grudnia 2015 r.). Nowelizacja ta zakładała zmniejszenie łącznej kwoty podatkowych i niepodatkowych dochodów budżetu państwa o 10,5 mld zł, tj. z kwoty 297,2 mld zł, przyjętej w ustawie budżetowej na rok 2015, do wysokości 286,7 mld zł. Zmniejszenie dotyczyło również łącznej kwoty wydatków budżetu państwa – o 6,6 mld zł, tj. z zaplanowanej w ustawie budżetowej na rok 2015 kwoty 343,3 mld zł do 336,7 mld zł. Powyższe zmiany implikowały wzrost deficytu budżetu państwa do kwoty 50,0 mld zł, która była o 3,9 mld zł wyższa od zaplanowanej w wysokości 46,1 mld zł w pierwotnej ustawie budżetowej na rok 2015.

Tabl. 46. Nowelizacja ustawy budżetowej na 2015 r.

Wyszczególnienie	ustawa budżetowa na 2015 r.	znowelizowana ustawa budżetowa
	w mld zł	
Dochody	297,2	286,7
Wydatki	343,3	336,7
Deficyt	46,1	50,0

Źródło: Ustawa z dnia 16 grudnia 2015 r. o zmianie ustawy budżetowej na rok 2015. (Dz.U. 2015 r. poz. 2195)

Dochody budżetu państwa w 2015 r. wyniosły 289,1 mld zł i były wyższe o 2,4 mld zł od prognozy zawartej w znowelizowanej ustawie budżetowej. Wydatki budżetu państwa zostały zrealizowane w wysokości 331,7 mld zł, czyli w kwocie niższej o 5,0 mld zł od planu ustawowego. Deficyt budżetu państwa ukształtował się na poziomie 42,6 mld zł i był niższy o 7,4 mld zł od nieprzekraczalnej wielkości przyjętej w ustawie budżetowej na 2015 r. W porównaniu do wykonania budżetu w 2014 r. wielkość dochodów budżetu państwa zwiększyła się nominalnie o 2,0%, zaś wydatków oraz deficytu zwiększyła się odpowiednio o 6,2% i o 47,0%.

Tabl. 47. Planowane dochody budżetu państwa na 2015 r.

Wyszczególnienie	ustawa budżetowa na 2015 r.	znowelizowana ustawa budżetowa
	w mld zł	
Dochody ogółem	297,2	286,7
Dochody podatkowe i niepodatkowe	295,6	285,2
Dochody podatkowe	269,8	257,6
Podatki pośrednie	199,5	185,5
Podatek od towarów i usług (VAT)	134,6	121,3
Podatek akcyzowy	63,6	63,0
Podatek od gier	1,3	1,3
Podatek dochodowy (CIT)	24,5	25,6
Podatek dochodowy (PIT)	44,4	45,0
Podatek od wydobycia niektórych kopalin	1,5	1,5
Dochody niepodatkowe	25,8	27,6
Dywidendy i wpłaty z zysku	6,2	6,2
Cło	2,4	2,8
Opłaty, grzywny, odsetki i inne	15,3	16,7
Wpłaty JST	1,9	1,9
Środki z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegające zwrotowi	1,5	1,5

Źródło: dane MF

Tabl. 48. Planowane wydatki budżetu państwa na 2015 r.

Wyszczególnienie	ustawa budżetowa na 2015 r.	znowelizowana ustawa budżetowa
	w mld zł	
Ogółem	343,3	336,7
Dotacje i subwencje	168,6	168,1
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	25,3	24,8
Wydatki bieżące jednostek budżetowych	66,9	65,8
Wydatki majątkowe	20,2	19,8
Wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa	32,2	29,8
Środki własne Unii Europejskiej	18,2	18,2
Współfinansowanie projektów z udziałem środków Unii Europejskiej	11,9	10,2

Źródło: dane MF

Największą część dochodów budżetu państwa w 2015 r. stanowiły dochody podatkowe (89,8%), a ich udział w dochodach ogółem zmniejszył się o 0,1 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Wpływy z podatków wyniosły 259,7 mld zł i były wyższe o 2,1 mld zł od zaktualizowanej prognozy. W porównaniu z 2014 r. wartość dochodów podatkowych zwiększyła się o 1,9%.

Tabl. 49. Budżet państwa

Wyszczególnienie		2013	2014 ^a	2015	
		w mld zł			2014=100
a – znowelizowana ustawa budżetowa					
b – wykonanie					
Dochody	a	275,7	277,8	286,7	x
	b	279,2	283,5	289,1	101,9
Wydatki	a	327,3	325,3	336,7	x
	b	321,3	312,5	331,7	106,1
Deficyt	a	51,6	47,5	50,0	x
	b	42,2	29,0	42,6	146,9

^a W roku 2014 nie było nowelizacji ustawy budżetowej.

Źródło: dane MF.

Głównym źródłem dochodów budżetu państwa był podatek od towarów i usług (VAT), dochody z tego tytułu w 2015 r. wyniosły 123,1 mld zł i stanowiły 42,6% ogółu dochodów. Wartość podatku VAT przewyższała o 1,8 mld zł założenia znowelizowanej ustawy budżetowej. Dochody z podatku VAT były niższe o 1,0% od wpływów z tego tytułu w 2014 r. Drugim co do wielkości źródłem dochodów budżetu państwa był podatek akcyzowy, którego udział w strukturze dochodów wyniósł 21,7%. Wpływy z tytułu tego podatku w 2015 r. wyniosły 62,8 mld zł i były niższe o 0,14 mld zł od prognozy ze znowelizowanej ustawy budżetowej. Podatek dochodowy od osób prawnych oraz podatek od osób fizycznych stanowiły łącznie 24,5% ogółu dochodów budżetu państwa i wyniosły odpowiednio 25,8 mld zł i 45,0 mld zł. Wartość wpływów z podatku dochodowego CIT była wyższa o 0,2 mld zł, niż w prognozie ustawowej oraz o 10,7% wyższa niż w roku 2014 r.

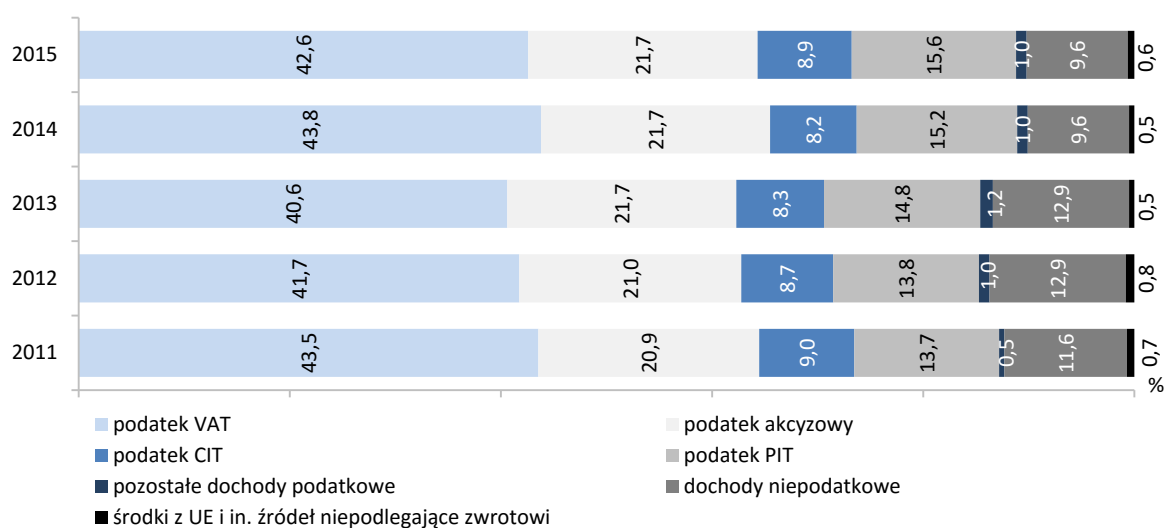
Tabl. 50. Dochody budżetu państwa^a

Wyszczególnienie a – znowelizowana ustawa budżetowa b – wykonanie		2013	2014	2015	
		w mld zł			2014=100
Dochody ogółem	a	275,7	277,8	286,7	X
	b	279,2	283,5	289,1	101,9
Dochody podatkowe i niepodatkowe	a	274,1	276,1	285,2	X
	b	277,6	282,0	287,4	101,9
Dochody podatkowe	a	239,2	248,0	257,6	X
	b	241,7	254,8	259,7	101,9
Podatki pośrednie	a	174,1	179,0	185,5	X
	b	175,4	187,1	187,3	100,9
Podatek od towarów i usług (VAT)	a	113,0	115,7	121,3	X
	b	113,4	124,3	123,1	99,0
Podatek akcyzowy	a	59,8	62,1	63,0	X
	b	60,7	61,6	62,8	101,9
Podatek od gier	a	1,3	1,3	1,3	X
	b	1,3	1,2	1,3	100,0
Podatek dochodowy (CIT)	a	22,0	23,3	25,6	X
	b	23,1	23,3	25,8	110,7
Podatek dochodowy (PIT)	a	40,9	43,7	45,0	X
	b	41,3	43,0	45,0	104,7
Podatek od wydobycia niektórych kopalín	a	2,2	2,0	1,5	X
	b	1,9	1,4	1,6	114,3
Dochody niepodatkowe	a	35,0	28,1	27,6	X
	b	36,0	27,2	27,7	101,8
Dywidendy i wpłaty z zysku	a	6,9	5,2	6,2	X
	b	7,1	4,2	6,4	152,4
Cło	a	2,0	2,0	2,8	X
	b	2,0	2,4	2,9	120,8
Opłaty, grzywny, odsetki i inne	a	18,4	18,4	16,7	X
	b	19,4	18,1	16,5	91,2
Wpłaty JST	a	2,4	2,5	1,9	X
	b	2,2	2,4	1,9	100,0
Wpłaty z zysku NBP	a	5,3	0	0	X
	b	5,3	0	0	X
Środki z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegające zwrotowi	a	1,6	1,7	1,5	X
	b	1,5	1,5	1,8	120,0

^a Zestawienie obejmuje najważniejsze kategorie dochodowe. Pełne zestawienie i analiza dochodów budżetu państwa znajdują się w: Rada Ministrów, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 r., Omówienie*, (2016), Warszawa, s. 39.

Źródło: dane MF.

Wykres 78. Struktura dochodów budżetu państwa

Źródło: dane MF.

Wpływy z podatku dochodowego PIT były zrealizowane na poziomie prognozy w znowelizowanej ustawie budżetowej, przewyższyły natomiast o 4,7% wartość wpływów z roku poprzedniego.

Dochody niepodatkowe w 2015 r. wyniosły 27,7 mld zł, co stanowiło 9,6% ogółu dochodów budżetu państwa. Wpływy z dochodów niepodatkowych były wyższe o 0,1 mld zł od prognozy ze znowelizowanej ustawy budżetowej oraz o 0,5 mld zł (czyli o 1,8%) wyższe niż w 2014 r. Przyczyniły się do tego głównie wyższe dywidendy i wpłaty z zysku, które wyniosły 6,4 mld zł (plan budżetowy przewidywał ich wysokość na 6,2 mld zł), zaś rok wcześniej ich wartość wyniosła 4,2 mld zł. Na 2015 r. nie zaplanowano dochodów budżetu państwa z tytułu wpłaty z zysku Narodowego Banku Polskiego, a Narodowy Bank Polski nie dokonał wpłaty do budżetu państwa w 2015 r., w związku z zerowym wynikiem finansowym za rok 2014.

Struktura dochodów budżetu państwa w 2015 r. uległa niewielkim zmianom. Udział podatku od towarów i usług (VAT) zmniejszył się o 1,2 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim, zaś udział podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) wzrósł o 0,4 p. proc. Zwiększył się udział podatku dochodowego od osób prawnych (CIT); w porównaniu z rokiem 2014 był on wyższy o 0,7 p. proc. Zmiany pozostałych kategorii w strukturze dochodów budżetu państwa nie były znaczące.

Wartość wydatków budżetu państwa w 2015 r. w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się o 6,2%. Największa część wydatków budżetu państwa była przeznaczona na dotacje i subwencje (51,0%), które wyniosły 169,0 mld zł, tj. o 11,0% więcej niż przed rokiem.

Znaczący udział w wydatkach budżetu państwa miały wydatki bieżące jednostek budżetowych w wysokości 61,9 mld zł (18,7%) oraz wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa, które wyniosły 29,2 mld zł (8,8%). Wydatki majątkowe poniesione zostały w wysokości 20,1 mld zł (6,1%) i wzrosły o 31,4% w zestawieniu z 2014 r., natomiast wartość wydatków na obsługę długu Skarbu Państwa oraz wydatków na współfinansowanie projektów z udziałem środków UE zmniejszyła się w stosunku do poprzedniego roku. Spadek wydatków na obsługę długu Skarbu Państwa wyniósł 15,3%, tj. 5,3 mld zł, a wydatki na współfinansowanie projektów z udziałem środków UE zmniejszyły się o 1,7%, czyli o 0,1 mld zł.

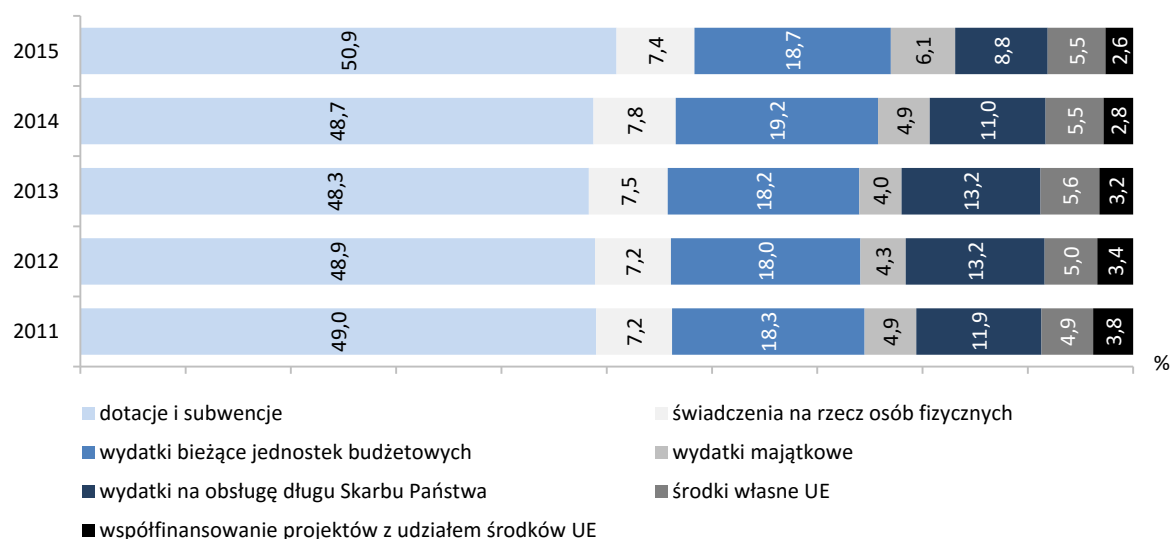
Tabl. 51. Wydatki budżetu państwa według grup ekonomicznych

Wyszczególnienie		2013	2014 ^a	2015	
a – znovelizowana ustawa budżetowa		w mld zł			2014=100
b – wykonanie					
Ogółem	a	327,3	325,3	336,7	x
	b	321,3	312,5	331,7	106,2
Dotacje i subwencje	a	156,4	154,0	170,1	x
	b	155,2	152,3	169,0	111,0
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	a	24,1	24,9	24,7	x
	b	24,0	24,4	24,6	100,9
Wydatki bieżące jednostek budżetowych	a	59,6	63,9	62,9	x
	b	58,4	60,0	61,9	103,2
Wydatki majątkowe	a	13,3	16,4	21,2	x
	b	12,9	15,3	20,1	131,4
Wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa	a	42,7	36,2	29,5	x
	b	42,5	34,5	29,2	84,7
Środki własne Unii Europejskiej	a	18,2	17,7	18,2	x
	b	18,1	17,3	18,2	105,4
Współfinansowanie projektów z udziałem środków Unii Europejskiej	a	12,9	12,2	10,1	x
	b	10,3	8,8	8,7	98,3

^a w roku 2014 nie było nowelizacji ustawy budżetowej.

Źródło: dane MF.

Wykres 79. Struktura wydatków budżetu państwa według grup ekonomicznych

Źródło: dane MF.

W strukturze wydatków budżetu państwa największe zmiany w udziale zanotowano dla wydatków na obsługę długu Skarbu Państwa (spadek o 2,2 p. proc.) oraz dla wydatków bieżących jednostek budżetowych oraz wydatków majątkowych (spadek odpowiednio o 0,5 p. proc. oraz o 1,1 p. proc.).

Budżet środków europejskich

Zgodnie z art. 117 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych budżet środków europejskich jest rocznym planem dochodów i podlegających refundacji wydatków, przeznaczonych na realizację programów finansowanych z udziałem środków europejskich. Środki te pochodzą z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rybackiego, Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu

Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz na realizację Wspólnej Polityki Rolnej. Z grupy tej wyłączone są m.in. środki przeznaczone na realizację projektów pomocy technicznej.

Tabl. 52. Budżet środków europejskich

Wyszczególnienie a – ustawa budżetowa ^a b – wykonanie		2013	2014	2015	
		w mld zł			2014=100
Dochody	a	81,4	78,0	77,8	x
	b	70,1	68,1	64,5	94,7
Wydatki	a	75,2	78,3	81,3	x
	b	63,9	68,4	67,7	99,0
Deficyt /Nadwyżka	a	6,2	-0,4	-3,4	x
	b	6,2	-0,3	-3,2	x

^a W zakresie budżetu środków europejskich nie było nowelizacji kwot zawartych w pierwotnej ustawie budżetowej
Źródło: dane MF.

Dochody budżetu środków europejskich w 2015 r. zostały zrealizowane w wysokości 64,5 mld zł, co było wartością o 17,1% niższą od planu przyjętego w ustawie budżetowej. Jednocześnie w ujęciu nominalnym dochody budżetu środków europejskich były niższe o 5,3%, tj. o 3,6 mld zł niż w roku poprzednim. Wydatki budżetu środków europejskich wyniosły 67,7 mld zł i były o 13,6 mld zł, tj. o 16,7% niższe niż zaplanowane w ustawie budżetowej. W porównaniu do roku poprzedniego wydatki spadły o 1,0%. Budżet środków europejskich ponownie zamknął się deficytem na poziomie 3,2 mld zł, co oznacza wzrost deficytu o 2,9 mld zł w porównaniu do roku 2014. W 2013 r. odnotowano nadwyżkę w wysokości 6,2 mld zł.

Przeważająca część dochodów i wydatków budżetu środków europejskich została zrealizowana w 2015 r. w ramach programów Narodowej Strategii Spójności (NSS) – ich wartość wyniosła odpowiednio 41,1 mld zł i 40,5 mld zł. Największy udział w programach NSS miał Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, którego dochody i wydatki w 2015 r. wyniosły odpowiednio 19,5 mld zł oraz 19,0 mld zł i w porównaniu do poprzedniego roku zmniejszyły się one odpowiednio o 8,0% i 8,2%. Znaczącą pozycję w budżecie środków europejskich stanowiła też Wspólna Polityka Rolna. Dochody i wydatki w jej ramach w 2015 r. wyniosły odpowiednio 21,2 mld zł i 25,1 mld zł, czyli o 3,4% i o 14,6% więcej niż przed rokiem.

Tabl. 53. Budżet środków europejskich według programów

Wyszczególnienie	2013		2014		2015	
	Dochody	Wydatki	Dochody	Wydatki	Dochody	Wydatki
w mld zł						
Budżet środków europejskich ogółem	70,1	63,9	68,1	68,4	64,5	67,7
Programy NSS ogółem	47,7	40,9	46,5	45,4	41,1	40,5
Program Operacyjny:						
Infrastruktura i Środowisko	17,6	16,9	21,2	20,7	19,5	19,0
Innowacyjna Gospodarka	7,7	6,8	7,3	7,1	6,6	6,6
Kapitał Ludzki	7,3	6,7	6,9	6,7	3,0	2,9
Rozwój Polski Wschodniej	1,7	1,4	2,0	2,0	2,0	2,0
Regionalne Programy Operacyjne	13,5	9,0	9,2	8,9	8,9	8,8
Wspólna Polityka Rolna	21,5	22,2	20,5	21,9	21,2	25,1
Pozostałe	0,9	0,8	1,1	1,1	2,2	2,1

Źródło: dane MF.

Finanse państwowych funduszy celowych

Skonsolidowane przychody państwowych funduszy celowych¹²⁹ (wraz z dotacją z budżetu państwa) w 2015 r. wyniosły łącznie 237,0 mld zł, zaś łączne koszty ukształtowały się na poziomie 241,6 mld zł. Suma dotacji udzielonych państwowym funduszom celowym z budżetu państwa wyniosła 59,8 mld zł i stanowiła 25,2% ogółu ich przychodów (o 4,3 p. proc. więcej niż przed rokiem). W porównaniu do 2014 r. łączne przychody i koszty państwowych funduszy celowych zwiększyły się odpowiednio o 5,1% i 2,6%, zaś dotacje z budżetu państwa zwiększyły się o 26,7%.

Główną część łącznych przychodów i kosztów państwowych funduszy celowych w 2015 r. zrealizowały fundusze związane z ubezpieczeniami społecznymi. Przychody i koszty tych funduszy wyniosły odpowiednio 216,9 mld zł i 222,1 mld zł, co stanowiło 91,5% przychodów funduszy ogółem i 91,9% kosztów funduszy ogółem. Do tej grupy funduszy należą dwa największe państwowe fundusze celowe: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych (FUS) oraz Fundusz Emerytalno – Rentowy (FER). Obydwa fundusze w 2015 r. otrzymały 59,1 mld zł dotacji z budżetu państwa, tj. 98,8% (o 0,4 p. proc. więcej niż przed rokiem) całkowitej sumy dotacji z budżetu państwa wypłaconej dla państwowych funduszy celowych.

Przychody FUS pochodziły głównie ze składek na ubezpieczenie społeczne oraz z dotacji z budżetu państwa. Ponadto, w 2015 r. FUS otrzymał nieoprocentowaną pożyczkę z budżetu państwa w wysokości 5,5 mld zł. W efekcie, przychody FUS w 2015 r. wyniosły 196,1 mld zł, z czego 42,1 mld zł stanowiły dotacje z budżetu państwa.

Koszty FUS w 2015 r. zostały zrealizowane w wysokości 201,7 mld zł. Głównym kierunkiem wydatków FUS były wypłaty emerytur i rent oraz pozostałych świadczeń, tj. zasiłków chorobowych, macierzyńskich, pogrzebowych itd. Wypłaty tych świadczeń w 2015 r. wyniosły 195,9 mld zł, co stanowiło 99,5% kwoty planowanej.

Przychody FER w 2015 r. wyniosły 20,4 mld zł, z czego 83,3%, czyli 17,0 mld zł pochodziło z dotacji z budżetu państwa. Pozostałą część przychodów (3,4 mld zł) stanowiły składki od rolników, refundacja kosztów wypłaty świadczeń zbiegowych¹³⁰ oraz inne przychody. Koszty FER w 2015 r. zostały zrealizowane w wysokości 19,9 mld zł, tj. o 2,1% większej niż przed rokiem. Głównym kierunkiem wydatków FER była wypłata emerytur i rent rolniczych o wartości 15,0 mld zł, co stanowiło 75,4% wszystkich wydatków FER. Na pozostałą część wydatków złożyły się: finansowanie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników i ich domowników (8,5% ogółu wydatków, tj. 1,7 mld zł), wypłata zasiłków pogrzebowych (0,1%, oraz 0,02 mld zł) oraz odpowiednio odpis na fundusz administracyjny (2,5%, oraz 0,5 mld zł).

¹²⁹ Państwowy fundusz celowy jest to wyodrębniony rachunek bankowy, którym dysponuje minister wskazany w ustawie tworzącej fundusz lub inny wskazany organ (art. 29 ustawy o finansach publicznych). Państwowe fundusze celowe nie posiadają osobowości prawnej. Przychody funduszy, równoległe do ich przychodów własnych, obejmują dotacje z budżetu państwa, zaś koszty mogą być ponoszone tylko do wysokości posiadanych środków finansowych, do których zalicza się bieżące przychody wraz z dotacjami z budżetu państwa oraz pozostałości środków z okresów poprzednich.

¹³⁰ Refundacja kosztów wypłaty świadczeń zbiegowych (zbieg u jednej osoby prawa do emerytury z prawem do renty) przeznaczona jest na sfinansowanie emerytur i rent z innego ubezpieczenia, wypłacanych łącznie ze świadczeniami z ubezpieczenia emerytalno-rentowego.

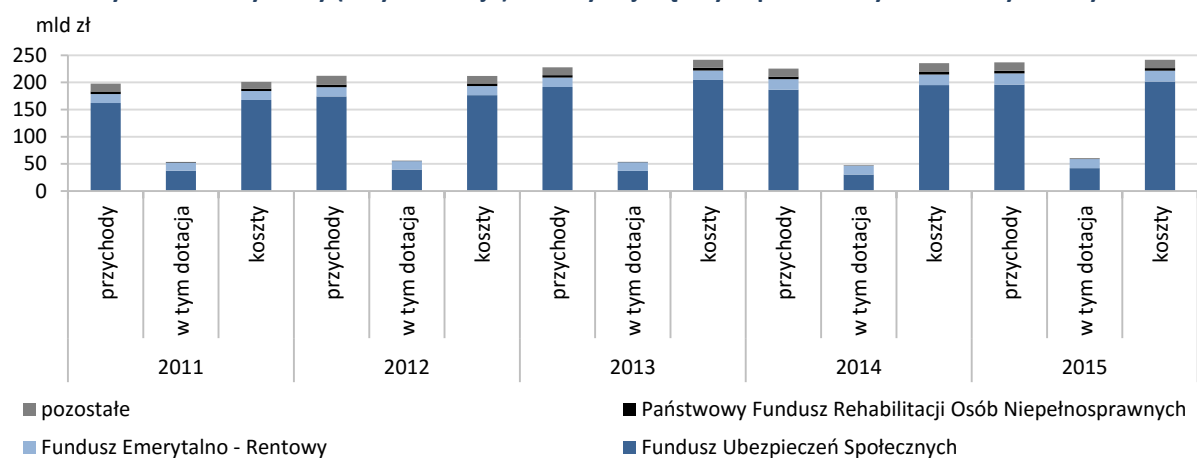
Tabl. 54. Przychody i koszty państwowych funduszy celowych

Wyszczególnienie: a – przychody (wraz z dotacją z budżetu państwa) b – dotacja z budżetu państwa c – koszty		2013	2014	2015
		w mld zł		
Państwowe fundusze celowe ogółem^a	a	227,9	225,4	237,0
	b	53,7	47,2	59,8
	c	241,6	235,4	241,6
Fundusze związane z ubezpieczeniami społecznymi	a	209,3	206,5	216,9
	b	53,0	46,5	59,1
	c	222,3	214,9	222,1
w tym:				
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	a	191,5	186,6	196,1
	b	37,1	30,4	42,1
	c	204,4	195,0	201,7
Fundusz Emerytalno-Rentowy	a	17,4	19,5	20,4
	b	15,9	16,1	17,0
	c	17,6	19,5	19,9
Fundusze związane z zadaniami socjalnymi państwa	a	15,3	16,2	16,1
	b	0,7	0,7	0,7
	c	16,1	16,0	15,8
w tym:				
Fundusz Pracy	a	10,1	10,9	10,9
	b	-	-	-
	c	11,1	11,1	10,9
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	a	4,6	4,7	4,7
	b	0,7	0,7	0,7
	c	4,9	4,8	4,6
Fundusze związane z prywatyzacją	a	1,4	0,9	1,4
	b	-	-	-
	c	1,2	2,6	1,7
Fundusze związane z bezpieczeństwem i obronnością kraju	a	0,4	0,4	1,5
	b	-	-	-
	c	0,2	0,4	0,8
Fundusze związane z nauką, kulturą i kulturą fizyczną	a	0,8	0,8	1,0
	b	-	-	-
	c	0,9	0,9	0,9
Pozostałe	a	0,7	0,6	0,2
	b	-	-	-
	c	0,8	0,6	0,2

^a Po wyeliminowaniu przepływów między funduszami.

Źródło: dane MF.

Wykres 80. Przychody (w tym dotacje) i koszty największych państwowych funduszy celowych

Źródło: dane MF.

Największy państwowy fundusz celowy, FUS, zamknął rok 2015 deficytem w wysokości 5,6 mld zł. Po wyłączeniu z dochodów tego funduszu dotacji z budżetu państwa, deficyt ten wzrósłby do poziomu 47,7 mld zł. Wynik Funduszu Emerytalno-Rentowego był dodatni i wyniósł 0,5 mld zł, zaś po wyłączeniu dotacji z budżetu państwa byłby ujemny, na poziomie 16,5 mld zł.

Tabl. 55. Dochody, wydatki i wynik wybranych państwowych funduszy celowych

Wyszczególnienie		Dochody	Wydatki	Wynik	Wynik bez dotacji z budżetu państwa
a – 2015	b – 2014				
c – 2013 ^a		w mld zł			
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	a	196,1	201,7	-5,6	-47,7
	b	186,6	195,0	-8,4	-38,8
	c	191,5	204,4	-12,9	-50,0
Fundusz Emerytalno-Rentowy	a	20,4	19,9	0,5	-16,5
	b	19,5	19,5	0,1	-16,0
	c	17,4	17,6	-0,2	-16,1

^a Na podstawie ostatecznych danych sprawozdawczych.

Źródło: dane MF.

Budżety agencji wykonawczych, instytucji gospodarki budżetowej oraz państwowych osób prawnych

W roku 2015 powyższe jednostki finansów publicznych osiągnęły łącznie przychody w wysokości 21,3 mld zł, największy udział w przychodach miały agencje wykonawcze 12,1 mld zł, co stanowiło 56,8%. Dotacje wyniosły 7,4 mld zł, w tym dotacje dla agencji wykonawczych wyniosły 7,0 mld zł czyli 94,6%.

Poniesione koszty wyniosły 19,4 mld zł, największy w nich udział miały agencje wykonawcze 11,1 mld zł, co stanowiło 57,2%. W 2015 r. uzyskano wyższy o 0,7 mld zł od zaplanowanego wynik finansowy brutto w kwocie 1,9 mld zł. Należy zauważyć, że agencje wykonawcze uzyskały tylko 52,6% zaplanowanego wyniku finansowego, zaś państwowe osoby prawne miały zaplanowaną stratę, natomiast uzyskały dodatni wynik finansowy w kwocie 0,9 mld zł.

Tabl. 56. Budżety wybranych jednostek finansów publicznych na 2015 r.

Wyszczególnienie	Przychody wykonane	w tym: Dotacja z budżetu	Koszty wykonane	Wynik finansowy brutto planowany	Wynik finansowy brutto zrealizowany
Razem	21,3	7,4	19,4	1,2	1,9
z tego:					
Agencje wykonawcze	12,1	7,0	11,1	1,9	1,0
Instytucje gospodarki budżetowej	0,9	0,1	0,9	-0,025	-0,006
Państwowe osoby prawne	8,3	0,3	7,4	-0,7	0,9

Źródło: dane MF.

Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Dochody jednostek samorządu terytorialnego (JST) ukształtowały się w 2015 r. na poziomie 199,0 mld zł, co stanowiło 98,9% planu rocznego, a wydatki zostały zrealizowane w wysokości 196,4 mld zł, czyli 94,2% planowanej kwoty. W efekcie w jednostkach samorządu terytorialnego ogółem odnotowano nadwyżkę na poziomie 2,6 mld zł. Na osiągnięcie tej nadwyżki wyraźny wpływ miał niższy od planowanego o 12,2 mld zł poziom wykonania wydatków. W stosunku do 2014 r. dochody JST wzrosły o 2,4%, wydatki zaś spadły o 0,2%.

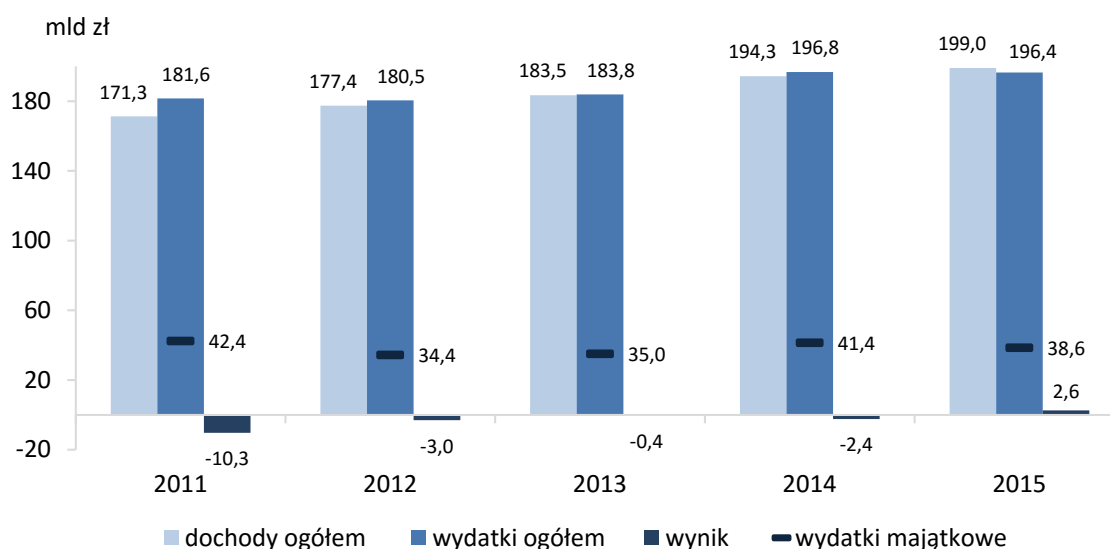
Tabl. 57. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Wyszczególnienie: a – plan b – wykonanie		2013	2014	2015	
		w mld zł			2014=100
Dochody	a	189,3	198,8	201,2	x
	b	183,5	194,3	199,0	102,4
Wydatki	a	198,2	211,5	208,6	x
	b	183,8	196,8	196,4	99,9
w tym majątkowe	a	41,3	48,6	43,4	x
	b	35,0	41,4	38,6	93,3
Wynik	a	-8,8	-12,7	-7,4	x
	b	-0,4	-2,4	2,6	x

Źródło: dane MF.

Wzrost dochodów JST w 2015 r. wynikał m.in. z większych wpływów z tytułu dochodów własnych (głównie podatku dochodowego od osób fizycznych i prawnych) oraz podatku od czynności cywilnoprawnych. Wydatki ogółem nieznacznie spadły w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,4 mld zł.

Wykres 81. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Źródło: dane MF.

W 2015 r. jednostki samorządu terytorialnego osiągnęły nadwyżkę w wysokości 2,6 mld zł; plany zakładały na ten rok deficyt w wysokości 7,4 mld zł. W roku tym 2 008 jednostek samorządu terytorialnego, czyli 71,5% ogółu, odnotowało nadwyżkę, wobec 1 358 jednostek w 2014 r., a 800 jednostek samorządu terytorialnego, czyli 28,5% ogółu, zamknęło rok deficytem, wobec 1 451 jednostek w 2014 r.

Państwowy dług publiczny

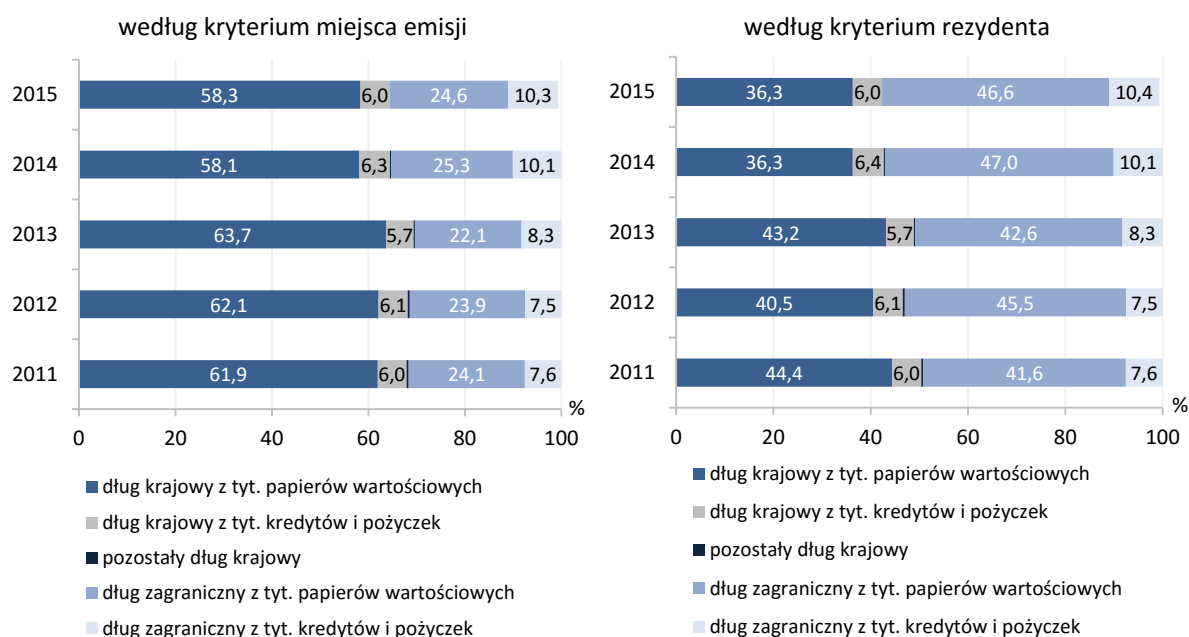
Na koniec 2015 r. państwowy dług publiczny (PDP)¹³¹ wyniósł 877,3 mld zł, co stanowiło 49,0% PKB. W zestawieniu z rokiem poprzednim poziom długu zwiększył się o 6,1%, zaś jego relacja do PKB wzrosła o 0,9%. Wielkość i zmiany państwowego długu publicznego wynikały głównie ze zmian wielkości długu Skarbu Państwa, którego wartość na koniec 2015 r. ukształtowała się na poziomie 834,6 mld zł, czyli o 7,0% wyższym niż przed rokiem. Zmiana wielkości państwowego długu publicznego, wynikała

¹³¹ Państwowy dług publiczny jest to nominalna wartość zobowiązań jednostek sektora finansów publicznych po wyeliminowaniu wzajemnych zobowiązań między tymi jednostkami (art. 72 oraz 73 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych).

głównie ze wzrostu zadłużenia Skarbu Państwa (o 50,0 mld zł, tj. o 6,6% w stosunku do roku poprzedniego).

Do najważniejszych czynników powodujących przyrost długu Skarbu Państwa należały: deficyt budżetu państwa (42,6 mld zł), koszty reformy emerytalnej (środki dla FUS z tytułu ubytku składki przekazywanej do OFE w wysokości 3,1 mld zł), różnice kursowe (8,8 mld zł). Na spadek długu Skarbu Państwa miały wpływ między innymi następujące pozycje: pozostałe potrzeby pożyczkowe (m.in. saldo udzielonych pożyczek oraz udziały w międzynarodowych instytucjach finansowych (spadek w wysokości 1,8 mld zł), oraz zmiana stanu środków na rachunkach budżetowych (spadek o 18,8 mld zł).

Wykres 82. Państwowy dług publiczny

Źródło: dane MF.

Tabl. 58. Państwowy dług publiczny według podsektorów sektora finansów publicznych w relacji do PKB
(Stan z dnia 31 grudnia)

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w % PKB				
Państwowy dług publiczny^a	52,5	52,0	53,1	48,1	49,0
Dług podsektora rządowego	48,2	47,7	48,9	46,8	45,0
w tym dług Skarbu Państwa	48,1	47,6	48,8	46,7	44,9
Dług podsektora samorządowego	4,1	4,2	4,1	4,2	4,0
w tym dług jednostek samorządu terytorialnego i ich związków	3,9	4,0	3,9	4,0	3,8
Dług podsektora ubezpieczeń społecznych	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0

^a Obejmuje dług w ujęciu skonsolidowanym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MF, GUS.

Dług podsektora rządowego na koniec 2015 r. stanowił 91,8% państwowego długu publicznego i wyniósł 805,1 mld zł, co w relacji do PKB stanowiło 45,0%. Dług podsektora samorządowego wyniósł 72,1 mld zł, czyli 4,0% PKB, zaś jego udział w państwowym długu publicznym ukształtował się na poziomie 8,2%. Dług podsektora ubezpieczeń społecznych wyniósł 0,1 mld zł. W porównaniu z końcem 2014 r. struktura państwowego długu publicznego uległa niewielkim zmianom: o 0,5 p. proc. zwiększył się udział długu podsektora rządowego i spadł udział długu podsektora samorządowego (o 0,5 p. proc.).

Biorąc pod uwagę kryterium miejsca emisji, uwzględniające miejsce zaciągania zobowiązań, niezależnie od tego kto jest wierzycielem, dominującą część państwowego długu publicznego (65,0%) stanowił dług krajowy. Na koniec 2015 r. wyniósł on 570,5 mld zł (wzrost o 6,7%), natomiast według kryterium rezydenta wartość długu krajowego ukształtowała się na poziomie 377,3 mld zł (wzrost o 6,4%), co stanowiło 43,0% państwowego długu publicznego. Udziały te zwiększyły się odpowiednio o 0,3 i 0,1 p. proc. w zestawieniu z rokiem poprzednim.

Tabl. 59. Państwowy dług publiczny krajowy i zagraniczny według kryterium miejsca emisji i kryterium rezydenta
(Stan w dniu 31 grudnia)

Wyszczególnienie a – 2015; b – 2014; c – 2013		Kryterium miejsca emisji		Kryterium rezydenta	
		w mld zł	w %	w mld zł	w %
Państwowy dług publiczny	a	877,3	100,0	877,3	100,0
	b	826,8	100,0	826,8	100,0
	c	882,3	100,0	882,3	100,0
Dług krajowy	a	570,5	65,0	377,3	43,0
	b	534,8	64,7	354,8	42,9
	c	614,3	69,6	433,4	49,1
w tym:					
z tytułu papierów wartościowych	a	511,8	58,3	318,6	36,3
	b	480,3	58,1	300,3	36,3
	c	562,1	63,7	381,1	43,2
z tytułu kredytów i pożyczek	a	52,8	6,0	52,8	6,0
	b	52,6	6,4	52,5	6,3
	c	50,0	5,7	50,0	5,7
Dług zagraniczny	a	306,8	35,0	500,0	57,0
	b	292,0	35,3	472,0	57,1
	c	268,0	30,4	448,9	50,9
w tym:					
z tytułu papierów wartościowych	a	216,0	24,6	409,1	46,6
	b	208,8	25,3	388,8	47,0
	c	195,0	22,1	375,9	42,6
z tytułu kredytów i pożyczek	a	90,8	10,4	90,8	10,4
	b	83,2	10,1	83,2	10,1
	c	73,0	8,3	73,0	8,3

Źródło: dane MF.

Głównymi instrumentami zadłużenia w 2015 r. pozostawały papiery wartościowe. Wartość długu z tego tytułu wyniosła 727,8 mld zł i stanowiła 83,0% (spadek o 0,4 p. proc.) państwowego długu publicznego. Innymi ważnymi instrumentami zadłużenia były kredyty i pożyczki na kwotę 143,6 mld zł, których udział w zadłużeniu w 2015 r. wyniósł 16,4%.

Dług Skarbu Państwa

Dług Skarbu Państwa stanowił największą składową państwowego długu publicznego (91,6% w 2015 r.). Dominującą część długu Skarbu Państwa (65,1%) według kryterium miejsca emisji, podobnie jak w latach poprzednich, stanowiło zadłużenie krajowe, które na koniec 2015 r. wyniosło 543,3 mld zł. Poziom zadłużenia krajowego wzrósł w stosunku do końca 2014 r.

o 40,2 mld zł, tj. o 8,0%. Główną kategorią zobowiązań w zadłużeniu krajowym były obligacje. Wartość zadłużenia z tego tytułu na koniec 2015 r. wyniosła 523,7 mld zł i w porównaniu do poprzedniego roku wzrosła o 6,5%. W zakresie kategorii pozostałego zadłużenia miał miejsce wzrost zadłużenia o 74,1%, na które składały się głównie depozyty przyjmowane w ramach konsolidacji zarządzania płynnością. Na koniec 2015 r., podobnie jak w roku poprzednim, nie występowało zadłużenie w bonach skarbowych.

Tabl. 60. Zadłużenie Skarbu Państwa (nieskonsolidowane) według kryterium miejsca emisji i według instrumentów

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	
	w mld zł			2014=100
Dług Skarbu Państwa	838,0	779,9	834,6	107,0
Zadłużenie krajowe	584,3	503,1	543,3	108,0
Bony skarbowe	-	-	-	X
Obligacje	574,4	491,8	523,7	106,5
Pozostałe	9,9	11,2	19,6	174,1
Zadłużenie zagraniczne	253,8	276,9	291,3	105,2
SPW wyemitowane za granicą	193,8	208,4	215,6	103,5
Kredyty otrzymane	60,0	68,4	75,7	110,5
w tym od Międzynarodowych Instytucji Finansowych	59,9	68,4	75,7	110,6

Źródło: dane MF.

Zadłużenie zagraniczne Skarbu Państwa według kryterium miejsca emisji na koniec 2015 r. wyniosło 291,3 mld zł i było o 5,2% większe niż rok temu. Zadłużenie zagraniczne stanowiło 34,9% długu Skarbu Państwa. Głównym instrumentem zaciągania zagranicznego długu Skarbu Państwa pozostawały wyemitowane za granicą skarbowe papiery wartościowe, których wartość na koniec 2015 r. wyniosła 215,6 mld zł. Znaczącą część zadłużenia zagranicznego stanowiły także kredyty zaciągnięte w Międzynarodowych Instytucjach Finansowych w kwocie 75,7 mld zł. Udział obydwu instrumentów w zagranicznym dźugu Skarbu Państwa ukształtował się na poziomie odpowiednio 74,0% i 26,0%.

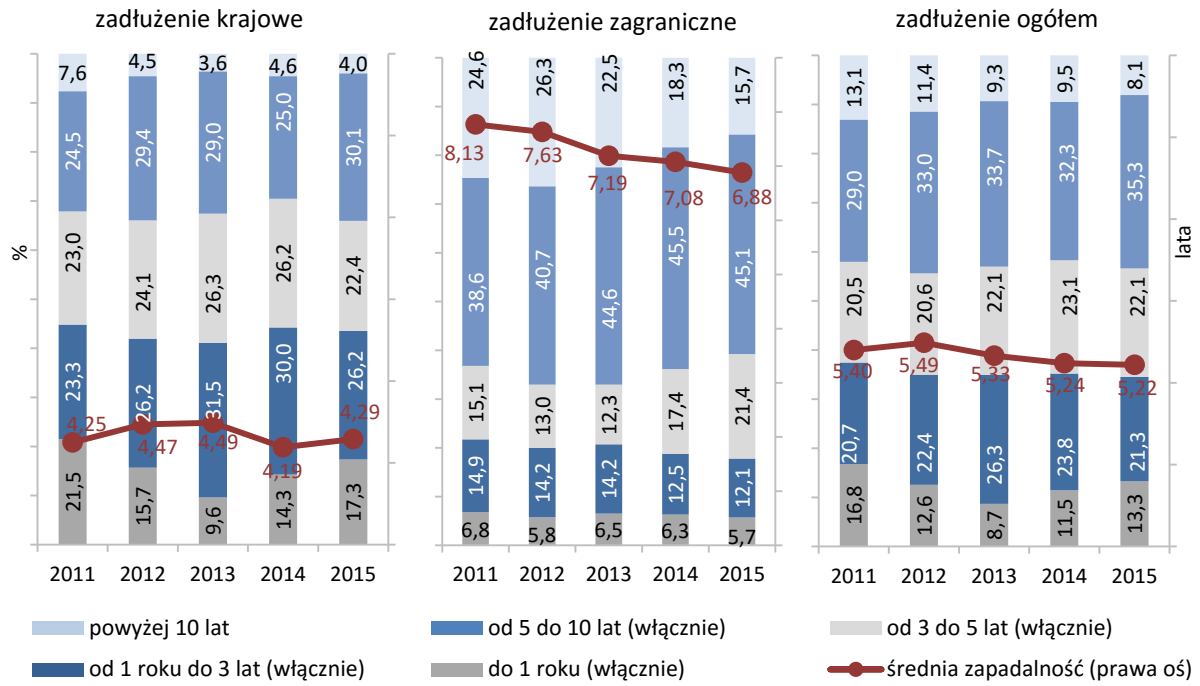
W strukturze zadłużenia ogółem (zagranicznego i krajowego) Skarbu Państwa w 2015 r. nastąpił nieznaczny wzrost udziału instrumentów o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat (o 1,7 p. proc.). Ich udział na koniec 2015 r. wyniósł 43,4%. Dużą część zadłużenia ogółem Skarbu Państwa, tj. 34,5%, stanowiły instrumenty o faktycznym terminie wykupu do 3 lat, udział ten był mniejszy o 0,7 p. proc. w stosunku do roku 2014. Krótkoterminowe instrumenty finansowe o faktycznym terminie wykupu do 1 roku stanowiły 13,3% w strukturze zadłużenia ogółem Skarbu Państwa (wzrost o 1,8 p. proc. w stosunku do 2014 r.).

Zadłużenie zagraniczne Skarbu Państwa opiera się głównie na instrumentach długoterminowych (o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat) – ich udział na koniec 2015 r. wyniósł 60,8%, tj. o 3,0 p. proc. mniej niż przed rokiem. W strukturze zadłużenia krajowego Skarbu Państwa Instrumenty o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat stanowiły 34,1%, a ich udział zwiększył się o 4,5 p. proc. w stosunku do poprzedniego roku. Znaczną część zadłużenia krajowego Skarbu Państwa, tj. 43,5%, stanowiły instrumenty o faktycznym terminie wykupu do 3 lat, udział ten był mniejszy o 0,8 p. proc. w stosunku do 2014 r.

Jednym z istotnych elementów zarządzania ryzykiem długu Skarbu Państwa jest jego zapadalność. Wskaźnik średniej zapadalności w roku 2015 dla całego długu Skarbu Państwa zmniejszył się nieznacznie, do poziomu 5,22 roku. Dla porównania, w latach 2010-2012 wskaźnik ten wzrastał, natomiast w latach 2013-2014 spadał. Na jego pogorszenie miał wpływ wzrost średniej zapadalności długu krajowego (z 4,19 roku do 4,29 roku) oraz spadek średniej zapadalności długu zagranicznego (z 7,08 roku do 6,88 roku).

Ważną kwestią, z punktu widzenia zarządzania ryzykiem długu Skarbu Państwa, jest także równomierny rozkład wykupów długu Skarbu Państwa w czasie. Dążenie do jego osiągnięcia przejawiało się m. in. w odpowiednim doborze terminów zapadalności nowych emisji, transakcjach na instrumentach pochodnych, stosowaniu przetargów zamiany oraz odkupu skarbowych papierów wartościowych.

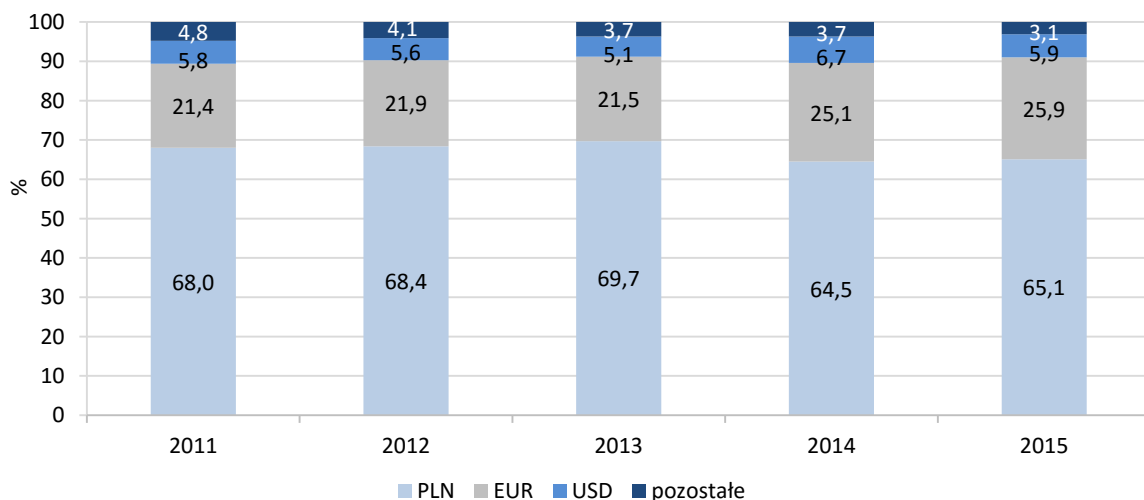
Wykres 83. Struktura oraz średnia zapadalność zadłużenia Skarbu Państwa

Uwaga: według kryterium miejsca emisji oraz faktycznych terminów wykupu.
Źródło: dane MF.

Udział zadłużenia Skarbu Państwa nominowanego w polskiej walucie w całym długu Skarbu Państwa ogólnie na koniec 2015 r. wyniósł 65,1% i był o 0,6 p. proc. wyższy niż przed rokiem. Udział zadłużenia Skarbu Państwa w walutach obcych kształtował się następująco: w EUR – 25,9%, wzrost o 0,8 p. proc., w USD – 5,9%, spadek o 0,8 p. proc., w pozostałych walutach – 3,1%, spadek o 0,6 p. proc.

Wykres 84. Struktura walutowa długu Skarbu Państwa

Źródło: dane MF

IV. RYNKI FINANSOWE

1. SYTUACJA NA GLOBALNYCH RYNKACH FINANSOWYCH

Globalne rynki finansowe w 2015 r. cechowały się wyższym niż rok wcześniej poziomem zmienności, co wiązało się m.in. z niższą dynamiką wzrostu gospodarki globalnej. Sytuacja na globalnych rynkach finansowych kształtowała się także pod wpływem dywergencji polityki monetarnej, prowadzonej przez największe banki centralne.

W gospodarkach wysokorozwiniętych wzrost gospodarczy był umiarkowany, natomiast jego dynamika cechowała się zróżnicowaniem pomiędzy krajami. Pogorszenie perspektyw wzrostu gospodarczego cechowały gospodarki krajów rozwijających się, w tym Chin, Rosji i Brazylii. Okresowa poprawa nastrojów inwestorów była związana m.in. z umocnieniem wzrostu gospodarczego Stanów Zjednoczonych oraz postępami w zakresie konsolidacji fiskalnej w niektórych krajach rozwiniętych. W 2015 r. na rynkach finansowych gospodarek rozwijających się okresowo występowały silne spadki cen akcji, którym towarzyszyła deprecjacja walut krajowych. Zmienność na rynkach finansowych była również kształtowana przez spadek cen surowców na świecie. Ponadto spadki na chińskim rynku akcji w II połowie 2015 r., skutkowały deprecjacją walut gospodarek blisko powiązanych z Chinami, m.in. Chile, Indonezji, Malezji i Tajlandii¹³².

Globalne warunki finansowania wpłynęły na decyzję Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (Fed) dotyczącą podwyżki stóp procentowych, która została wprowadzona w końcu 2015 r. Federalny Komitet do spraw Operacji Otwartego Rynku (FOMC) podjął w grudniu 2015 r. decyzję o podniesieniu docelowego zakresu stopy funduszy federalnych do poziomu 0,25-0,50%. Decyzja ta była odebrana przez inwestorów jako oznaka trwałego ożywienia w gospodarce Stanów Zjednoczonych¹³³. Działania podjęte przez Fed przyczyniły się do zmniejszenia zasobów płynności na globalnych rynkach finansowych, wpływając także na zmiany indeksów giełdowych i kursów walut.

EBC podtrzymało w 2015 r. program operacji refinansujących, przeprowadzając ukierunkowane długoterminowe operacje refinansujące (*targeted longer-term refinancing operations – TLTRO*) oraz program skupu listów zastawnych.

RYNKI FINANSOWE

W 2015 r. warunki finansowania dla rynków rozwijających się były zróżnicowane, co w połączeniu z wewnętrznymi i zewnętrznymi nierównowagami części gospodarek spowodowało zmiany w wycenie ryzyka i odpływ kapitału. Pojawiające się napięcia na rynkach finansowych występowały głównie w gospodarkach rozwijających się, nie oddziałując silnie na gospodarkę światową i samą strefę euro.

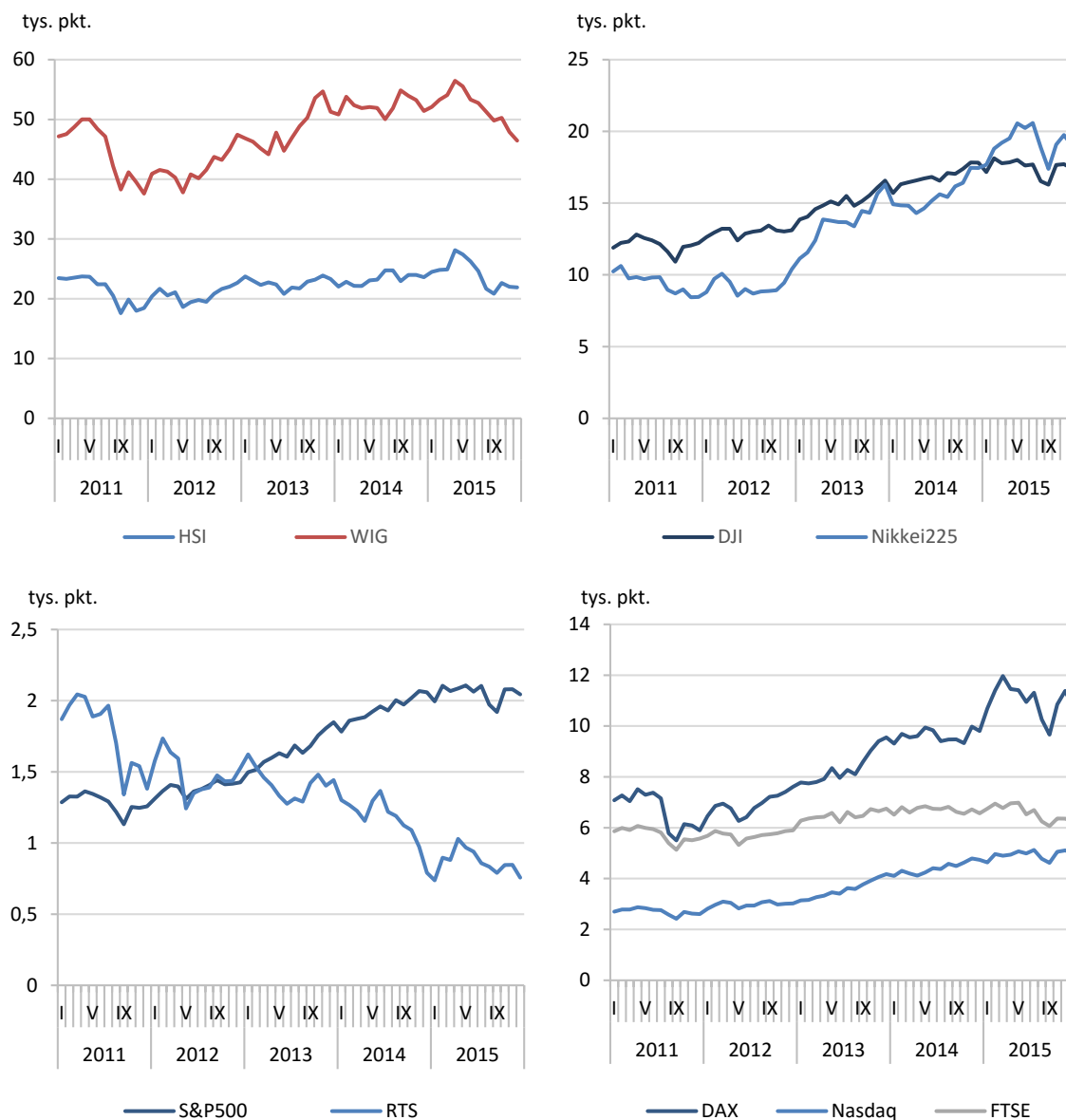
Sytuacja na światowych giełdach zmieniała się w następstwie rozwoju sytuacji w gospodarce amerykańskiej oraz działań podejmowanych przez Fed. W I połowie 2015 r. wzrosty na giełdzie w Stanach Zjednoczonych były znacznie wyższe niż w krajach strefy euro, co było spowodowane m.in. lepszymi perspektywami ożywienia gospodarczego USA. W tym okresie w strefie euro wystąpiło ryzyko bardzo niskiej inflacji, budząc obawy wystąpienia deflacji i konieczności reakcji EBC w kierunku utrzymania stabilności cen. Sytuację tę odzwierciedlały miesięczne stopy procentowe oferowane na rynku międzybankowym, które średnio w strefie euro w 2015 r. pierwszy raz były ujemne

¹³² EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 14.

¹³³ NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego, luty 2016*, (2016), Warszawa, s. 10.

i wyniosły -0,02% (wobec 0,21% w 2014 r.). Średni poziom LIBOR w Stanach Zjednoczonych w tym okresie wyniósł 0,31% wobec 0,23% w roku poprzednim, natomiast w Japonii był na poziomie 0,09% (przy 0,13% w 2014 r.)¹³⁴.

Wykres 85. Wybrane indeksy giełd

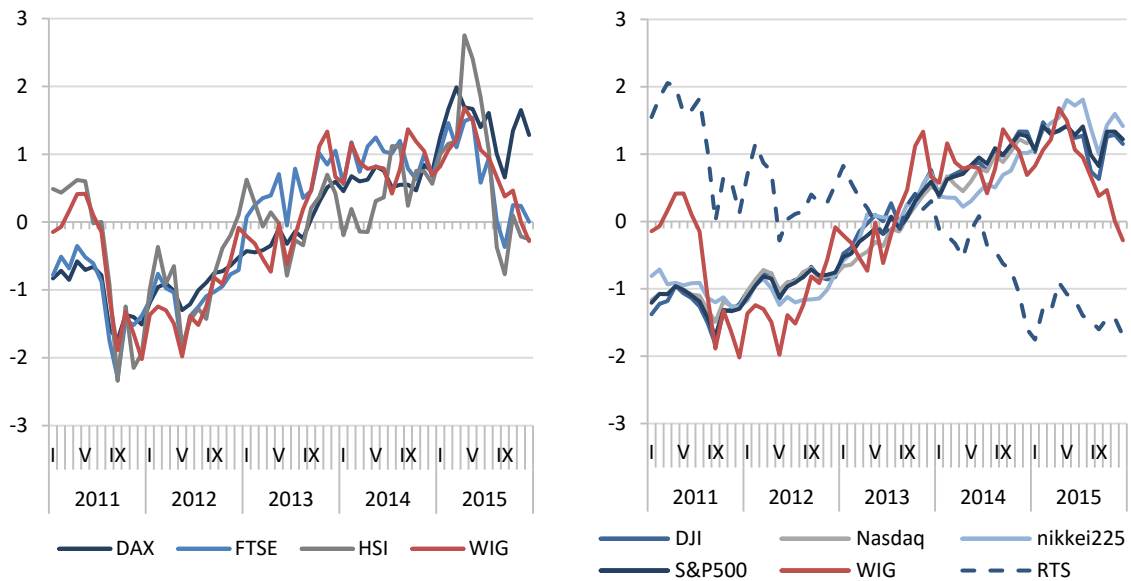
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych giełd.

Także wysoki poziom zadłużenia finansów publicznych krajów rozwiniętych był czynnikiem powodującym wciąż niepewność inwestorów co do utrzymania i poprawy koniunktury gospodarczej na świecie. Europejskie rynki kapitałowe w II połowie 2014 r. i I połowie 2015 r. dyskutowały zapowiedzi przyszłych podwyżek stóp procentowych przez Fed. Pomimo to, w 2015 r. amerykańskie indeksy giełdowe, m.in. Nasdaq, S&P500 i DJI odnotowały znaczny wzrost w I połowie roku. Związane to było z utrzymaniem ożywienia gospodarczego w Stanach Zjednoczonych oraz umocnieniem się

¹³⁴ 3-miesięczne stopy procentowe oferowane na rynku międzybankowym dla walut każdego obszaru odniesienia. Więcej w: Aneks statystyczny, EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, cz. S6.

dolara wobec pozostałych walut. W Japonii indeks Nikkei225 w 2015 r. cechował wzrost o 9,1%, co wiązało się z kontynuacją luzowania polityki monetarnej przez BoJ (*Bank of Japan*).

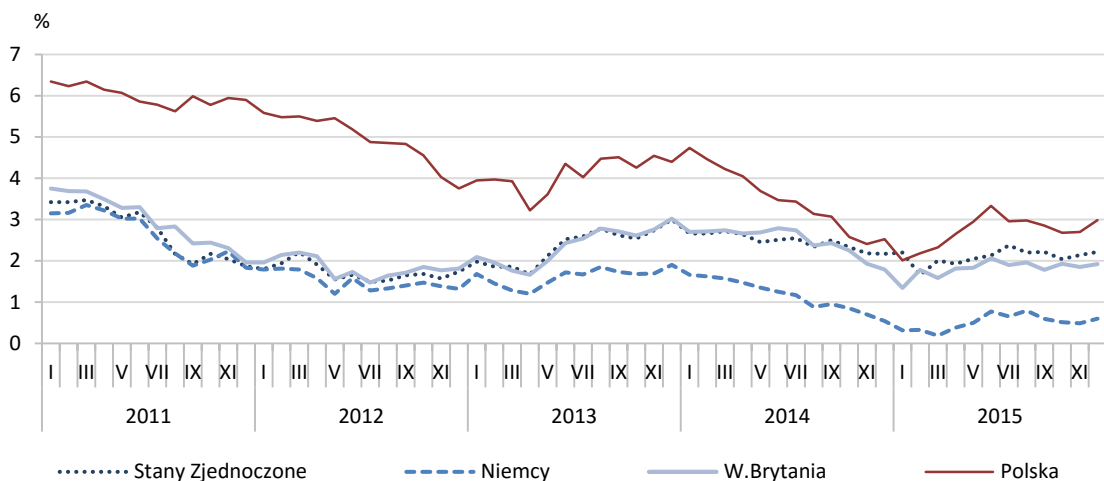
Wykres 86. Znormalizowane indeksy giełd dla okresu 2011-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych giełd.

W 2015 r. warunki finansowania dla gospodarek rozwijających się były zróżnicowane, co odzwierciedlał okresowy spadek rentowności obligacji skarbowych oraz ich spreadów. Średni poziom rentowności długoterminowych obligacji skarbowych w 2015 r. wynosił w Stanach Zjednoczonych 2,1% (wobec 2,5% w roku poprzednim), w Unii Europejskiej 1,4% (przy 2,2% w 2014 r.), w strefie euro 1,2% (2,0% w roku poprzednim), natomiast w Japonii pozostał na relatywnie zbliżonym poziomie i wyniósł 0,4% (0,6% w 2014 r.).

Wykres 87. Rentowność 10-letnich skarbowych obligacji

Uwaga: dane na koniec miesiąca.

Źródło: dane MFW, <http://www.investing.com/rates-bonds/poland-10-year-bond-yield-historical-data>.

W Stanach Zjednoczonych w końcu 2015 r. rentowność obligacji 10-letnich zwiększyła się o 10 p. b. (wobec spadku o 73 p. b. w 2014 r.), natomiast w Wielkiej Brytanii wystąpił wzrost o 14 p. b. (wobec

spadku o 121 p. b. w 2014 r.). W końcu 2015 r. wystąpił spadek rentowności 10-letnich obligacji w Chinach o 85 p. b. (wobec 97 p. b. w 2014 r.), co wiązało się ze spadkiem ich atrakcyjności.

POLITYKA MONETARNA

W 2015 r. polityka monetarna banków centralnych gospodarek rozwiniętych była kontynuowana m.in. poprzez dalsze utrzymywanie głównych stóp procentowych na niskim poziomie. Wobec ograniczeń narzędzi konwencjonalnych, poprawa funkcjonalności rynku finansowego była przeprowadzana za pomocą niestandardowych polityk monetarnych, w tym luzowania warunków płynnościowych przez wybrane banki centralne, przy czym prowadzona polityka monetarna była zróżnicowana pomiędzy największymi bankami centralnymi.

Stopa docelowa funduszy federalnych w USA w 2015 r. nie przekraczała 0,25%, lecz decyzją FOMC została podniesiona w grudniu do 0,25-0,50%. Stopa ta została podniesiona pierwszy raz od 9 lat. Było to efektem wcześniejszych zapowiedzi Fed o wstrzymaniu dalszego luzowania monetarnego, które pojawiło się w 2014 r. Dyskontowanie zaostrzenia polityki Fed pojawiło się na rynku finansowym już w I połowie 2015 r.

EBC w 2015 r. prowadził politykę ukierunkowaną na wsparcie kredytowania gospodarki i ożywienie w strefie euro, celem utrzymania stabilności cen¹³⁵. Europejski Bank Centralny w 2015 r. wciąż utrzymywał stopy procentowe na rekordowo niskim poziomie. Z uwagi na pogorszenie warunków gospodarczych w strefie euro w II półroczu 2015 r., EBC podjął decyzję o obniżeniu stopy depozytu w banku centralnym do -0,30% (o 10 p. b.) i przedłużył program APP co najmniej do marca 2017 r.¹³⁶ Europejski Bank Centralny zadeklarował również gotowość do rozszerzenia skali, jak i wydłużenia w czasie programu skupu obligacji skarbowych.

Ujemna stopa depozytu w banku centralnym strefy euro w 2015 r. spowodowała, że krótkoterminowe stopy rynku pieniężnego również były okresowo ujemne (stopa *overnight*). Średnia stopa depozytu dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych w 2015 r. również odznaczała się trendem malejącym, odpowiednio wynosząc 0,32% (wobec 0,61% w 2014 r.) i 0,82% (wobec 1,35% w 2014 r.)

Bank Centralny Japonii (BoJ) w 2015 r. kontynuował prowadzenie luzowania ilościowego i jakościowego polityki pieniężnej (QQE¹³⁷), utrzymując cel inflacyjny na poziomie 2%. Polityka luzowania monetarnego była prowadzona przez trzy kanały: utrzymywanie stóp procentowych na niskim poziomie, osiągnięcie wzrostu oczekiwań inflacyjnych oraz równoważenie struktury papierów wartościowych instytucji finansowych. W 2015 r. BoJ utrzymał poziom bazy monetarnej na poziomie 80 bln JPY oraz kontynuował zakup obligacji skarbowych, celem osiągnięcia założonego średnioterminowego celu inflacyjnego oraz stymulacji koniunktury gospodarki japońskiej. Skutkowało to spadkiem poziomu rentowności papierów wartościowych, który na koniec roku dla 10-letnich obligacji skarbowych z poziomu 0,33% w 2014 r. obniżył się do 0,27% w 2015 r., natomiast poziom rentowności obligacji 5-letnich był bliski zera (0,03%)¹³⁸.

¹³⁵ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 44.

¹³⁶ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 14.

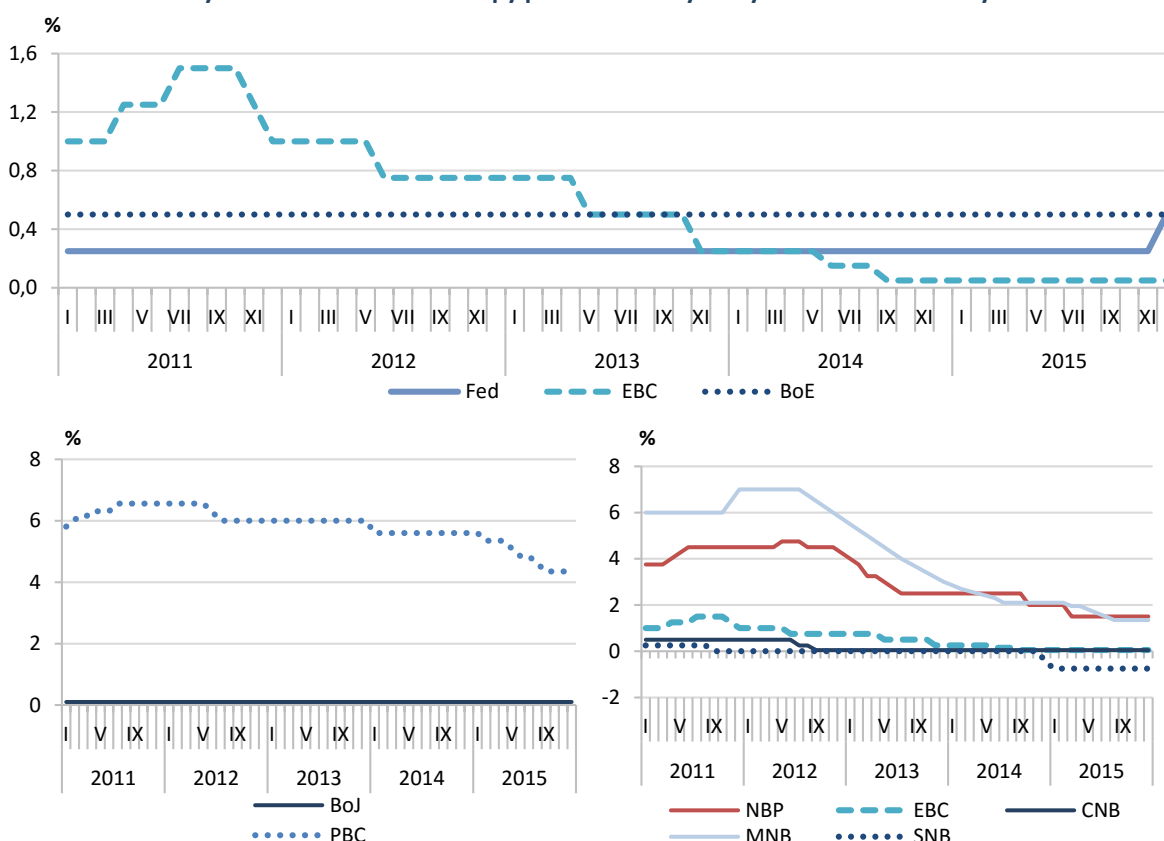
¹³⁷ *Quantitative and Qualitative Easing*

¹³⁸ <http://www.investing.com/rates-bonds/japan-10-year-bond-yield-historical-data>

Bank Anglii (BoE) utrzymał referencyjną stopę procentową w 2015 r. na niezmiennym poziomie (0,5%) oraz kontynuował program zakupu aktywów na poziomie 375 mld GBP¹³⁹.

Narodowy Bank Szwajcarii (SNB) kontynuował w 2015 r. wprowadzoną w 2014 r. politykę ujemnych stóp procentowych, celem ograniczenia napływu kapitału zagranicznego i dalszego umacniania się franka. W styczniu 2015 r. centralny bank Szwajcarii zniósł minimalny kurs wymiany CHF, który wyniósł wcześniej 1,20 CHF/EUR (limit ten był utrzymywany od września 2011 r.). SNB podjął również decyzję o obniżce stopy procentowej do poziomu -0,75%. Docelowe pasmo wahań dla 3-miesięcznego LIBOR zostało ustalone na poziomie od -1,25% do -0,25%, wobec poprzednio ustalonego w zakresie od -0,75% do 0,25%. We wrześniu 2015 r. SNB zdecydował się na utrzymanie pasma wahań dla trzymiesięcznej stawki LIBOR CHF w przedziale od -1,25% do -0,25%. Stopa depozytowa została utrzymana na poziomie -0,75%. Była to odpowiedź na ekspansywną politykę EBC.

Wykres 88. Podstawowe stopy procentowe wybranych banków centralnych

Uwaga: Fed – Rezerwa Federalna Stanów Zjednoczonych, EBC – Europejski Bank Centralny, BoE – Bank Anglii, BoJ – Bank Japonii, PBC – Ludowy Bank Chin, NBP – Narodowy Bank Polski, CNB – Narodowy Bank Czeski, MNB – Węgierski Bank Narodowy, SNB – Narodowy Bank Szwajcarii.

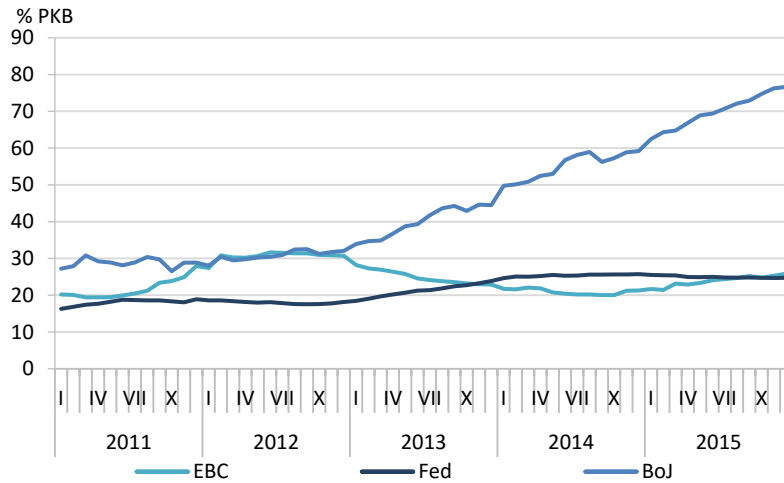
Źródło: dane Fed, EBC, NBP, MNB, global-rates.com.

Ludowy Bank Chin (PBC) w 2015 r. prowadził wciąż luzowanie polityki pieniężnej, rozpoczęte w listopadzie 2014 r., obniżając stopę pożyczkową i depozytową odpowiednio do poziomu 4,35% i 1,50%. Ponadto, Ludowy Bank Chin obniżył stopę rezerwy obowiązkowej do poziomu 17,50%, celem wsparcia akcji kredytowej banków. Podjęte działania trzykrotnej obniżki stopy rezerwy obowiązkowej w 2015 r. miały uchronić gospodarkę chińską przed spowolnieniem gospodarczym.

¹³⁹ BoE, *Bank of England maintains Bank Rate at 0,5% and the size of the Asset Purchase Programme at £375 billion*, <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Pages/news/2015/012.aspx>

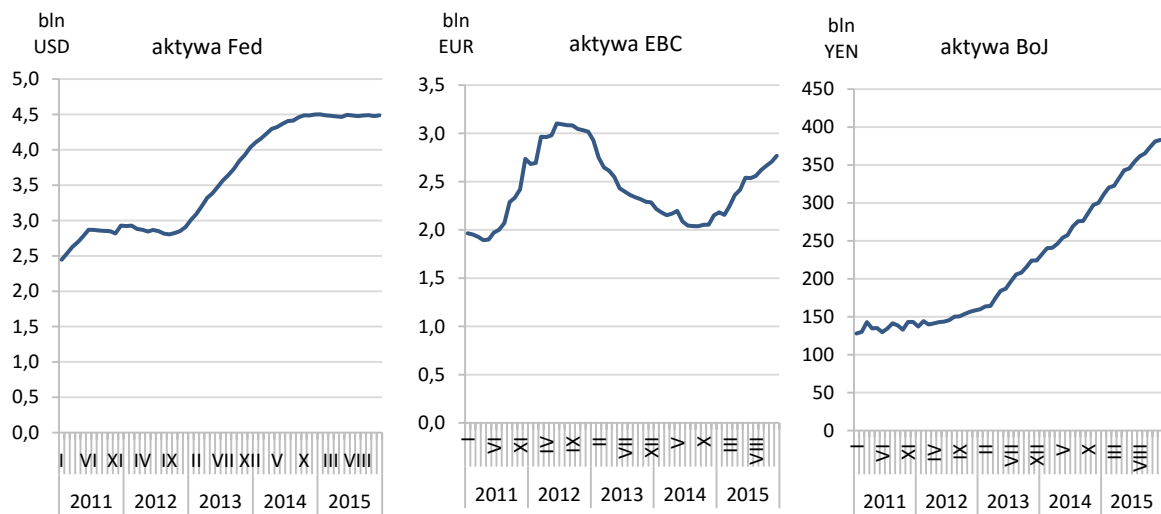
Zmiany w zakresie prowadzonej polityki monetarnej przez banki centralne znalazły swoje odzwierciedlenie w bilansach tych banków. Z końcem 2015 r. aktywa Fed w relacji do 2014 r. zmniejszyły się o 0,2%, natomiast BoJ zwiększyły się o 27,6%, a EBC o 28,7%.

Wykres 89. Aktywa banków centralnych w relacji do PKB
(dane na koniec miesiąca)

Źródło: MFW, baza WEO.

Wykres 90. Aktywa banków centralnych

Źródło: Dane EBC, Fed, BoJ.

2. SYTUACJA NA RYNKACH FINANSOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

RYNKI FINANSOWE

Nastroje na europejskich rynkach finansowych w 2015 r. były warunkowane okresowo przez zróżnicowane czynniki wprowadzając wyższą wycenę ryzyka. Do czynników pogarszających nastroje inwestorów w 2015 r. zaliczyć można m.in. niepewność związaną z możliwością wyjścia Grecji ze strefy euro (Grexit) oraz zapowiedziami Fed o podniesieniu stóp procentowych i oczekiwaną przez inwestorów reakcją EBC. Postępy w zakresie konsolidacji fiskalnej w strefie euro oraz w pozostałych krajach UE były czynnikiem poprawiającym nastroje na europejskich rynkach finansowych.

Na początku 2015 r., wraz z ogłoszeniem przez EBC rozpoczęcie programu skupu obligacji skarbowych PSPP (od marca 2015 r.)¹⁴⁰, poziom indeksów europejskich wzrósł, natomiast w tym okresie spadła rentowność obligacji w strefie euro, co przyczyniło się do lokowania kapitału przez część inwestorów w bardziej ryzykowne aktywa. W II połowie 2015 r. nasiliły się wahania na europejskich rynkach finansowych, prowadząc do spadku ceny akcji, odzwierciedlając tym samym niepewność na rynkach związaną z możliwością Grexitu oraz wystąpieniem spadków na chińskim rynku akcji, co w połączeniu ze spadkiem cen ropy naftowej pogorszyło prognozy wzrostu gospodarki światowej. W IV kwartale 2015 r. rynki kapitałowe w strefie euro odnotowały wzrosty związane z oczekiwaniami inwestorów w zakresie dalszego utrzymania akomodacyjnej polityki pieniężnej przez główne banki centralne, w tym głównie przez EBC.

Nastroje na europejskich rynkach finansowych były zróżnicowane i rynki te można podzielić na dwie grupy: cechujące się wzrostem, m.in. Słowacja, Irlandia, Austria, Włochy, Portugalia, Francja, Niemcy i Czechy oraz spadkiem notowań, m.in. Polska, Grecja, Hiszpania, Wielka Brytania i Szwajcaria. Do indeksów giełd europejskich, w których stopy zwrotu osiągnęły wysoki poziom dodatni w 2015 r. zaliczyć można: SAX – Słowacja 31,5%, ISEQ Overall – Irlandia 30,0% oraz FTSE MIB – Włochy 11,81% oraz ATX – Austria 11,0%. Do indeksów, dla których stopy zwrotu w 2015 r. były najniższe zaliczyć można: WIG20 – Polska -19,98% oraz Athens General – Grecja -23,69%¹⁴¹.

Akcja kredytowa w strefie euro w 2015 r. cechowała się wyższą dynamiką w porównaniu do roku poprzedniego, co wynikało z poprawy warunków finansowania działalności banków. Wraz ze spadkiem rentowność obligacji skarbowych zwrot z tych aktywów, skorygowany o ryzyko, spadł poniżej stopy zwrotu z kredytów¹⁴², co było determinantą zwiększenia działalności kredytowej przez banki. Warunki kredytowania zarówno dla przedsiębiorstwa, jak i gospodarstw domowych były korzystniejsze poprzez złagodzenie warunków refinansowania banków i promowanie akcji kredytowej zachęcającej do zaciągania kredytów i dokonywania wydatków inwestycyjnych i konsumpcyjnych¹⁴³. Świadczyła o tym

¹⁴⁰ EBC, *Asset purchase programme*, <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implement/omt/html/index.en.html>, EBC, *Decision (EU) 2015/774 of the ECB of 4 March 2015 on a secondary markets public sector asset purchase programme*, (2015), Frankfurt.

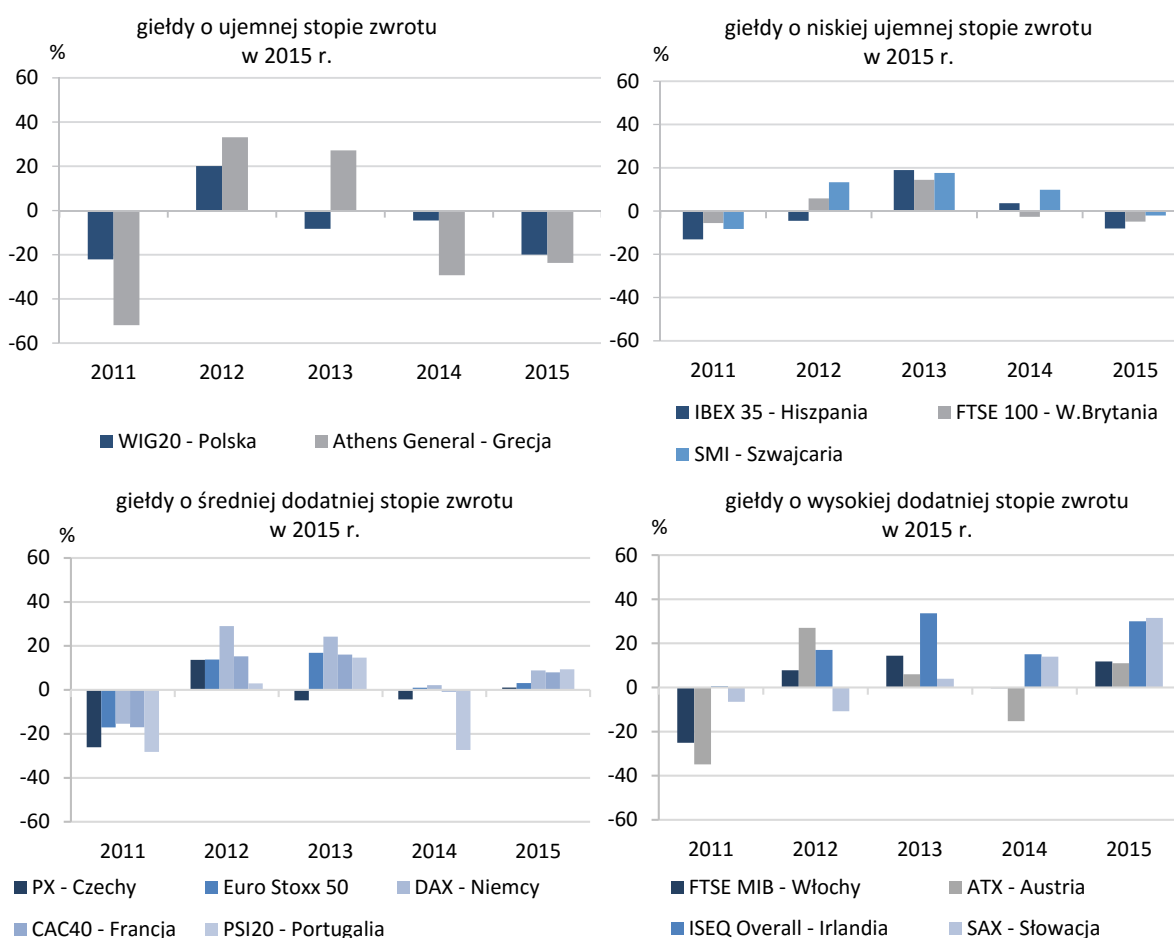
¹⁴¹ Obliczenia własne na podstawie danych investing.com (stopa zwrotu została obliczona w ujęciu rocznym w odniesieniu do notowań „otwarcia” na początku roku i „zamknięcia” na końcu roku dla wybranych indeksów giełd europejskich).

¹⁴² EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 49

¹⁴³ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 46

roczna dynamika szerokiego agregatu M3 w strefie euro, która w grudniu 2015 r. wyniosła 4,7%, w porównaniu z 3,8% na koniec 2014 r.¹⁴⁴

Wykres 91. Stopy zwrotu indeksów giełd europejskich

Źródło: Dane giełd, dane EBC.

POLITYKA MONETARNA

Polityka pieniężna EBC prowadzona była w 2015 r. w warunkach niskiej inflacji. Działania podjęte przez Radę Prezesów EBC wiązały się z wdrożeniem niestandardowych programów, które miały zapewnić wzrost płynności w sektorze bankowym. Łagodzenie polityki pieniężnej przez EBC wiązało się z programem zakupu aktywów (APP), który przyczynił się do spadku stóp rynkowych, co było również związane z utrzymaną ujemną stopą depozytową w EBC. Wartość zakupów dokonywanych przez EBC i krajowe banki centralne w ramach programu APP wynosił w 2015 r. średnio 60 mld EUR miesięcznie¹⁴⁵.

W 2015 r. EBC wciąż wprowadzał ukierunkowane serie dłużnych operacji refinansujących (TLTRO), które zostały wykorzystane na udzielanie kredytów oraz zastąpienie innych źródeł finansowania¹⁴⁶. W 2015 r. przeprowadzono cztery operacje refinansujące TLTRO, o łącznej wartości 205,4 mld EUR (97,8 mld EUR w marcu, 73,8 mld EUR w czerwcu, 15,5 mld EUR we wrześniu i 18,3 mld EUR w grudniu).

¹⁴⁴ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 34.

¹⁴⁵ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 31.

¹⁴⁶ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 36.

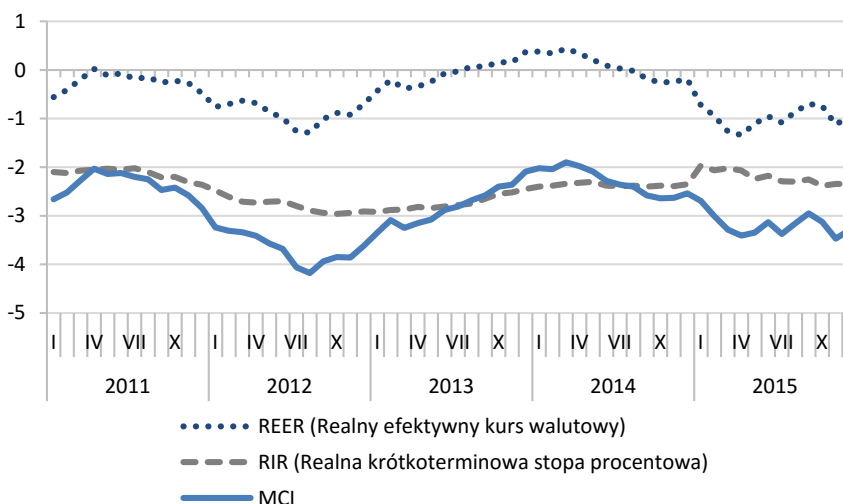
łącznie w operacjach w 2015 r. wzięło udział 239 różnych kontrahentów¹⁴⁷. Ponadto, EBC w 2015 r. przeprowadził zakup papierów wartościowych zabezpieczonych aktywami (ABSPP) na kwotę 1,2 mld EUR średnio miesięcznie oraz obligacji zabezpieczonych (CBPP3) na kwotę 9,3 mld EUR średnio miesięcznie. Zakup ten był prowadzony zarówno na rynku pierwotnym, jak i wtórnym.

Zakupy papierów wartościowych wyemitowanych przez sektor publiczny w ramach PSPP¹⁴⁸ stanowią największą do tej pory część całkowitego wolumenu APP. W 2015 r. nie zakupiono żadnych greckich obligacji skarbowych w ramach PSPP. Średnia miesięczna wartość programu PSPP wyniosła w 2015 r. 49,4 mld EUR.

Podobnie jak w latach poprzednich, EBC wspierał płynność poprzez realizację podstawowych operacji refinansujących (MRO) oraz 3-miesięcznych dłużnych operacjach refinansujących (LTRO), których poziom spłaty przez banki na koniec 2015 r. osiągnął kwotę 126 mld EUR. Działania te miały doprowadzić do utrzymania inflacji bliżej celu inflacyjnego na poziomie 2% oraz wesprzeć kredytowanie realnej gospodarki poprzez stymulację banków do dokonywania transakcji na rynku międzybankowym.

Działania luzowania monetarnego EBC znalazły odzwierciedlenie w kształtowaniu się kursu walutowego i krótkoterminowej stopy procentowej. Wskaźnik MCI¹⁴⁹, ujmujący syntetyczne kształtowanie się restrykcyjności polityki monetarnej, cechował się spadkiem w 2015 r. w porównaniu do 2014 r. Poziom wskaźnika MCI w 2015 r. wyniósł -3,19 wobec -2,29 w 2014 r. Spadek wskaźnika MCI w I kwartale 2015 r. był determinowany m.in. przez spadek realnego kursu walutowego. W II kwartale i II półroczu 2015 r. poziom MCI cechował się zmiennością, bez jednolitego trendu zmian. Wskaźnik MCI odnotował najniższy poziom w listopadzie 2015 r. (-3,47).

Wykres 92. Wskaźnik MCI dla strefy euro i jego składowe

Źródło: dane KE.

Poziom rentowności 10-letnich rządowych obligacji europejskich był niższy na koniec 2015 r. w porównaniu do 2014 r. w takich krajach jak: Cypr, Grecja, Bułgaria, Malta, Słowacja, Luxemburg, Litwa,

¹⁴⁷ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 55-56.

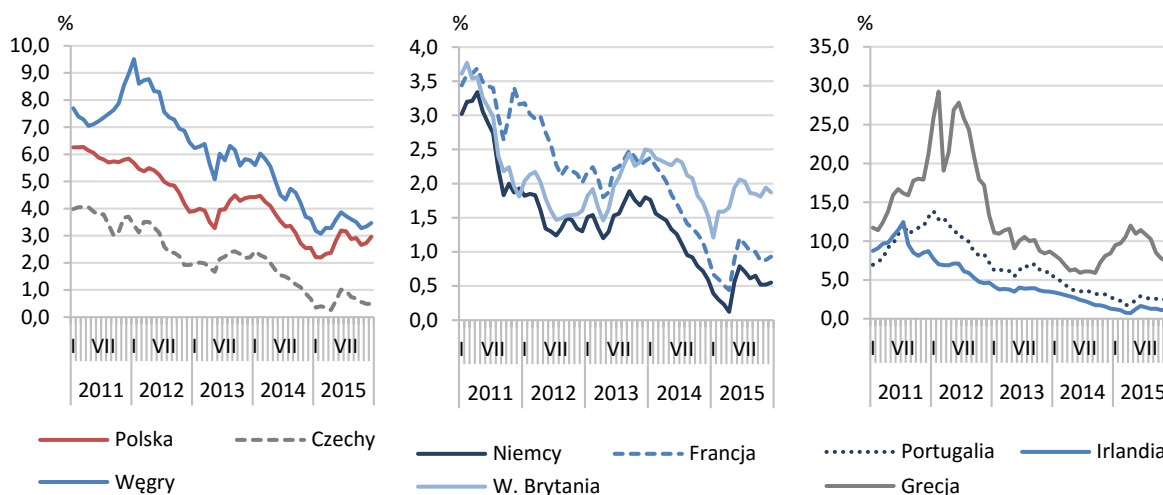
¹⁴⁸ Program skupu aktywów sektora publicznego. Więcej na ten temat: EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 117.

¹⁴⁹ Ang. *Monetary Conditions Index* – wskaźnik MCI obliczany jest jako średnia ważona realnej krótkoterminowej stopy procentowej i realnego efektywnego kursu walutowego w stosunku do ich wartości w okresie bazowym. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm

Słowenia, Włochy, Irlandia i Łotwa. Poziom rentowności obligacji Portugalii utrzymał się na zbliżonym poziomie (2,49%). Natomiast wzrost poziomu rentowności odnotowano dla obligacji strefy euro, Czech, Hiszpanii, Szwecji, Belgii, Niemiec, Dani, Holandii, Finlandii, Francji, Węgier, Austrii, Rumuni, Chorwacji. Najwyższy wzrost rentowności wystąpił w Wielkiej Brytanii (66 p.b.) i Polsce (o 75 p.b.)

Wzrost poziomu rentowności wynikał z dalszych starań rządów krajów strefy euro, związanych z wdrożeniem konsolidacji fiskalnej i przeprowadzaniem dalszych reform strukturalnych. Działania te w różnych krajach prowadzone były w różnym tempie.

Wykres 93. Rentowność 10-letnich obligacji

Źródło: dane Eurostatu.

DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA BANKÓW EUROPEJSKICH

W 2015 r. podaż kredytów w strefie euro cechowała poprawa w porównaniu do 2014 r. Wynikało to ze złagodzenia warunków finansowania przez banki i poprawy relacji między ryzykiem a rentownością uzyskaną z akcji kredytów względem lokowania środków w inne aktywa. Popyt na kredyt wspierały spadki kosztów kredytowania¹⁵⁰. W niektórych regionach strefy euro podaż kredytów nadal ograniczały restrykcyjne warunki udzielania kredytów¹⁵¹. Koszt kredytu w ujęciu rocznym w 2015 r.¹⁵² dla przedsiębiorstw niefinansowych wyniósł średnio w strefie euro 2,23% wobec 2,78% w 2014 r. Najwyższy koszt finansowania zanotowano w Grecji 5,13% (wobec 5,83% w roku poprzednim). Najniższy koszt finansowania odnotowano w Luksemburgu (1,38%) i Francji (1,74%). Koszt kredytu w ujęciu rocznym w 2015 r. dla gospodarstw domowych wyniósł średnio w strefie euro 2,26% wobec 2,80% w 2014 r. Najwyższy koszt finansowania tych podmiotów wystąpił na Cyprze 3,63% (wobec 4,42% w roku poprzednim). Najniższy koszt finansowania odnotowano w Finlandii (1,36%).

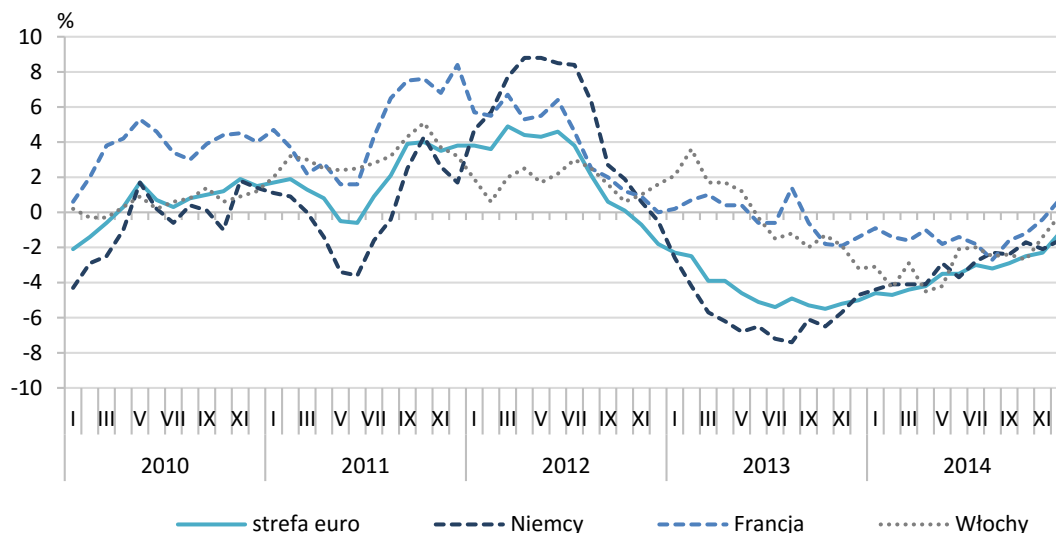
¹⁵⁰ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 19.

¹⁵¹ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 36.

¹⁵² Złożony koszt kredytu obliczono dla oprocentowania rocznego nowych umów kredytowych przy uwzględnieniu średnich okresowych. Wskaźnik kosztu kredytu dla nowych kredytów i pożyczek dla gospodarstw domowych obejmuje stopy procentowe kredytów i pożyczek udzielonych gospodarstwom domowym na zakup nieruchomości mieszkaniowych. Wskaźnik ten jest wyliczany na podstawie danych statystycznych dotyczących stóp procentowych sektora MIF. Więcej na ten temat: Aneks statystyczny, EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, cz. S7.

Średnio w całej strefie euro poziom udzielonych kredytów zwiększył się o 1,8%. Na koniec 2015 r. najwyższy wzrost wartości kredytów w ujęciu rocznym odnotowano w Estonii (13,2%), na Słowacji (9,6%), w Belgii (8,0%) i na Cyprze (7,7%). Najwyższy spadek działalności kredytowej banków stwierdzono m.in. w Grecji (5,9%), w Słowenii (4,8%) oraz na Litwie (3,7%). Poziom kredytowania we Włoszech i Austrii pozostał na tym samym poziomie.

Wykres 94. Zmiana poziomu kredytów dla rezydentów strefy euro

Źródło: dane EBC.

NADZÓR FINANSOWY

W 2015 r. EBC, po utworzeniu jednolitego mechanizmu nadzorczego (ang. *Single Supervisory Mechanism* – SSM), rozpoczął realizację zadań mikroostrożnościowych i makroostrożnościowych w UE¹⁵³. Za podejmowanie decyzji dotyczących polityki makroostrożnościowej odpowiada Rada Prezesów EBC. Bank ten pełni rolę analitycznego wsparcia w zakresie stabilności finansowej dla Europejskiej Rady ds. Ryzyka Systemowego (ERRS). W 2015 r. organy krajowe w 19 krajach objętych SSM zawiadomiły EBC o 48 decyzjach podjętych w ramach polityki makroostrożnościowej, z których 28 dotyczyło antycyklicznych buforów kapitałowych, 18 – innych instytucji o znaczeniu systemowym, a 2 – wprowadzenia bufora ryzyka systemowego¹⁵⁴.

SSM pełniący rolę pierwszego filaru unii bankowej, był podstawą utworzenia drugiego filaru – jednolitego mechanizmu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (ang. *Single Resolution Mechanism* – SRM).

W 2015 r. EBC i ERRS rozpoczęły wspólne prace nad monitorowaniem i oceną zagrożeń dla stabilności finansowej, powstających w sytuacji niskich stóp procentowych oraz możliwą reakcją w ramach przyjętej polityki makroostrożnościowej.

W 2015 r. EBC dokonało rewizji bilansów największych banków greckich z zakresu jakości aktywów (AQR – *Asset Quality Review*), wraz z oceną testów warunków skrajnych zgodnie z regulacjami SSM¹⁵⁵.

¹⁵³ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 61.

¹⁵⁴ EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt, s. 68.

¹⁵⁵ EBC, *EBC finds total capital shortfall of €14,4 billion for four significant Greek banks*, <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/pr/date/2015/html/sr151031.en.html>.

Wyniki stress testów zidentyfikowały niedobór kapitału w czterech bankach od 4,4 mld EUR w scenariuszu bazowym do 14,5 mld EUR dla scenariusza niekorzystnego, przy uwzględnieniu progów utrzymania współczynników wypłacalności na bezpiecznym poziomie.

W listopadzie 2015 r. odbyły się europejskie ćwiczenia dotyczące oceny przejrzystości europejskiego sektora bankowego i utrzymywanej dyscypliny rynkowej. Ćwiczenia te były zainicjowane przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (EBA). Badanie było przeprowadzone na próbie 105 banków o istotnej pozycji w sektorze bankowym w 21 krajach. Na rynku polskim ćwiczeniem był bezpośrednio objęty PKO Bank Polski, a dodatkowo – z inicjatywy KNF – analogiczne ujawnienia są przedstawiane dla 12 innych banków. Wyniki ćwiczenia potwierdziły stabilność i wiarygodność polskiego sektora bankowego¹⁵⁶.

¹⁵⁶ KNF, *Ujawnienia banków z Polski w ćwiczeniu Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego (EBA)*, https://www.knf.gov.pl/aktualnosci/2015/Ujawnienia_EBA.html.

3. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE

AKTYWA RYNKU FINANSOWEGO

Pomimo niekorzystnych uwarunkowań zewnętrznych, związanych ze spowolnieniem wzrostu gospodarczego w krajach rozwijających się, polski system finansowy w 2015 r. cechował się stabilizacją wartości aktywów sektora finansowego, przy zachowaniu wzrostu akcji kredytowo-depozytowej banków. Stabilność sektora finansowego w Polsce kształtowana była przez czynniki krajowe, w tym m.in. poprawę sytuacji sektora finansów publicznych oraz dobrą kondycję finansową przedsiębiorstw niefinansowych.

Wartość aktywów systemu finansowego w Polsce z końcem 2015 r. wynosiła 2 217,8 mld zł, odnotowując wzrost o 5,2% w relacji do roku poprzedniego. Wartość aktywów sektora finansowego, podobnie jak w poprzednim roku, wykazała wzrost w sektorze bankowym, ubezpieczeniowym i funduszy inwestycyjnych, natomiast spadek tej wartości cechował spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe oraz Otwarte Fundusze Emerytalne (OFE).

Najwyższy udział w aktywach sektora finansowego w 2015 r. miał sektor bankowy, tj. banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały instytucji kredytowych – łącznie 72,1% (wobec 72,7% w 2014 r.). Wzrost sumy bilansowej sektora bankowego w 2015 r. w Polsce wyniósł 4,4%. W końcu 2015 r. aktywa banków komercyjnych i spółdzielczych oraz oddziałów instytucji kredytowych wyniosły łącznie 1 600,1 mld zł (1 532,0 mld zł w 2014 r.). W strukturze aktywów sektora bankowego dominowały aktywa banków komercyjnych z oddziałami zagranicznymi – 1 458,4 mld zł, co oznacza wzrost o 4,6%. Aktywa banków spółdzielczych w 2015 r. ukształtowały się na poziomie 109,8 mld zł, wykazując wzrost o 4,8%.

Wartość aktywów funduszy inwestycyjnych znacznie przewyższyła poziom z poprzednich lat. Według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r. aktywa te zwiększyły się do 284,4 mld zł (o 21,6%), odnotowując najwyższy wzrost w analizowanych sektorach rynku finansowego w tym roku. Liczba funduszy inwestycyjnych zwiększyła się o 133, do łącznej ich liczby 814.

Znaczący spadek wartości aktywów w 2015 r. odnotowały spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe z 13,7 mld zł do 12,4 mld zł, tj. o 9,5%. Poziom depozytów zmniejszył się o 6,2%, natomiast portfela kredytów netto o 7,0%, co wynikało z pogarszającej się jakości kredytów udzielonych przez SKOK i konieczności uwzględnienia odpisów aktualizujących oraz sprzedaży pakietów przeterminowanych wierzytelności przez te podmioty w 2015 r.¹⁵⁷.

Wartość aktywów zakładów ubezpieczeń w 2015 r. wzrosła o 1,8 mld zł, tj. o 1,0% i wyniosła 180,0 mld zł. Z tego aktywa zakładów ubezpieczeń na życie wyniosły 105,3 mld zł (o 2,3% mniej), a zakładów ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych – 77,2 mld zł (o 5,4% więcej).

Aktywa netto otwartych funduszy emerytalnych w końcu 2015 r. wyceniono na 140,9 mld zł, tj. o 5,7% mniej niż rok wcześniej.

¹⁵⁷ KNF, *Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych na koniec 2015 r.*, (2016) Warszawa, s. 7-8.

Tabl. 61. Aktywa instytucji finansowych w Polsce

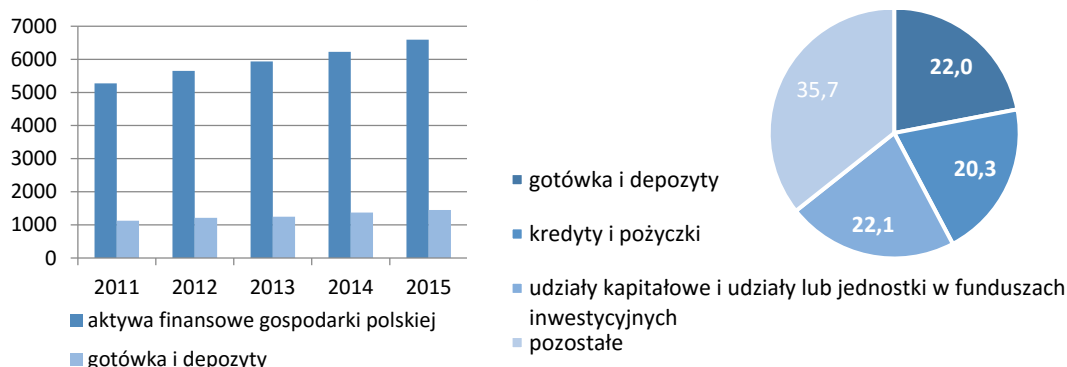
Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w mld zł				
Ogółem	1 806,4	1 959,2	2 104,9	2 107,2	2 217,8
Banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały instytucji kredytowych	1 295,0	1 350,2	1 406,0	1 532,0	1 600,1
Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe	15,6	16,9	18,7	13,7	12,4
Sektor ubezpieczeniowy	146,2	162,7	167,2	178,2	180,0
Fundusze inwestycyjne i Towarzystwa Funduszy Inwestycyjnych	125,0	159,8	212,2	233,9	284,4
Otwarte Fundusze Emerytalne	224,7	269,6	300,8	149,4	140,9

Źródło: dane KNF.

AKTYWA FINANSOWE GOSPODARKI POLSKIEJ

Aktywa finansowe całej gospodarki polskiej w 2015 r. wykazały wzrost o 5,9%. Największy udział w aktywach stanowiły aktywa instytucji finansowych – gotówka i depozyty, kredyty i pożyczki oraz udziały kapitałowe i udziały bądź jednostki w funduszach inwestycyjnych, których wartość również zwiększyła się odpowiednio o 5,7%, 8,0% i 7,1% w porównaniu do roku poprzedniego.

Wykres 95. Aktywa finansowe oraz struktura aktywów finansowych gospodarki polskiej w 2015 r. według instrumentów

Źródło: dane NBP.

POLITYKA MONETARNA

Rada Polityki Pieniężnej (RPP) w 2015 r. podejmowała działania związane z prowadzeniem polityki pieniężnej, przy założeniu utrzymania inflacji na poziomie 2,5%, z dopuszczalnym przedziałem odchyień +/-1 p. proc.¹⁵⁸

Polityka pieniężna w 2015 r. była kształtowana w I półroczu przez spadek dynamiki cen konsumpcyjnych i cen produkcji sprzedanej, natomiast w II półroczu na gospodarkę polską oddziaływało spowolnienie gospodarcze krajów rozwijających się, wraz z deprecjacją walut tych krajów oraz spadek cen surowców na rynkach światowych, w tym ropy naftowej.

Zmiana podstawowych stóp procentowych przez RPP w 2015 r. wystąpiła tylko w marcu; poprzednio obowiązywały stopy procentowe ustalone na początku października 2014 r. Zmiana poziomu stóp procentowych była uzasadniona utrzymującym się umiarkowanym poziomem aktywności gospodarczej na świecie, a także prognozą wydłużającego się okresu deflacji i wzrostu ryzyka utrzymania się inflacji poniżej wyznaczonego celu inflacyjnego¹⁵⁹. Decyzja o obniżeniu stóp

¹⁵⁸ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa, s. 5.

¹⁵⁹ NBP, *Informacja po posiedzeniu Rady Polityki Pieniężnej w dniach 3-4 marca 2015 r.*, (2015), Warszawa, s. 2.

procentowych dla stopy referencyjnej, lombardowej, depozytowej oraz dla redyskonta weksli o 50 p.b. była również deklarowaną przez RPP granicą cyklu łagodzenia polityki pieniężnej.

Tabl. 62. Zmiany stóp procentowych w Polsce w 2015 r.

Wyszczególnienie	Stopy procentowe	Zmiana	Data	Uzasadnienie RPP
Stopa referencyjna	1,50	↓ 50 p.b.	05.03.2015	- oczekiwania inflacyjne przedsiębiorstw i gospodarstw domowych pozostają na niskim poziomie - pogłębiająca się deflacja spowodowana umiarkowaną dynamiką płac oraz spadkiem cen surowców - wzrost ryzyka pozostania inflacji poniżej celu inflacyjnego w okresie średnim (projekcja modelu NECMOD)
Stopa lombardowa	2,50	↓ 50 p.b.		
Stopa depozytowa	0,50	↓ 50 p.b.		
Stopa redyskonta weksli	1,75	↓ 50 p.b.		

Źródło: NBP, *Informacja po posiedzeniu Rady Polityki Pieniężnej w dniach 3-4 marca 2015 r.*, (2015), Warszawa, s. 1-2.

Utrzymanie stóp procentowych na niezmiennym poziomie w II kwartale 2015 r. było uzasadnione przez RPP oczekiwaniem na: wzmocnienie ożywienia gospodarki krajowej, poprawę sytuacji na rynku pracy oraz ograniczenie ryzyka utrzymania inflacji poniżej celu inflacyjnego. W okresie tym obserwowano również reakcję gospodarki krajowej na wcześniejszą decyzję związaną z obniżeniem stóp procentowych. W II półroczu 2015 r. RPP utrzymała stopy procentowe na niezmiennym poziomie, wyjaśniając swoją decyzję umiarkowanym tempem wzrostu popytu w gospodarce krajowej i utrzymującą się ujemną luką popytową, świadczącą o braku presji inflacyjnej. We wrześniu 2015 r. RPP zwróciła uwagę również na niskie ceny surowców i umiarkowaną dynamikę płac nominalnych, która w opinii Rady przyczyniała się do ograniczania ryzyka wzrostu presji kosztowej i wspierała decyzje o utrzymaniu stóp procentowych na niezmiennym poziomie¹⁶⁰.

W 2015 r. polityka pieniężna NBP była prowadzona w warunkach nadpłynności sektora bankowego¹⁶¹, przy czym wartość średnioroczna nadpłynności sektora bankowego w 2015 r. wyniosła 87,7 mld zł, tj. zmniejszyła się o 11,6% w porównaniu do 2014 r. Nadpłynność sektora bankowego na koniec 2015 r. zmniejszyła się o 19,2 mld zł wobec 2014 r. i wyniosła 89,6 mld zł.

Do spadku nadpłynności sektora bankowego przyczynił się m.in. wzrost pieniądza gotówkowego, który wyniósł 15,6% na koniec 2015 r. w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego. Wzrost ten wynikał również z obniżenia stóp procentowych przez RPP, skutkując niższym oprocentowaniem depozytów. Wzrost płynności w sektorze bankowym w 2015 r. był kształtowany przez skup walut obcych przez NBP od Ministerstwa Finansów w wysokości 34,4 mld zł wobec 12,5 mld zł w 2014 r. Na poziom nadpłynności wpływ miała również sprzedaż walut obcych przez NBP, wynikająca z przewalutowania składki członkowskiej wpłacanej na rachunek KE (16,2 mld zł w 2015 r. wobec 17,4 mld zł w 2014 r.)¹⁶². Ograniczony poziom płynności sektora bankowego był warunkowany również wyższym o 2,9 mld zł poziomem środków utrzymywanych w ramach rezerwy obowiązkowej, który wiązał się ze stopniowym wzrostem depozytów sektora bankowego, od których naliczana była

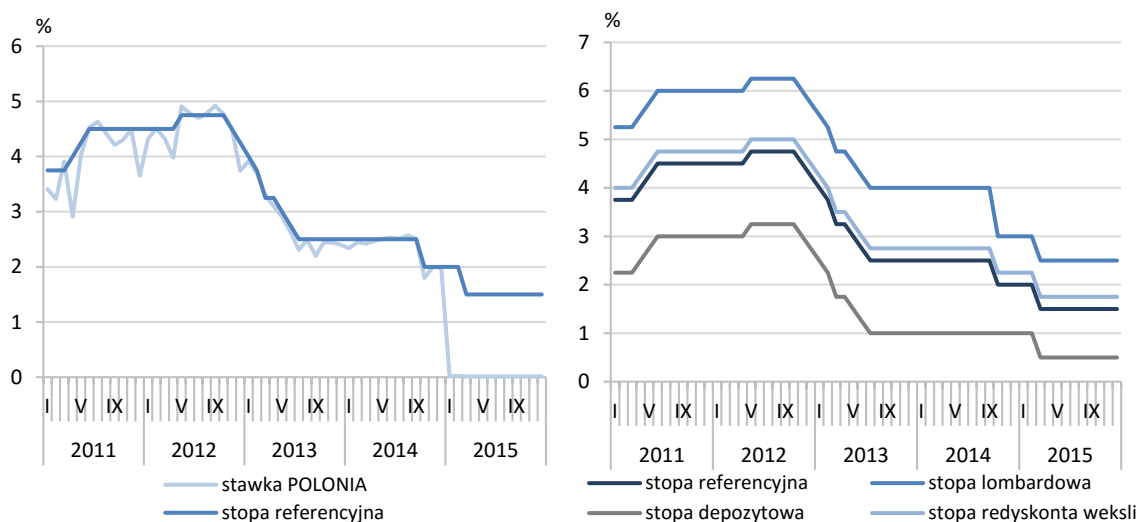
¹⁶⁰ NBP, *Informacja po posiedzeniu Rady Polityki Pieniężnej w dniach 1-2 września 2015 r.*, (2015), Warszawa, s. 2.

¹⁶¹ „Nadpłynność sektora bankowego jest to nadwyżka środków pozostająca w sektorze bankowym ponad wymagany poziom rezerwy obowiązkowej, obliczana w odpowiednich okresach utrzymywania rezerwy. Miarą nadpłynności jest saldo przeprowadzanych przez bank centralny operacji otwartego rynku oraz depozytowo-kredytowych”. NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa, s. 18-21.

¹⁶² NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa, s. 10.

rezerwa. W 2015 r. podstawowa stopa rezerwy obowiązkowej nie uległa zmianie i wyniosła 3,5%. Oprocentowanie środków rezerwy obowiązkowej wynosiło 0,9% stopy referencyjnej¹⁶³. Banki złożyły depozyty „na koniec dnia” w NBP w kwocie 182,6 mld zł¹⁶⁴, co oznacza wzrost o 67,7% w relacji do depozytów złożonych w 2014 r. Średni dzienny poziom depozytów „na koniec dnia” wyniósł 500 mln zł wobec 298 mln zł w 2014 r.¹⁶⁵

Wykres 96. Stawka referencyjna POLONIA vs stopa referencyjna NBP oraz porównanie stóp procentowych

Źródło: dane NBP.

Stawka POLONIA w 2015 r. kształtowała się w pobliżu poziomu stopy referencyjnej NBP. Średnie absolutne odchylenie stawki POLONIA od stopy referencyjnej NBP wyniosło 12 p. b. (wobec 11 p. b. w 2014 r.). Utrzymanie nieznacznego odchylenia stawki POLONIA od stopy referencyjnej NBP było możliwe dzięki prowadzonym operacjom otwartego rynku, zarówno tym podstawowym jak i dostrajającym, które były przeprowadzane z inicjatywy banku centralnego¹⁶⁶. Przyczyniło się to do zapewnienia bankom przez NBP odpowiednich warunków do bilansowania własnych pozycji płynnościowych w okresie utrzymywania rezerwy obowiązkowej. Rentowność przeprowadzanych poszczególnych operacji była zbliżona bądź równa stopie referencyjnej NBP¹⁶⁷.

W ramach podstawowych operacji otwartego rynku NBP w 2015 r. emitował bony pieniężne z 7-dniowym terminem zapadalności, których średnia wartość roczna wyniosła 88,0 mld zł i była niższa od średniego poziomu emisji tych bonów w 2014 r. o 19,3 mld zł. Ponadto NBP emitował, w ramach operacji dostrajających, bony pieniężne o krótszych terminach zapadalności (1, 2, 3 i 4-dniowych) – średnia wartość tych emisji wyniosła 1,1 mld zł w relacji do 1,2 mld zł w 2014 r. W 2015 r. przeprowadzono również 14 transakcji dostrajających otwartego rynku (o 5 mniej niż w 2014 r.).

¹⁶³ NBP, *Raport roczny 2015. Płynność sektora bankowego Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2016), Warszawa, s. 8.

¹⁶⁴ Lokaty terminowe banków w NBP (depozyt na koniec dnia), dane zostały obliczone za dni ich utrzymywania w 2015 r.

¹⁶⁵ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa, s. 7.

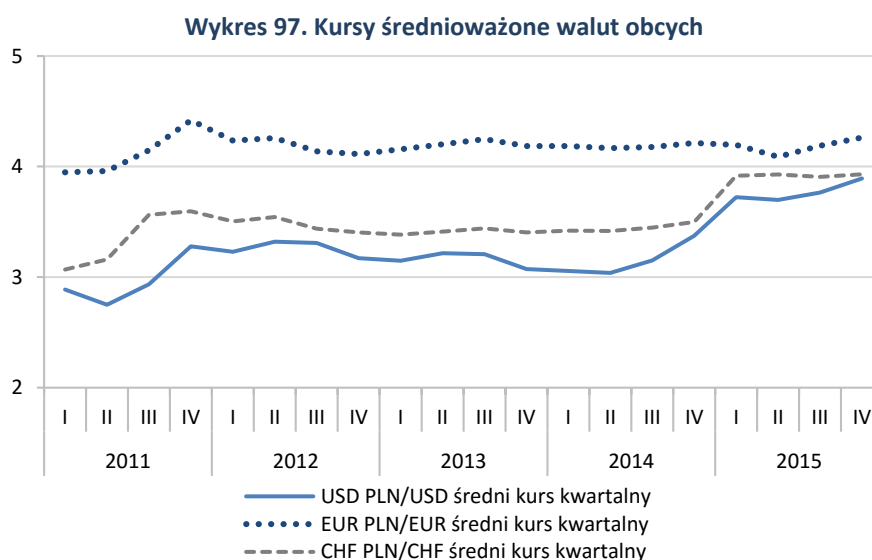
¹⁶⁶ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa, s. 25.

¹⁶⁷ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa, s. 26.

KURS WALUTOWY

W 2015 r. kurs złotego względem euro i dolara amerykańskiego kształtował się głównie pod wpływem czynników zewnętrznych, związanych z dywergencją polityki monetarnej największych banków centralnych. Działania podejmowane przez największe banki centralne wiązały się ze wzmocnieniem bądź osłabieniem walut krajowych, które wpływały na zmienność walut gospodarek wschodzących. Kurs złotego do dolara amerykańskiego i franka szwajcarskiego był determinowany przez zmiany kursów EUR/USD oraz EUR/CHF.

Dywergencja prowadzonej polityki pieniężnej pomiędzy EBC i Fed, przyczyniała się w 2015 r. do deprecjacji euro względem dolara¹⁶⁸, co skutkowało silniejszym osłabieniem złotego wobec dolara niż do euro. Na wyższą zmienność i powolną deprecjację złotego wobec EUR i USD od II połowy roku wpływała również niepewność na rynkach związana z Grexitem oraz spadek cen ropy naftowej, które również przyczyniły się do deprecjacji EUR. Na osłabienie kursu złotego w IV kwartale 2015 r. wpływ miała również decyzja Rady Prezesów EBC o niezwiększaniu skali zakupów papierów wartościowych w zakresie programu EAPP.

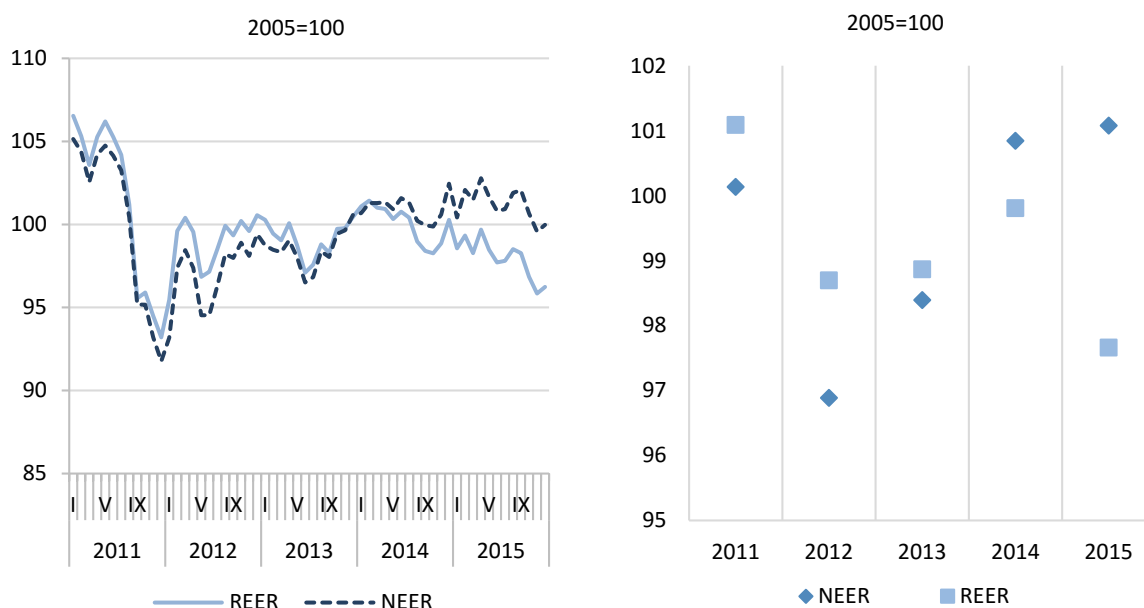
Źródło: dane NBP.

Na globalnych rynkach finansowych w 2015 r. obserwowano spadek cen akcji, a także spadek cen surowców i deprecjację walut krajów będących ich eksporterami. W I półroczu 2015 r. kurs złotego odnotował okresową aprecjację, co wiązało się z łagodzeniem polityki pieniężnej przez EBC. Zwiększona okresowo zmienność kursu złotego w tym czasie wynikała z oczekiwaniami na decyzję Fed dotyczącą terminu podniesienia stóp procentowych. W II półroczu 2015 r. spowolnienie gospodarcze krajów rozwijających się oraz rosnące oczekiwania na działania Fed i EBC, a także obawy inwestorów o niewypłacalność Grecji silnie oddziaływały na kursy walut gospodarek krajów rozwijających się. Osłabienie kursu złotego wobec USD i EUR nasiliło się w IV kwartale 2015 r.

Średni kurs euro w 2015 r. wyniósł 4,18 zł i był nieznacznie niższy, bo o 0,03% w porównaniu z 2014 r. Średni kurs dolara w 2015 r. wyniósł 3,77 zł i był wyższy o 19,5% w porównaniu do 2014 r. Średni kurs franka szwajcarskiego w 2015 r. wyniósł 3,92 zł i był wyższy o 13,8%.

¹⁶⁸ NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego, luty 2016 r.*, (2016), Warszawa, s. 28.

Wykres 98. Nominalny i realny efektywny kurs złotego

Źródło: KE, *Price and Cost Competitiveness*, http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/data_section_en.htm

Realny efektywny kurs złotego (REER¹⁶⁹) w przeliczeniu dla 42 krajów w 2015 r. osiągnął poziom 97,66 wobec roku bazowego (2005), odnotowując niższą wartość niż w 2014 r. (99,81). Nominalny efektywny kurs złotego (NEER¹⁷⁰) w 2015 r. w przeliczeniu dla 42 krajów był na poziomie 101,08 w porównaniu do okresu bazowego (2005=100), odnotowując nieznaczny wzrost wobec 2014 r. (100,84). Spadek efektywnego kursu REER świadczył o kontynuacji obniżenia siły nabywczej złotego w porównaniu do głównych partnerów handlowych Polski¹⁷¹.

¹⁶⁹ Realny efektywny kurs walutowy, REER UE28 uwzględnia zmiany kursu złotego wobec 28 krajów UE, a REER UE19 uwzględnia zmiany kursu złotego wobec krajów strefy euro. Więcej na ten temat w: KE, *Price and Cost Competitiveness*, http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/index_en.htm

¹⁷⁰ Nominalny efektywny kurs walutowy, NEER UE28 uwzględnia zmiany kursu złotego wobec 28 krajów UE, a NEER UE19 uwzględnia zmiany kursu złotego wobec krajów strefy euro. Więcej na ten temat w: KE, *Price and Cost Competitiveness*, http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/index_en.htm

¹⁷¹ REER obliczany jest na podstawie koszyka walut partnerów handlowych, których wagi wyliczono na podstawie dwustronnej wymiany handlowej.

4. SEKTOR BANKOWY W POLSCE

CHARAKTERYSTYKA POLSKIEGO SEKTORA BANKOWEGO

Na koniec 2015 r. liczba podmiotów działających w polskim sektorze bankowym wyniosła 626, wobec 631 rok wcześniej. Liczba 38 banków komercyjnych nie uległa zmianie. Funkcjonowało również 561 banków spółdzielczych (o 4 mniej). Oprócz banków działalność prowadziły oddziały instytucji kredytowych, a ich liczba wyniosła 27 (o 1 mniej). Zmniejszenie liczby banków ogółem wynikało z procesów konsolidacyjnych i zmian organizacyjnych przeprowadzonych w sektorze bankowym. W końcu 2015 r., w relacji do 2014 r., nastąpiło zmniejszenie zatrudnienia w sektorze bankowym o 1,7 tys. osób (o 1,0%) oraz liczby placówek banków o 0,6 tys. (o 3,7%).

Tabl. 63. Charakterystyka liczbowa sektora bankowego w Polsce

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Banki komercyjne	47	45	41	38	38
Banki spółdzielcze	574	572	571	565	561
Oddziały instytucji kredytowych	21	25	28	28	27
Liczba placówek	13 921	15 412	15 297	15 062	14 507
Zatrudnienie	176 658	175 071	174 331	172 659	170 936

Źródło: dane KNF.

Udział pięciu największych banków w aktywach ogółem sektora bankowego (stopień koncentracji CR5) nieznacznie się zwiększył i wyniósł 48,8% wobec 2014 r. (48,5%). Odnotowano również nieznaczny wzrost współczynnika koncentracji w depozytach o 0,1 p. proc., jak i w należnościach sektora niefinansowego o 0,2 p. proc.

Tabl. 64. Współczynnik koncentracji CR5 banków w sektorze bankowym

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w %				
W aktywach ogółem	44,3	45,0	46,1	48,5	48,8
W depozytach ogółem	45,4	44,2	45,9	54,9	55,0
W należnościach sektora niefinansowego	39,1	39,1	42,5	48,9	49,1

Źródło: dane KNF.

W sektorze bankowym nastąpił wzrost udziału aktywów banków należących do inwestorów krajowych do 41,0% (o 2,5 p. proc. wobec 2014 r.), co było związane z przejęciem kontroli nad Alior Bankiem przez PZU SA. W 2015 r. pod kontrolą inwestorów krajowych było 12 banków komercyjnych oraz wszystkie banki spółdzielcze. Inwestorzy zagraniczni (pochodzący z 18 krajów, głównie z Włoch, Niemiec i Hiszpanii) kontrolowali 26 banków komercyjnych oraz wszystkie oddziały instytucji kredytowych.

Tabl. 65. Udziały w aktywach sektora bankowego banków kontrolowanych przez inwestorów krajowych i zagranicznych

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	w %				
Inwestorzy krajowi	35,0	36,4	36,8	38,5	41,0
Inwestorzy zagraniczni	65,0	63,6	63,2	61,5	59,0

Źródło: dane KNF.

Od 1 stycznia 2014 r. obowiązuje nowy standard sprawozdawczości, dotyczący adekwatności kapitałowej, określony przez pakiet CRR/CRD IV. W 2015 r. współczynnik kapitału podstawowego

Tier 1¹⁷² dla sektora bankowego wyniósł 15,0%, wobec 13,4% w roku poprzednim; dla banków komercyjnych 15,2% (przy 13,4% w 2014 r.), a dla banków spółdzielczych 12,5% (14,5% w 2014 r.). Na koniec 2015 r. tylko 2 banki (wobec 1 w 2014 r.) wykazały łączny współczynnik kapitałowy na poziomie niższym niż 8%¹⁷³. Udział tych podmiotów w sumie aktywów sektora bankowego stanowił jedynie 0,1%. Świadczy to o wysokiej jakości kapitałów zgromadzonych przez polskie banki.

Fundusze własne banków w 2015 r. wynosiły 159,2 mld zł i były o 22,3 mld zł wyższe niż w roku poprzednim (tj. o 16,3%), z tego w bankach komercyjnych 149,8 mld zł (wzrost o 18,4%), a w bankach spółdzielczych 9,3 mld zł (spadek o 9,7%). Na koniec 2015 r. 4 banki komercyjne oraz 30 banków spółdzielczych nie spełniało minimalnych wymagań regulacyjnych i zaleceń KNF w zakresie adekwatności kapitałowej.

W 2015 r. UKNF wystąpił indywidualne zalecenia stosowania dodatkowego wymogu kapitałowego dla banków posiadających ekspozycje na rynku walutowych kredytów dla gospodarstw domowych zabezpieczonych hipotecznie. Większość banków w 2015 r. posiadała wystarczające fundusze na pokrycie dodatkowego wymogu; jedynie w 4 bankach występował niedobór funduszy.

DEPOZYTY

Depozyty sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2015 r. wyniosły łącznie 987,2 mld zł, i były o 9,9% wyższe niż rok wcześniej. Depozyty sektora niefinansowego wyniosły 938,8 mld zł i stanowiły 95,1% depozytów tych dwóch sektorów (93,4% w 2014 r.). Wartość depozytów sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniosła 48,4 mld zł, co oznacza spadek o 20,2% w porównaniu z rokiem poprzednim.

W 2015 r., w porównaniu do stanu 2014 r., odnotowano wzrost wartości depozytów bieżących o 13,1%, a depozytów terminowych o 2,9%. Wartość depozytów bieżących sektora niefinansowego zwiększyła się w 2015 r. o 15,8%, a depozytów terminowych o 4,4%. Wartość depozytów bieżących sektora instytucji rządowych i samorządowych zmniejszyła się o 17,7%, a depozytów terminowych o 23,8%. Udział depozytów terminowych w depozytach sektora niefinansowego oraz instytucji rządowych i samorządowych łącznie zmniejszył się w skali roku do 48,7% (o 2,4 p. proc.), przy czym udział depozytów terminowych w depozytach sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 38,8% (wobec 40,7% rok wcześniej)¹⁷⁴.

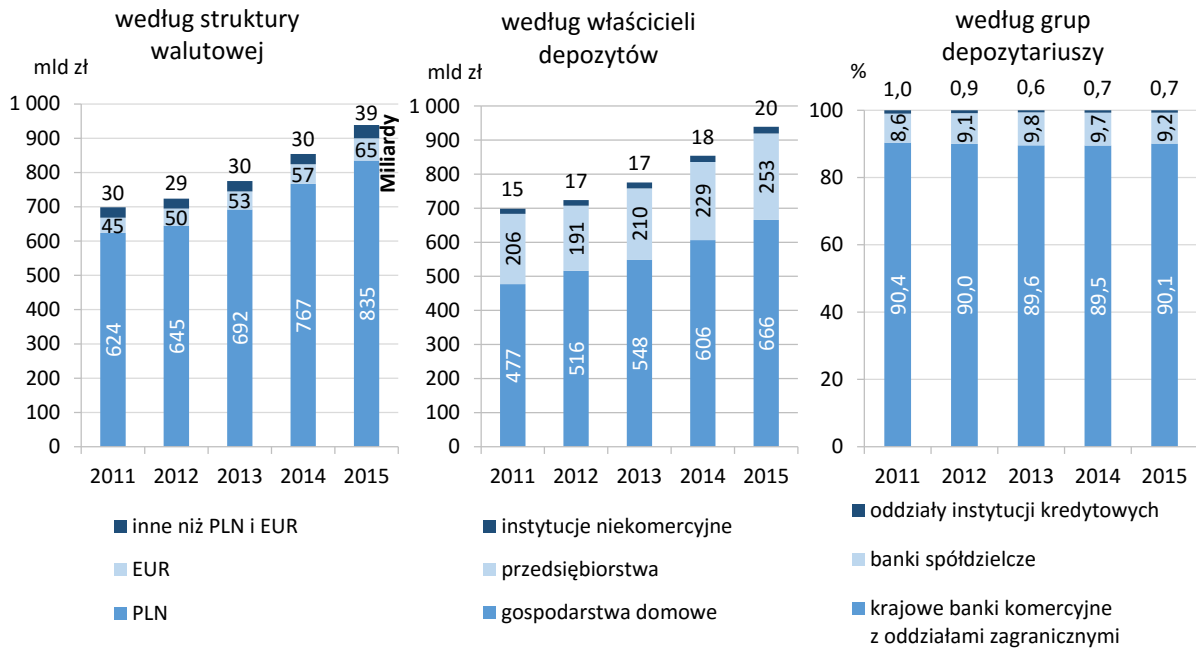
W strukturze depozytów sektora niefinansowego przeważały depozyty w walucie krajowej, których udział w 2015 r. wyniósł 88,9% i zmniejszył się w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,0 p. proc. Depozyty utrzymywane w euro stanowiły 6,9% tych depozytów (wobec 6,7% w roku poprzednim). Przeważająca część depozytów sektora niefinansowego utrzymywana była w krajowych bankach komercyjnych, w których w 2015 r. ulokowanych było 90,1% wszystkich depozytów tego sektora (o 0,6 p. proc. więcej w relacji do 2014 r.).

¹⁷² Zgodnie z dokumentem: Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 680/2014 z dnia 16 kwietnia 2014 r. ustanawiające wykonawcze standardy techniczne dotyczące sprawozdawczości nadzorczej instytucji zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 575/2013 zmianie uległ standard w zakresie sprawozdawczości dotyczącej adekwatności kapitałowej banków od marca 2014 r.

¹⁷³ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2015 r.*, (2016), Warszawa, s. 27.

¹⁷⁴ Dane NBP, wyliczenia własne.

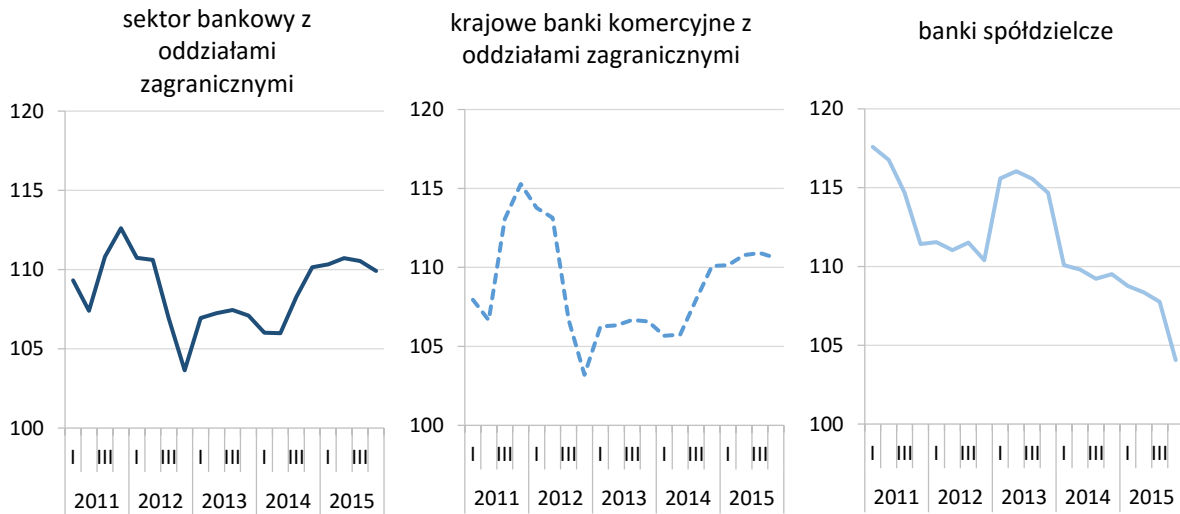
Wykres 99. Wartość i struktura depozytów sektora niefinansowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Wykres 100. Dynamika depozytów sektora niefinansowego

(analogiczny okres poprzedniego roku =100)

Uwaga: stan na koniec kwartału.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Analogicznie jak w latach poprzednich, w strukturze depozytów sektora niefinansowego przeważały depozyty gospodarstw domowych. Ich wartość wyniosła 665,7 mld zł i była wyższa o 9,8% niż w 2014 r. Depozyty przedsiębiorstw zwiększyły swoją wartość o 23,9 mld zł (o 10,4%) i wyniosły 253,3 mld zł.

Na wzrost depozytów przedsiębiorstw wpłynęła m.in poprawa ich sytuacji finansowej oraz poprawa koniunktury gospodarczej.

W 2015 r. dynamika wartości depozytów sektora niefinansowego na koniec roku była wyższa o 9,9 p. proc. niż rok wcześniej. W przypadku banków komercyjnych z oddziałami zagranicznymi wzrost ten wyniósł 10,6 p. proc., a w bankach spółdzielczych 4,1 p. proc.

W 2015 r. na skutek znacznego przyrostu depozytów w sektorze niefinansowym odnotowano niższy poziom relacji kredytów do depozytów niż w latach poprzednich. Współczynnik ten wyniósł 98,2%, wobec 104,8% w 2014 r., poprawiając tym samym stabilność systemu finansowego i stan równowagi akcji kredytowej wobec działalności depozytowej banków¹⁷⁵.

KREDYTY

W portfelu kredytowym banków w końcu 2015 r. wartość kredytów brutto sektora niefinansowego oraz sektora instytucji rządowych i samorządowych wynosiła 1 057,2 mld zł, wykazując wzrost o 6,9% w stosunku do roku poprzedniego. W strukturze tych kredytów 961,8 mld zł stanowiły kredyty sektora niefinansowego, których udział wyniósł 91,0% całego portfela kredytowego banków.

W 2015 r. odnotowano zmniejszenie udziału kredytów walutowych w kredytach ogółem do 26,0%, z poziomu 26,4% w 2014 r.

Wartość kredytów dla gospodarstw domowych w końcu 2015 r. wyniosła 628,5 mld zł, a dla przedsiębiorstw 327,3 mld zł. Wyższym tempem wzrostu wartości kredytów w 2015 r. w obszarze sektora niefinansowego charakteryzowały się przedsiębiorstwa, dla których odnotowano wzrost o 8,8%. Kredyty dla gospodarstw domowych zwiększyły swą wartość w tym samym okresie o 6,7%. W relacji do roku poprzedniego sektor bankowy odnotował zwiększenie tempa akcji kredytowej, czemu sprzyjały niskie stopy procentowe.

Od początku 2015 r. roczna dynamika udzielonych kredytów dla sektora niefinansowego wykazywała trend rosnący i na koniec roku była o 7,4 p. proc. większa niż rok wcześniej. W przypadku gospodarstw domowych wzrost kredytów na koniec 2015 r. wyniósł 6,7 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Najwyższym wzrostem kredytów w sektorze niefinansowym charakteryzowały się kredyty przedsiębiorstw, które były wyższe o 8,8 p. proc. w porównaniu do 2014 r.

Na poziom kredytów dla gospodarstw domowych w 2015 r. wpłynęło głównie zwiększenie wartości kredytów mieszkaniowych (o 7,1%) i wzrost kredytów konsumpcyjnych osób prywatnych (o 6,6%). W przypadku walutowych kredytów mieszkaniowych odnotowano zwiększenie ich wartości o 2,3%, natomiast wartość kredytów złotych wzrosła o 11,3%. Udział kredytów walutowych w kredytach mieszkaniowych na koniec 2015 r. wyniósł 44,4% wobec 46,5% w roku poprzednim.

Rozwój akcji kredytowej w obszarze kredytów mieszkaniowych w 2015 r. wiązał się z niskimi stopami procentowymi, stabilizacją cen na rynku nieruchomości i poprawą koniunktury w gospodarce. Na poziom kredytów mieszkaniowych wpływ miała nowelizacja Rekomendacji S z 2013 r., która wiąże się ze stopniowym obniżaniem maksymalnego poziomu LtV¹⁷⁶ do 80% w 2017 r.¹⁷⁷ Ograniczony wpływ na wartość udzielonych kredytów mieszkaniowych miał również rządowy program „Mieszkanie dla Młodych” (MdM). Od początku programu MdM w 2014 r. do końca 2015 r. BGK przekazał bankom kredytującym środki finansowe z tytułu udzielonych kredytów z dofinansowaniem wkładu własnego w łącznej wysokości 749,9 mln zł, w tym 535,7 mln zł w 2015 r.¹⁷⁸

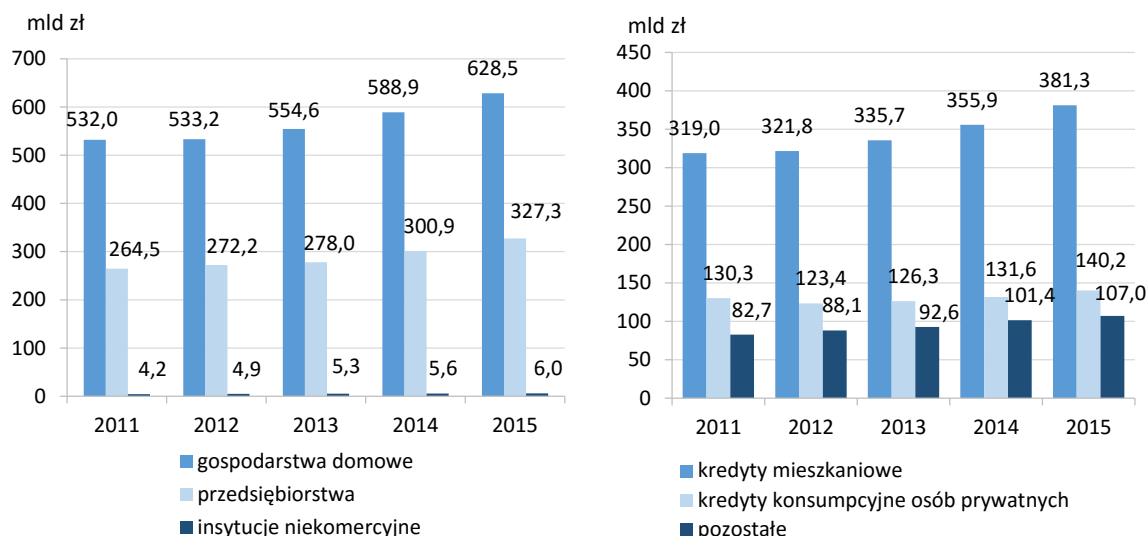
¹⁷⁵ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2015 r.*, (2016), Warszawa, s.34.

¹⁷⁶ Współczynnik *Loan to value* (Ltv) to relacja pomiędzy wysokością kredytu, a wartością zabezpieczenia tego kredytu.

¹⁷⁷ Dla ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie, powstałych w okresie do dnia 31 grudnia 2014 r., wielkość wskaźnika LtV nie powinna przekraczać poziomu 95%, a dla ekspozycji kredytowych zabezpieczonych hipotecznie, powstałych w okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 grudnia 2015 r., wielkość wskaźnika LtV nie powinna przekraczać poziomu 90%.

¹⁷⁸ BGK, *Raport roczny 2015*, (2016), Warszawa, s. 106.

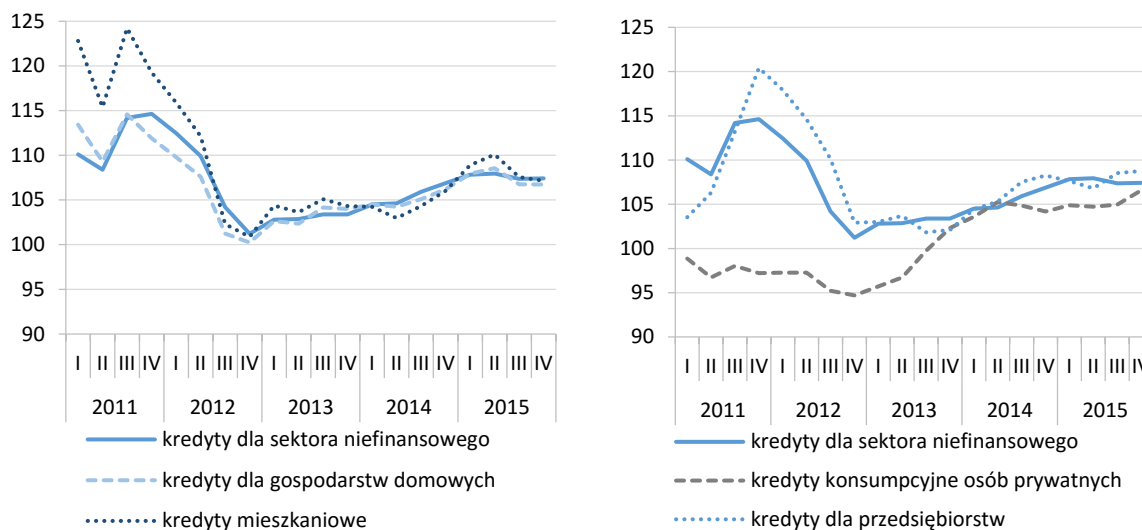
Wykres 101. Wartość bilansowa brutto kredytów sektora niefinansowego (lewy) oraz dekompozycja kredytów dla gospodarstw domowych (prawy)

Uwaga: stan na koniec roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Wykres 102. Dynamika kredytów sektora niefinansowego
(analogiczny okres roku poprzedniego=100)

Uwaga: na podstawie danych miesięcznych, stan na koniec kwartału.

Źródło: dane KNF.

Wartość kredytów konsumpcyjnych osób prywatnych zwiększyła się ze 131,6 mld zł w 2014 r. do 140,2 mld zł w 2015 r. Najwyższy wzrost tych kredytów odnotowano dla „ratalnych kredytów pozostałych” i wyniósł on 9,6% w relacji do roku poprzedniego. Wartość kredytów konsumpcyjnych pozostałych¹⁷⁹ i kredytów w kartach kredytowych wzrosła odpowiednio o 5,5% i 3,0%. Stwierdzono natomiast obniżenie wartości kredytów samochodowych o 4,8%.

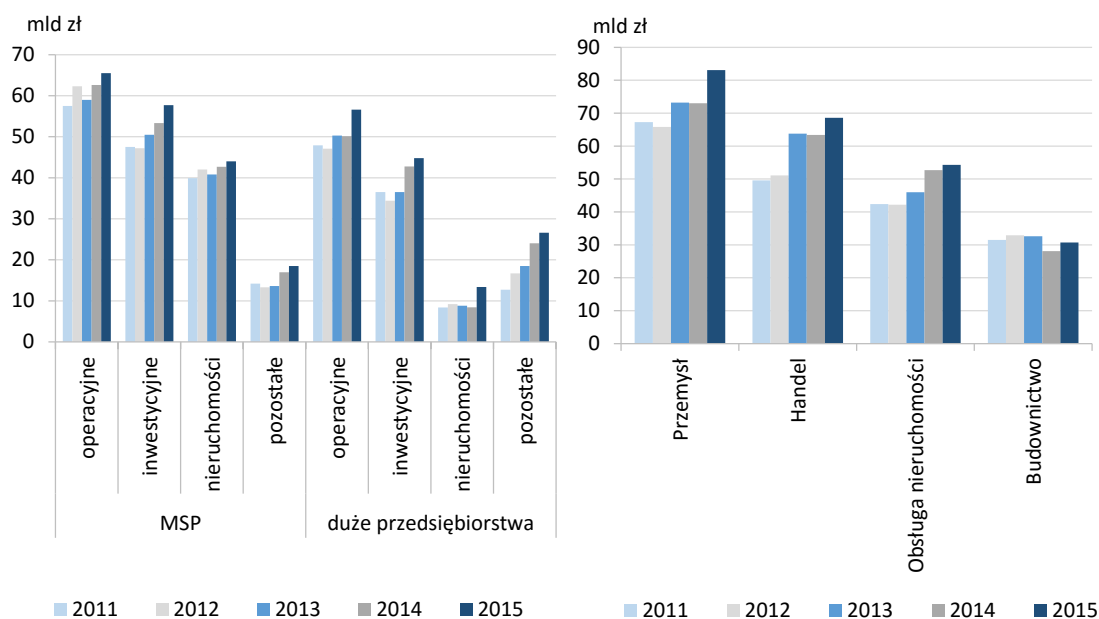
Wartość kredytów dla przedsiębiorstw ogółem w końcu 2015 r. wyniosła 327,3 mld zł i wzrosła o 8,8% w porównaniu do roku poprzedniego. Wyższe tempo przyrostu wartości udzielonych kredytów stwierdzono dla dużych przedsiębiorstw, dla których ich wartość wzrosła o 12,9% i ukształtowała się

¹⁷⁹ Kategoria ta obejmuje kredyty w rachunku bieżącym oraz kredyty gotówkowe spłacane jednorazowo.

na poziomie 141,5 mld zł. Stanowiło to 43,2% wartości bilansowej brutto kredytów udzielonych przedsiębiorstwom ogółem (o 1,6 p. proc. więcej niż rok wcześniej). Wartość kredytów dla MSP wzrosła o 5,8% i wyniosła 185,8 mld zł.

Analogicznie jak w poprzednich latach, w strukturze kredytów dla przedsiębiorstw przeważały kredyty operacyjne, których poziom na koniec 2015 r. wyniósł 122,1 mld zł i był wyższy o 8,4% w porównaniu do 2014 r. Największy wzrost wartościowo w 2015 r., spośród kredytów dla przedsiębiorstw ogółem odnotowano w kategorii „pozostałe należności”¹⁸⁰, o 10,0% do 45,1 mld zł.

Wykres 103. Kredyty dla przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF (stan na koniec roku) oraz KNF, *Raport o sytuacji banków w 2015 r.*, (2016), Warszawa.

Kredyty udzielone w 2015 r. przedsiębiorstwom z branż: przetwórstwa przemysłowego, handlu, obsługi nieruchomości oraz budownictwa stanowiły łącznie 69,2% wartości kredytów dla przedsiębiorstw ogółem. W 2015 r., podobnie jak w poprzednich latach, największy udział miały kredyty przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego – 24,3% wobec 23,6% w 2014 r., a ich wartość zwiększyła się do 83,1 mld zł, tj. o 13,7%. Wśród przedsiębiorstw przetwórstwa przemysłowego najwyższy udział w udzielonych kredytach miała branża spożywcza (23,0% – 19,1 mld zł). Wartość kredytów dla przedsiębiorstw z branży spożywczej w 2015 r. wzrosła o 14,4% w stosunku do roku poprzedniego. Wysoki wzrost wartości kredytów wystąpił w handlu, o 8,2% do poziomu 68,6 mld zł. Wartość kredytów dla budownictwa zwiększyła się o 9,3%, do poziomu 30,7 mld zł¹⁸¹.

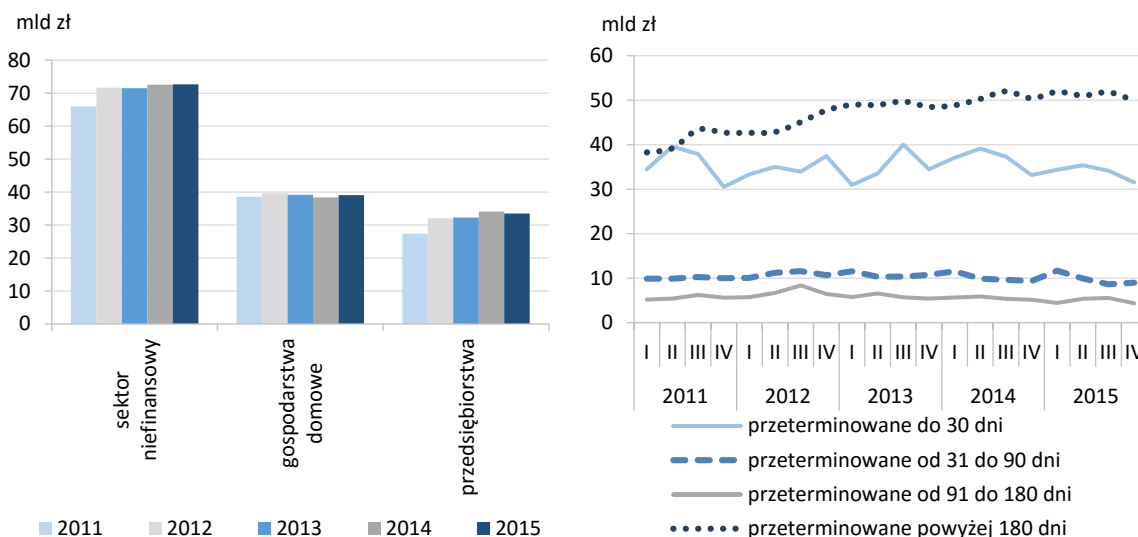
¹⁸⁰ Kategoria ta obejmuje: kredyty w rachunku karty kredytowej, kredyty na zakup papierów wartościowych, kredyty samochodowe, instrumenty dłużne, zrealizowane gwarancje i poręczenia, należności z tytułu akredytywy oraz należności z tytułu przekroczenia salda zdefiniowanego w umowie kredytowej na rachunku bieżącym i rachunku karty kredytowej.

¹⁸¹ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2015 r.*, (2016), Warszawa, s.54.

KREDYTY ZAGROŻONE

W 2015 r. wartość kredytów zagrożonych pozostała na podobnym poziomie jak w 2014 r. i wyniosła 72,9 mld zł. Kredyty zagrożone sektora niefinansowego stanowiły 99,7% kredytów zagrożonych ogółem, a ich wartość ukształtowała się na poziomie 72,7 mld zł, o 0,2% więcej niż rok wcześniej.

Wykres 104. Wartość kredytów zagrożonych według wybranych sektorów (lewy) oraz kredyty przeterminowane sektora niefinansowego według opóźnień w spłacie (prawy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

Najwyższy udział w kredytach zagrożonych sektora niefinansowego stanowiły kredyty dla gospodarstw domowych (53,8%). Wartość tych kredytów w końcu 2015 r. wyniosła 39,1 mld zł i była wyższa o 0,7 mld zł (o 1,9%) niż w roku poprzednim. Wartość kredytów zagrożonych dla przedsiębiorstw w 2015 r. zmniejszyła się o 1,7% i wyniosła 33,5 mld zł. W strukturze kredytów zagrożonych gospodarstw domowych w 2015 r. przeważały kredyty konsumpcyjne, których udział w kredytach zagrożonych gospodarstw domowych wyniósł 43,1%. Wartość tych kredytów zwiększyła się w 2015 r. o 0,1 mld zł (o 0,6%) do poziomu 16,8 mld zł, natomiast w strukturze kredytów zagrożonych udział tej kategorii kredytów zmniejszył się o 0,5 p. proc. Odnotowano wzrost kredytów zagrożonych w kategorii „pozostałe” o 7,2%, do 11,4 mld zł oraz zmniejszenie wartości zagrożonych kredytów mieszkaniowych gospodarstw domowych o 1,3%, do poziomu 10,8 mld zł. Udział tych kategorii w kredytach zagrożonych gospodarstw domowych wyniósł odpowiednio 29,3% i 27,7%.

W strukturze zagrożonych kredytów dla przedsiębiorstw przeważały wartościowo kredyty udzielone MSP (22,6 mld zł). Kredyty te w 2015 r. zwiększyły się o 0,2 mld zł, wykazując wzrost o 1,1%, a w przedsiębiorstwach dużych były niższe o 0,8 mld zł, co oznaczało spadek ich wartości o 7,1%, do 10,9 mld zł.

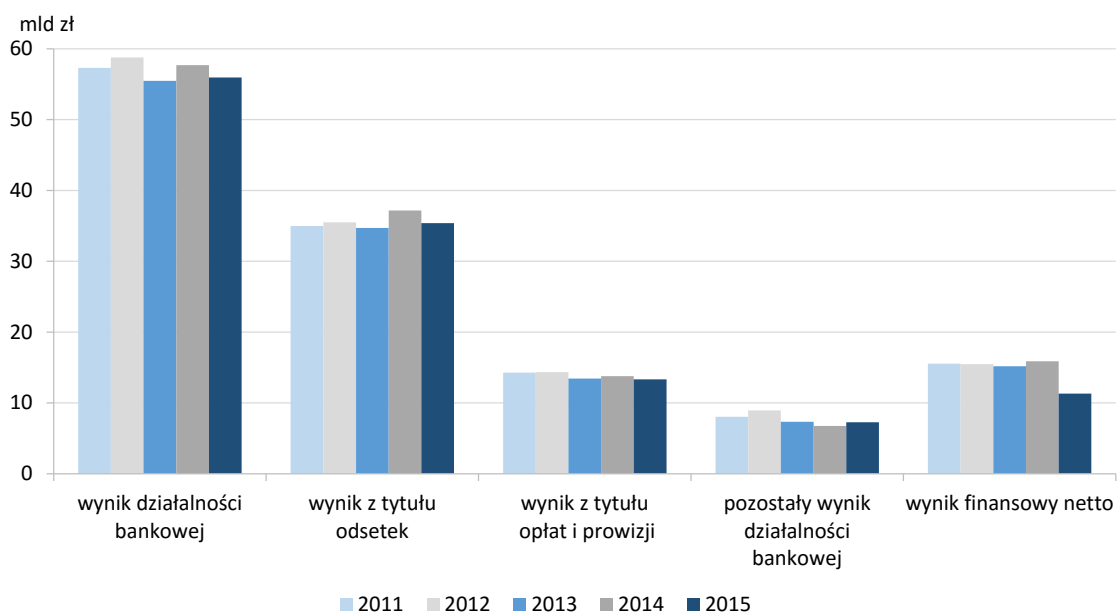
W strukturze kredytów przeterminowanych sektora niefinansowego na koniec 2015 r. dominowała grupa kredytów niespłacanych powyżej 180 dni, o wartości 49,9 mld zł, a ich udział stanowił 52,7% kredytów przeterminowanych (51,4% w 2014 r.). Drugą grupą kredytów, pod względem wartości, były te, których opóźnienie w spłacie było nie dłuższe niż 30 dni. Wartość tych kredytów wyniosła 31,5 mld zł, a ich udział w całości kredytów przeterminowanych stanowił 33,3% na koniec 2015 r., przy 33,8% w 2014 r.

WYNIKI FINANSOWE I RENTOWNOŚĆ

Wynik finansowy netto sektora bankowego w 2015 r. wyniósł 11,3 mld zł, osiągając o 28,9% niższy poziom od uzyskanego w 2014 r. Na znaczne pogorszenie wyniku finansowego netto całego sektora bankowego wpłynęła upadłość dużego banku spółdzielczego i konieczność wniesienia przez banki dodatkowych wpłat na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego na wypłatę gwarantowanych depozytów tego banku. Spowodowało to zwiększenie kosztów działania banków z 27,1 mld zł do 30,7 mld zł w 2015 r.

W 2015 r. główną determinantą kształtowania wyniku finansowego było zmniejszenie wyniku na działalności bankowej o 1,7 mld zł, tj. o 3,0% w relacji do roku poprzedniego, w tym zmniejszenie wyniku z tytułu odsetek o 1,8 mld zł, tj. o 4,8% oraz z tytułu opłat i prowizji o 0,5 mld zł, tj. o 3,4%.

Wykres 105. Wyniki finansowe sektora bankowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych miesięcznych KNF.

W 2015 r. wyniki finansowe sektora bankowego odnotowały spadek w porównaniu do roku poprzedniego, przy wzroście aktywów i funduszy własnych. Odzwierciedleniem tych relacji było obniżenie podstawowych wskaźników efektywności działania. Wskaźnik rentowności aktywów (ROA) spadł o 0,4 p. proc. do poziomu 0,7%, a wskaźnik rentowności kapitału własnego (ROE) o 3,1 p. proc. do 6,8%¹⁸². Dla banków komercyjnych wskaźniki ROA i ROE wyniosły odpowiednio 0,9% (spadek o 0,2 p. proc.) i 7,7% (spadek o 2,3 p. proc.). W bankach spółdzielczych wystąpił deficyt, co odzwierciedlał ujemny poziom ROA – 1,0% (zmniejszenie o 1,7 p. proc.) i ROE -10,3% (zmniejszenie o 17,7 p. proc.).

¹⁸² KNF, *Raport o sytuacji banków w 2015 r.*, (2016), Warszawa, s. 6 i 41.

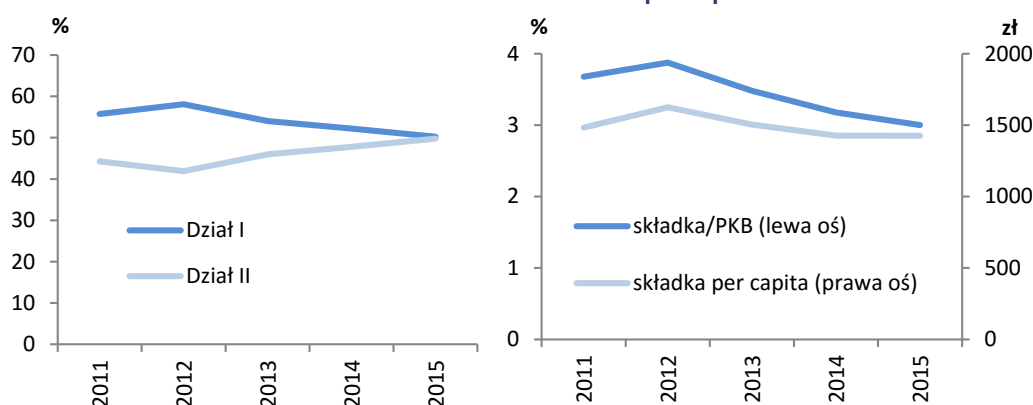
5. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE

SYTUACJA SEKTORA UBEZPIECZEŃ

Działalność ubezpieczeniową w Polsce na koniec 2015 r. prowadziło pięćdziesiąt siedem krajowych zakładów ubezpieczeń. Wśród nich było dwadzieścia siedem zakładów ubezpieczeń na życie, dwadzieścia dziewięć zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych oraz jeden zakład reasekuracji. Notyfikację na działalność w Polsce w ramach swobody świadczenia usług na koniec 2015 r. posiadało 640 zagranicznych zakładów ubezpieczeń, a 26 zagranicznych zakładów prowadziło swoją działalność poprzez oddział¹⁸³, w tym jeden zakład reasekuracji.

Wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń ogółem w 2015 r. były mniej korzystne niż rok wcześniej, na co wpłynął głębszy spadek przychodów ogółem niż kosztów ogółem. Wynik finansowy netto ogółem wyniósł 5,7 mld zł i był niższy o 14,3% niż w 2014 r. Towarzystwa ubezpieczeń w dziale I wypracowały wynik w wysokości 3,1 mld zł, natomiast w dziale II wynik ten wyniósł 2,7 mld zł. W 2015 r. składka przypisana brutto ogółem wyniosła 54,8 mld zł (mniej o 0,2% niż w 2014 r.), z czego 27,5 mld zł stanowiła składka działu I, a 27,3 mld zł działu II.

Wykres 106. Struktura składki przypisanej brutto według działów ubezpieczeń oraz udział składki przypisanej brutto w PKB i wielkość składki per capita

Źródło: dane KNF (lewy) oraz opracowanie własne na podstawie danych KNF i GUS (lewy).

Łączna wartość zebranych na świecie składek ubezpieczeniowych na życie wyniosła w 2015 r. 2 533,8 mld USD wobec 2 655,6 mld USD w 2014 r., natomiast w sektorze pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (*non-life*) zbiór składki wyniósł 2 020,0 mld USD wobec 2 099,1 mld USD zebranych w poprzednim roku¹⁸⁴.

Relacja składki przypisanej brutto do PKB w Polsce wyniosła w 2015 r. 3,0% i spadła o 0,2 p. proc. w stosunku do poprzedniego roku, z tego na ubezpieczenia na życie oraz na pozostałe ubezpieczenia osobowe i majątkowe przypadało po 1,5%. Składka *per capita* zmniejszyła się w 2015 r. i spadła do poziomu 1 425 zł na osobę. W strukturze działowej polskiego sektora ubezpieczeń, mierzonej wielkością składki przypisanej brutto, dominował od 2005 r. dział I. Najwyższy jego udział wystąpił

¹⁸³ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2015 r.*, 7.04.2016, (2015), Warszawa, s. 9.

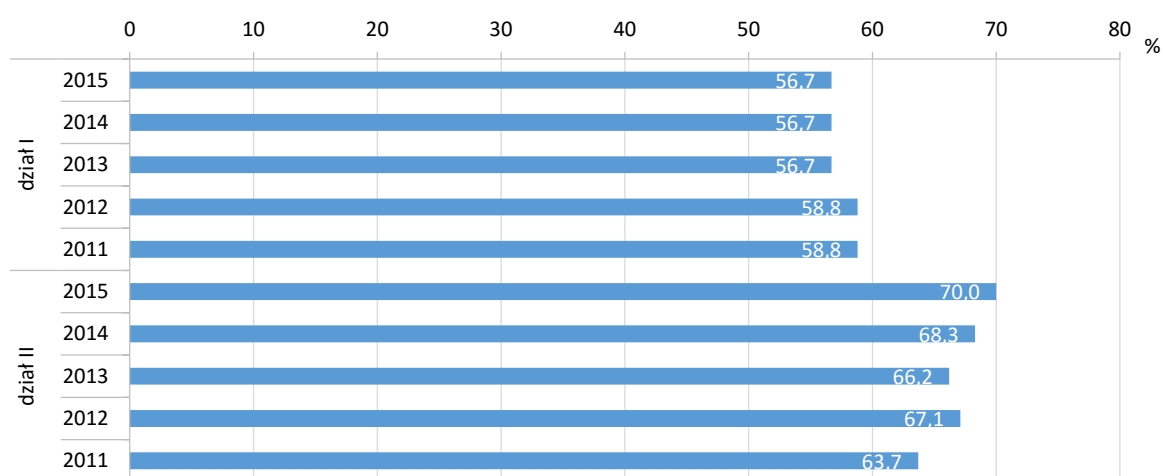
¹⁸⁴ Swiss Re, *World insurance in 2015: steady growth amid regional disparities*, No 3/2016, June 2016 (Statistical Appendix), (2016), Zurych.

w 2008 r., potem stopniowo zmniejszał się i w 2015 r. osiągnął 50,2% składki ogółem. Od 2012 r. utrzymywał się również trend spadku składki przypisanej brutto w dziale I.

STRUKTURA UBEZPIECZEŃ WEDŁUG DZIAŁÓW

Funkcjonowanie rynku ubezpieczeniowego w warunkach globalizacji i konkurencji odzwierciedla zwykle stopień koncentracji rynku określany współczynnikiem koncentracji CR_x, czyli udziałem w rynku kolejnych x ubezpieczycieli. I tak CR₅, czyli udział pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych w składce przypisanej brutto działu I zmniejszył się z 58,8% w 2011 r. do 56,7% w 2015 r., a w dziale II wzrósł z 63,7% do 70,0% odpowiednio. W państwach Unii Europejskiej w 2014 r. wskaźnik w dziale *life* kształtował się od 53,0% w Hiszpanii, 80,0% w Czechach, Portugalii i Holandii, do 100% na Malcie. W dziale *non-life* odnotowano wysokość wskaźnika od 41,0% w Niemczech do 94,0% w Finlandii¹⁸⁵.

Wykres 107. Udział pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych w składce przypisanej działu I i II

Źródło: dane KNF.

Tabl. 66. Podstawowe dane o sektorze ubezpieczeń

Wyszczególnienie	Dział I					Dział II				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
	w mld zł									
Składka przypisana brutto	31,8	36,4	31,3	28,7	27,5	25,3	26,3	26,6	26,3	27,3
Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto	26,1	25,9	23,1	20,4	19,4	13,7	14,0	13,7	13,8	15,5
Wynik finansowy netto	2,9	3,0	2,8	3,0	3,1	3,1	3,3	6,1	3,7	2,7
Wynik techniczny ¹⁸⁶	3,3	3,1	3,0	3,3	2,8	0,3	0,7	1,3	0,8	0,3

Źródło: dane KNF.

¹⁸⁵ Tamże.

¹⁸⁶ Wynik uzyskany przez zakład ubezpieczeń z podstawowej działalności ubezpieczeniowej. Stanowi różnicę pomiędzy przychodami ze składek a wypłaconymi świadczeniami i zmianami stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na pokrycie przyszłych świadczeń.

Wynik techniczny ogółem był w 2015 r. niższy niż w 2014 r., co wiązało się z pogorszeniem wyników, szczególnie w dziale pozostałych ubezpieczeń osobowych i ubezpieczeń majątkowych. W dziale ubezpieczeń na życie (dział I) odnotowano spadek wyniku technicznego o 13,4% w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego. Główną przyczyną osiągnięcia niższych wyników w dziale I było zmniejszenie wyniku z działalności lokacyjnej o 14,0%. Z punktu widzenia wyników w poszczególnych grupach ubezpieczeń o spadku wyniku technicznego zdecydował przede wszystkim niższy wynik w ubezpieczeniach grupy 1 (ubezpieczenia na życie). Zmniejszająca się składka przypisana grupy 1 spowodowała utrzymanie dominacji ubezpieczeń grupy 3 (związanych z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi). Równoczesny spadek odszkodowań w grupie 1 nie spowodował jednak wzrostu wyniku technicznego w tej grupie. Utrzymanie wysokości wyniku technicznego miało także miejsce w grupie 3 i grupie 5, gdzie wzrost składki przypisanej nastąpił przy wzroście odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto.

Tabl. 67. Wybrane dane dotyczące ubezpieczeń według najważniejszych grup ryzyka działu I

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
	mld zł					
Ogółem z działalności bezpośredniej, w tym:	28,6	27,5	20,4	19,3	3,3	2,8
Gr. 1 – Ubezpieczenia na życie	10,6	8,8	10,6	8,1	1,1	0,7
Gr. 3 – Ubezpieczenia na życie, związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym	12,6	13,0	7,7	9,0	0,4	0,4
Gr. 5 – Ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe	5,2	5,4	1,9	2,1	1,7	1,7

Źródło: dane KNF.

W 2015 r. w dziale ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych (dział II) wypracowany został zysk techniczny w wysokości 0,4 mld zł (w 2014 r. odnotowano zysk techniczny na poziomie 0,8 mld zł).

W dziale II do zmniejszenia zysku technicznego przyczynił się głównie wzrost wartości odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto. Z punktu widzenia wyników w poszczególnych grupach ubezpieczeń w dziale II, o pogorszeniu wyniku technicznego zdecydował znaczny wzrost straty w grupie 10 (ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych), pojawienie się straty technicznej w grupie 3 (auto-casco) oraz spadek zysku technicznego w grupie 8 (ubezpieczenia szkód spowodowanych żywiołami).

W analizowanych grupach ubezpieczeń wyszczególnionych w tabeli poniżej nastąpił niewielki wzrost składki przypisanej brutto. W ubezpieczeniach komunikacyjnych, tj. auto-casco (grupa 3) oraz ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych (grupa 10), jak również w ubezpieczeniach szkód spowodowanych żywiołami (grupa 8) i w ubezpieczeniach pozostałych szkód rzeczowych (grupa 9) odnotowano wzrost wypłaconych świadczeń i odszkodowań.

W dziale II nadal dominowały ubezpieczenia komunikacyjne, które stanowiły 52,6% ogółu zebranej składki w tym dziale.

Tabl. 68. Wybrane dane dotyczące ubezpieczeń według najważniejszych grup ryzyka działu II

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
	mld zł					
Ogółem z działalności bezpośredniej, w tym:	25,7	25,8	13,5	15,1	0,8	0,4
Gr. 3 – Ubezpieczenia casco pojazdów lądowych	5,3	5,5	3,6	3,8	0,2	-0,1
Gr. 10 – Ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych	8,1	8,2	5,9	6,8	-0,8	-1,0
w tym obowiązkowe OC posiadaczy pojazdów mechanicznych	7,8	7,9	5,7	6,4	x	x
Razem ubezpieczenia komunikacyjne	13,4	13,7	9,5	10,6	-0,6	-1,1
Gr. 8 – Ubezpieczenia szkód spowodowanych żywiołami	2,9	2,9	1,1	1,4	0,5	0,4
Gr. 9 – Ubezpieczenia pozostałych szkód rzeczowych	2,4	2,5	0,9	1,0	0,2	0,2

Źródło: dane KNF.

Wypłacalność sektora ubezpieczeń kształtuje się na bezpiecznym poziomie. Wszystkie zakłady ubezpieczeń na koniec 2015 r. spełniały wymóg pokrycia marginesu wypłacalności/kapitału gwarancyjnego środkami własnymi oraz pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywami. Wysokość wskaźników monitorujących wypłacalność zakładów ubezpieczeń kształtowała się na poziomie trzykrotnie wyższym od obowiązujących przepisów prawnych.

Tabl. 69. Wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczeniowej

Wyszczególnienie	Ogółem		Dział I		Dział II	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
	w %					
Wskaźnik monitorowania ^a	343,7	328,5	295,5	274,2	391,5	381,6
Wskaźnik pokrycia rezerw ^b	115,8	113,9	111,7	111,0	123,4	118,9

^a Relacja środków własnych na pokrycie marginesu wypłacalności do marginesu wypłacalności. ^b Relacja aktywów spełniających warunki ustawowe do rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto.

Źródło: dane KNF.

6. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE

RYNEK GŁÓWNY

W 2015 r. wartość rynkowa spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW) ukształtowała się na poziomie 1 082,9 mld zł i była niższa o 13,6% w relacji do 2014 r. Kapitalizacja spółek krajowych wyniosła 516,8 mld zł, co oznacza spadek o 12,6% w relacji do roku poprzedniego. Wartość giełdowa spółek zagranicznych wyniosła 566,1 mld zł i była niższa o 95,7 mld zł od notowanej w 2014 r. (tj., o 14,5%).

Na koniec 2015 r. na Rynku Głównym GPW notowanych było 487 spółek (wobec 471 spółek w 2014 r.), w tym 54 spółki zagraniczne (51 na koniec 2014 r.). W 2015 r. na GPW odbyło się 30 debiutów (o dwa więcej niż w 2014 r.), liczba wycofań z rynku GPW wyniosła 14 w stosunku do 8 w roku poprzednim. Wśród spółek wykluczonych z obrotu, 6 było w upadłości likwidacyjnej, 2 spółki połączyły się z innymi podmiotami, natomiast 3 spółki zostały wykluczone z obrotu na wniosek emitenta.

Średni poziom stopy wypłaconej dywidendy na rynku głównym GPW w 2015 r. wyniósł 2,3% i był niższy o 0,8 p. proc. niż w 2014 r. Na koniec 2015 r. liczba rachunków inwestycyjnych na głównym rynku GPW wynosiła łącznie 1 417 tys. (przy 1 430 tys. w 2014 r.).

Wartość obrotów na rynku głównym GPW wyniosła 225,3 mld zł, co oznaczało ich spadek o 3,3% w relacji do 2014 r. Średnie obroty na sesję wyniosły 897,6 mln zł i były niższe o 37,6 mln zł niż w roku poprzednim (tj. o 4,0%). Liczba transakcji przypadających na jedną sesję w 2015 r. dla wszystkich spółek wyniosła 65,9 tys. (wzrost o 18,7% w relacji do roku poprzedniego). Średnia wartość pojedynczej transakcji dokonywanej na rynku głównym kształtowała się na poziomie 13,6 tys. zł i była niższa o 3,2 tys. zł wobec roku poprzedniego, utrzymując trend spadkowy z 2014 r.

Tabl. 70. Charakterystyka rynku kapitałowego w Polsce

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	Liczba notowanych spółek				
Spółki	426	438	450	471 ^a	487
w tym zagraniczne	39	43	47	51	54
Liczba debiutów	38	19	23	28	30
Liczba wycofań	12	7	11	8	14
Kapitalizacja (w mld zł)					
Kapitalizacja spółek	642,9	734,0	840,8	1 253,0	1 082,9
Spółki krajowe	446,2	523,4	593,5	591,2	516,8
Spółki zagraniczne	196,7	210,7	247,3	661,8 ^b	566,1
Dane rynkowe					
Stopa dywidendy (%)	2,9	3,9	3,6	3,1	2,3
Liczba rachunków inwestycyjnych na koniec roku (tys.)	1 498	1 509	1 495	1 430	1 417

^a Zmiany liczby spółek wiążą się z wycofaniem, debiutami oraz fuzjami i przejęciami występującymi na rynku kapitałowym.

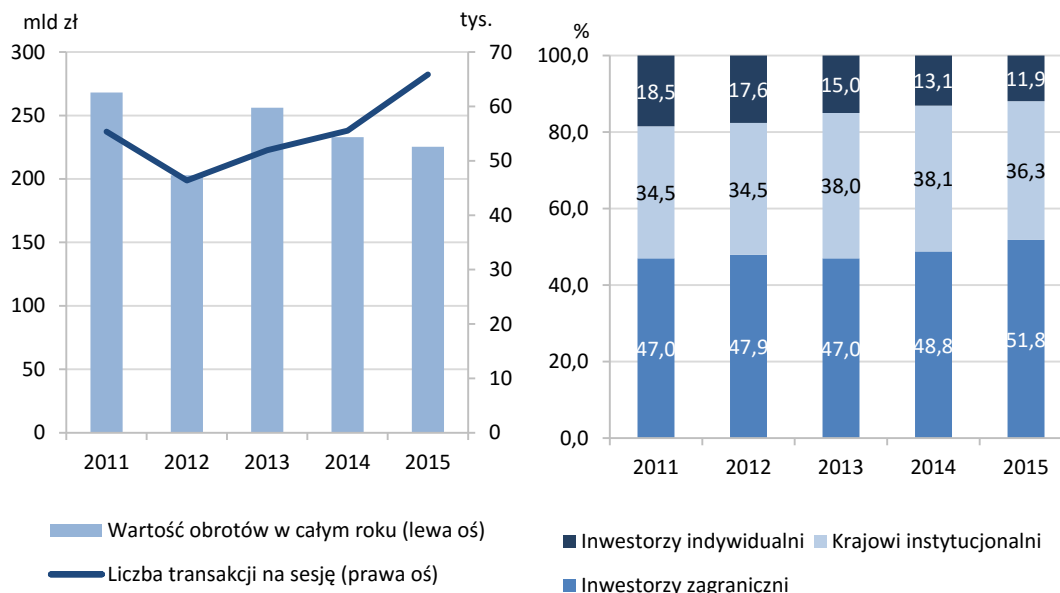
^b Wysoki wzrost kapitalizacji spółek zagranicznych w 2014 r. wiązał się z wysoką wartością kapitalizacji spółek, które zadebiutowały w tym roku (głównie BANCO SANTANDER).

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2015*, (2016), Warszawa.

W 2015 r. zmniejszyła się koncentracja kapitalizacji spółek na GPW. Kapitalizacja 5% największych spółek notowanych na GPW stanowiła 78,8% łącznej kapitalizacji całej giełdy, wobec 80,6% w 2014 r. W grupie 5% największych spółek było 24 podmiotów, tyle samo co w roku poprzednim. Kapitalizacja

10% największych spółek notowanych na GPW stanowiła 88,5% łącznej kapitalizacji całej giełdy (90,1% w 2014 r.). W tej grupie było 49 spółek, wobec 47 w 2014 r. Obroty dla 5% największych spółek w 2015 r. charakteryzowały się wzrostem o 8,3% w porównaniu do poprzedniego roku, a w grupie 10% największych spółek o 3,2%.

Wykres 108. Obroty i transakcje na GPW (lewy) oraz udział grup inwestorów w obrotach giełdowych (prawy)

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2015*, (2016), Warszawa.

Źródło: GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 2002-2015*, www.gpw.pl

Tabl. 71. Koncentracja rynku kapitałowego w Polsce

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	Kapitalizacja (mld zł)				
5% największych spółek	481,4	556,1	600,8	1 009,5	852,8
10% największych spółek	553,6	637,8	707,4	1 129,5	958,0
Liczba spółek					
5% największych spółek	21	22	22	24	24
10% największych spółek	43	44	45	47	49
Obroty (mld zł)					
5% największych spółek	208,1	155,7	184,9	172,5	158,2
10% największych spółek	228,6	171,1	200,1	188,7	194,8

Źródło: dane GPW.

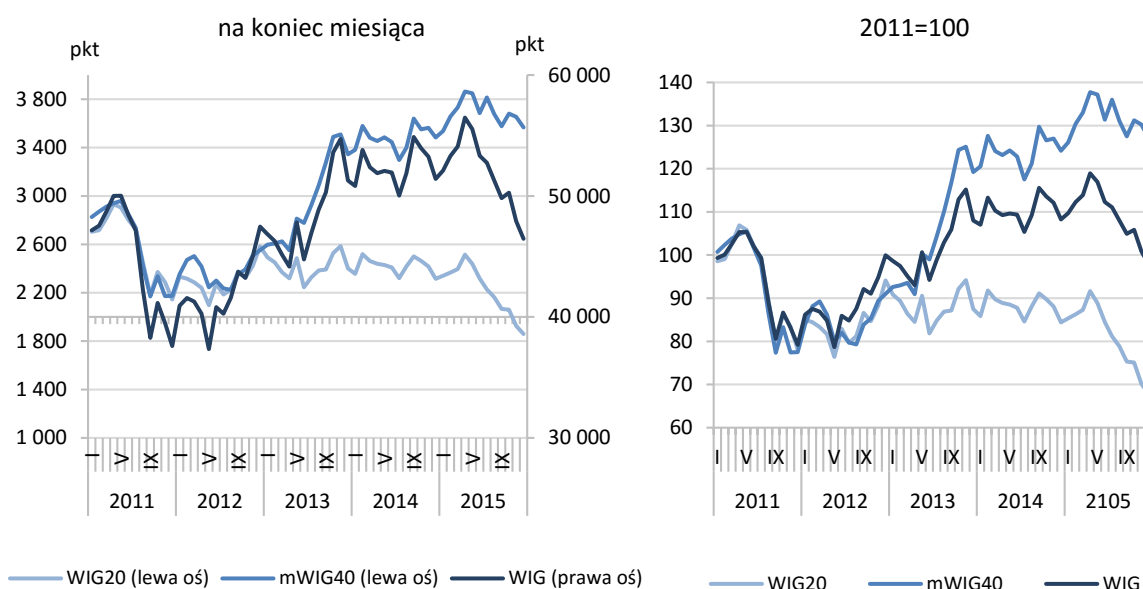
W 2015 r. największy udział w obrotach akcjami na Głównym Rynku GPW, podobnie jak w latach poprzednich, należał do inwestorów zagranicznych. Wyniósł on 51,8% i był wyższy o 3,0 p. proc. w relacji do roku poprzedniego. Udział krajowych instytucji finansowych w obrotach akcjami zmniejszył się o 1,8 p. proc. do 36,3%, a udział inwestorów indywidualnych zmniejszył się o 1,2 p. proc. do poziomu 11,9%.

Wielkość indeksu WIG, obejmującego wszystkie spółki notowane na Głównym Rynku GPW, zmniejszyła się w ciągu roku z poziomu 51 416 pkt w grudniu 2014 r. do poziomu 46 467 pkt w grudniu 2015 r. Najniższy poziom indeksu WIG dla danych dziennych odnotowano w grudniu 2015 r., kiedy indeks osiągnął poziom 43 887 pkt; poziom ten był niższy od najniższego w 2014 r. o 11,4% (49 521 pkt). Najwyższy poziom indeksu WIG wystąpił w maju 2015 r. (57 379 pkt) i był wyższy o 3,1% od najwyższego poziomu indeksu WIG w 2014 r. (55 637 pkt).

Obroty w ujęciu miesięcznym dla WIG w 2015 r. kształtowały się średnio na poziomie 16,9 mld zł, a wielkość ta była nieznacznie niższa od roku poprzedniego (o 0,4%). Zmniejszyła się zmienność tych obrotów – współczynnik zmienności¹⁸⁷ wyniósł 7,4% wobec 15,3% w 2014 r. Średnie miesięczne obroty na indeksie WIG20 wynosiły 13,5 mld zł, charakteryzując się wzrostem wobec 2014 r. o 1,3%. Współczynnik zmienności dla indeksu WIG20 w 2015 r. był na poziomie niższym od roku poprzedniego i wyniósł 7,3% (wobec 14,3% w 2014 r.). Poziom średnich miesięcznych obrotów dla indeksu mWIG40, był zbliżony do poziomu z roku poprzedniego i wyniósł 2,4 mld zł. Średni poziom zmienności obrotów na tym indeksie w 2015 r. wyniósł 17,8% przy 21,7% w 2014 r.

Stopa zwrotu¹⁸⁸ z WIG w 2015 r. była ujemna i kształtowała się na poziomie -9,6% (wobec 0,3% w 2014 r.). Indeks WIG20 osiągnął w 2015 r. ujemną stopę zwrotu (podobnie jak w roku poprzednim), która wynosiła -19,7%. Indeks mWIG40 w 2015 r. odnotował dodatnią stopę zwrotu, która wyniosła 2,4%, jednak w porównaniu do roku poprzedniego była ona niższa o 1,7 p. proc.

Wykres 109. Wybrane indeksy na GPW (lewy) oraz dynamika wybranych indeksów na GPW (prawy)

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2015*, (2016), Warszawa.

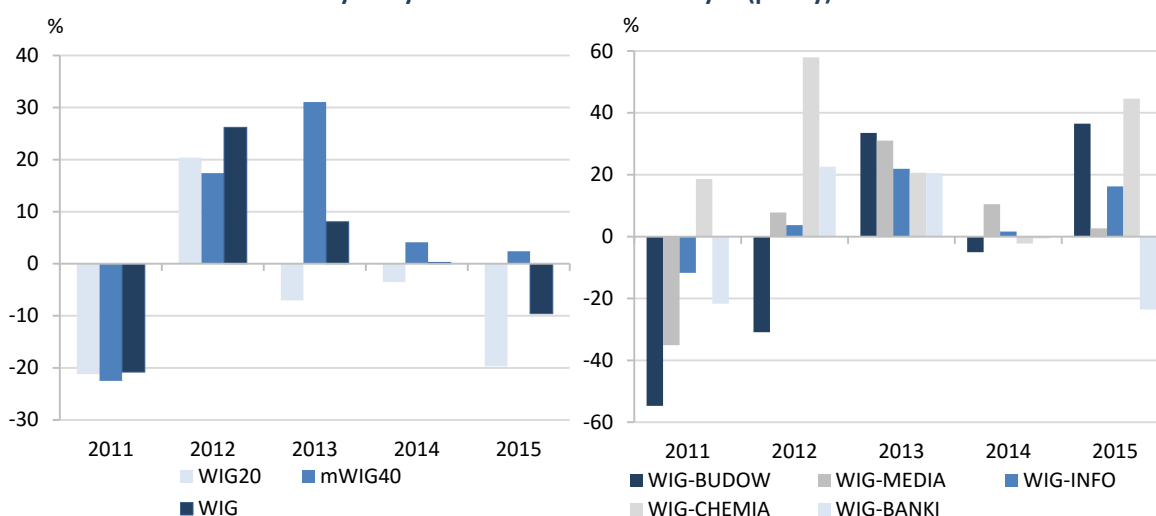
Wśród subindeksów sektorowych najwyższą stopę zwrotu w 2015 r. stwierdzono dla WIG-Chemia (44,58%), WIG-Spożywczy (38,58%) oraz WIG-Budownictwo (36,53%). Największe straty odnotowano na subindeksach: WIG-Surowce (-43,79%), WIG-Energia (-31,39%) oraz WIG-Banki (-23,54%)¹⁸⁹.

¹⁸⁷ Współczynnik ten został obliczony jako relacja odchylenia standardowego obliczonego dla danych dziennych do średniej arytmetycznej dla danych dziennych.

¹⁸⁸ Stopa wzrostu danego indeksu na koniec danego okresu wobec analogicznego momentu roku poprzedniego.

¹⁸⁹ GPW, *Rocznik Giełdowy 2015*, (2016), Warszawa.

Wykres 110. Roczne stopy zwrotu (lewy) oraz roczne stopy zwrotu wybranych subindeksów sektorowych (prawy)

Źródło: GPW, Rocznik Giełdowy 2015, (2016), Warszawa.

RYNEK NEWCONNECT

W 2015 r. na rynku NewConnect notowanych było 418 spółek przy 431 w 2014 r., w tym 10 spółek zagranicznych wobec tej samej liczby spółek w 2014 r. W 2015 r. odbyło się 19 debiutów, wobec 22 debiutów w 2014 r. W 2015 r. liczba wycofań na rynku NewConnect wynosiła 32, w tym 13 spółek było przeniesionych na Rynek Główny GPW. W 2015 r. 14 spółek zostało wykluczonych z uwagi na zachowanie bezpieczeństwa obrotu na giełdzie.

Na koniec 2015 r. kapitalizacja rynku NewConnect wynosiła 8,7 mld zł i zmniejszyła się w porównaniu do roku poprzedniego o 5,0%. Kapitalizacja spółek krajowych w 2015 r. wyniosła 8,4 mld zł i była niższa o 3,9%. W 2015 r. stopa dywidendy wypłacanej przez spółki notowane na rynku NewConnect wynosiła 0,8% i wzrosła o 0,1 p. proc. w relacji do roku poprzedniego.

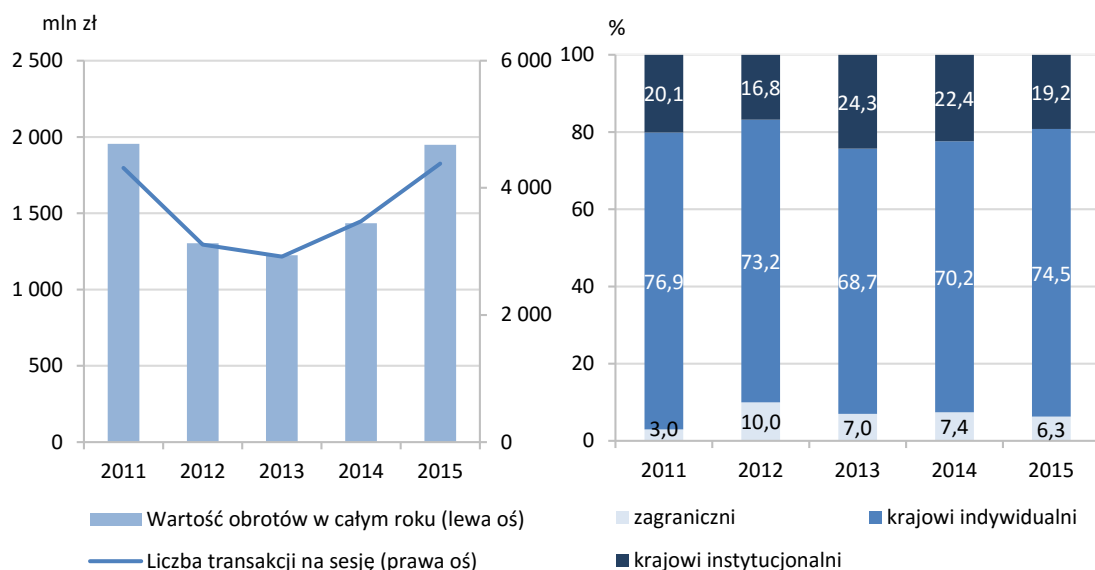
Obroty na rynku NC w 2015 r. wyniosły 1,9 mld zł i były wyższe o 35,8% niż w 2014 r. Odnotowano również wzrost liczby transakcji przypadających na jedną sesję o 906, osiągając poziom 4,4 tys. Średnia wartość transakcji pozostała na zbliżonym poziomie jak przed rokiem i wyniosła 1,8 tys. zł (wobec 1,7 tys. zł w roku poprzednim).

Tabl. 72. Charakterystyka rynku NewConnect

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	Liczba notowanych spółek				
Spółki	351	429	445	431	418
w tym zagraniczne	7	8	11	10	10
	Kapitalizacja (w mln zł)				
Kapitalizacja spółek	8 487	11 088	11 028	9 122	8 664
Spółki krajowe	8 384	10 805	10 445	8 752	8 417
Spółki zagraniczne	104	283	583	370	248
	Dane rynkowe				
Stopa dywidendy (%)	0,4	0,6	0,6	0,7	0,8

Źródło: GPW, Rocznik Giełdowy 2015, (2016), Warszawa.

Wykres 111. Wartość obrotów i liczba transakcji (lewy) oraz udział grup inwestorów w obrotach na rynku NewConnect (prawy)

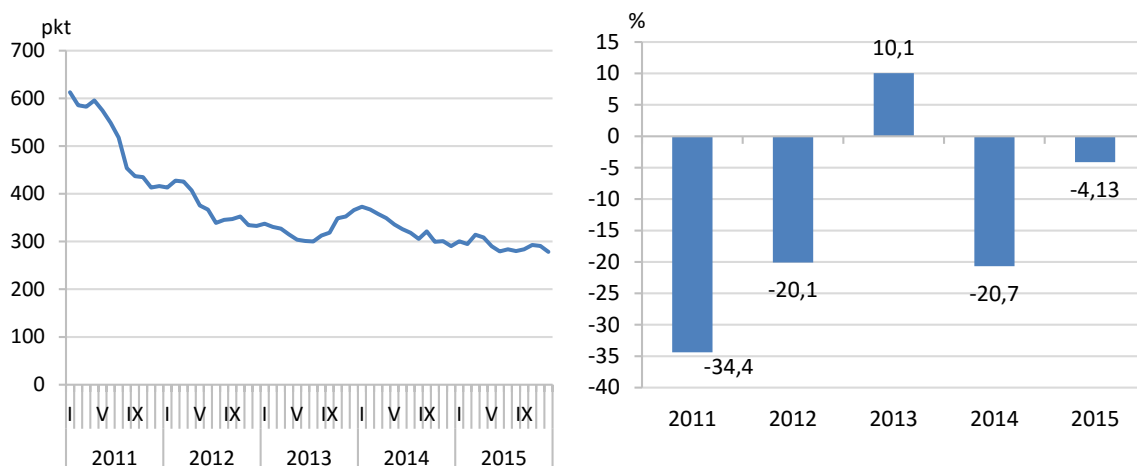
Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2015*, (2016), Warszawa.

Źródło: GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 2002-2015*, www.gpw.pl

Analogicznie jak w roku poprzednim, w obrotach akcjami na rynku NC w 2015 r. przeważali inwestorzy indywidualni – 74,5% (70,2% w 2014 r.), a następnie krajowi instytucjonalni, których udział w obrotach ukształtował się na poziomie 19,2% (22,4% w 2014 r.). Udział inwestorów zagranicznych wyniósł 6,3% wobec 7,4% w 2014 r.

NCIndex na koniec 2015 r. osiągnął poziom 278 pkt, wobec 290 pkt¹⁹⁰ w roku poprzednim. W 2015 r. stopa zwrotu z indeksu NCIndex była ujemna i wyniosła -4,13%, wobec ujemnej stopy również w roku poprzednim na poziomie -20,67%.

Wykres 112. Notowania NCIndex (lewy) i stopy zwrotu z indeksu NCIndex (prawy)

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2015*, (2016), Warszawa.

¹⁹⁰ Wielkość indeksu NCIndex zostały przeliczone zgodnie z nową wartością bazową (1000 pkt, w poprzednich latach 100 pkt).

OBLIGACJE, OPCJE I KONTRAKTY TERMINOWE

Na GPW na koniec 2015 r. notowane były 122 serie obligacji, przy 105 w roku poprzednim. Łącznie na rynku GPW kapitalizacja obligacji krajowych i zagranicznych wyniosła 583,3 mld zł. Kapitalizacja obligacji krajowych zwiększyła się o 9,6% i wyniosła 583,2 mld zł, a obligacji zagranicznych pozostała na tym samym poziomie, jak w roku poprzednim i wyniosła 98 mln zł. Wartość obrotów obligacjami ogółem na rynku GPW w 2015 r. spadła o 8,9% do poziomu 904 mln zł. Zbliżony spadek odnotowano dla wartości obrotów sesyjnych, które przeważały w notowaniach obligacji.

Tabl. 73. Charakterystyka rynku kapitałowego w zakresie obligacji, opcji i kontraktów terminowych

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
	Liczba notowanych instrumentów				
Obligacje	51	62	94	105	122
Kontrakty terminowe	79	91	134	129	144
Opcje	122	120	116	220	266
Kapitalizacja (w mln zł)					
Obligacje krajowe	521 746	588 635	590 265	531 983	583 185
Obligacje zagraniczne	173	173	98	98	98
Obligacje (w mln zł)					
Wartość obrotów ogółem	836	1 043	1 653	992	904
Wartość obrotów sesyjnych	790	1 021	1 600	966	884
Kontrakty terminowe i opcje (w mln zł)					
Wartość obrotów kontraktami terminowymi	361 665	216 436	218 839	230 148	216 746
Wartość obrotów opcjami	23 562	16 269	17 419	11 584	9 679

Źródło: Dane GPW (www.gpw.pl/analizy_i_statystyki_pelna_wersja)

Wartość obrotu kontraktami terminowymi w 2015 r. wyniosła 216,7 mld zł, i spadła o 5,8% w relacji do roku poprzedniego. W obrocie znajdowały się 144 serie kontraktów terminowych (wobec 129 na koniec 2014 r.). Liczba otwartych pozycji na tym instrumencie na koniec 2015 r. wyniosła 92,6 tys. szt.

Wartość obrotu opcjami w 2015 r. zmniejszyła się o 16,4% do kwoty 9,7 mld zł. W obrocie znajdowało się 266 serii opcji (wobec 220 w 2014 r.), w tym wszystkie na indeks WIG20. Liczba otwartych pozycji na koniec 2015 r. wyniosła 11,6 tys. (wobec 18,8 tys. w 2014 r.).

RYNEK OBLIGACJI CATALYST

W 2015 r. liczba emitentów notowanych na rynku Catalyst wyniosła 190 i pozostała na tym samym poziomie co w roku poprzednim. Liczba notowanych obligacji zwiększyła się do 494 z 484 w 2014 r. Odnotowano również większą liczbę transakcji przypadających na jedną sesję w ramach notowań ciągłych, równą 262 w 2015 r. (wobec 257 w 2014 r.) Wystąpił natomiast spadek średniej wartości transakcji o 11,5% do poziomu 32,1 tys. zł.

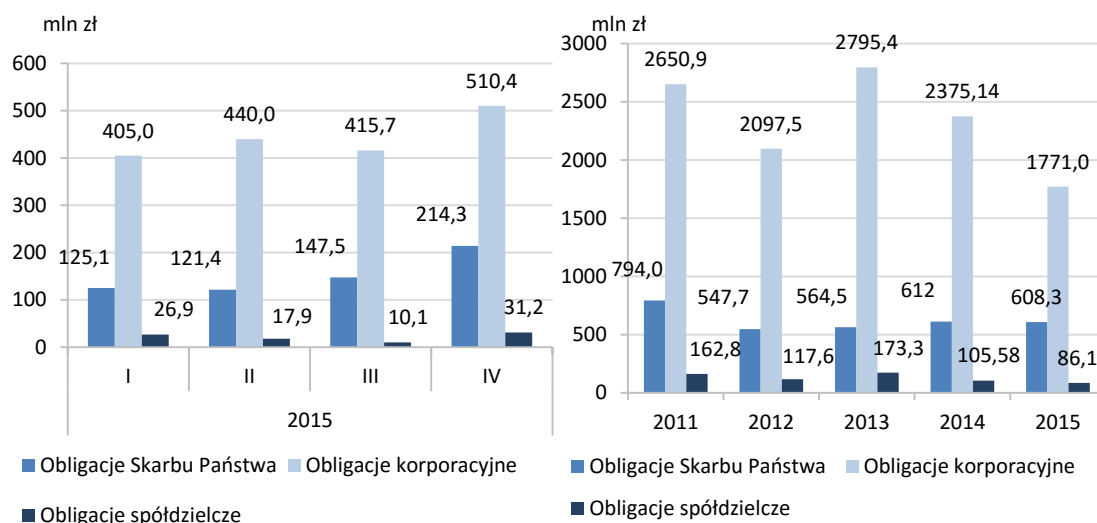
Wartość obrotów w notowaniach ciągłych obligacji na Catalyst w 2015 r. zmniejszyła się o 9,1% i wyniosła 2,1 mld zł. Średnie obroty przypadające na sesję wyniosły 8,43 mln zł i były niższe w relacji do roku poprzedniego o 9,8%.

Tabl. 74. Charakterystyka rynku Catalyst

Wyszczególnienie	2011	2012	2013	2014	2015
Liczba emitentów	98	153	173	190	190
Liczba notowanych obligacji	226	337	416	484	494
Obroty (w mln zł)					
Wartość obrotów	1 191	1 517	2 644	2 328	2 116
Średnie obroty na sesję	4,74	6,09	10,70	9,35	8,43
Transakcje					
Liczba transakcji na sesję	119	170	243	257	262
Średnia wartość transakcji (w tys. zł)	39,7	35,9	44,0	36,3	32,1

Źródło: GPW, *Rocznik Giełdowy 2015, (2016)*, Warszawa.

Wykres 113. Obroty na rynku Catalyst instrumentów dłużnych o najwyższych obrotach w ujęciu kwartalnym w 2015 r. i rocznym w latach 2011-2015

Źródło: dane GPW.

W strukturze obrotów na rynku Catalyst na GPW, jak i platformie BondSpot w 2015 r. przeważały obligacje korporacyjne, stanowiące 70,2% obrotu wobec 76,2% w 2014 r. Wartość tych obrotów wyniosła 1 771,0 mln zł i zmniejszyła się o 25,4% w porównaniu do roku poprzedniego. Udział obrotów obligacji Skarbu Państwa na GPW i BondSpot wyniosła 24,1%, a ich udział wzrósł o 4,5 p. proc. Wartość obrotów obligacjami skarbowymi na rynku Catalyst na GPW, jak i platformie BondSpot w 2015 r. wyniosła 608,3 mln zł. Obroty obligacjami spółdzielczymi kształtowały się na poziomie 86,1 mln zł, stanowiąc udział 3,4% w obrotach ogółem. Wartość obrotów obligacjami spółdzielczymi w 2015 r. zmniejszyła się o 18,5% w porównaniu do 2014 r.

V. STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE DOBROBYTU GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE

W niniejszym rozdziale analizie poddano gospodarkę Polski na tle Unii Europejskiej oraz sześciu wybranych krajów Unii, tj. Niemiec, jako największej gospodarki Europy, Hiszpanii, jako kraju „starej” Unii, który jest najbardziej zbliżony do Polski pod względem liczby ludności, Włoch, oraz krajów Europy Środkowo-Wschodniej: Czech, Węgier i Słowacji. Wzorem publikacji z lat poprzednich przedmiotem niniejszego rozdziału jest syntetyczny opis zróżnicowania PKB *per capita* przy pomocy metod dekompozycji. Badany jest poziom dobrobytu gospodarczego w następujących uzupełniających się ujęciach:

- a) dekompozycja wzrostu realnego PKB *per capita* w UE w latach 2007-2015 na przykładzie wybranych krajów UE;
- b) dekompozycja różnic w poziomie Wartości Dodanej Brutto (WDB) *per capita*, według standardu siły nabywczej dla wybranych krajów UE, względem średniej UE w latach 2007-2015 oraz zmiany w czasie tych różnic w 2014 i 2015 r. w stosunku do roku poprzedniego; w ramach tego ujęcia dodatkowo zaprezentowana została:
 - o poddekompozycja różnic średniej wydajności pracy mierzonej za pomocą Wartości Dodanej Brutto według standardu siły nabywczej na 1 pracującego dla 11 grup sekcji PKD, zarówno w postaci różnic względem średniej dla UE w 2015 r., jak i zmian tych różnic w 2015 r. w stosunku do roku poprzedniego;
- c) dekompozycja zróżnicowania poziomu PKB *per capita* w podregionach Polski według współczynnika Theila w 2013 r. oraz zmiana tego zróżnicowania z 2013 r. w stosunku do 2003 r. W ramach tego ujęcia zaprezentowane są dwie poddekompozycje według:
 - o podgrup: podział na zróżnicowanie „wewnątrz” (podregiony względem makroregionów) i na zróżnicowanie „pomiędzy” (makroregiony względem Polski);
 - o składowych PKB *per capita*: podział na wydajność pracy, współczynnik zatrudnienia i wskaźnik struktury wieku.

Dodatkowo został zamieszczony krótki opis metodologiczny wymienionych dekompozycji ze szczególnym uwzględnieniem dekompozycji z punktu c). Bardziej kompletny opis metodologiczny dekompozycji w punkcie a) i b), czytelnik może znaleźć we wcześniejszych wersjach publikacji, w szczególności w wydaniu z 2012 r., pt. „Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej”.

1. DEKOMPOZYCJA WZROSTU

METODYKA

Punktem wyjścia dekompozycji wzrostu jest PKB *per capita* w ujęciu realnym (tj. w cenach stałych w walucie krajowej), które można zapisać jako iloczyn wybranych wskaźników reprezentujących różne obszary sytuacji społeczno-gospodarczej danego kraju:

- efektywność gospodarki:
 - średnia wydajność pracy liczona jako PKB w ujęciu realnym na osobogodzinę pracy osoby pracującej;
- rynek pracy:
 - wskaźnik zatrudnienia;
 - faktyczny roczny czas pracy osoby pracującej;
- demografia:
 - udział populacji w wieku 15-64 lat w całości populacji.

Zapis formalny jest wówczas następujący:

$$\frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}} = \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} \times \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15-64}} \times \text{Czas pracy} \times \frac{\text{Populacja 15-64}}{\text{Populacja}}$$

PKB per capita wydajność pracy wsk. zatrudnienia wsk. str. wiekowej

Metoda dekompozycji wzrostu polega na przejściu ze wskaźników mierzących poziomy odpowiednich wielkości, które występują w wyrażeniu powyżej, do procentowych zmian w czasie tych wskaźników¹⁹¹ (oznaczone przez $\Delta_t^{\%}$) – poniższe przekształcenie zostało dodatkowo zilustrowane przykładem dla danych dotyczących Polski w 2015 r.:

$$\underbrace{\frac{\Delta_t^{\%} \text{ PKB}}{\text{Populacja}}}_{+3,68\%} \approx \underbrace{\Delta_t^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}}}_{+2,05\%} + \underbrace{\Delta_t^{\%} \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15-64}}}_{+2,21\%} + \underbrace{\Delta_t^{\%} \text{Czas pracy}}_{+0,14\%} + \underbrace{\Delta_t^{\%} \frac{\text{Populacja 15-64}}{\text{Populacja}}}_{-0,75\%}$$

Interpretacja powyższej dekompozycji jest następująca. W 2015 r. wzrost realnego PKB na osobę wyniósł +3,68%. Na ten wzrost składa się w głównej mierze wzrost wskaźnika zatrudnienia (+2,21%), a w następnej kolejności wzrost średniej wydajności pracy (+2,05%), spadek wskaźnika struktury wieku (-0,75%) oraz wzrost faktycznego rocznego czasu pracy (+0,14%).

EWOLUCJA STRUKTURY WZROSTU PKB PER CAPITA DLA WYBRANYCH KRAJÓW UE W LATACH 2007-2015.

Wzrost realnego PKB *per capita* w 2015 r. wyniósł w Unii Europejskiej 1,62%. Motorem tej zmiany był w przeważającej mierze wzrost zatrudnienia (wskaźnik zatrudnienia wzrósł o 1,2%), a dopiero w drugiej kolejności wzrost wydajności pracy (PKB na 1 osobogodzinę pracy wzrósł o 0,81%). Na niekorzyść

¹⁹¹ W przedstawionej metodzie dekompozycji stosuje się zmiany procentowe odpowiednich wskaźników, a nie zmiany w punktach procentowych, które zwykle mają zastosowanie przy interpretacji wskaźników wyrażonych jako udział w całości takich jak na przykład wskaźnik zatrudnienia.

oddziaływały natomiast czynniki demograficzne (udział osób w wieku produkcyjnym w całości populacji spadł o 0,49%).

Spośród siedmiu omawianych krajów Unii Europejskiej, Niemcy i Włochy wykazały relatywnie niski wzrost realnego PKB *per capita* (odpowiednio 1,15% i 0,74%), przy czym w Niemczech wynikało to z niskiego około półprocentowego wzrostu, zarówno średniej wydajności pracy jak i wskaźnika zatrudnienia, natomiast we Włoszech główną przyczyną był brak wzrostu średniej wydajności pracy. Pozostałe pięć spośród omawianych krajów wykazało ponad trzyprocentowy wzrost realnego PKB *per capita*. Na Węgrzech i w Hiszpanii głównym motorem tego wzrostu była istotna poprawa wskaźnika zatrudnienia (odpowiednio o 3,60% i 3,54%), przy jednoczesnej małej poprawie średniej wydajności pracy.

Z kolei w Polsce, w Czechach i na Słowacji za wzrost realnego PKB *per capita* w przeważającej mierze odpowiadała jednoczesna poprawa wskaźnika zatrudnienia i średniej wydajności pracy (we wszystkich przypadkach około dwuprocentowa). Pozostałe składniki wzrostu miały mniejszy wpływ, przy czym czynnik demograficzny działał we wszystkich przypadkach na niekorzyść (zakres zmian wskaźnika struktury wieku w omawianych krajach wynosił od -0,25% w Niemczech do -0,98% w Czechach), natomiast czas pracy w niektórych przypadkach na korzyść (w Czechach +0,64%) a w niektórych na niekorzyść (w Hiszpanii -0,40%).

Tabl. 75. Dekompozycja wzrostu PKB *per capita* w cenach stałych w Unii Europejskiej i jej wybranych krajów w 2015 r.

Wyszczególnienie	UE	Niemcy	Hiszpania	Włochy	Polska	Czechy	Węgry	Słowacja
	w %							
PKB <i>per capita</i>	1,62	1,15	3,35	0,74	3,68	3,94	3,17	3,49
Wydajność pracy	0,81	0,50	0,67	-0,15	2,05	2,31	0,50	1,91
Wskaźnik zatrudnienia	1,20	0,54	3,60	0,88	2,21	1,95	3,54	2,47
Wskaźnik struktury wieku	-0,49	-0,25	-0,50	-0,34	-0,75	-0,98	-0,61	-0,58
Czas pracy	0,10	0,35	-0,40	0,35	0,14	0,64	-0,25	-0,31

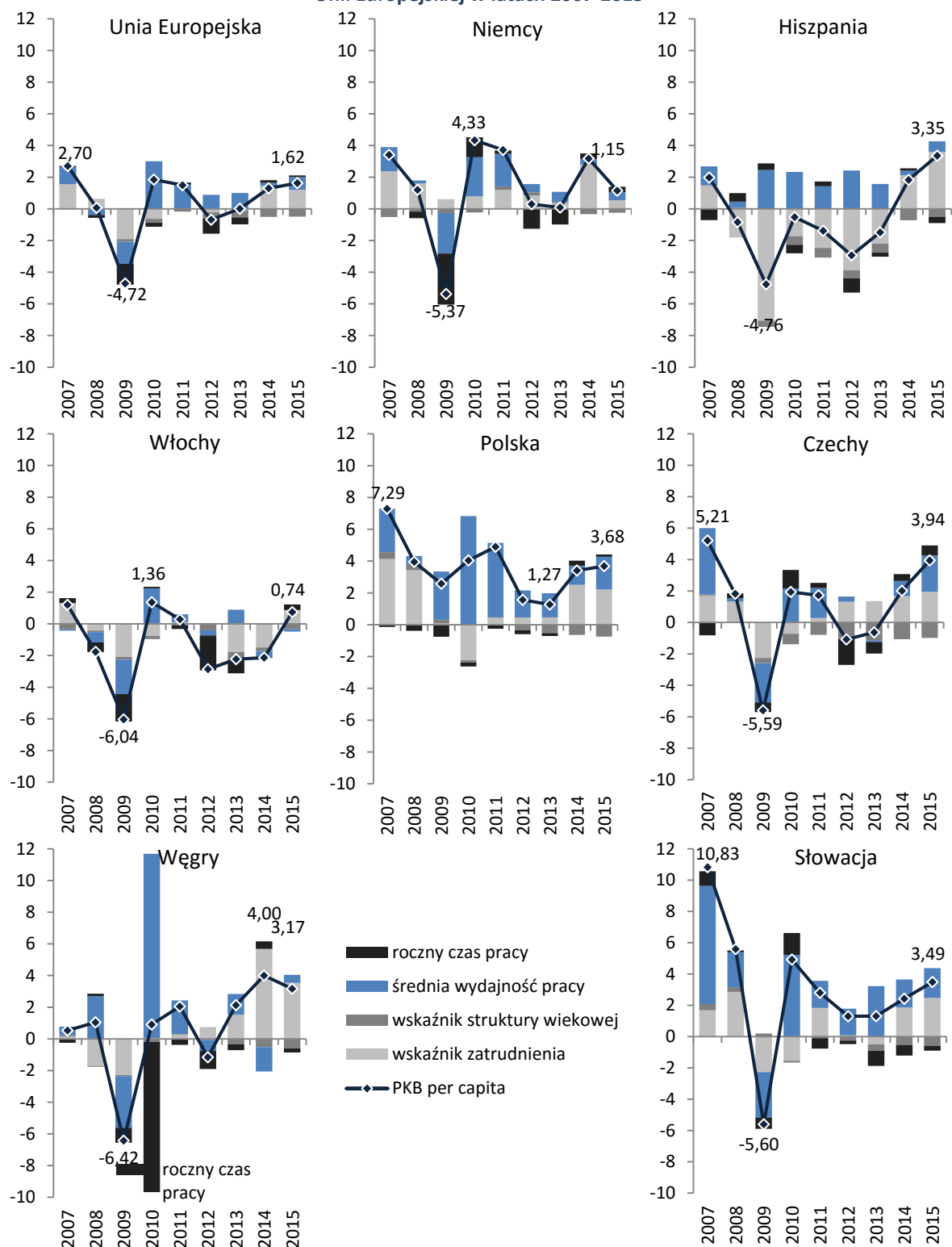
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

W latach 2007-2015 wzrost gospodarczy krajów Unii Europejskiej wykazywał się dużą zmiennością. Na przykład na Słowacji wzrost realnego PKB *per capita* wyniósł 10,83% w 2007 r., aby spaść o 5,60% w 2009 r. W większości krajów Unii Europejskiej najgorszy pod względem wzrostu gospodarczego był rok 2009. Średnio w Unii Europejskiej spadek realnego PKB *per capita* wyniósł wówczas 4,72%.

Wyjątkiem była Polska, która odnotowała wzrost w tym roku na poziomie 2,58%, co było możliwe dzięki zachowaniu wysokiego wzrostu średniej wydajności pracy. Dla Polski najgorsze okazały się lata 2012 i 2013, kiedy to wzrost spadł do poziomu poniżej półtoraprocentowego. Rok 2014 i 2015 był natomiast wyraźnie lepszy, głównie za sprawą wzrostu zatrudnienia. Rozstęp wartości wzrostu PKB *per capita* był dla Polski mały i wynosił 6,02 p.p. w porównaniu z 7,42 p.p. średnio dla Unii Europejskiej oraz z 16,43 p.p. dla Słowacji. Dodatkowo Polska utrzymywała dodatnią dynamikę PKB *per capita* przez cały omawiany okres. W rezultacie średni wzrost tej wielkości (średnia geometryczna wzrostu z poszczególnych lat) w badanym okresie wyniósł w naszym kraju 3,62% w porównaniu z 2,93% na Słowacji, 1,29% w Niemczech, 1,00% w Czechach, 0,65% na Węgrzech, -0,56% w Hiszpanii i -1,30% we Włoszech. W Unii Europejskiej średni wzrost wyniósł 0,38%. Ten dobry wynik dla polskiej gospodarki został osiągnięty pomimo, iż spośród badanych siedmiu krajów Polska była liderem wzrostu

gospodarczego *per capita* tylko w niektórych latach: 2009 oraz 2011-2012. W latach 2007-2008 i 2010 liderem wzrostu pozostawała Słowacja, w latach 2013-2014 Węgry, a w 2015 r. Czechy.

Wykres 114. Dekompozycja wzrostu realnego PKB *per capita* dla Unii Europejskiej oraz wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 2007-2015

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

2. DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC WZGLĘDEM ŚREDNIEJ

METODYKA

Dekompozycja różnic w poziomie WDB *per capita* w stosunku do średniej jest dokonywana analogicznie do dekompozycji wzrostu. Różnica polega na tym, że **zamiast zmian w czasie** odpowiednich wskaźników stosowanych w przypadku dekompozycji wzrostu, tutaj brane są pod uwagę **różnice w poziomie odpowiednich wskaźników dla danego kraju Unii Europejskiej w stosunku do średniej dla całej Unii Europejskiej**. Punktem wyjścia jest WDB *per capita* w cenach bieżących według parytetu siły nabywczej¹⁹². Jest to wartość, którą można porównywać pomiędzy różnymi krajami w danym roku, ponieważ uwzględnia efekt kursu walutowego oraz różne poziomy cen podobnych produktów w różnych krajach. Stąd wartość taką określa się jako wartość realną, mimo iż liczona jest w cenach bieżących. W przypadku porównań wartości w czasie należy wziąć pod uwagę, że zmiana odzwierciedla łączną dynamikę realnego poziomu WDB *per capita*, względnych cen produktów oraz poziomu wydatków na poszczególne grupy produktów. Aby zatem prawidłowo interpretować wartość realnego WDB *per capita* w czasie dla różnych krajów, trzeba uwzględnić te dodatkowe czynniki.

Wartość WDB *per capita* w ujęciu realnym, podobnie jak w przypadku dekompozycji wzrostu, można zapisać jako iloczyn wybranych wskaźników, dotyczących różnych obszarów i aspektów gospodarki:

- a) efektywności:
 - średnia wydajność pracy liczona jako WDB w cenach bieżących według parytetu siły nabywczej na osobogodzinę pracy osoby pracującej;
- b) rynku pracy:
 - wskaźnik zatrudnienia zapisany jako iloczyn:
 - udziału pracujących w aktywnych zawodowo w wieku 15-64 lat;
 - współczynnika aktywności zawodowej 15-64 lat;
 - faktyczny roczny czas pracy osoby pracującej;
- c) demografii:
 - udział populacji w wieku 15-64 lat w całości populacji.

$$\frac{\text{WDB}}{\text{Populacja}} = \frac{\text{WDB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} \times \frac{\text{Pracujący}}{\text{Aktywni zawodowo 15-64}} \times \frac{\text{Aktywni zawodowo 15-64}}{\text{Populacja 15-64}}$$

WDB *per capita*
wydajność
udział prac. w akt. zaw.
wsp. akt. zawodowej

wskaźnik zatrudnienia

$$\times \text{Czas Pracy} \times \frac{\text{Populacja 15-64}}{\text{Populacja}}$$

wskaźnik str. wiekowej

¹⁹² Parytet siły nabywczej (ang. *Purchasing Power Parity*, w skrócie PPP) jest liczony przez Eurostat i OECD za pośrednictwem Standardu siły nabywczej (ang. *Purchasing Power Standard*, w skrócie PPS). PPS jest sztuczną jednostką walutową. Teoretycznie, za jeden PPS można kupić tę samą ilość dóbr i usług w danym kraju. Jednakże różnice cen pomiędzy państwami oznaczają, że różne ilości krajowych jednostek walutowych są potrzebne do zakupu tych samych towarów i usług w zależności od kraju. PPS uzyskiwane jest przez podzielenie każdego agregatu gospodarczego kraju w walucie krajowej przez jego odpowiednik w parytetach siły nabywczej. PPS jest terminem technicznym używanym przez Eurostat dla wspólnej waluty, w której agregaty rachunków narodowych wyrażone są po korekcie różnic w poziomie cen z wykorzystaniem PPP. Zatem, PPP mogą być interpretowane jako kurs wymiany PPS w stosunku do euro.

Metoda dekompozycji różnic polega na zastąpieniu poziomów odpowiednich wielkości, poprzez procentowe różnice w poziomach odpowiednich wielkości dla danego kraju UE w stosunku do średniej dla całej UE (oznaczone poprzez $\Delta_{PL vs UE}^{\%}$) – poniższe przekształcenie zostało dodatkowo

zilustrowane przykładem dla danych dotyczących Polski w 2015 r.:

$$\begin{aligned} \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{WDB}{Populacja}}_{-31,33\%} &= \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{WDB}{Pracujący \times \text{Czas pracy}}}_{-41,18\%} + \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{Pracujący}{Aktywni zawodowo 15-64}}_{+2,16\%} + \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{Aktywni zawodowo 15-64}{Populacja 15-64}}_{-6,08\%} \\ &\quad + \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \text{Czas pracy}}_{+25,18\%} + \underbrace{\Delta_{PL vs UE}^{\%} \frac{Populacja 15-64}{Populacja}}_{+6,15\%} + \underbrace{\text{Interakcje}}_{-8,95\%} + \underbrace{\text{Różnice w metodologiach}}_{-8,61\%} \end{aligned}$$

Interpretacja powyższej dekompozycji jest następująca. W 2015 r. wartość realnego WDB *per capita* dla Polski była o 31,33% niższa niż w Unii Europejskiej. Na tę różnicę składają się: niższy o 41,18% poziom wydajności pracy, mierzonej za pomocą WDB na osobogodzinę pracy osoby pracującej, w cenach bieżących według parytetu siły nabywczej; wyższy o 25,18% faktyczny roczny czas pracy osoby pracującej; wyższy o 6,15% poziom udziału osób w wieku od 15 do 64 lat w całości populacji; niższy o 3,92% wskaźnik zatrudnienia (tę różnicę rozbić można na dodatnią różnicę w wysokości 2,16% w udziale zatrudnionych wśród aktywnych zawodowo oraz na ujemną różnicę w wysokości -6,08% we współczynniku aktywności zawodowej); interakcje¹⁹³ w wysokości -8,95% oraz różnice w metodologii¹⁹⁴ w wysokości -8,61%.

ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU WDB PER CAPITA W LATACH 2007-2015 DLA WYBRANYCH KRAJÓW UE

Na tle innych krajów Unii Europejskiej Polska charakteryzuje się niskim poziomem średniej wydajności pracy mierzonej poziomem WDB na osobogodzinę pracy. W 2015 r. był on niższy aż o 41,18% od średniej unijnej. Jednak duża część tych różnic jest rekompensowana wysokim czasem pracy. Całkowita liczba przepracowanych godzin była w Polsce aż o 25,18% wyższa niż średnio w Unii Europejskiej. Gdyby policzyć średnią wydajność pracy za pomocą WDB na 1 pracującego, wówczas byłaby ona niższa od średniej unijnej, ale tylko o 26,4%. Na tym przykładzie można zaobserwować, jak poszczególne składowe dekompozycji wchodzi z sobą w interakcje. Otóż różnice w WDB na 1 pracującego (-26,4%) rozbić można na różnice w WDB na osobogodzinę pracy (-41,18%), różnice w całkowitej liczbie przepracowanych godzin (+25,18%) oraz na interakcje, czyli łączny wpływ różnic w poziomie WDB na

¹⁹³ Element „interakcje” zawiera w sobie wszystkie te różnice w realnym WDB *per capita* Polski względem Unii Europejskiej, które reprezentują łączny wpływ paru składowych (np. wskaźnika struktury wieku oraz wskaźnika zatrudnienia), który nie da się jednoznacznie przypisać tylko jako wpływ jednego z tych elementów. Element ten omówiony jest w Aneksie metodologicznym na końcu niniejszego rozdziału.

¹⁹⁴ Różnice metodologii omówione są w części 3. *Aneks metodologiczny* na końcu niniejszego rozdziału. Oprócz składnika losowego oraz innych elementów, ważną składową tych różnic są migracje, zarówno te zarobkowe, jak i pozostałe. Na przykład w Polsce duża część tych różnic wynika z emigracji: osoby spełniające kryterium zamieszkiwania w Polsce według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, ale wykazane jako pracujące w przedsiębiorstwie zlokalizowanym poza granicami Polski oraz osoby spełniające kryterium ludności produkcyjnej w Polsce według badań demograficznych, ale nie spełniające kryterium ludności produkcyjnej w Polsce według BAEL.

osobogodzinę pracy i różnic w całkowitej liczbie przepracowanych godzin $(-41,18\% \times 25,18\% = -10,37\%)$. Te interakcje cząstkowe $(-10,37\%)$ wchodzi w skład elementu interakcje $(-8,95\%)$ wyszczególnionego w Tablicy 75. oraz na Wykresie 121. Różnice w metodologii $(-8,61\%)$ oprócz różnic czysto technicznych wskazują na dużą emigrację ludności (patrz przypis powyżej), tj. np. osoby, które pracują w przedsiębiorstwach zlokalizowanych poza granicami Polski, a jednocześnie uwzględnione jako zamieszkałe w Polsce, według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. Dodatkowym elementem negatywnie wpływającym na poziom realnego WDB *per capita* Polski jest niski współczynnik aktywności ekonomicznej, który jest niższy o 6,08% od średniej unijnej. Wpływ czynnika demograficznego jest na razie dodatni (wskaźnik struktury wieku jest o 6,15% wyższy niż w Unii Europejskiej).

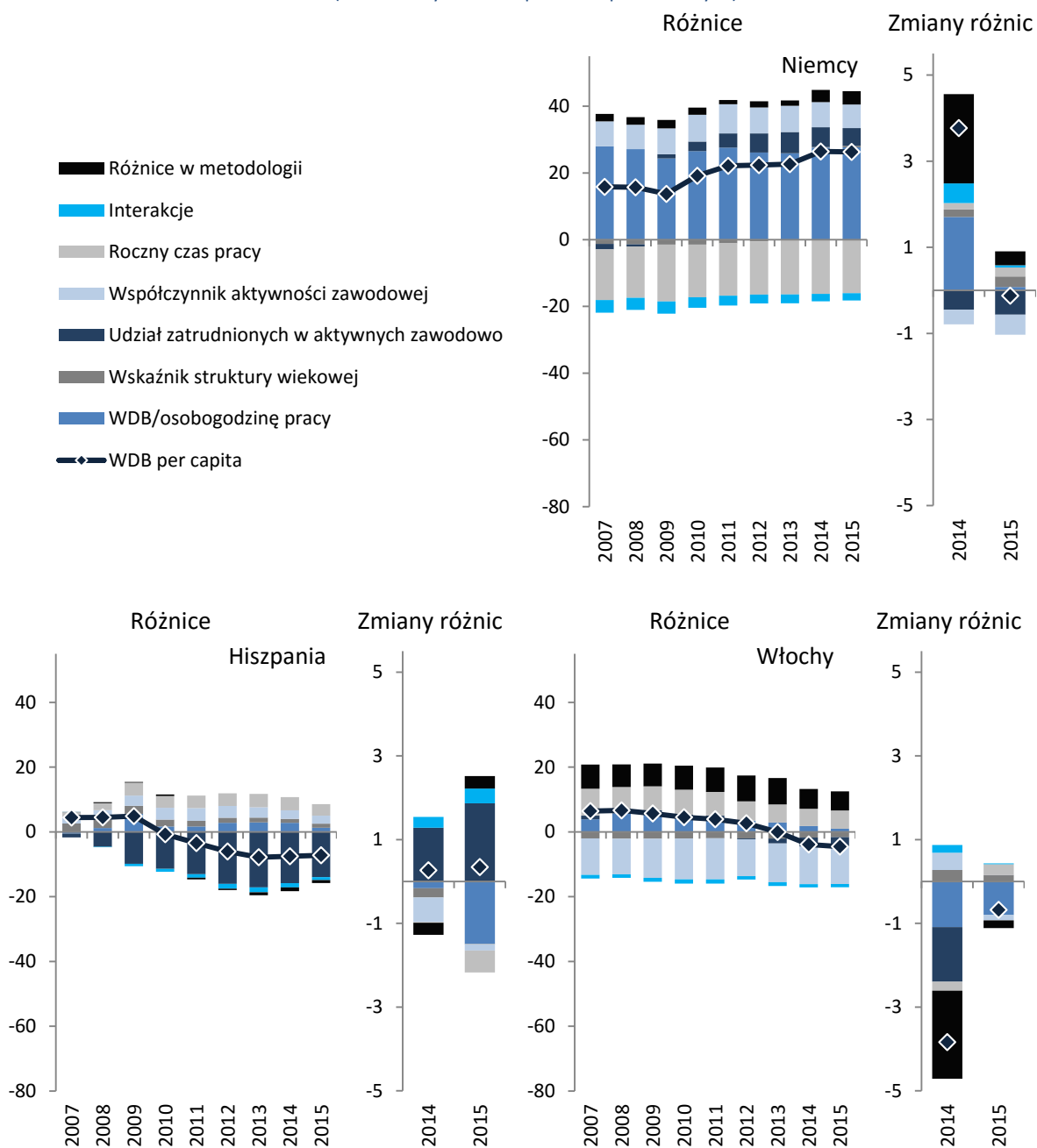
Jeżeli chodzi o zmniejszanie różnic w poziomie realnego WDB *per capita* Polski względem UE, można wskazać umiarkowaną poprawę tempa w 2015 r. w stosunku do 2014 i 2013 r. (poprawa o 1,0 p.p. w stosunku do 0,7 p.p. w 2014 r. i 0,5 p.p. w 2013 r.), jednak jest ono nadal dużo niższe niż w wyjątkowo korzystnym okresie 2008-2012: średnia poprawa z roku na rok wynosiła w tym okresie 3,4 p.p. Głównym czynnikiem zmniejszenia się różnic w 2014 r. była relatywna poprawa wskaźnika zatrudnienia w stosunku do średniej unijnej: zarówno różnice we współczynniku aktywności zawodowej, jak i w udziale pracujących wśród aktywnych zawodowo zmieniły się na korzyść Polski. W 2015 r. poprawa dotyczyła głównie udziału pracujących wśród aktywnych zawodowo. Dodatkowo nieznacznie zmniejszyły się różnice w średniej wydajności pracy (o 0,4 p.p.), jednak poprawa ta była nadal znacznie wolniejsza niż w latach 2008-2012, kiedy to wynosiła średnio z roku na rok ok. 2,7 p.p.

Tabl. 76. Dekompozycja różnic w poziomie realnego WDB *per capita* wybranych krajów UE w 2015 r.

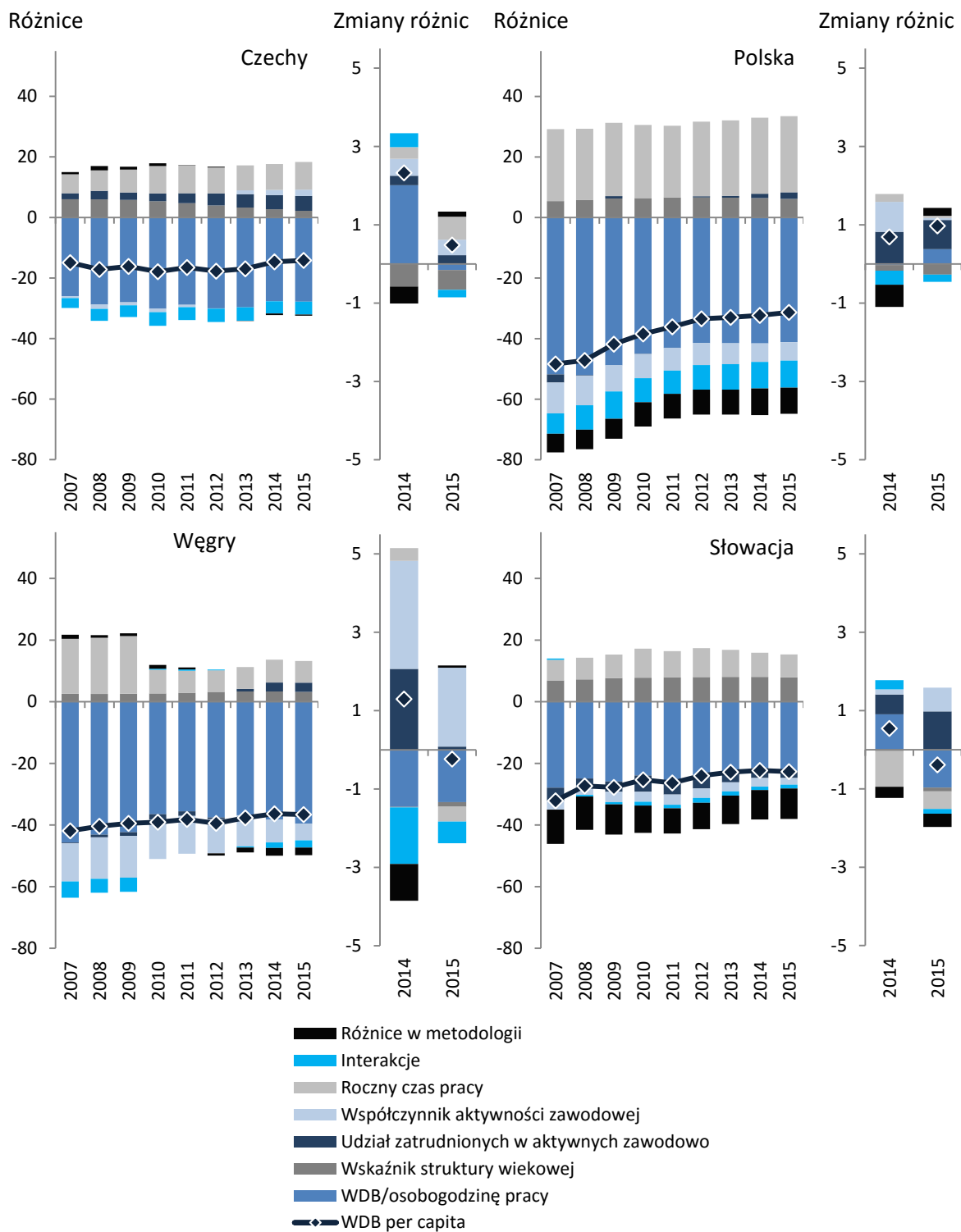
Wyszczególnienie	Niemcy	Hiszpania	Włochy	Polska	Czechy	Węgry	Słowacja
	w %						
WDB <i>per capita</i>	26,30	-7,20	-4,55	-31,33	-14,17	-36,59	-22,68
Wydajność pracy	27,68	1,31	1,01	-41,18	-27,84	-39,63	-22,53
Udział zatrudnionych w liczbie aktywnych zawodowo	5,35	-13,96	-2,81	2,16	4,89	3,00	-2,20
Współczynnik aktywności zawodowej	7,07	2,47	-11,68	-6,08	2,09	-5,33	-2,20
Wskaźnik struktury wieku	0,42	1,24	-1,60	6,15	2,21	3,21	7,95
Czas pracy	-16,04	3,56	5,62	25,18	9,12	7,00	7,41
Różnice w metodologii	4,00	-0,89	5,89	-8,61	-0,39	-2,47	-9,87
Interakcje	-2,17	-0,93	-0,97	-8,95	-4,25	-2,37	-1,25

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Wykres 115. Dekompozycja różnic WDB *per capita* wg parytetu siły nabywczej dla wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 2007-2015 (wartości wyrażone w procentach) oraz dekompozycja zmiany różnic w stosunku do roku poprzedniego dla 2014 i 2015 r. (wartości wyrażone w punktach procentowych)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W ŚREDNIEJ WYDAJNOŚCI PRACY W 2015 R. ORAZ ZMIAN TYCH RÓŻNIC W STOSUNKU DO 2014 R. DLA WYBRANYCH KRAJÓW UE

Metoda dekompozycji różnic ma tę zaletę, że możliwe jest dokonanie dodatkowej poddekompozycji niektórych jej składników, tj. różnic w średniej wydajności pracy, różnic w udziale pracujących wśród aktywnych zawodowo oraz różnic we współczynniku aktywności zawodowej. W niniejszej publikacji skoncentrujemy się na pierwszej z możliwych poddekompozycji z uwagi na to, że różnice w średniej wydajności pracy są zazwyczaj główną jej składową.

Różnice w średniej wydajności pracy mierzonej średnim poziomem WDB na osobogodzinę pracy osoby pracującej¹⁹⁵ rozbić można na poszczególne sekcje, grupy sekcji lub sektory gospodarcze i w ramach każdego/każdej z nich wyodrębnić dwie składowe:

- „specjalizacja sektorowa”, tj. ta składowa różnic, która wynika ze struktury gospodarki:
 - składnik ten jest dodatni, jeżeli w danym kraju udział pracujących w danej grupie sekcji jest wyższy niż średnio w Unii Europejskiej; jest ujemny, jeżeli udział ten jest niższy; wielkość tego składnika (ujemnego lub dodatniego) jest wprost proporcjonalna do różnicy w udziale pracujących w tej grupie sekcji w kraju i średnio w UE oraz do poziomu średniej wydajności pracy w tej grupie sekcji w Unii Europejskiej;
- „oczyszczona wydajność”, tj. ta składowa różnic, która wynika z poziomu jakości i organizacji pracy, poziomu wykorzystania infrastruktury i technologii:
 - składnik ten jest dodatni, jeżeli w danym kraju średnia wydajność pracy w danej grupie sekcji jest wyższa niż dla Unii Europejskiej; jest ujemny, jeżeli średnia wydajność jest niższa; wielkość tego składnika (ujemnego lub dodatniego) jest wprost proporcjonalna do udziału pracujących w danej grupie sekcji w ogóle pracujących w danym kraju.

Poddekompozycja różnic w poziomie średniej wydajności pracy może zostać zapisana w następujący sposób:

$$\Delta_{\text{PL vs UE}}^{\%} \frac{\text{WDB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} = \sum_{\text{grupy sekcji}} \text{specjalizacja sektorowa} + \sum_{\text{grupy sekcji}} \text{różnice w oczyszczonej wydajności}$$

¹⁹⁵ Wydajność pracy mierzona jako poziom WDB na osobogodzinę pracy osoby pracującej różni się od tej mierzonej jako poziom WDB na 1 pracującego tym, że dodatkowo uwzględnia faktyczny czas pracy. W krajach Europy Środkowo-Wschodniej, takich jak Polska, Węgry, Czechy, czas pracy na 1 pracującego jest generalnie wyższy niż w krajach wysoko rozwiniętych, takich jak Niemcy. A zatem wydajność pracy, przy uwzględnieniu faktycznego czasu pracy, lepiej oddaje rzeczywisty poziom produktywności pracy.

Na potrzeby niniejszej analizy wybrano następujące grupy sekcji według PKD 2007:

Grupa sekcji	Opis
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
B, D, E	Przemysł bez przetwórstwa przemysłowego
C	Przetwórstwo przemysłowe
F	Budownictwo
G, H, I	Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia
J	Informacja i komunikacja
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa
L	Obsługa rynku nieruchomości
M, N	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
O, P, Q	Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna
R, S, T, U	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; organizacje i zespoły eksterytorialne

Przykładowo różnice, które przypadają na przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) oraz na informację i komunikację (sekcja J) dzielą się na „specjalizację sektorową” oraz „różnice w oczyszczonej wydajności”:

- „Specjalizacja sektorowa” w przetwórstwie przemysłowym to wyrażony procentowo iloczyn wydajności w przetwórstwie przemysłowym w Unii Europejskiej oraz różnicy udziału pracujących w przetwórstwie przemysłowym w ogólnej liczbie pracujących w Polsce i w Unii Europejskiej:
 - A zatem dodatnia specjalizacja sektorowa w przetwórstwie przemysłowym oznacza, że udział pracujących w przetwórstwie przemysłowym w ogóle pracujących jest wyższy w Polsce niż w Unii Europejskiej, natomiast ujemna specjalizacja sektorowa w informacji i komunikacji oznacza, że ten udział w owej sekcji jest mniejszy;
 - Poziom specjalizacji sektorowej (dodatniej lub ujemnej) zależy od różnicy udziałów, o której mowa w punkcie powyżej oraz od wartości wydajności w przetwórstwie przemysłowym dla całej Polski;
- „Różnice w oczyszczonej wydajności” w przetwórstwie przemysłowym to iloczyn udziału pracujących w przetwórstwie przemysłowym w ogólnej liczbie pracujących dla Polski oraz różnicy wydajności w przetwórstwie przemysłowym dla Polski w stosunku do Unii Europejskiej:
 - A zatem ujemne różnice w oczyszczonej wydajności w przetwórstwie przemysłowym oznaczają, że WDB na jednego pracującego jest w tej sekcji niższa w Polsce niż w Unii Europejskiej.
 - Poziom różnic w oczyszczonej wydajności (dodatniej lub ujemnej) zależy od różnicy wydajności, o której mowa w punkcie powyżej oraz od udziału pracujących w przetwórstwie przemysłowym do ogółu pracujących w Polsce.

Tabl. 77. Poddekompozycja różnic w WDB na osobogodzinę pracy Polski względem Unii Europejskiej w 2015 r. oraz zmiany tych różnic w stosunku do 2014 r.

	Różnice w oczyszczonej wydajności		Specjalizacja sektorowa		SUMA	
	2015	Zmiana względem 2014	2015	Zmiana względem 2014	2015	Zmiana względem 2014
	w p. proc.					
Suma	-39,90	0,04	-1,27	0,36	-41,17	0,40
A	-1,48	-0,02	1,61	0,02	0,13	0,00
B,D,E	-3,63	0,46	3,97	-0,36	0,34	0,09
C	-9,26	0,41	5,29	0,13	-3,96	0,54
F	-1,25	0,22	0,62	-0,03	-0,63	0,18
G,H,I	-2,49	0,24	-1,57	-0,15	-4,07	0,09
J	-1,56	-0,22	-1,22	0,02	-2,78	-0,20
K	-2,51	-0,39	-0,49	0,20	-3,00	-0,18
L	-7,48	-0,66	-0,52	0,72	-8,00	0,06
M,N	-1,12	0,16	-5,30	-0,38	-6,43	-0,22
O,P,Q	-8,39	0,07	-2,09	0,01	-10,48	0,08
R,S,T,U	-0,72	-0,23	-1,57	0,18	-2,29	-0,05

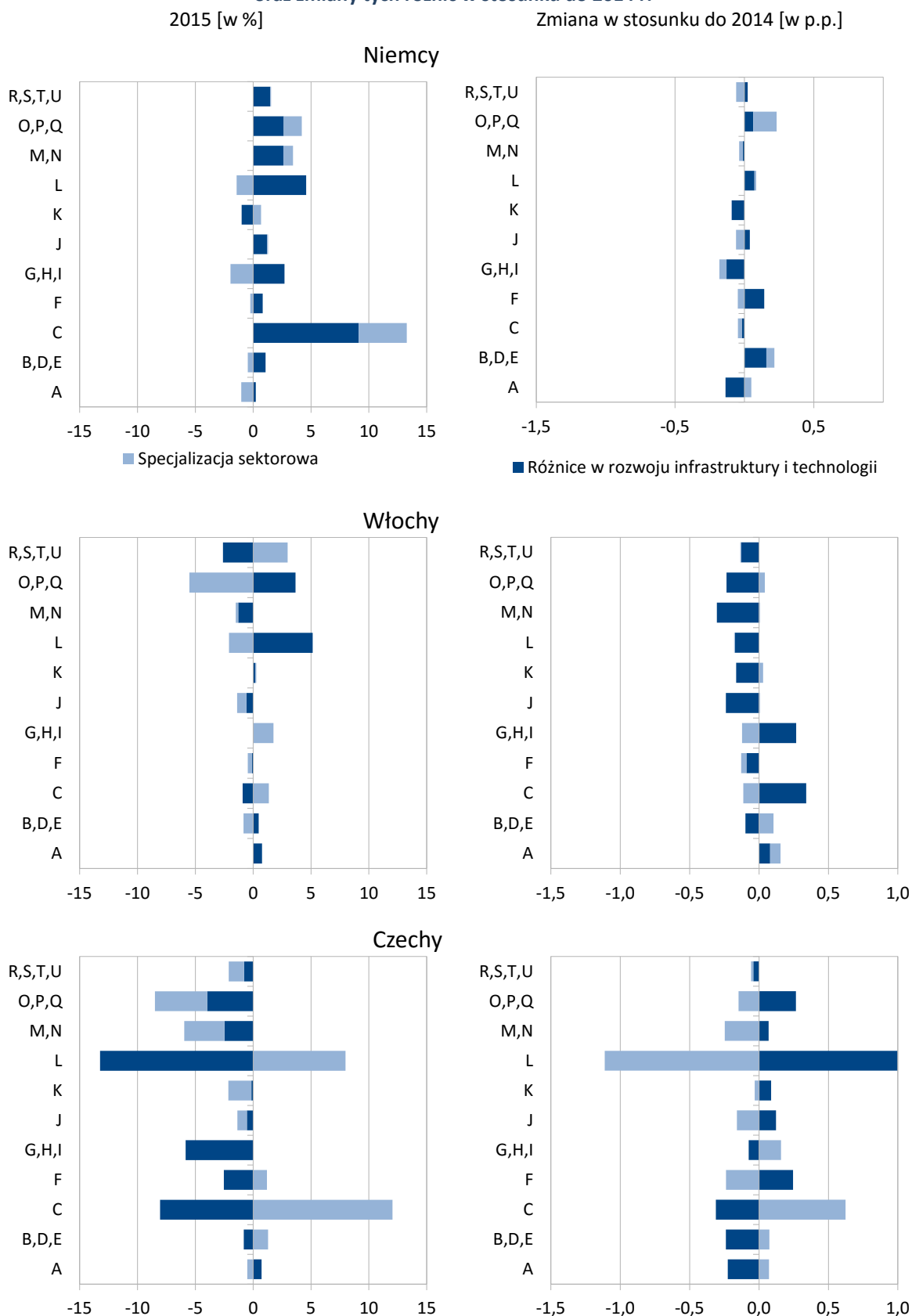
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Różnice w średniej wydajności pracy Polski względem Unii Europejskiej w 2015 r. wyniosły -41,18%. We wszystkich grupach sekcji Polska wykazuje niewykorzystane zasoby, jednak najwięcej w grupach sekcji O, P, Q: -8,39%, L: -7,48% oraz C: -9,26% (O, P, Q¹⁹⁶: Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna; L: Obsługa rynku nieruchomości; C: Przetwórstwo przemysłowe). Polska wykazuje dodatnią specjalizację sektorową w sektorze rolnictwa (Sekcja A), przemysłu (Sekcja C oraz grupa sekcji B, D, E) oraz w sekcji F: budownictwo. W tych sekcjach w Polsce pracuje relatywnie więcej osób niż średnio w Unii Europejskiej. Główne zmiany, jakie nastąpiły w Polsce w 2015 r. w stosunku do 2014 r. to:

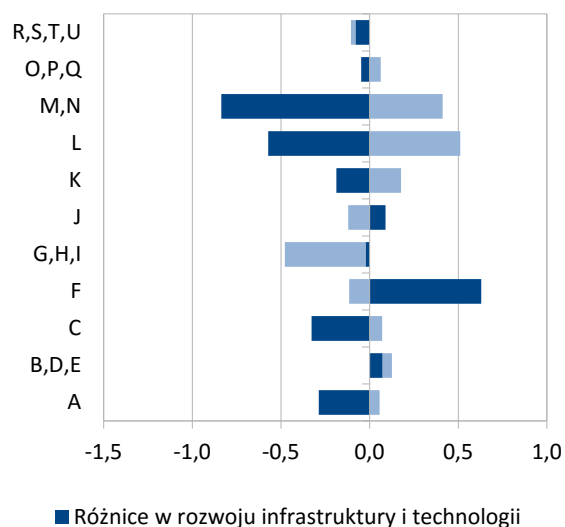
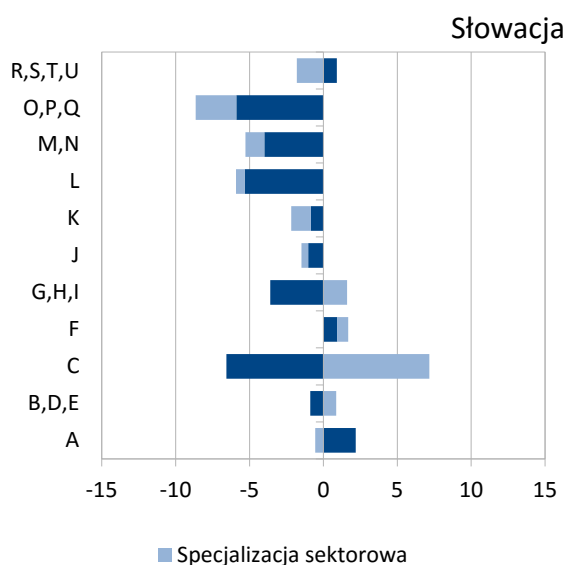
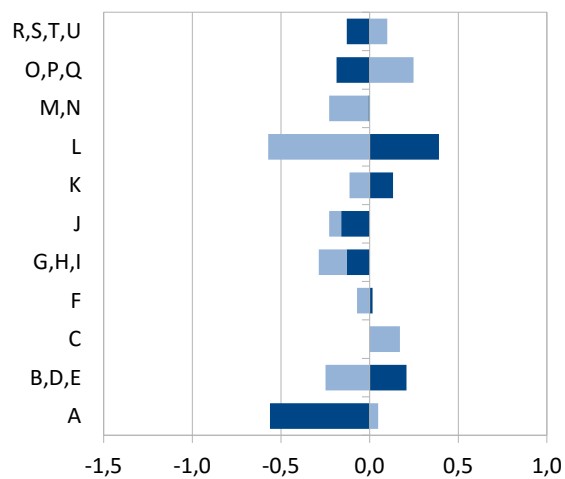
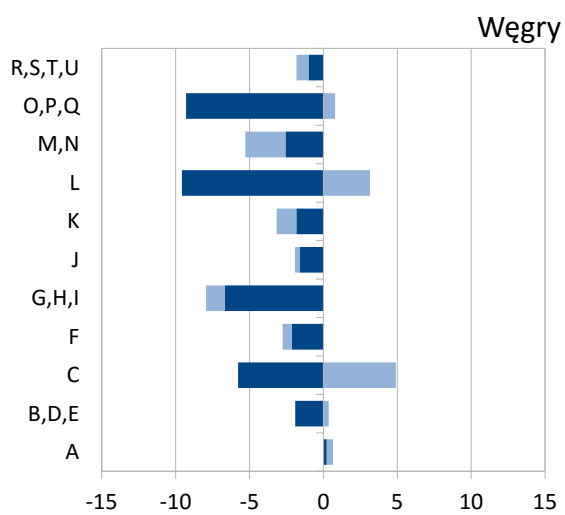
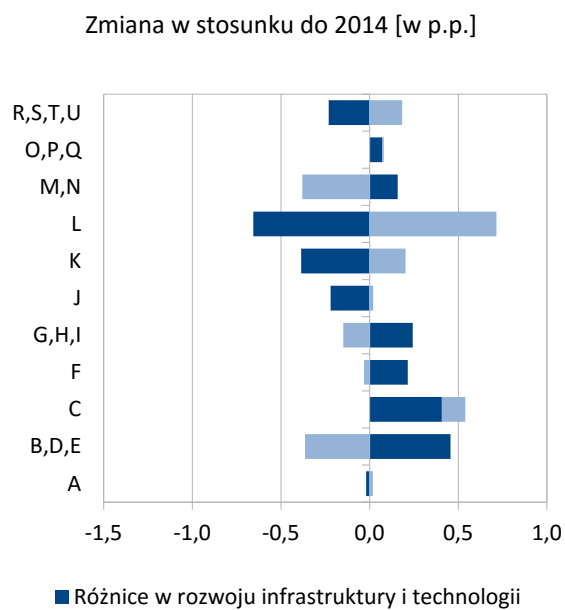
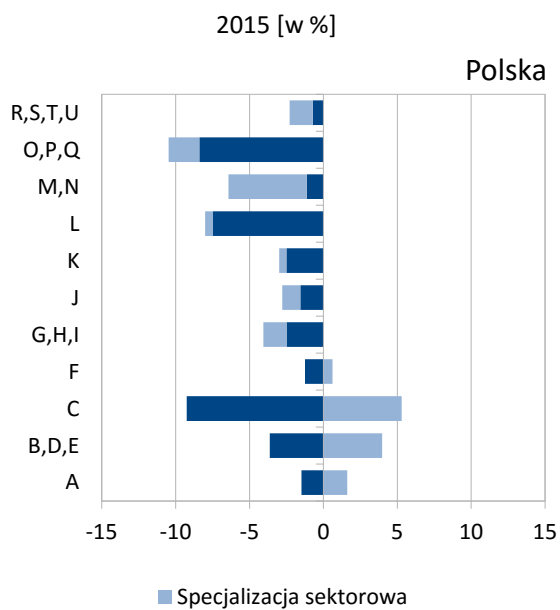
- zwiększenie relatywnego zatrudnienia (specjalizacji sektorowej) w sekcji L (Obsługa rynku nieruchomości); ten wzrost był jednak niskoproduktywny, ponieważ jednocześnie wzrosły niewykorzystane zasoby w tej sekcji;
- dość znaczne zmniejszenie różnic wynikających z niewykorzystanych zasobów w sektorze przemysłu: o prawie pół punktu procentowego w sekcji C Przetwórstwo przemysłowe oraz również w grupie sekcji B, D, E (Przemysł bez przetwórstwa przemysłowego). W sekcji C poprawa ta była szczególnie pozytywna, ponieważ jednocześnie wzrosło relatywne zatrudnienie w tej sekcji, w grupie B, D, E, natomiast zatrudnienie względne zmalało; poprawa w wykorzystaniu zasobów nastąpiła także w sekcji F (budownictwo) oraz grupie sekcji G, H, I (Handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia);
- powiększenie niewykorzystanych zasobów miało natomiast miejsce w sekcjach K, J i R, S, T, U (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; Informacja i komunikacja; Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; organizacje i zespoły eksterytorialne).

¹⁹⁶ Interpretacja wartości dla sekcji obejmujących administrację i usługi publiczne (nierynkowe) powinna uwzględniać specyfikę rejestracji wartości w systemie rachunków narodowych dla tych sekcji.

Wykres 116. Poddekompozycja różnic w wydajności pracy dla wybranych krajów Unii Europejskiej w 2015 r. oraz zmiany tych różnic w stosunku do 2014 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu.

DEKOMPOZYCJA ZRÓŻNICOWANIA PKB *PER CAPITA* PODREGIONÓW POLSKI W 2013 R. LICZONEGO WSPÓŁCZYNNIEM THEILA Z UDZIAŁAMI POPULACJI WEDŁUG PODGRUP (MAKROREGIONÓW) ORAZ WEDŁUG SKŁADOWYCH PKB *PER CAPITA*

Istnieje wiele miar zróżnicowania dochodów. Najbardziej popularną miarą jest indeks Giniego, który bazuje na krzywej Lorentza. Popularność indeksu bierze się z łatwości interpretacji. Podstawową wadą jest jednak brak możliwości dekompozycji, przez co wartość indeksu na jednym poziomie agregacji trudno zestawić i porównać z wartością indeksu na innym poziomie agregacji. Dekomponowalność jest za to główną zaletą innego indeksu zróżnicowania, tj. współczynnika Theila. W niniejszej części analizowane jest zróżnicowanie poziomu PKB *per capita* podregionów¹⁹⁷ Polski w 2013 r. liczonego za pomocą tego współczynnika. Dzięki możliwości dekompozycji, zróżnicowanie to jest rozbite na zróżnicowanie wewnątrz makroregionów i pomiędzy makroregionami oraz w innym wymiarze, zróżnicowanie PKB *per capita* rozbite jest na zróżnicowanie składowych PKB *per capita*. Wprowadzenie metodologiczne do pomiaru zróżnicowania za pomocą współczynnika Theila oraz do dokonania wymienionych dekompozycji znajduje się w części 3. *Aneksie metodologicznym* na końcu niniejszego rozdziału.

Analizie poddano PKB *per capita* w cenach bieżących w milionach złotych w 2013 r. w 72 podregionach Polski (jednostki NTS 3). Jako pośrednie stadium agregacji wybrano makroregion; uwzględniono 5 makroregionów zdefiniowanych przez Ministerstwo Rozwoju na użytek między innymi strategii ponadregionalnych¹⁹⁸: Polska Wschodnia (województwa podkarpackie, świętokrzyskie, lubelskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie), Polska Południowa (województwa małopolskie i śląskie), Polska Centralna (województwa łódzkie i mazowieckie), Polska Zachodnia (województwa opolskie, dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie i zachodnio-pomorskie) i Polska Północna (województwa kujawsko-pomorskie i pomorskie). Dodatkowo uwzględniono trzy składniki PKB *per capita*, tj. średnią wydajność pracy (PKB w cenach bieżących w milionach złotych na 1 pracującego), wskaźnik zatrudnienia (udział pracujących w ludności w wieku 15 lat i więcej) oraz wskaźnik struktury wieku (udział populacji w wieku 15 lat i więcej w całości populacji).

Poniżej zobrazowano dekompozycję zróżnicowania w sposób następujący:

Po pierwsze, przedstawiono wartości PKB *per capita* oraz jego składowych dla poszczególnych regionów w obrębie pięciu makroregionów Polski w 2013 r. w odniesieniu do średniej danego wskaźnika dla Polski. Skala każdego wykresu jest dobrana tak, że na osi poziomej odłożone są poszczególne obserwacje-podregiony, a na osi pionowej wartości wskaźników: dla PKB *per capita* oraz PKB na 1 pracującego skala jest wspólna w celu zachowania porównywalności i wynosi: 0-210 tysięcy złotych; dla wskaźnika zatrudnienia oraz wskaźnika struktury wieku skala również jest wspólna i wynosi: 0-1. Im większy rozrzut danego wskaźnika wokół wartości średniej, tym większe jest zróżnicowanie.

¹⁹⁷ Definicję podregionu przyjęto jako jednostkę terytorialną NTS3. Z kolei definicja makroregionu jest zgodna z definicją Ministerstwa Rozwoju dla potrzeb budowania i monitorowania strategii ponadregionalnych. Dlatego istnieją rozbieżności pomiędzy przyjętą definicją makroregionu a jednostką terytorialną NTS1.

¹⁹⁸ Podział Ministerstwa różni się nieznacznie od podziału NTS. Na przykład jednostka NTS1 Polska Wschodnia składa się z województwa podkarpackiego, lubelskiego, świętokrzyskiego i podlaskiego, natomiast makroregion Polska Wschodnia wg podziału Ministerstwa, oprócz czterech wymienionych województw zawiera dodatkowo województwo warmińsko-mazurskie.

Po drugie, umieszczono tablicę oraz wykresy dekompozycji zróżnicowania w podziale na zróżnicowanie podregionów względem makroregionów i makroregionów względem Polski oraz zróżnicowanie PKB *per capita* w podziale na poszczególne składowe PKB *per capita*.

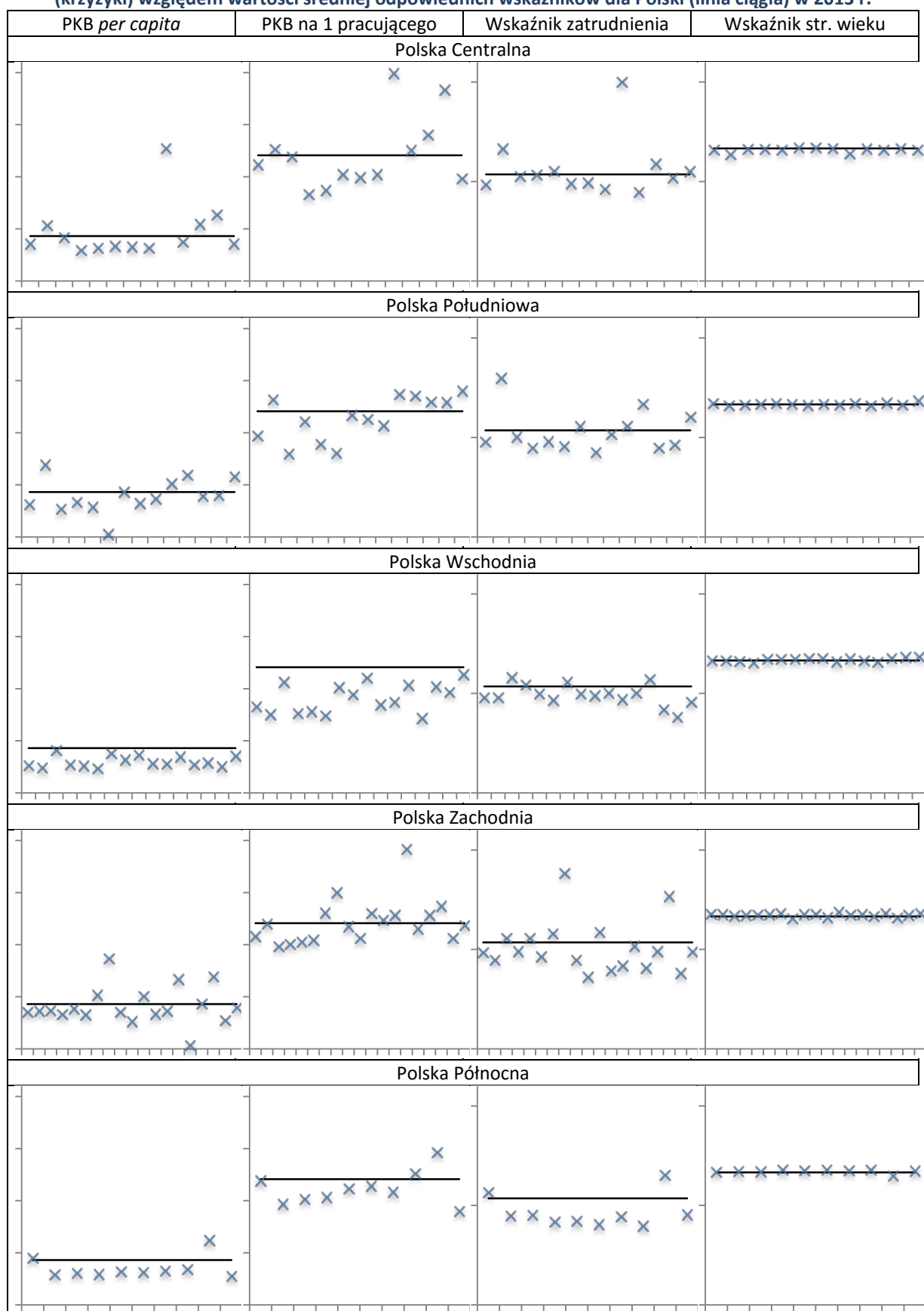
Po trzecie, umieszczono wykres dekompozycji zmian zróżnicowania PKB *per capita* w 2013 r. w stosunku do 2003 r. Ten wykres umożliwia lepsze zobrazowanie tendencji w czasie zróżnicowania i wskazanie składowych, które determinują tendencję ogólną.

Ogólnie wartości zróżnicowania PKB *per capita* na poziomie jednostkowym (podregion względem makroregionu lub makroregion względem Polski) są bliskie zeru, jeżeli udział PKB danej jednostki (podregionu, makroregionu) w PKB dla Polski jest zbliżony do udziału populacji tej jednostki w populacji Polski. Podobnie jest w przypadku zróżnicowania innych wskaźników; na przykład wartość zróżnicowania wskaźnika struktury wieku na poziomie jednostkowym będzie bliska zeru, jeżeli udział populacji 15+ danego podregionu lub makroregionu względem Polski będzie zbliżony do udziału populacji tej jednostki w całości populacji Polski. Dodatnia wartość zróżnicowania oznacza większy udział zmiennej występującej w mianowniku danego wskaźnika w danym podregionie/makroregionie względem wartości dla makroregionu/kraju (np. udział populacji) niż podobny udział zmiennej występującej w liczniku danego wskaźnika (np. udział PKB). W przypadku PKB *per capita* oznacza to, że dany podregion/makroregion ma mniejszy udział w PKB makroregionu/kraju niż ten wynikający z populacji. Zatem są to jednostki biedniejsze. Z kolei ujemne wartości zróżnicowania oznaczają sytuację odwrotną – w przypadku PKB *per capita* dany podregion/makroregion jest relatywnie bogatszy. W przypadku agregowania zróżnicowania na poziomie jednostkowym suma jest ogólnie dodatnia, ponieważ współczynnik Theila „wzmacnia” zróżnicowanie dla jednostek biedniejszych w stosunku do jednostek bogatszych.¹⁹⁹

Interpretacja poszczególnych wartości zróżnicowania w 2013 r. jest następująca. Wartość ogólna zróżnicowania PKB *per capita* podregionów (0,087) dekomponowana jest na zróżnicowanie podregionów względem makroregionów (0,063) oraz zróżnicowanie makroregionów względem Polski (0,024). Należy jednak zwrócić uwagę na to, że podczas gdy poszczególne wartości zróżnicowania „wewnątrz” dla makroregionów są dodatnie, to wartości zróżnicowania „pomiędzy” dla makroregionów częściowo się niwelują – wartość -0,067 dla Polski Centralnej i wartość +0,071 dla Polski Wschodniej. Te ostatnie dane wskazują na ważny fakt: zróżnicowanie PKB *per capita* na poziomie makroregionów determinowane jest w dużej mierze przez interakcje pomiędzy najbogatszą Polską Centralną (w szczególności z uwagi na lokalizację Warszawy i Łodzi) a najbiedniejszą Polską Wschodnią. Największe zróżnicowanie wewnątrz makroregionu wykazała Polska Centralna, a w drugiej kolejności Polska Zachodnia. Zróżnicowanie wewnątrz Polski Wschodniej było z kolei najmniejsze. Jako makroregion Polska Południowa była najbardziej zbliżona do udziału równomiernego, tj. takiego w którym udział PKB makroregionu w PKB Polski jest najbardziej zbliżony do udziału populacji makroregionu do populacji Polski. Dwie składowe dekompozycji PKB *per capita* determinowały zróżnicowanie w sposób największy: była to wydajność pracy oraz wskaźnik zatrudnienia. Wskaźnik struktury wieku miał znikomy wpływ na zróżnicowanie PKB *per capita*. Zróżnicowanie wydajności pracy miało kluczowe znaczenie w przypadku makroregionu Polski Wschodniej względem Polski oraz w przypadku podregionów Polski Centralnej względem makroregionu Polski Centralnej. Zróżnicowanie wskaźnika zatrudnienia miało szczególnie duży wpływ w przypadku makroregionu Polski Centralnej względem Polski.

¹⁹⁹ Współczynnik Theila bazuje na ujemnym logarytmie, który szybciej rośnie dla argumentów większych niż 1 niż spada dla argumentów mniejszych niż 1.

Wykres 117. Wartości PKB *per capita* i jego składowych dla podregionów w ramach makroregionów Polski (krzyżki) względem wartości średniej odpowiednich wskaźników dla Polski (linia ciągła) w 2013 r.

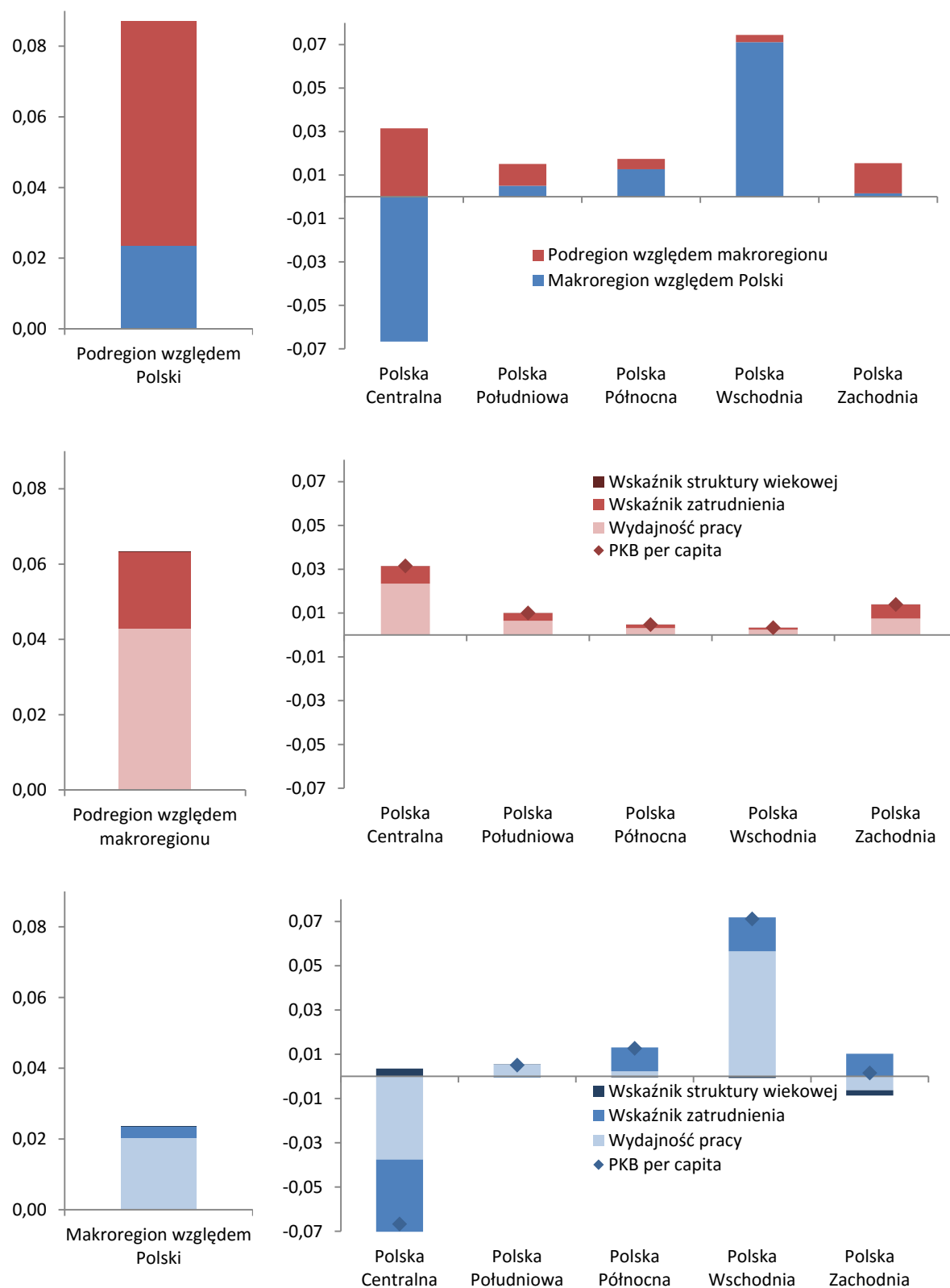
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Tabl. 78. Dekompozycja zróżnicowania PKB *per capita* polskich podregionów (NTS3) w stosunku do średniej dla Polski wg współczynnika Theila z udziałami populacji w podziale na zróżnicowanie wewnątrz (podregion do makroregionu) oraz zróżnicowanie pomiędzy (makroregion w stosunku do całej Polski)

		PKB per capita	Wydajność pracy	Wskaźnik zatrudnienia	Wskaźnik struktury wieku
Makroregiony względem Polski	Polska Centralna	-0,067	-0,038	-0,033	0,004
	Polska Południowa	0,005	0,005	0,000	0,000
	Polska Północna	0,013	0,002	0,011	0,000
	Polska Wschodnia	0,071	0,056	0,015	-0,001
	Polska Zachodnia	0,002	-0,006	0,010	-0,002
	SUMA Makroregiony względem Polski	0,024	0,020	0,003	0,000
Podregiony względem makroregionów	Polska Centralna	0,031	0,023	0,008	0,000
	Polska Południowa	0,010	0,006	0,004	0,000
	Polska Północna	0,005	0,003	0,002	0,000
	Polska Wschodnia	0,003	0,002	0,001	0,000
	Polska Zachodnia	0,014	0,007	0,006	0,000
	SUMA Podregiony względem makroregionu	0,063	0,043	0,020	0,000
SUMA Podregiony względem Polski		0,087	0,063	0,024	0,000

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Wykres 118. Dekompozycja zróżnicowania PKB *per capita* podregionów Polski wg współczynnika Theila oraz poddekompozycje na zróżnicowanie wewnątrz (podregion względem makroregionu) i zróżnicowanie pomiędzy (makroregion względem Polski) oraz na zróżnicowanie składowych PKB *per capita* w 2013 r.

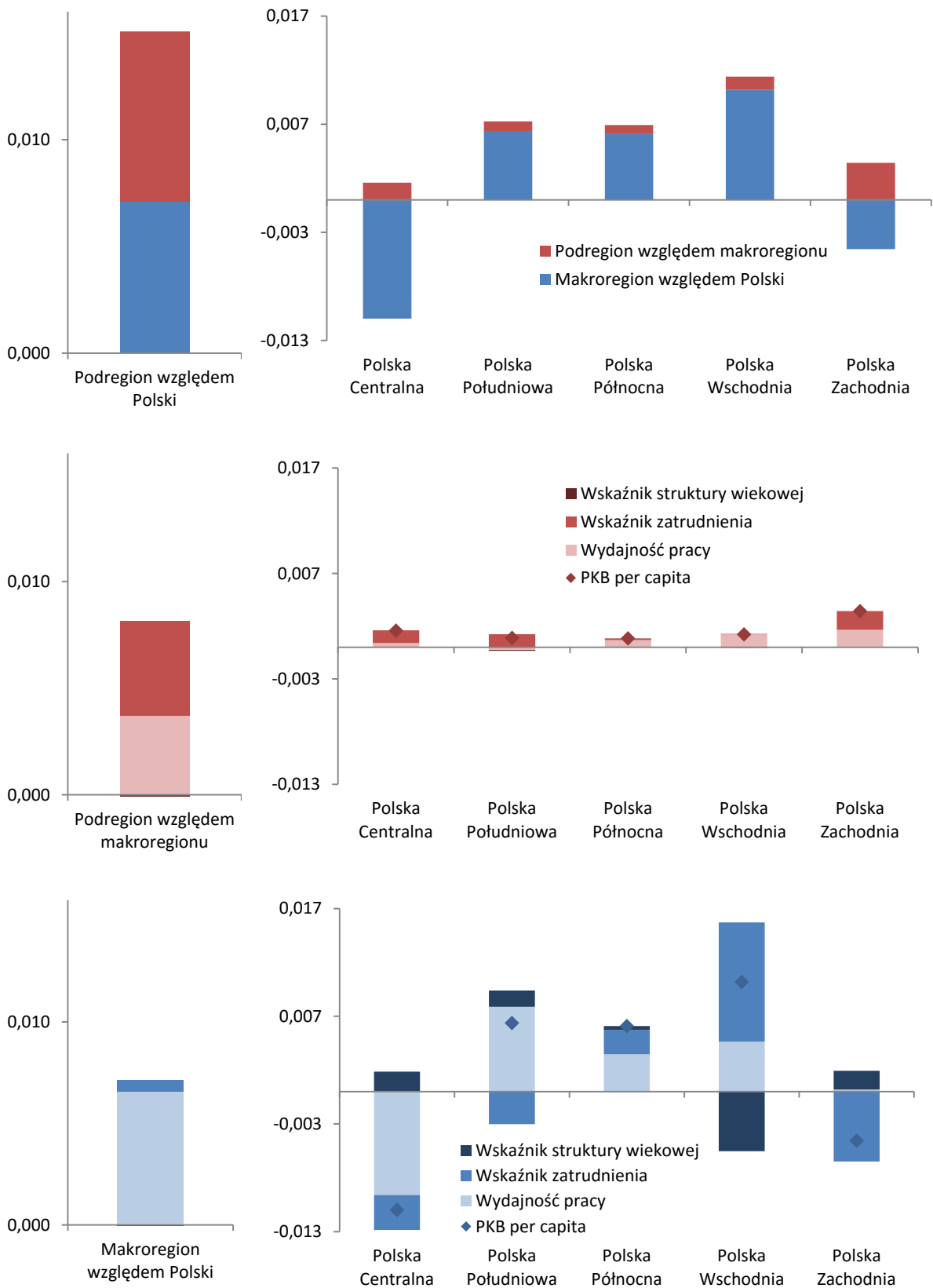

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Zróźnicowanie PKB *per capita* znacząco wzrosło w 2013 r. w stosunku do 2003 r. W równym stopniu odpowiadał za to wzrost zróźnicowania wewnątrz makroregionów, jak i pomiędzy makroregionami. Jednak rozpatrując poszczególne makroregiony z osobna widać, że jest to efekt częściowo niwelującego się wpływu względnego bogacenia się makroregionu Polski Centralnej i Zachodniej oraz względnego ubożenia pozostałych makroregionów. Po uwzględnieniu tego efektu, zróźnicowanie poszczególnych makroregionów względem Polski zmieniło się mocniej niż zróźnicowanie podregionów w ramach tych makroregionów. Jeżeli chodzi o główne składowe PKB *per capita*, to zmiana zróźnicowania wskaźnika zatrudnienia bardzo mocno wpłynęła *in plus* na Polskę Zachodnią oraz *in minus* na Polskę Wschodnią. Z kolei zmiana zróźnicowania wydajności pracy szczególnie mocno wpłynęła *in plus* na Polskę Centralną oraz *in minus* na Polskę Południową i Północną. Z kolei zmiana zróźnicowania wskaźnika struktury wieku dość znacząco wpłynęła *in plus* na Polskę Wschodnią oraz nieco mniej *in minus* na Polskę Zachodnią, Południową i Centralną.

Niewątpliwą zaletą prezentowanego podejścia jest wychwycenie efektów, które na poziomie zagregowanym nie zachodzą albo zachodzą w sposób znikomy, natomiast po rozbiciu na podgrupy (makroregiony) lub składowe PKB *per capita* staje się jasne, że wpływ poszczególnych składników jest istotny, a przy agregacji częściowo się niweluje.

Wykres 119. Zmiana zróżnicowania PKB *per capita* podregionów Polski wg współczynnika Theila dla 2013 r. w stosunku do 2003 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

3. ANEKS METODOLOGICZNY

Poniżej przedstawiono podstawową metodę stosowaną w dekompozycji wzrostu i dekompozycji różnic jest następująca. Dany jest dodatni wskaźnik X (w tym wypadku PKB *per capita*, lub WDB *per capita*), który można zapisać jako iloczyn N dodatnich składowych:

$$X = X_1 \times X_2 \times \dots \times X_N$$

gdzie poszczególne składowe mają sens ekonomiczny.

Po zlogarytmowaniu i zróżnicowaniu powyższej tożsamości, otrzymujemy następującą postać:

$$\frac{\Delta X}{X} \cong \frac{\Delta X_1}{X_1} + \frac{\Delta X_2}{X_2} + \dots + \frac{\Delta X_N}{X_N}$$

Powyższa zależność zachodzi lokalnie, czyli dla relatywnie małych wartości różnic poszczególnych składowych, przy czym różnice te oznaczać mogą dynamikę danego wskaźnika w czasie (tak jak w przypadku dekompozycji wzrostu PKB *per capita* Polski), jak również różnice w poziomie wskaźnika dla kraju w stosunku do grupy krajów (tak jak w przypadku dekompozycji różnic w poziomie WDB *per capita* dla Polski w stosunku do Unii Europejskiej).

DEKOMPOZYCJA WZROSTU PKB PER CAPITA

Dekompozycja wzrostu PKB *per capita* może być zapisana według ogólnej metody opisanej powyżej w następujący sposób:

$$\frac{\text{PKB}}{N} \equiv \underbrace{\frac{\text{PKB}}{P \cdot H}}_{\text{wydajność (1)}} \times \underbrace{\frac{P}{N^{15-64}} \times H \times \frac{N^{15-64}}{N}}_{\text{intensywność}}$$

- PKB: PKB wg parytetu siły nabywczej;
- WDB: WDB wg parytetu siły nabywczej;
- N: łączna populacja kraju;
- P: Liczba osób pracujących;
- H: Średnioroczny faktyczny czas pracy osoby pracującej;
- N^{15-64} : Liczba ludności w wieku 15-64 lat;
- A: Liczba aktywnych zawodowo;

Względne różnice w czasie dla wskaźnika Y oznaczono poprzez:

$$\Delta_t Y = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$$

gdzie Y_t to wartość zmiennej Y w roku t . A zatem:

$$\Delta_t \frac{\text{PKB}}{N} \cong \Delta_t \frac{\text{PKB}}{P \cdot H} + \Delta_t \frac{P}{N^{15-64}} + \Delta_t H + \Delta_t \frac{N^{15-64}}{N}$$

Gdzie:

- $\frac{\text{PKB}}{P \cdot H}$ oznacza **wydajność pracy** liczoną jako wartość PKB na jedną osobogodzinę pracy osoby pracującej w ciągu roku;
- $\frac{P}{N^{15-64}}$ oznacza **wskaźnik zatrudnienia**, czyli liczbę osób pracujących w stosunku do ludności w wieku 15-64 lat;
- $\frac{N^{15-64}}{N}$ oznacza **wskaźnik struktury wieku**, czyli liczbę osób w wieku 15-64 lat do całości populacji.

DEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W POZIOMIE WDB PER CAPITA W STOSUNKU DO ŚREDNIEJ

Dekompozycja różnic w poziomie Wartości Dodanej Brutto *per capita* w stosunku do średniej może być zapisana następująco²⁰⁰:

$$\frac{WDB_i}{N_i} = \frac{WDB_i}{P_i \times H} \cdot H \cdot \frac{P_i}{A_i} \cdot \frac{A_i}{N_i^{15-64}} \cdot \frac{N_i^{15-64}}{N_i}$$

Wprowadźmy następujące oznaczenie:

$$\Delta_{UE} Y_i = \frac{Y_i - Y}{Y}$$

gdzie Y_i oznacza wartość zmiennej dla kraju i , a Y wartość zmiennej dla Unii Europejskiej. A zatem:

$$\underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i}{N_i}}_{\text{WDB per capita}} = \underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i}{P_i \times H_i}}_{\text{Wydatność (2)}} + \underbrace{\frac{\Delta_{UE} H_i}{\text{Czas pracy}}}_{\text{Czas pracy}} \underbrace{\frac{\Delta_{UE} P_i}{A_i}}_{\text{Udział prac. w akt. zaw.}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{A_i}{N_i^{15-64}}}_{\text{Wsp. akt. zaw.}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{N_i^{15-64}}{N_i}}_{\text{Wsk.str.wiek.}}$$

+ Interakcje

Wskaźnik zatrudnienia

Metody dekompozycji łączą dane pochodzące z różnych metodologii statystycznych. Można jednak zneutralizować wpływ tych metodologii na jakość dekompozycji poprzez dodanie dodatkowych składowych. Zilustrujemy tę metodę na przykładzie dekompozycji różnic w poziomie WDB *per capita*. Dla zmiennych wprowadzimy dodatkowe oznaczenia:

- WDB(NA): WDB wg parytetu siły nabywczej wg badania rachunków narodowych;
- N^{15-64} (demo): Populacja w wieku 15-64 wg statystyki demograficznej;
- N^{15-64} (LFS): Populacja w wieku 15-64 wg badania aktywności ekonomicznej ludności;
- N(demo): Liczba ludności ogółem wg statystyki demograficznej;
- P(NA): Pracujący ogółem jako wskaźnik zgodny z rachunkami narodowymi;
- P(LFS): Pracujący ogółem wg badania aktywności ekonomicznej ludności;
- A(LFS): Aktywni zawodowo wg badania aktywności ekonomicznej ludności;

Dekompozycję możemy wówczas zapisać w sposób następujący²⁰¹:

$$\underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i(NA)}{N_i(demo)}}_{\text{WDB per capita}} = \underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i(NA)}{P_i(NA) \times H_i}}_{\text{Wydatność (2)}} + \underbrace{\frac{\Delta_{UE} H_i}{\text{Czas pracy}}}_{\text{Czas pracy}} + \underbrace{\frac{\Delta_{UE} P_i(LFS)}{A_i(LFS)}}_{\text{Udział prac. w akt. zaw.}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{A_i(LFS)}{N_i^{15-64}(LFS)}}_{\text{Wsp. akt. zaw.}}$$

Wskaźnik zatrudnienia

$$+ \underbrace{\Delta_{UE} \frac{N_i^{15-64}(demo)}{N_i(demo)}}_{\text{Wsk.str.wiek.}} + \text{Interakcje} + \underbrace{\frac{\Delta_{UE} P_i(NA)}{P_i(LFS)}}_{\text{przejście metodologii 1}} + \underbrace{\Delta_{UE} \frac{N_i^{15-64}(LFS)}{N_i^{15-64}(demo)}}_{\text{przejście metodologii 2}}$$

Różnice w metodologiach

Powyższa dekompozycja zawiera dwa wskaźniki przejścia metodologii: jeden z metodologii zgodnej z rachunkami narodowymi na metodologię badania aktywności zawodowej, a drugi z metodologii badania aktywności zawodowej na metodologię badania demograficznego. W dekompozycji

²⁰⁰ Zmienna bez subskrypty i oznacza daną wielkość dla Unii Europejskiej, natomiast zmienna z subskrypsem i oznacza wielkość dla kraju, np. dla Polski.

²⁰¹ Skrót LFS oznacza *Labour Force Survey*. Polskim odpowiednikiem jest Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Skrót NA oznacza *National Accounts*. Polskim odpowiednikiem są Rachunki Narodowe.

zaprezentowanej dla wybranych krajów Unii Europejskiej zdecydowano się na scalenie tych dwóch wskaźników w jeden komponent pod nazwą „Różnice w metodologiach”, chociaż trzeba zaznaczyć, że znając dokładne różnice w zmiennych pochodzących z różnych badań, można te wskaźniki różnie interpretować.

OPIS BŁĘDU PRZYBLIŻENIA

Składnik dekompozycji nazwany „Interakcje” to część, która reprezentuje błąd przybliżenia dekompozycji. Błąd ten występuje zarówno w dekompozycji wzrostu, jak i w dekompozycji różnic. Jednak w dekompozycji wzrostu można go zazwyczaj pominąć. Powód jest taki, że błąd ten może być tym większy im większe są wartości zmian bądź różnic procentowych poszczególnych wskaźników dekompozycji. W przypadku dekompozycji różnic, różnice w poziomie wskaźników dla danego kraju względem średniej mogą przyjmować wysokie wartości, w szczególności dla krajów bardzo odbiegających od średniej (bardzo bogatych bądź bardzo biednych). W przypadku dekompozycji wzrostu, zmiany roczne w poziomie wskaźników zazwyczaj nie przekraczają 10%. Wówczas błąd dekompozycji jest mały i można go pominąć. Warto wspomnieć, że pomimo, iż nie ma o tym mowy w niniejszym rozdziale, istnieje autorski sposób redukcji błędu poprzez włączenie części elementów interakcyjnych do dekompozycji. W wyniku dokładnej dekompozycji można wprowadzić zmienne drugiego i wyższego rzędu w zależności od potrzeb (tylko te, które są odpowiednio duże co do wartości). Poniższa formuła precyzuje sens tej uwagi, prezentuje bowiem dekompozycję pełną – interakcje oznaczają wpływ czynników wynikających z rozwinięcia do wyższych rzędów.

$$\begin{aligned} \frac{\Delta X}{X} = & \overbrace{\left(\frac{\Delta X_1}{X_1} + \frac{\Delta X_2}{X_2} + \dots + \frac{\Delta X_N}{X_N} \right)}^{\text{część ujęta w dekompozycji}} + \\ & + \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2} + \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_3}{X_3} + \dots + \frac{\Delta X_{N-1}}{X_{N-1}} \frac{\Delta X_N}{X_N} + \\ & + \dots + \\ & + \frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2} \dots \frac{\Delta X_N}{X_N} \end{aligned}$$

Poszczególne elementy interakcji, a w szczególności te składowe, które są iloczynem tylko dwóch wskaźników, można interpretować. Na przykład $\frac{\Delta X_1}{X_1} \frac{\Delta X_2}{X_2}$ oznacza łączny wpływ zmiennej X_1 i X_2 nie dający się przyporządkować osobno żadnej ze zmiennych.

PODDEKOMPOZYCJA RÓŻNIC W WYDAJNOŚCI PRACY

Różnice w średniej wydajności pracy mogą być dodatkowo zdekomponowane na sektory, a w ramach sektorów na „specjalizację sektorową” oraz „różnice w oczyszczonej wydajności”. Służy do tego poddekompozycja, której formalny zapis jest następujący:

$$\underbrace{\Delta_{UE} \frac{WDB_i}{P_i \times H_i}}_{\text{różnice w produktywności ogółem}} = \underbrace{\frac{\sum_j \frac{WDB_j}{P_j \times H_j} \left(\frac{P_{ij}}{P_i} - \frac{P_j}{P} \right)}{\frac{WDB}{P \times H}}}_{\text{specjalizacja sektorowa}} + \underbrace{\frac{\sum_j \frac{P_{ij}}{P_i} \left(\frac{WDB_{ij}}{P_{ij} \times H_{ij}} - \frac{WDB_j}{P_j \times H_j} \right)}{\frac{WDB}{P \times H}}}_{\text{różnice w oczyszczonej wydajności}}$$

gdzie WDB oznacza Wartość Dodaną Brutto według parytetu siły nabywczej w Unii Europejskiej, P oznacza liczbę pracujących w Unii Europejskiej, natomiast zmienne z subskrypcją i oznaczają wielkości dla kraju i , który jest analizowany, z kolei subskrypcja j oznacza sektor bądź grupę sekcji gospodarki (bez subskrypcji j cała gospodarka).

DEKOMPOZYCJA ZRÓŻNICOWANIA PKB PER CAPITA LICZONEGO ZA POMOCĄ WSPÓŁCZYNNIKA THEILA WEDŁUG PODGRUP I WEDŁUG SKŁADOWYCH PKB PER CAPITA – PODSTAWY METODOLOGICZNE

Współczynnik Theila należy do miar opartych na entropii i służy do mierzenia nierówności (zróżnicowania) poziomu dochodu, bądź innych mierzalnych zmiennych przekrojowych. Załóżmy, że interesuje nas pomiar zróżnicowania poziomu PKB *per capita* w 72 podregionach (jednostka terytorialna NTS3) Polski. Zdefiniujmy następujące wielkości: N_i populacja w podregionie i , N populacja Polski, PKB_i poziom PKB w podregionie i , PKB poziom PKB w Polsce. A zatem $\frac{PKB_i}{PKB}$, $\frac{N_i}{N}$ oznaczają kolejno udział PKB podregionu i w PKB ogółem dla Polski oraz udział populacji w podregionie i w populacji Polski ogółem. Współczynnik Theila definiowany jest wówczas następująco:

$$T = \sum_{i=1}^{72} \frac{PKB_i}{PKB} \ln \frac{\frac{PKB_i}{PKB}}{\frac{N_i}{N}} \quad (*)$$

Współczynnik ten przyjmuje wartość 0 w hipotetycznej sytuacji, gdy udział PKB każdego podregionu w PKB dla Polski byłby dokładnie równy udziałowi populacji tego podregionu w populacji Polski – oznaczałoby to brak zróżnicowania pod względem PKB *per capita* w podregionach Polski. Z kolei w innej hipotetycznej sytuacji, kiedy jeden podregion wytwarzałby prawie cały PKB Polski (maksymalne możliwe zróżnicowanie PKB *per capita*), a inne podregiony wytwarzałyby bardzo niewielkie ilości PKB, wartość współczynnika Theila dążyłaby do maksymalnej wartości $\ln 72$. A zatem współczynnik Theila przyjmuje wartości od najmniejszej (0) do największej ($\ln L_j$), gdzie L_j to liczba jednostek, których zróżnicowanie badamy (w naszym przykładzie są to podregiony). Najmniejsza wartość oznacza najmniejsze możliwe zróżnicowanie, a największa oznacza największe zróżnicowanie. Wartości współczynnika Theila można znormalizować do przedziału $[0,1]$, poprzez podzielenie wartości wyrażenia (*) powyżej przez wartość najwyższą, tj. $\ln 72$. W niniejszym opracowaniu zdecydowano się jednak na utrzymanie nieznormalizowanej wersji.

Zauważmy, że współczynnik Theila stanowi sumę ważoną logarytmu stosunku PKB *per capita* w danym podregionie do PKB *per capita* w Polsce z wagami równymi udziałom PKB w danym podregionie w PKB dla Polski. A zatem w podregionach biedniejszych niż średnia dla Polski wartość logarytmu stosunku PKB *per capita* danego w danym podregionie do PKB *per capita* dla Polski jest ujemna, a w podregionach bogatszych niż Polska wartość ta jest dodatnia.

Podstawowa wersja współczynnika Theila, zwana również współczynnikiem Theila z udziałami PKB jest bardziej wrażliwa na zmiany w bogatych podregionach, a mniej na zmiany w biednych podregionach. Istnieje wersja druga współczynnika Theila, zwana współczynnikiem Theila z udziałami populacji, która jest bardziej wrażliwa na zmiany w biedniejszych podregionach. Można ją zapisać następująco:

$$T' = - \sum_{i=1}^{72} \frac{N_i}{N} \ln \frac{\frac{PKB_i}{PKB}}{\frac{N_i}{N}} \quad (**)$$

Zarówno współczynnik Theila z udziałami PKB T jak i druga wersja współczynnika Theila z udziałami populacji T' może być rozszerzona o dwa elementy:

- a) dekompozycja współczynnika według podgrup;
- b) dekompozycja współczynnika dla PKB *per capita* na składowe.

Zacznijmy od pierwszego elementu. Chcemy zbadać zróżnicowanie poziomu PKB *per capita* w podregionach Polski, ale to zróżnicowanie chcemy rozbić na dwie składowe:

- zróżnicowanie podregionów względem makroregionów (nazywane zróżnicowaniem „wewnątrz”);
- zróżnicowanie makroregionów względem Polski (nazywane zróżnicowaniem „pomiędzy”).

Aby zobrazować metodę dekompozycji współczynnika Theila według podgrup czyli w naszym przykładzie makroregionów, wprowadźmy dodatkowe oznaczenia: dana zmienna z subskrypcją k oznaczać będzie jeden z pięciu makroregionów Polski (Polska Wschodnia, Zachodnia, Południowa, Centralna oraz Polska Północna) natomiast n_k oznaczać będzie liczbę podregionów w makroregionie k . A zatem 72 podregiony (oznaczone jako i) dzielą się na 5 makroregionów k , z których każdy ma n_k podregionów. Poniższe wyprowadzenie ilustruje metodę dekompozycji na podgrupy:

$$\begin{aligned}
 T &= \sum_{i=1}^{72} \frac{PKB_i}{PKB} \ln \frac{\frac{PKB_i}{N_i}}{\frac{PKB}{N}} \\
 &= \sum_{k=1}^5 \sum_{i=1}^{n_k} \frac{PKB_k}{PKB} \frac{PKB_i}{PKB_k} \ln \frac{\frac{PKB_k}{N_k} \frac{PKB_i}{N_i}}{\frac{PKB}{N}} \\
 &= \sum_{k=1}^5 \frac{PKB_k}{PKB} \left[\sum_{i=1}^{n_k} \frac{PKB_i}{PKB_k} \left(\ln \frac{\frac{PKB_i}{N_i}}{\frac{PKB_k}{N_k}} + \ln \frac{\frac{PKB_k}{N_k}}{\frac{PKB}{N}} \right) \right] \\
 &= \underbrace{\sum_{k=1}^5 \frac{PKB_k}{PKB} T_k}_{\text{zróżnicowanie wewnątrz}} + \underbrace{\sum_{k=1}^5 \frac{PKB_k}{PKB} \ln \frac{\frac{PKB_k}{N_k}}{\frac{PKB}{N}}}_{\text{zróżnicowanie pomiędzy}}
 \end{aligned}$$

gdzie T_k to współczynniki Theila dla podregionów względem makroregionów.

Współczynnik Theila czyli zróżnicowanie podregionów Polski względem PKB *per capita* rozdzielony został na dwie składowe:

- zróżnicowanie „wewnątrz”, tj. zróżnicowanie podregionów względem makroregionów;
- zróżnicowanie „pomiędzy”, tj. zróżnicowanie makroregionów względem Polski.

Dzięki takiej dekompozycji wiadomo, jak bardzo makroregiony są homogeniczne względem siebie i (na poziomie podregionów) wewnątrz siebie.

Podobnie dokonuje się dekompozycji wersji współczynnika Theila z udziałami populacji:

$$\begin{aligned}
 T' &= - \sum_{i=1}^{72} \frac{N_i}{N} \ln \frac{PKB_i}{\frac{PKB}{N}} \\
 &= - \sum_{k=1}^5 \sum_{i=1}^{n_k} \frac{N_k}{N} \frac{N_i}{N_k} \ln \frac{\frac{PKB_k}{N} \frac{PKB_i}{N_k}}{\frac{PKB}{N} \frac{PKB_k}{N_k}} \\
 &= - \sum_{k=1}^5 \frac{N_k}{N} \left[\sum_{i=1}^{n_k} \frac{N_i}{N_k} \left(\ln \frac{PKB_i}{\frac{PKB_k}{N_k}} + \ln \frac{PKB_k}{\frac{PKB}{N}} \right) \right] \\
 &= \underbrace{\sum_{k=1}^5 \frac{N_k}{N} T'_k}_{\text{zróżnicowanie wewnątrz}} - \underbrace{\sum_{k=1}^5 \frac{N_k}{N} \ln \frac{PKB_k}{\frac{PKB}{N}}}_{\text{zróżnicowanie pomiędzy}}
 \end{aligned}$$

gdzie T'_k to współczynniki Theila drugiego rodzaju dla podregionów względem makroregionów.

Drugie rozszerzenie podstawowego współczynnika Theila polega na jego dekompozycji na poszczególne składowe ekonomiczne. Wiadomo, że PKB *per capita* dla podregionów rozbić możemy na składowe multiplikatywne według następującego wzoru:

$$\frac{PKB_i}{N_i} = \frac{PKB_i}{PP_i} \frac{PP_i}{N_i^{15+}} \frac{N_i^{15+}}{N_i}$$

Gdzie PP_i to liczba pracujących w podregionie i , a N_i^{15+} to liczba populacji w wieku 15 lat i więcej w podregionie i .

Możemy rozbić współczynnik Theila z udziałami PKB dla PKB *per capita* na trzy składowe:

$$\begin{aligned}
 T &= \sum_{i=1}^{72} \frac{PKB_i}{PKB} \ln \frac{PKB_i}{\frac{PKB}{N}} \\
 &= \sum_{i=1}^{72} \frac{PKB_i}{PKB} \left(\ln \frac{PKB_i}{\frac{PKB}{PP_i}} + \ln \frac{PP_i}{\frac{N_i^{15+}}{N}} + \ln \frac{N_i^{15+}}{N} \right) \\
 &= \underbrace{\sum_{i=1}^{72} \frac{PKB_i}{PKB} \ln \frac{PKB_i}{\frac{PKB}{PP_i}}}_{\text{zróż. wydajności}} + \underbrace{\sum_{i=1}^{72} \frac{PKB_i}{PKB} \ln \frac{PP_i}{\frac{N_i^{15+}}{N}}}_{\text{zróż. wsk. zatrudnienia}} + \underbrace{\sum_{i=1}^{72} \frac{PKB_i}{PKB} \ln \frac{N_i^{15+}}{N}}_{\text{zróż. wsk. str. wiekowej}}
 \end{aligned}$$

A zatem całkowite zróżnicowanie PKB *per capita* w podregionach względem Polski można rozbić na zróżnicowanie dotyczące wydajności pracy, zróżnicowanie dotyczące wskaźnika zatrudnienia oraz zróżnicowanie dotyczące wskaźnika struktury wieku.

Analogicznie dla współczynnika Theila z udziałami populacji:

$$T' = - \sum_{i=1}^{72} \frac{N_i}{N} \ln \frac{PKB_i}{\frac{PKB}{N}}$$

$$\begin{aligned}
&= - \sum_{i=1}^{72} \frac{N_i}{N} \left(\ln \frac{PKB_i}{PP_i} + \ln \frac{PP_i}{N_i^{15+}} + \ln \frac{N_i^{15+}}{N^{15+}} \right) \\
&= - \underbrace{\sum_{i=1}^{72} \frac{N_i}{N} \ln \frac{PKB_i}{PP_i}}_{\text{zróż. wydajności}} - \underbrace{\sum_{i=1}^{72} \frac{N_i}{N} \ln \frac{PP_i}{N_i^{15+}}}_{\text{zróż. wsk. zatrudnienia}} - \underbrace{\sum_{i=1}^{72} \frac{N_i}{N} \ln \frac{N_i^{15+}}{N^{15+}}}_{\text{zróż. wsk. str. wiekowej}}
\end{aligned}$$

Można połączyć dekompozycję współczynnika Theila według podgrup oraz dekompozycję współczynnika Theila dla PKB *per capita* na składowe w jedno. Wówczas otrzymujemy informację, jak rozbić zróżnicowanie PKB *per capita* podregionów Polski na zróżnicowanie poszczególnych składowych (wydajności, wskaźnika zatrudnienia i wskaźnika struktury wieku) i jednocześnie dla każdego z tych składowych na zróżnicowanie wewnątrz makroregionów i zróżnicowanie pomiędzy makroregionami.

Metoda ma również tę zaletę, że dla każdego podregionu (makroregionu) i dla każdej składowej możemy sprawdzić, czy ten podregion przyczynia się do zmniejszenia, czy też zwiększenia zróżnicowania pod względem tej składowej.

W niniejszym raporcie zdecydowano się na implementację współczynnika Theila z udziałami populacji zamiast z udziałami PKB, ponieważ ten pierwszy wskaźnik bardziej oddaje zróżnicowanie w regionach biedniejszych. Większość strategii polityki spójności koncentruje się na regionach gorzej rozwiniętych, stąd lepsza identyfikacja zróżnicowania w tych regionach jest szczególnie pożądana.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Światowy, *Global Monitoring Report 2014/2015: Ending poverty and sharing prosperity*, (2015), Waszyngton.
2. BAS, *Indywidualny limit zadłużenia samorządów terytorialnych*, (2011), Warszawa.
3. Bogumił P., *Securing Poland's economic success II: labour market and product specialisation – is there a link?*, KE, (2015), Bruksela.
4. CESifo, *The EEAG Report on the European Economy*, (2015), Monachium.
5. CPB, *World Trade Monitor 2014*, Haga.
6. Decision (EU) 2015/774 of the ECB of 4 March 2015 on a secondary markets public sector asset purchase programme NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego. Luty 2016*, (2016), Warszawa, s. 10.
7. EBA, *Results of 2014 EU-wide stress test - Aggregate results*, (2014), Londyn.
8. EBC, *A Fiscal Compact for a Stronger Economic and Monetary Union*, Monthly Bulletin May 2012, (2012), Frankfurt.
9. EBC, *Government Finance Statistics Guide*, (2007), Frankfurt.
10. EBC, *Opinion of the European Central Bank of 19 May 2011 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the European system of national and regional accounts in the European Union*, (2011), Frankfurt.
11. EBC, *Raport roczny 2015 r.*, (2016), Frankfurt.
12. EBC, *The Stability and Growth Pact, Crisis and Reform*, Occasional Paper Series, no. 129, (2011), Frankfurt.
13. EEAG, *The EEAG Report on the European Economy 2011* (2011), Monachium.
14. Eurostat, *Manuals* [na] <http://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/methodology/manuals>
15. Fedelino A., Ivanova A., Horton M., *Computing Cyclically Adjusted Balances and Automatic Stabilizers*, MFW, (2009), Waszyngton.
16. GPW, *Rocznik Giełdowy 2015*, (2016), Warszawa.
17. GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 2007-2014 [na] www.gpw.pl*
18. Growiec J., *Relacja płac do wydajności pracy w Polsce: ujęcie sektorowe*, NBP, (2009), Warszawa.
19. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/ameco/documents/list_of_variables.pdf
20. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/competitiveness/index_en.htm
21. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm
22. http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/glossary_en.htm
23. http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/legal_texts/index_en.htm
24. http://ec.europa.eu/europe2020/images/european_semester_en_big.jpg
25. http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l14534_pl.htm
26. <http://www.investing.com/rates-bonds/japan-10-year-bond-yield-historical-data>
27. [https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/budownictwo/polityka-mieszkaniowa/mieszkanie-dla-mlodych/o-programie/Dane Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju \(15.07.2015 r.\)](https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/budownictwo/polityka-mieszkaniowa/mieszkanie-dla-mlodych/o-programie/Dane%20Ministerstwa%20Infrastruktury%20i%20Rozwoju%20(15.07.2015%20r.))
28. <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Pages/news/2014/008.aspx>
29. ILO, *Global Wage Report 2014/15*, (2015), Genewa.
30. Insurance Europe, *Statistics N°50: European Insurance in Figures dataset*, (2013), Bruksela.
31. Jeznach M., Leszczyńska-Luberek O., *Rachunki narodowe – stan i kierunki rozwoju*, Wiadomości Statystyczne nr 4, GUS, (2010), Warszawa.
32. Józefiak C., Krajewski P., Mackiewicz M., *Deficyt budżetowy. Przyczyny i metody ograniczenia*, PWE, (2006), Warszawa.
33. KE, AMECO.
34. KE, *commission Staff Working Document. Country Report Poland 2016*, (2016), Bruksela.
35. KE, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central bank and the Eurogroup, 2016 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation No 1176.2011*, (2016), Bruksela.
36. KE, *Employment and Social Developments in Europe 2012*, (2012), Bruksela.
37. KE, *EU Employment and Social Situation. Quarterly Review. March 2015*, (2015), Bruksela.
38. KE, *European Economic Forecast, Spring 2013*, (2013), Bruksela.
39. KE, *European Economic Forecast, Spring 2015*, (2015), Bruksela.
40. KE, *European Economic Forecast Winter 2015*, (2015), Bruksela.

41. KE, *Excessive Deficit Procedure* [na]
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_en.htm
42. KE (ECFIN), *Cyclical Adjustment of Budget Balances*, (2012), Bruksela.
43. KE, *Irish GDP Communication* [na]
http://ec.europa.eu/eurostat/documents/24987/6390465/Irish_GDP_communication.pdf
44. KE, *Macroeconomic Imbalance Procedure* [na]
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/macroeconomic_imbalance_procedure/index_em.htm
45. KE, *Minutes of the 2066th meeting of the Commission*, (2013), Bruksela.
46. KE, *Public finances in EMU-2000*, European Economy, Reports and Studies, No 3, (2000), Bruksela.
47. KE, *Public finances in EMU-2009*, European Economy 5, (2009), Bruksela.
48. KE, *Public finances in EMU-2012*, European Economy 4/2012, (2012), Bruksela.
49. KE, *Relevant legal texts and guidelines* [na]
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/legal_texts/index_en.htm
50. KE, *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central bank and the European Economic and Social Committee, Alert mechanism Report 2016*, (2015), Bruksela.
51. KE, *Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of Stability and Convergence Programmes*, (2012), Bruksela.
52. KE, *The cyclically-adjusted budget balance used in the EU fiscal framework: an update*, Economic Papers 478 March, (2013), Bruksela.
53. KE, *The Implication for Budgetary Surveillance of the Commission Services' Spring 2011 Economic Forecast*, (2011), Bruksela.
54. KNF, *Raport o sytuacji spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych na koniec 2015 r.*, (2016) Warszawa).
55. KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2015 r.*, (7.04.2016), Warszawa.
56. KNF, *Raport o sytuacji banków w 2015 r.*, (2016), Warszawa.
57. MF, *Implikacje reformy instytucjonalnej strefy euro dla procesu wprowadzenia euro w Polsce*, (2014), Warszawa.
58. MF, *Stabilizująca reguła wydatkowa*, (2013), Warszawa [na]
http://www.mf.gov.pl/documents/764034/1159274/regula_wydatkowa_informacja.pdf
59. MF, *Uzasadnienie, Wprowadzenie stabilizującej reguły wydatkowej*, (2014), Warszawa.
60. MFW, *Balance of Payments and International Investment Position Manual. Sixth Edition BPM6*, (2009), Waszyngton.
61. MFW, *Fiscal Monitor*, (2014), Waszyngton.
62. MFW, *Fiscal Monitor*, (2015), Waszyngton.
63. MFW, *German-Central European Supply Chain— cluster report*, (2013), Waszyngton.
64. MFW, *World Economic Outlook (WEO), Too Slow for Too long*, (April 2016), Waszyngton.
65. MG, *Semestr Europejski: Okres oceny i koordynacji polityki gospodarczej w UE*, (2013), Warszawa
66. MOP, *World Employment and Social Outlook: Trends 2016*, (2016), Genewa.
67. MOP, *World of Work Report 2014: Developing with jobs*, (2014), Genewa.
68. NBP, *Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2014 r.*, (2015), Warszawa.
69. NBP, *Informacja o zmianach w statystyce bilansu płatniczego i międzynarodowej pozycji inwestycyjnej w 2014 r.* [na] www.nbp.pl
70. NBP, *Informacja po posiedzeniu Rady Polityki Pieniężnej w dniach 3-4 marca 2015 r.*, (2015), Warszawa.
71. NBP, *Informacja po posiedzeniu Rady Polityki Pieniężnej w dniach 1-2 września 2015 r.*, (2015), Warszawa.
72. NBP, *Przegląd spraw europejskich, luty 2014*, (2014), Warszawa.
73. NBP, *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej, Projekty badawcze Część III*, (2009), Warszawa.
74. NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, (2015), Warszawa.
75. NBP, *Raport Roczny 2014. Płynność sektora bankowego. Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2015), Warszawa.
76. NBP, *Raport roczny 2015. Płynność sektora bankowego Instrumenty polityki pieniężnej NBP*, (2016), Warszawa.
77. NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2015*, (2016), Warszawa.
78. OECD, *OECD Economic Outlook: Volume 2014/2*, (2015 – wersja poprawiona), Paryż.
79. PWC, *The Italian Insurance Market*, (October 2014), Top Italian insurance players [na] www.pwc.it
80. RM, *Program konwergencji, Aktualizacja 2013*, (2013), Warszawa.

81. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2011 r., Omówienie*, (2012), Warszawa.
82. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2014 r., Omówienie*, (2015), Warszawa.
83. Sejm RP, *Semestr europejski – przebieg cyklu koordynacji na poziomie Unii i Polski (2011-2014)*, [na] http://oide.sejm.gov.pl/oide/index.php?option=com_content&view=article&id=14847:semestr-europejski-przebieg-cyklu-koordynacji-na-poziomie-unii-i-polski-2011-2014-i-13-12-2013-i&catid=6:unia-europejska&Itemid=928
84. Swiss Re, *World insurance in 2015: steady growth amid regional disparities*, No 3/2016, June 2016 (Statistical Appendix) Zurych.
85. UNCTAD, *World Investment Report 2016*, (2016), Nowy Jork i Genewa.
86. Wernik A., *Finanse publiczne*, PWE, (2007), Warszawa.
87. www.global-rates.com
88. www.gpw.pl
89. www.gpw.pl/analizy_i_statystyki_pelna_wersja
90. www.nbp.pl

SPIS WYKORZYSTANYCH PUBLIKACJI GUS

1. Aktywność ekonomiczna ludności polski IV kwartał 2015 roku.
2. Aktywność ekonomiczna ludności Polski w latach 2010-2012, (2014).
3. Badania koniunktury w przemyśle (baz bieżąca kwartalna).
4. Badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca miesięczna).
5. Bezrobocie rejestrowane. I-IV kw. 2015 r.
6. Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2015 r.
7. Biuletyn Statystyczny, (2016).
8. Budownictwo – wyniki działalności w 2014 r.
9. Budżety gospodarstw domowych w 2014 r.
10. Ceny w gospodarce narodowej, (2015).
11. Ceny w gospodarce narodowej. Lipiec 2015 r.
12. Dochody i warunki życia ludności polski (raport z badania EU-SILC 2014).
13. Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2014 r.
14. Dziedzina Baza Wiedzy (2016).
15. Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego w 2014 r.
16. Gospodarka materiałowa w 2013 r.
17. Handel zagraniczny. I-III 2016 r.
18. Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2014.
19. Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju w lipcu 2016 r.
20. Kwartalne wskaźniki makroekonomiczne, (2016).
21. Ludność. Stan i struktura oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym. Stan w dn. 31 XII 2015 r.
22. Mały rocznik statystyczny Polski (2015).
23. Nakłady i wyniki przemysłu w 2015 r.
24. Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2014 r., (2015), Warszawa.
25. Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2015 r.
26. Polska w liczbach 2015.
27. Polska w Unii Europejskiej 2015.
28. Popyt na pracę w 2015 r.
29. Powiązania gospodarki polskiej z Rosją, Ukrainą i Białorusią – wybrane aspekty, (2015).
30. Pracujący w gospodarce narodowej w 2014 r.
31. Produkcja wyrobów przemysłowych w 2014 r.
32. Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto w latach 2009–2014.
33. Roczne wskaźniki makroekonomiczne, (2016).
34. Rocznik Demograficzny 2015.
35. Rocznik Statystyczny Przemysłu 2015.
36. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2015.
37. Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2015.
38. Rynek wewnętrzny w 2014 r.
39. Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych, (2010).
40. Sytuacja gospodarstw domowych w 2015 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych, Notatka informacyjna.
41. Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2014 r. na tle procesów w gospodarce światowej.
42. Środki trwałe w gospodarce narodowej w 2014 r.
43. Transport – wyniki działalności w 2014 r.
44. Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014.
45. Wdrożenie Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA2010) do polskich rachunków narodowych. Zmiany metodologiczne oraz ich wpływ na główne agregaty makroekonomiczne, Notatka informacyjna, (2014).
46. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych, Opracowanie sygnałne, (2015).
47. Wstępny szacunek produktu krajowego brutto w I kwartale 2015 r.
48. Wybrane miesięczne wskaźniki makroekonomiczne, (2016).
49. Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych. I-XII 2014 r.
50. Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych. I-XII 2015 r.
51. Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2015 r.
52. Zharmonizowane wskaźniki cen konsumpcyjnych, (2016).

SPIS TABLIC

WZROST GOSPODARCZY

Tabl. 1. Zmiany Produktu Krajowego Brutto na świecie	25
Tabl. 2. Zmiana liczby pracujących według grup krajów	27
Tabl. 3. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych	34
Tabl. 4. Produkt krajowy brutto w Unii Europejskiej	39
Tabl. 5. Wzrost PKB i skala wpływu poszczególnych kategorii na realny wzrost PKB	48
Tabl. 6. Podstawowe wskaźniki zmian cen w Polsce	53
Tabl. 7. Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w Unii Europejskiej	57
Tabl. 8. Obroty handlu zagranicznego	61
Tabl. 9. Bilans płatniczy	64
Tabl. 10. Rachunek finansowy – aktywa	65
Tabl. 11. Rachunek finansowy – pasywa	65
Tabl. 12. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu	67
Tabl. 13. Dynamika sprzedaży produkcji budowlano-montażowej	68
Tabl. 14. Udział poszczególnych grup sekcji w WDB wytworzonej przez sektor usług ogółem	70
Tabl. 15. Wskaźniki procedury zakłóceń równowag makroekonomicznych	77
Tabl. 16. Wartości podstawowych wskaźników nierównowag makroekonomicznych za 2014 rok	81
Tabl. 17. Wartości wskaźników nierównowag makroekonomicznych dla Polski w latach 2010-2014	82

RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

Tabl. 18. Współczynnik aktywności zawodowej (15 lat i więcej) według grup krajów	84
Tabl. 19. Wskaźnik zatrudnienia (15 lat i więcej) według grup krajów	88
Tabl. 20. Stopa bezrobocia według grup krajów	88
Tabl. 21. Współczynnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia w krajach UE	91
Tabl. 22. Zatrudnienie oraz bezrobocie w krajach UE	92
Tabl. 23. Stopa bezrobocia ogółem oraz stopa bezrobocia wśród młodych osób	96
Tabl. 24. Przyczyny bierności zawodowej według płci	97
Tabl. 25. Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy (wiek 15-74 lata) w UE	97
Tabl. 26. Współczynnik aktywności zawodowej dla wybranych grup wieku	100
Tabl. 27. Wskaźnik zatrudnienia dla wybranych grup wieku	101
Tabl. 28. Stopa bezrobocia w Polsce dla wybranych grup wieku	108
Tabl. 29. Bierność zawodowa i jej przyczyny	109
Tabl. 30. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej oraz płaca minimalna	110
Tabl. 31. Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych	111
Tabl. 32. Wydatki gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych	112

FINANSE PUBLICZNE

Tabl. 33. Saldo (nadwyżka/deficyt) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych.....	114
Tabl. 34. Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych (nominalne) oraz dodatkowe miary sald	117
Tabl. 35. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Unii Europejskiej.....	120
Tabl. 36. Wysiłek konsolidacyjny w Unii Europejskiej (mierzony poziomem salda i jego zmianą)	121
Tabl. 37. Wybrane elementy zarządzania fiskalnego w Unii Europejskiej w Pakcie Stabilności i Wzrostu po zmianach	123
Tabl. 38. Przebieg Semestru Europejskiego – wybrane zagadnienia	125
Tabl. 39. Kraje objęte Procedurą Nadmiernego Deficytu (EDP) na koniec 2015 r.	126
Tabl. 40. Wartość programów pomocowych	128
Tabl. 41. Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych (SFP) oraz nadwyżka/deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP) w Polsce	134
Tabl. 42. Państwowy dług publiczny (PDP) oraz dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce	134
Tabl. 43. Sektor finansów publicznych.....	135
Tabl. 44. Sektor finansów publicznych w latach 2013-2015	136
Tabl. 45. Uwarunkowania makroekonomiczne ustawy budżetowej w 2015 r.	137
Tabl. 46. Nowelizacja ustawy budżetowej na 2015 r.	137
Tabl. 47. Planowane dochody budżetu państwa na 2015 r.	138
Tabl. 48. Planowane wydatki budżetu państwa na 2015 r.....	138
Tabl. 49. Budżet państwa.....	138
Tabl. 50. Dochody budżetu państwa.....	139
Tabl. 51. Wydatki budżetu państwa według grup ekonomicznych.....	141
Tabl. 52. Budżet środków europejskich	142
Tabl. 53. Budżet środków europejskich według programów.....	142
Tabl. 54. Przychody i koszty państwowych funduszy celowych.....	144
Tabl. 55. Dochody, wydatki i wynik wybranych państwowych funduszy celowych.....	145
Tabl. 56. Budżety wybranych jednostek finansów publicznych na 2015 r.....	145
Tabl. 57. Budżety jednostek samorządu terytorialnego	146
Tabl. 58. Państwowy dług publiczny według podsektorów sektora finansów publicznych w relacji do PKB ...	147
Tabl. 59. Państwowy dług publiczny krajowy i zagraniczny według kryterium miejsca emisji i kryterium rezydenta	148
Tabl. 60. Zadłużenie Skarbu Państwa (nieskonsolidowane) według kryterium miejsca emisji i według instrumentów	149

RYNKI FINANSOWE

Tabl. 61. Aktywa instytucji finansowych w Polsce	165
Tabl. 62. Zmiany stóp procentowych w Polsce w 2015 r.	166
Tabl. 63. Charakterystyka liczbowa sektora bankowego w Polsce	170

Tabl. 64. Współczynnik koncentracji CR5 banków w sektorze bankowym	170
Tabl. 65. Udziały w aktywach sektora bankowego banków kontrolowanych przez inwestorów krajowych i zagranicznych	170
Tabl. 66. Podstawowe dane o sektorze ubezpieczeń.....	179
Tabl. 67. Wybrane dane dotyczące ubezpieczeń według najważniejszych grup ryzyka działu I.....	180
Tabl. 68. Wybrane dane dotyczące ubezpieczeń według najważniejszych grup ryzyka działu II.....	181
Tabl. 69. Wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczeniowej.....	181
Tabl. 70. Charakterystyka rynku kapitałowego w Polsce	182
Tabl. 71. Koncentracja rynku kapitałowego w Polsce	183
Tabl. 72. Charakterystyka rynku NewConnect	185
Tabl. 73. Charakterystyka rynku kapitałowego w zakresie obligacji, opcji i kontraktów terminowych.....	187
Tabl. 74. Charakterystyka rynku Catalyst.....	188

STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE DOBROBYTU GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE

Tabl. 75. Dekompozycja wzrostu PKB <i>per capita</i> w cenach stałych w Unii Europejskiej i jej wybranych krajów w 2015 r.	192
Tabl. 76. Dekompozycja różnic w poziomie realnego WDB <i>per capita</i> wybranych krajów UE w 2015 r.	196
Tabl. 77. Poddekompozycja różnic w WDB na osobogodzinę pracy Polski względem Unii Europejskiej w 2015 r. oraz zmiany tych różnic w stosunku do 2014 r.	201
Tabl. 78. Dekompozycja zróżnicowania PKB <i>per capita</i> polskich podregionów (NTS3) w stosunku do średniej dla Polski wg współczynnika Theila z udziałami populacji w podziale na zróżnicowanie wewnątrz (podregion do makroregionu) oraz zróżnicowanie pomiędzy (makroregion w stosunku do całej Polski)	207

SPIS WYKRESÓW

WZROST GOSPODARCZY

Wykres 1. Zmiany PKB w ujęciu realnym w wybranych gospodarkach.....	26
Wykres 2. Wkład wybranych gospodarek do wzrostu światowego PKB.....	26
Wykres 3. Inflacja (CPI) na świecie oraz wybrane indeksy cen (2005=100).....	29
Wykres 4. Produkcja i import netto ropy naftowej w Stanach Zjednoczonych oraz udziały najważniejszych producentów w produkcji światowej.....	30
Wykres 5. Wolumen światowego handlu towarami.....	31
Wykres 6. Skumulowane zmiany międzynarodowego handlu dobrami i usługami.....	32
Wykres 7. Bilans oszczędności i inwestycji w latach 2006-15 oraz Inwestycje i oszczędności w 2015 r.	33
Wykres 8. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych na świecie w 2015 r.	34
Wykres 9. Roczne stopy zwrotu wybranych indeksów giełd światowych.....	35
Wykres 10. Podstawowe stopy procentowe wybranych banków centralnych.....	36
Wykres 11. Wzrost PKB w Unii Europejskiej oraz w wybranych krajach UE	38
Wykres 12. Wskaźnik odczuć ekonomicznych (<i>Economic Sentiment Indicator</i>) w Unii Europejskiej i wybranych krajach członkowskich	40
Wykres 13. Skumulowana zmiana PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 2007-2015	41
Wykres 14. Dekompozycja wzrostu realnego PKB na kontrybucje (wkłady) popytu krajowego i eksportu netto.....	43
Wykres 15. Dekompozycja kontrybucji popytu krajowego do wzrostu realnego PKB na wkłady spożycia i akumulacji	44
Wykres 16. Dekompozycja wkładu spożycia do wzrostu realnego PKB na wkłady spożycia prywatnego i spożycia publicznego.....	45
Wykres 17. Dekompozycja wkładu akumulacji do wzrostu realnego PKB na wkłady nakładów brutto na środki trwałe i zmiany zapasów	46
Wykres 18. Produkt krajowy brutto w Polsce	47
Wykres 19. Wpływ wybranych kategorii na wzrost realny PKB oraz dynamika popytu krajowego i jego wybranych składowych	48
Wykres 20. Porównanie dynamiki spożycia indywidualnego i sprzedaży detalicznej towarów oraz zmiany wskaźników ufności konsumenckiej	50
Wykres 21. Niedostateczny popyt jako bariera działalności przedsiębiorstw oraz wykorzystanie mocy produkcyjnych w przedsiębiorstwach.....	50
Wykres 22. Koniunktura w przemyśle.....	51
Wykres 23. Dynamiki wybranych składowych PKB i wartości dodanej brutto (WDB).....	52
Wykres 24. Wskaźniki światowych cen ropy naftowej w USD i PLN oraz ceny detaliczne benzyny i oleju napędowego w Polsce	54
Wykres 25. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych	55
Wykres 26. Porównanie udziału grup towarów i usług w systemie wag CPI i ich wpływu na wskaźnik CPI w 2015 r.	55
Wykres 27. Porównanie zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (HICP) oraz wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)	56

Wykres 28. Wskaźniki cen produkcji sprzedanej przemysłu	58
Wykres 29. Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej.....	59
Wykres 30. Obroty towarowe handlu zagranicznego Polski.....	60
Wykres 31. Zmiany wolumenu eksportu dóbr i usług Polski oraz Niemiec na tle zmian PKB Niemiec.....	62
Wykres 32. Opłacalność eksportu a rzeczywiste kursy walut	63
Wykres 33. Rachunek bieżący, kapitałowy i finansowy oraz składowe bilansu płatniczego	64
Wykres 34. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce	65
Wykres 35. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu ogółem.....	66
Wykres 36. Zmiany produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce według głównych grupowań przemysłowych	67
Wykres 37. Dynamika produkcji budowlano-montażowej	69
Wykres 38. Wyniki finansowe oraz relacja kosztów do przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych	71
Wykres 39. Rentowność obrotu oraz rentowność ze sprzedaży przedsiębiorstw niefinansowych.....	72
Wykres 40. Rentowność obrotu przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD	73
Wykres 41. Wskaźniki płynności finansowej I, II i III stopnia przedsiębiorstw niefinansowych.....	74
Wykres 42. Wskaźniki płynności finansowej I stopnia w 2014 i 2015 r. wg wybranych sekcji PKD w % oraz udział zapasów w aktywach obrotowych przedsiębiorstw niefinansowych	74

RYNEK PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA GOSPODARSTW DOMOWYCH

Wykres 43. Współczynnik aktywności zawodowej w wybranych krajach świata	85
Wykres 44. Współczynnik aktywności zawodowej dla grup krajów	86
Wykres 45. Zmiana liczby pracujących w Stanach Zjednoczonych, Japonii i strefie euro.....	86
Wykres 46. Struktura pracujących oraz udział osób pracujących na własny rachunek i pomagających członków rodzin (<i>vulnerable employment</i>) wśród ogółu pracujących w 2015 r. wg grup krajów	87
Wykres 47. Stopa bezrobocia w wybranych gospodarkach rozwiniętych	89
Wykres 48. Zmiana liczby pracujących w Unii Europejskiej oraz w wybranych krajach UE.....	93
Wykres 49. Zatrudnieni i bezrobocie według poziomu wykształcenia w latach 2006-2015	94
Wykres 50. Stopa bezrobocia w UE.....	95
Wykres 51. Odsetek bezrobotnej młodzieży oraz stopa bezrobocia wśród młodych (15-24 lata) w UE w 2015 r.	95
Wykres 52. Koszty związane z zatrudnieniem w krajach UE i w wybranych krajach spoza UE w 2015 r.....	98
Wykres 53. PKB, realne dochody do dyspozycji brutto gospodarstw domowych i jego składniki.....	98
Wykres 54. Wzrost liczby pracujących, wzrost PKB oraz współczynnik aktywności zawodowej w % według wybranych grup wieku	99
Wykres 55. Wskaźnik zatrudnienia według grup wieku oraz dekompozycja zmiany liczby pracujących ogółem	101
Wykres 56. Udział pracujących według sektorów ekonomicznych oraz liczba pracujących ogółem w 2015 r. według sekcji PKD	102
Wykres 57. Zmiana liczby pracujących według wybranych sekcji PKD	103
Wykres 58. Udział pracowników najemnych wśród pracujących ogółem w 2015 r. w największych sekcjach PKD	104

Wykres 59. Zmiana liczby pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony i pozostałych.....	104
Wykres 60. Udziały zatrudnionych na czas określony i pracujących na własny rachunek w 2015 r. w największych sekcjach PKD.....	104
Wykres 61. Zmiana liczby pracujących według wymiaru czasu pracy.....	105
Wykres 62. Udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wśród pracujących ogółem w 2015 r. w największych sekcjach PKD.....	105
Wykres 63. Podział liczby pracujących na sektory ekonomiczne oraz sekcje PKD.....	106
Wykres 64. Podział liczby pracujących według statusu zatrudnienia	106
Wykres 65. Podział liczby pracujących według wymiaru czasu pracy.....	106
Wykres 66. Nowoutworzone miejsca pracy, zlikwidowane miejsca pracy oraz saldo miejsc pracy.....	107
Wykres 67. Stopa bezrobocia ogółem oraz stopa bezrobocia długotrwałego.....	107
Wykres 68. Odsetek osób biernych zawodowo ze względu na przyczyny bierności	108
Wykres 69. Przeciętne nominalne wynagrodzenie według sekcji PKD w 2015 r.	110
Wykres 70. Poziom wynagrodzenia realnego i zmiana stopy bezrobocia w latach 2006-2015.....	110

FINANSE PUBLICZNE

Wykres 71. Saldo (nadwyżka/deficyt) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), Unii Europejskiej (EU), Stanów Zjednoczonych (USA), gospodarek rozwijających się (EMDE) oraz tzw. rynków wschodzących	115
Wykres 72. Składowe potrzeby pożyczkowych w wybranych krajach w 2015 r.....	118
Wykres 73. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Unii Europejskiej w 2015 r.....	119
Wykres 74. Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych według Procedury Nadmiernego Deficytu (EDB) i saldo strukturalne (SB).....	127
Wykres 75. Struktura udziałów państw strefy euro w ESM	128
Wykres 76. Saldo (nadwyżka/deficyt) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce na tle Unii Europejskiej	130
Wykres 77. Wpływ transferów wewnątrz sektora finansów publicznych w 2015 r. na poszczególne kategorie.....	135
Wykres 78. Struktura dochodów budżetu państwa.....	140
Wykres 79. Struktura wydatków budżetu państwa według grup ekonomicznych	141
Wykres 80. Przychody (w tym dotacje) i koszty największych państwowych funduszy celowych	144
Wykres 81. Budżety jednostek samorządu terytorialnego	146
Wykres 82. Państwowy dług publiczny	147
Wykres 83. Struktura oraz średnia zapadalność zadłużenia Skarbu Państwa.....	150
Wykres 84. Struktura walutowa długu Skarbu Państwa	150

RYNKI FINANSOWE

Wykres 85. Wybrane indeksy giełd	153
Wykres 86. Znormalizowane indeksy giełd dla okresu 2011-2015	154
Wykres 87. Rentowność 10-letnich skarbowych obligacji	154

Wykres 88. Podstawowe stopy procentowe wybranych banków centralnych.....	156
Wykres 89. Aktywa banków centralnych w relacji do PKB	157
Wykres 90. Aktywa banków centralnych	157
Wykres 91. Stopy zwrotu indeksów giełd europejskich.....	159
Wykres 92. Wskaźnik MCI dla strefy euro i jego składowe	160
Wykres 93. Rentowność 10-letnich obligacji	161
Wykres 94. Zmiana poziomu kredytów dla rezydentów strefy euro	162
Wykres 95. Aktywa finansowe oraz struktura aktywów finansowych gospodarki polskiej w 2015 r. według instrumentów	165
Wykres 96. Stawka referencyjna POLONIA vs stopa referencyjna NBP oraz porównanie stóp procentowych	167
Wykres 97. Kursy średnioważone walut obcych	168
Wykres 98. Nominalny i realny efektywny kurs złotego	169
Wykres 99. Wartość i struktura depozytów sektora niefinansowego	172
Wykres 100. Dynamika depozytów sektora niefinansowego	172
Wykres 101. Wartość bilansowa brutto kredytów sektora niefinansowego (lewy) oraz dekompozycja kredytów dla gospodarstw domowych (prawy).....	174
Wykres 102. Dynamika kredytów sektora niefinansowego	174
Wykres 103. Kredyty dla przedsiębiorstw.....	175
Wykres 104. Wartość kredytów zagrożonych według wybranych sektorów (lewy) oraz kredyty przeterminowane sektora niefinansowego według opóźnień w spłacie (prawy).....	176
Wykres 105. Wyniki finansowe sektora bankowego	177
Wykres 106. Struktura składki przypisanej brutto według działów ubezpieczeń oraz udział składki przypisanej brutto w PKB i wielkość składki per capita.....	178
Wykres 107. Udział pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych w składce przypisanej działu I i II ..	179
Wykres 108. Obroty i transakcje na GPW (lewy) oraz udział grup inwestorów w obrotach giełdowych (prawy)	183
Wykres 109. Wybrane indeksy na GPW (lewy) oraz dynamika wybranych indesków na GPW (prawy).....	184
Wykres 110. Roczne stopy zwrotu (lewy) oraz roczne stopy zwrotu wybranych subindeksów sektorowych (prawy)	185
Wykres 111. Wartość obrotów i liczba transakcji (lewy) oraz udział grup inwestorów w obrotach na rynku NewConnect (prawy)	186
Wykres 112. Notowania NCIndex (lewy) i stopy zwrotu z indeksu NCIndex (prawy)	186
Wykres 113. Obroty na rynku Catalyst instrumentów dłużnych o najwyższych obrotach w ujęciu kwartalnym w 2015 r. i rocznym w latach 2011-2015.....	188

STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE DOBROBYTU GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE

Wykres 114. Dekompozycja wzrostu realnego PKB <i>per capita</i> dla Unii Europejskiej oraz wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 2007-2015.....	193
Wykres 115. Dekompozycja różnic WDB <i>per capita</i> wg parytetu siły nabywczej dla wybranych krajów Unii Europejskiej w latach 2007-2015 (wartości wyrażone w procentach) oraz dekompozycja zmiany różnic w stosunku do roku poprzedniego dla 2014 i 2015 r.....	197

Wykres 116. Poddekompozycja różnic w wydajności pracy dla wybranych krajów Unii Europejskiej w 2015 r. oraz zmiany tych różnic w stosunku do 2014 r.	202
Wykres 117. Wartości PKB <i>per capita</i> i jego składowych dla podregionów w ramach makroregionów Polski (krzyżyki) względem wartości średniej odpowiednich wskaźników dla Polski (linia ciągła) w 2013 r.	206
Wykres 118. Dekompozycja zróżnicowania PKB <i>per capita</i> podregionów Polski wg współczynnika Theila oraz poddekompozycje na zróżnicowanie wewnątrz (podregion względem makroregionu) i zróżnicowanie pomiędzy (makroregion względem Polski) oraz na zróżnicowanie składowych PKB <i>per capita</i> w 2013 r.....	208
Wykres 119. Zmiana zróżnicowania PKB <i>per capita</i> podregionów Polski wg współczynnika Theila dla 2013 r. w stosunku do 2003 r.....	210